

39405.

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

39405

ENDÜSTRİLEŞMENİN VE TEKNOLOJİK GELİŞMELERİN

KONUT İÇ MEKAN DÜZENİNE ETKİLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mimar Meltem KAHYA

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 21 Haziran 1993

Tezin Savunulduğu Tarih : 9 Temmuz 1993

Tez Danışmanı : Prof. Dr. Mete ÜNÜGÜR

Diğer Jüri Üyeleri : Prof. Dr. Nigan BAYAZIT

Prof. Dr. Nihat TOYDEMİR

TEMMUZ 1993

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

ÖNSÖZ

Bu çalışmayı yönlendiren, değerli hocam, Prof. Dr. Mete Ünügür'e, yardımlarından dolayı İTÜ Mimarlık Fakültesi Kütüphanesi çalışanlarına, Vedat Serinoğlu'na ve aileme sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Meltem Kahya

21 Haziran, 1993

İÇİNDEKİLER

ÖZET	VI
SUMMARY	VIII
BÖLÜM 1. GİRİŞ	1
BÖLÜM 2. " KONUT İÇ MEKAN DÜZENİ " KAVRAMI VE TARİHSEL SÜREÇ İÇİNDE ÖRNEKLERLE DEĞERLENDİRİLMESİ ...	5
2.1. " KONUT İÇ MEKAN DÜZENİ " KAVRAMI	5
2.1.1. " Mekan " Kavramı	5
2.1.2. " Mimari Mekan " Kavramı	8
2.1.3. " İç Mekan " Kavramı	15
2.1.4. Konut İç Mekanı	18
2.1.4.1. Yaşama Bölümü	19
2.1.4.1. Ortak Bölümler	27
2.1.4.3. Yatma Bölümü	29
2.2. " KONUT İÇ MEKAN DÜZENİ " KAVRAMININ TARİH- SEL SÜREÇ İÇİNDE ÖRNEKLERLE DEĞERLENDİRİL - MESİ	38
2.2.1. İlk Yerleşimler	38
2.2.2. Eski Uygarlıklar	40
2.2.2.1. Mısır	40
2.2.2.2. Yunan	43
2.2.2.3. Roma	52
2.2.3. Doğu Uygarlıkları	52
2.2.3.1. Japon	54
2.2.3.2. Çin	60
2.2.4. Asya'dan Örnekler	63
2.2.4.1. İran	63
2.2.4.2. Kuveyt	67
2.2.5. Afrika'dan Örnekler	70
2.2.5.1. Yukarı Volta	70
2.2.5.2. Saria, Nijerya	73
2.2.5.3. Etiyopya	76
2.2.5.4. Ashanti	77
2.2.6. Avrupa'dan Örnekler	78
2.2.6.1. İngiltere Konutları	78
2.3. GELENEKSEL TÜRK EVİ'NDE " KONUT İÇ MEKAN DÜZENİ " KAVRAMININ TARİHSEL GELİŞİMİ	88
2.3.1. Eski Anadolu Uygarlıkları	88
2.3.2. Anadolu Öncesi Türk Uygarlıkları ...	97
2.3.2.1. Geçici Yerleşmelerdeki Barınaklar (çadır)	98

2.3.2.2. Sürekli Yerleşmelerdeki Barınaklar	103
2.3.3. Geleneksel Türk Evi	105
2.3.3.1. Kırsal Konutlar	105
2.3.3.2. Kentsel Konutlar	109
2.3.4. Geleneksel Türk Evi'ndeki İç Mekan Düzenine İlişkin Kavramların Bugünün Modern Mimarisine Uyarlanabilirlik Oranı	139
BÖLÜM 3. " KONUT İÇ MEKAN DÜZENİ " KAVRAMININ BİR SİSTEM OLARAK ANALİZİ	146
3.1. PROBLEM ALANININ BELİRLENMESİ	146
3.2. TEZ SİSTEMATİĞİNİN TANIM VE ANALİZLERİ	147
3.2.1. Sistemin Ergonomik Açılımı	147
3.2.2. Konut İç Mekan Düzenine Etki Eden Faktörler	150
3.2.2.1. İnsana İlişkin Faktörler ..	150
3.2.2.2. Eyleme İlişkin Faktörler ..	161
3.2.2.3. Ekipmana İlişkin Faktörler	171
3.2.2.4. Eylem Alanına İlişkin Faktörler	174
3.2.2.5. Çevreye İlişkin Faktörler	182
3.3. STRÜKTÜREL ANALİZ	194
3.4. DAVRANIŞSAL ANALİZ	195
BÖLÜM 4. ENDÜSTRİLEŞME VE TEKNOLOJİK GELİŞMELERİN " KONUT İÇ MEKAN DÜZENİ " ÜZERİNE ETKİLERİ	197
4.1. ENDÜSTRİLEŞME VE TEKNOLOJİNİN TANIMLANMASI	197
4.1.1. Teknoloji	197
4.1.2. Endüstrileşme	201
4.2. ENDÜSTRİLEŞMENİN TARİHSEL GELİŞİMİ VE ENDÜSTRİ DEVRİMİ	204
4.3. ENDÜSTRİLEŞME VE TEKNOLOJİK GELİŞMELERİN KONUT İÇ MEKAN DÜZENİNE ETKİLERİ	212
4.3.1. Endüstrileşme ve Teknolojik Gelişmelerin Konut Kullanıcısına Etkileri	212
4.3.1.1. Kullanıcı Boyutları	212
4.3.1.2. Kullanıcı Karakteristikleri	214
4.3.2. Endüstrileşme ve Teknolojik Gelişmelerin Konut İç Eylemlere Etkileri	218
4.3.2.1. Eylem Cinsi	218
4.3.2.2. Eylem Sayısı	218
4.3.2.3. Eylem Sırası ve Bağları ...	218

4.3.2.4. Eylem Organizasyonu	219
4.3.2.5. Operasyon Modu	220
4.3.2.6. Posture	220
4.3.3. Endüstrileşme ve Teknolojik Geliş- melerin Ekipmana Etkileri	221
4.3.3.1. Ekipman Sayısı ve Türü	221
4.3.3.2. Ekipman Boyutları	225
4.3.3.3. Enerji Kullanımı	227
4.3.3.4. Layout	231
4.3.4. Endüstrileşmenin ve Teknolojik Ge- lişmelerin Eylem Alanına (mekan) Etkileri	233
4.3.4.1. Mekanın Boyutları	233
4.3.4.2. Mekanın Şekli	233
4.3.4.3. Ekipman Alanı Oranı	234
4.3.4.4. Mekanın Zaman İçinde Kul- lanımı	234
4.3.4.5. Mekanın Fiziksel Özellik- leri	234
4.3.4.6. Psiko-sosyal Özellikler ...	236
4.3.5. Endüstrileşme ve Teknolojik Geliş- melerin Yapı Kabuğuna Etkileri	236
BÖLÜM 5. SONUÇ VE ÖNERİLER	242
KAYNAKLAR	252
ÖZGEÇMİŞ	258

ÖZET

Tezin amacı, endüstrileşme ve teknolojik gelişmelerin konut iç mekan düzeni üzerindeki olumlu ve olumsuz etkilerinin araştırılması ve olumsuz etkilerin azaltılması için neler yapılabileceği konusunda bir sonuca varılmasıdır.

Tez, beş bölümden oluşmaktadır. Her bölüm kendi içinde bölümlere ayrılmaktadır.

Birinci bölümde, " konut iç mekan düzeni " kavramının anlamı açıklanmış, konut iç mekan düzeninin ortaya çıkışı konusuna kısaca değinilmiştir. Bugün, konut iç mekan düzeninin endüstri ürünleri ile gerçekleştirildiği gerçeğinden yola çıkılarak, mimar ve endüstri ürünleri tasarımcısı arasında bir dengenin kurulması gerektiği öngörülmüştür.

İkinci bölümde, " konut iç mekan düzeni " kavramının incelenmesi için öncelikle, " mekan ", " mimari mekan ", " iç mekan " kavramları incelenmiş, konutu oluşturan mekanlara değinilmiştir. Yine bu bölümde dünya üzerindeki uygarlıklar ve şehirlerdeki, geçmişten günümüze " konut iç mekan düzeni " örneklerine yer verilmiş, çağlar boyunca ve bugün yaşadıkları konutlar incelenerek, " konut iç mekan düzeni " nin tarihsel gelişimi hakkında bilgi verilmeye çalışılmıştır. İkinci bölümün üçüncü kısmında, kültürümüzü en iyi şekilde yansıtan ve bugün halen geçerliliğini koruyan Geleneksel Türk Evi iç mekan düzenine yer verilmiştir. Bunun için, öncelikle Eski Anadolu Uygarlıkları'nın ve Anadolu Öncesi Türk Uygarlıklarının konut iç mekan düzenlerine yer verilmiş, elde edilen bilgilerin ışığında, Geleneksel Türk Evi'nin iç mekan düzeni ve bu düzene etki eden faktörler incelenmiş, Geleneksel Türk Evi'ndeki iç mekan düzenine ilişkin kavramların bugünün modern mimarisinde uygulanabilirlik oranı üzerinde durulmuştur.

Üçüncü bölümde, konut iç mekan düzeni kavramının bir sistem olarak analizi yapılmış, problem alanı belirlenmiş, tez sistematığının tanım ve analizleri yapılmıştır. Temel unsur olarak insanı alan " konut iç mekan düzeni " nin ergonomik açılımı, konut yaşamında kullanıcının gerekli mekan konforunu sağlamayı amaçlaması açısından, konunun içeriğine uygun düşmüştür. " Konut iç mekan düzeni "nin farklı seviyelerde açılımı yapılarak tez konusuna ilişkin konu

kapsamını içeren sistem saptanmıştır. İnsan-mekan etkileşim sistemi, tez sorunsalına uyarlanarak " konut iç mekan düzeni- ne " etki eden faktörler belirlenmiştir. Sistemin sütrüktü- rel analizi yapılmış, sistem içi elemanlar belirlenerek ele- manlar arası ilişki ağı kurulmuştur.

Dördüncü bölümde, endüstrileşmenin ve teknolojik geliş- melerin konut iç mekan düzeni üzerine etkilerinin belirlenme- si amaçlanmış, endüstrileşme ve teknoloji kavramları tanımla- narak endüstrileşmenin tarihsel gelişimi ve endüstri devrimi- ne değinilmiştir. Endüstrileşme ve teknolojik gelişmelerin, üçüncü bölümde, konut iç mekan düzenine etki eden faktörler olarak belirlenen, konut kullanıcısı, konut içi eylemler, e- kipmanlar, eylem alanları ve yapı kabuğu üzerine, olumlu ve olumsuz etkileri incelenmeye çalışılmıştır.

Sonuç bölümünde, endüstrileşme ve teknolojik gelişmele- rin konut iç mekan düzeni üzerine olan olumsuz etkilerinin nasıl azaltılabileceği ve bu konuda neler yapılabileceği ü- zerinde durulmuştur.

SUMMARY

THE IMPACT OF INDUSTRIALIZATION AND TECHNOLOGICAL DEVELOPMENTS ON " DWELLING INTERIOR SETTING "

The aim of the thesis is to look into the positive and the negative effects of industrialization and technological improvements on " dwelling interior setting ", and to examine what can be done to minimize the negative effects.

The thesis consists of five parts. Each part has subdivisions.

In the first part, the concept of " dwelling interior setting " has been explained, and the advent of the concept of " dwelling interior setting " has been briefly mentioned. Industrial products play an important role on dwelling interior setting, therefore, there should be a cooperation between the architect and the designer of industrial products.

In the second part, the importance and the meaning of the concept of " dwelling interior setting " have been examined. Therefore, the concept of " space ", and the famous philosophers and architects' opinions about it have been mentioned. The concept of " space " has a wide scope, ranging from the universe which includes infinity, to a single room where we can live.

The concept of " space " is defined as an environment which is designed with human action taken into consideration. " Space ", consists of two basic components:

- Physical and morale milieu
- Shell

Next, the concept of " architectural space " has been examined. The reasons for creating space can be studied in three groups:

- The need for volume
- The need for security
- The need for confort

The concept of "interior space " has been examined. The shell which limits and forms the "interior space " consists of three components: Ceiling, wall, floor. The parts which make up the house, and the activities which are sheltered in these parts have been taken up in three parts:

o Living area

- Living space
- Dining space
- Kitchen

o Common areas

- Entrance area
- Storing areas
- Balconies, terraces...

o Rest areas

- Bedrooms
- Bathrooms, WC

Then, comes the concept of " dwelling interior setting ". Here the fact that the user's the inevitable part in this respect has been emphasized.

In part two, the second section sheds light on the examples of " dwelling interior settings " in various civilizations and cities that have existed around the world so far. They are :

1. First Settlements

2. Ancient Civilizations

- Egypt
- Greek
- Rome

3. Oriental Civilizations

- Japanese
- China

4. Examples From Asia

- Iran
- Kuveyt

5. Examples From Africa

- Upper Volta
- Zaria
- Ethiopia
- Ashanti

6. Examples From Europe

- The Process of Housing Development in England

In the third section of this part, dwelling interior setting in Traditional Turkish Houses which perfectly reflects our own culture has been taken up. In this area, dwelling interior setting in Ancient Anatolian Civilizations and Turkish Civilizations prior to their moving to Anatolia has been mentioned.

The dwelling interior setting of Traditional Turkish Houses has formed by Turkish culture and traditions. The structure of Turkish Traditional House has formed by two basic components :

1. Sofa
2. Rooms

Sofa is a common living space, and Traditional Turkish House's developments can be examined by four sofa types :

- o Without sofa
- o Exterior sofa
- o Inner sofa
- o Central sofa

Rooms are the units which contains determined activities in. They are used in determined time zones with determined activities. Therefore, removable equipments are used in it. There are four elements which are effective to dwelling interior setting :

- o Bottom covering (floor)
- o Top covering (ceiling)
- o Side covering (cupboards)
- o Fireplace

Then, it has been examined that how the concept of " dwelling interior setting " can be applied to today's architecture.

In the third part, the concept of " dwelling interior setting " has been analysed as a system, the area of the problem has been determined, and the recognition and analysis of the thesis's systematization have been done. There, dwelling interior setting in view of ergonomics has been examined and the system which is related to the subject of the thesis has been fixed. Finally, the factors which affect the dwelling interior setting have been determined. They are :

1. The factors which are related to human beings

- Dependent variables

- .Anthropometric dimensions
- .Sensorial dimensions
- .Memorial-sensational dimensions

- Independent variables

- .Sexuality
- .Age
- .Learning-ediquette
- .Directions and tendencies
- .Intelligence
- .Experimentation
- .Type of household
- .Size of household
- .Economical force of household

2. The factors which are related to activities

- Activity quantities

- .Type of activities
- .Number of activities
- .Range of activities
- .Ties between the activities

- Activity qualities

- .Organisation
- .Operation mode
- .Posture

3. The factors which are related to equipment

- Number and type of equipment
- Size of equipment
- Use of energy

4. The factors which are related to activity areas

- Size of area
- Shape of area
- Harmony of equipment
- Ratio of equipment area
- Ratio of third dimension use
- Use in the time process

5. The factors which are related to environment

- The factors which are related to mezzo-environment
 - .Construction system of building
 - .Production system of building

- The factors which are related to micro-environment

.Physical environment

Dimensional environment

Thermal environment

Auditory environment

Visual environment

.Psycho-social environment

Social environment

Aesthetic

Behaviorial environment

Confidentiality

Dominance area

Personal area

Next, the structural analysis of the system has been done interior elements of the system have been determined, and relation networks between elements have been established.

The fourth part aims at determining the effects of industrialization and technological developments on dwelling interior

setting, and particularly defines the concepts of industrialization and technology. In explaining the concept of technology, the definitions made by well-known researchers have been referred to establishing a relationship between technology and society, the fact that technological changes affect the environment, and environmental changes give rise to technological changes has been mentioned.

Industrialization has been defined, and the main characteristics of industrialized production are as follows :

- 1.Cooperation
- 2.The order of operations
- 3.Uninterrupted and continual production
- 4.The realization of specialization
- 5.Mechanization
- 6.Standardization
- 7.Minimizing the woute of resources
- 8.Performing administritive functions

The historical development of industrialization and the industrial revolution have been mentioned. The positive and negative effects of industrialization and technological developments on the factors which affect dwelling interior setting have been studied.

The conclusion part studies how to minimize the negative affects of industrialization and technological developments on dwelling interior setting and what can be done in this respect.

BÖLÜM 1. GİRİŞ

İnsanlar, doğal ve yapay çevre içindeki yaşamlarını sürdürebilmek için çeşitli gereksinmelerini yerine getirmek zorunda kalmışlardır. Yaşam içinde beliren ilk ve en önemli gereksinmeler korunma, barınma ve güvenliktir. İnsan, bu gereksinmelerini, yapay çevreyi yaratarak karşılar. Yaratılan yapay çevrenin içinde de en önemli yeri, insanın yaşamının büyük bir bölümünü geçirdiği, konut alır. Konut, kullanıcısının sosyo - ekonomik durumu, beğeni düzeyi ve yaşam biçimine göre biçimlenmekte ve düzenlenmektedir.

Konutta, insanın düzenleme ve yaratma isteği daha da belirgindir. Tezde çoğunlukla geçecek olan " konut iç mekan düzeni " deyimini çok geniş bir anlam içermektedir. Burada " konut iç mekan düzeni " kavramıyla; konutta yer alan mekanların; kullanıcı karakteristikleri ve boyutlarına; gerçekleştirdikleri eylemlerin niceliksel ve niteliksel özelliklerine; bu eylemlerin gerçekleştirilmesinde kullanılan ekipmanların özelliklerine bağlı olarak sergiledikleri örüntü ve fiziksel settingler kastedilmektedir.

Konut iç mekan düzeni kavramı ilk kez insanların barınak ihtiyacını karşılamaları ile başlamıştır. En eski barınaklar olarak bilinen mağaralarda, mekanın ortasının ateşe, ateşin etrafının ise oturma ve yatma eylemlerine ayrılması bile birer konut iç mekan düzeni örneğidir. Konut ve iç mekan düzeni ilk çağlardan bu yana toplumun gelişim süreci içinde evrim geçirmiştir. Göçebe kavimler, çadırlarının iç mekanlarını yalnızca halı, kilim, denk gibi taşınabilir öğelerle donatmışlardır. Mimarlık, konut iç mekan düzeni ve mobilya ilişkisi ilk kez Rönesans'da estetik değerler çerçevesinde düşünülmeye başlanmıştır. Önceleri işlev, rahatlık, dayanıklılık ve maliyet daha önemliyken bu devirle

birlikte estetik değerler hepsinden daha fazla önem kazanmıştır. 17. ve 18. yüzyıllarda i dekorasyon, Barok, Rokoko ve yeni-klasik üslupların gelişmesinde önemli bir rol oynamıştır. Fransa'daki Versailles sarayı, zengin bezemeli duvar ve tavanları, i içe odalardan oluşan daireleri, geniş ve zarif merdivenleri, göz alıcı mobilyaları, duvar halıları, döşemeleri ve aksesuarlarıyla Geç Barok stilin zenginliğini yansıtmaktadır. 19. yüzyılda i dekorasyona farklı tarihsel stillerin birarada kullanıldığı seçmeci (eklektik) bir tutum ve aşırı zengin bir bezeme anlayışı egemen olmuştur. Yüzyıl sonlarına doğru, bu yaklaşıma karşı doğan tepki sonucunda daha yalın biçimlere yönelinmiştir. Ayrıca bu dönemde usta işçilik de değer kazanmıştır. 20. yüzyılda ayrıntısı az, bezemesiz, yalın, beyaz renkli mekanlar yaygınlaşmış, biçimsellikten uzak, rahat yaşam biçimleri konut iç mekan düzenine yansımıştır.

Konut iç mekan düzeni bu şekilde ortaya çıkmış ve gelişmiştir. Günümüzde ise durum biraz daha farklıdır. Bugün her alanda endüstrileşme ve endüstri kavramıyla karşılaşmaktayız. Endüstri için tasarım; günümüzün önde gelen olgularından birisi olmuştur. Bu olgu, bir çok alanda olduğu gibi, konut iç mekan düzeni ve araçlarını da ilginç bir biçimde etkilemektedir. Geçmişte konut kullanıcısı, gereksinimlerine en uygun mekanı deneyerek kendisi düzenlemiş ve geliştirmiştir.

Endüstri devriminden bu yana ise, konutun fiziksel düzenine kullanıcının yapabileceği direkt katkının azaldığı görülmektedir. Bunun asıl nedeni, konut gereksinimindeki sayısal artışın yanışıra, mekanlarda hızlı niteliksel değişimlerin olmasıdır.

Konut iç mekan düzeni, hızla endüstri ve endüstri tasarımcıları açısından ele alınmaya başlanmıştır. Özellikle ileri teknoloji kullanan toplumlarda bu durum açıkça görülmektedir. Konut iç mekan düzeni için endüstri tasarımı olgusuna genelde bakılırsa, bu konuda endüstriyel üretimin etkinliği açıkça görülür.

Bu durumda en büyük sorun, endüstri ürünleri yardımıyla kullanıcının çevresinin nasıl daha uyumlu olarak kurulabileceğidir. Konut iç mekan düzeni, kendine özgü bir düzendir. Kullanıcının özelliklerini yansıtmaktadır ve tektir. Endüstrileşmiş yapıım sistemlerinin ürünü olan aynı tip toplu konutlarda, toplu üretim objeleriyle düzenlenen bu mekanların "tekliği" nin devam ettirilebilmesi en önemli faktördür. Bu da mekanın zaman içinde açık ve kişilerin isteklerini istedikleri gibi gerçekleştirmelerine yardımcı olması ile mümkün olacaktır. Burada önemli olan bir diğer faktör de mimar ile, ya da daha genel anlamda tasarımcı ile endüstri ürünleri tasarımcısının arakesitinin oluşturulmasıdır. Mimar bir çevre kurmakta, endüstri ürünleri tasarımcısı da konut için çevre kurucu araçları oluşturmaktadır. Gerçekte her ikisi bir bütünü, yani konutun iç mekanını meydana getirmektedir. Bu bütünlüğün sağlanması en önemli unsurdur.

Tezin amacı, endüstrileşme ve teknolojik gelişmelerin konut iç mekan düzeni üzerindeki olumlu ve olumsuz etkilerinin araştırılmasıdır.

Bu suretle, tezin ikinci bölümünde öncelikle mekan kavramından yola çıkılarak konut içi mekan düzenleri incelenmiş ve konutun ana ögesi olan "konut iç mekan düzeni" kavramı üzerinde durulmuştur. Sonra, dünya üzerindeki uygarlıklardaki geçmişten günümüze konut iç mekan düzeni örneklerine yer verilmiş, çağlar boyunca ve bugün yaşadıkları konutların kullanım şekilleri incelenmiştir. Bunun yanında kültürümüzü en iyi yansıtan ve bugün halen geçerliliğini koruyan Geleneksel Türk Evi iç mekan düzenine yer verilmiş, bugün de kabul edilebilecek kullanım şekilleri ortaya konularak bazı çözüm önerileri geliştirilmiştir.

Konut iç mekan düzeninde insan, yani kullanıcı en önemli belirleyici olduğundan, üçüncü bölümde tezin konusu ile insan-mekan etkileşim sistemi arasında bir bağlantı kurularak konut iç mekan düzenini etkileyen faktörler belirlenmiştir.

Dördüncü bölümde ise endüstrinin ve teknolojik gelişmelerin, bir önceki bölümde belirlenen, konut iç mekan düzenine etki eden faktörler üzerinde oluşturduğu olumlu ve olumsuz sonuçlar belirlenmeye çalışılmıştır.

Son bölümde ise endüstrileşme ve teknolojik gelişmelerin konut iç mekan düzenine etkileri irdelenmiş ve olumsuz sonuçları hafifletici öneriler getirilmiştir.

BÖLÜM 2. " KONUT İÇ MEKAN DÜZENİ " KAVRAMI VE TARİHSEL SÜREÇ İÇİN- DE ÖRNEKLERLE DEĞERLENDİRİLMESİ

2.1. " KONUT İÇ MEKAN DÜZENİ " KAVRAMI

" Konut iç mekan düzeni " kavramını irdeleyebilmek için öncelikle "mekan" ve "mimari mekan" kavramlarının açıklanması gerekmektedir.

2.1.1. "Mekan " Kavramı

Mekan, evrenin en temel, en önemli öğelerinden biridir. Evreni bu öge dışında, ondan soyutlayarak düşünmek, biz insanlar açısından olanaksızdır. Madde, mekan içinde varolur, mekan içinde varlığını sürdürür. Merleau-Ponty'nin deyişiyle, "varoluş, mekansaldır". [1, s. 293]

Bu saptama, evrenin bir ögesi olan insan için de geçerlidir. "İnsan bedeni, bir madde olarak, mekansal bir cisimdir. Mekan içinde yer kaplar, mekan içinde hareket eder, kısaca, mekan içinde varolur. Yer yüzünde bedensiz, başka bir deyişle maddesiz bir insan düşünülmemeyeceğine göre, tüm cisimler gibi, insanın da mekansallığının varoluşsal niteliği kendiliğinden kanıtlanmış olmaktadır. [2, s. 22]

İnsanın yalnızca bedeni değil, duyguları düşünceleri de mekana bağlı ve bağımlıdır. Varoluş, yalnızca maddesel yönüyle değil, ruhsal yönüyle de mekansaldır. [3, s. 2]

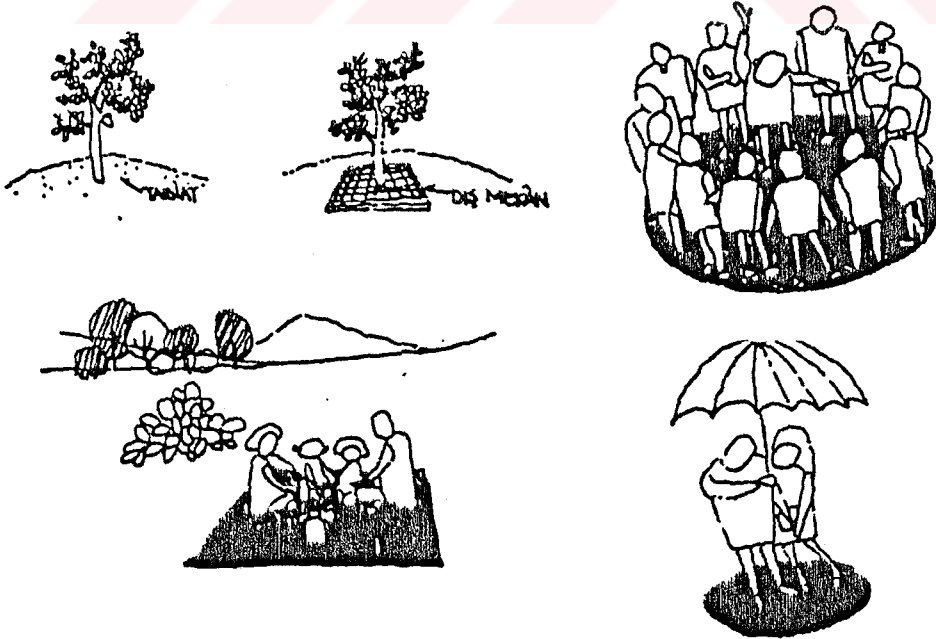
Mekan, genel tanımlaması içerisinde çok geniş kapsamlıdır. Sonsuzluğu içeren uzaydan başlayıp, içinde bulunduğumuz en küçük hücreye kadar iner. Uzayda bulunan sayısız öğeler kendi aralarında kuramsal mekanlar oluştururlar. Sözü edilen öğelerin en belirginini yer küredir. Yer küreye baktığımızda, taş, toprak, su, yeşil örtü ve atmosferi ile

evreler belirlenir. evrelerin de kendi aralarında bütünleşerek doğal mekanları oluşturduğu görülür. [4,s.23]

İnsanoğlu, doğal çevreyi kendi çabalarıyla kendi yararına uygun bir biçimde düzenleyerek yapay mekanlar oluşturmuştur.Mekan kavramı, zaman süreci içerisinde gelişmiş, farklı çeşitlemeleriyle büyük boyutlara ulaşmıştır. [4,s.23]

Belli bir amaçla insan eylemlerine dönük olarak düzenlenmiş olan evreye MEKAN denir. Mekan kullanma amaçları ve teknolojik verilere göre farklı biçim ve boyutlarda tutulabilir. Mekan, insan gereksinmelerine ve kişi mutluluğuna dönük olmalıdır. [4,s.23]

Tabiatıta, bir sınırsızlık içinde bulunan ağacın çevresinin brle çevrilmesi bir mekanı oluşturmaktadır.Piknik yapan bir aile grubunun yere serdiği örtü, kumsalda, "kumsuzluğ" sağlayan havlu, yağmur damlalarından ve güneşten korunulmak için altına sığınılan şemsiye, konuşmacı ve dinleyicilerden oluşan sınırlı alan da birer mekan oluşturmaktadır. [Şekil,2.1]

Şekil 2.1.Mekan kavramı ve mekan oluşturma [4,s.10]

En geniş kapsamı ile mekan, çevresi kuşatılmış, sınırlandırılmış bir uzay parçasıdır. [5,s.12] Veya başka bir deyiş ile, üç boyut ve zaman ile betimlenen, nesnelerin içinde yer aldığı ve hareket ettikleri bir boşluktur.

Mekanı oluşturan iki temel öge vardır: [6,s.10]

- 1.Fizik ve moral ortam
- 2.Kabuk

Kabuk, fizik ortamı çevre fizik ortamdan ayıran, yalıtıcı kapalı bir mekan strüktürüdür. Bu nedenle kabuğun iki görevi vardır :

Fizik ortamı, çevre fizik ortamdan ayırmak, yalıtım
İşte fizik ve moral ortamın oluşmasına olanak sağlamak .

Mekan ancak bir obje ile onu algılayan insan arasındaki ilişki ile biçimlenir. Bu ilişki öncelikle görsel bir nitelik taşır. Mekan içindeki donatım öğeleri ile ısı, ışık, ses, renk, koku gibi çevre etkenlerinin insanın fizyolojik gereksinimlerine göre yer almasına fizik ortam denir.

Fizik ortamın yeterli bir düzeyde kurulmuş bulunmasının moral ortamın oluşmasında büyük katkısı vardır.Moral ortam mekan içersindeki kişi veya kişilerin bulundukları sezgisel ve duyuşal ortamdır.Fiziki öğelerin yetersizliği kişiyi mutsuz edebileceği gibi, çevresindeki kişilerle yeterince diyalog kuramaması veya sevmediği kişilerle aynı ortamda bulunması, mekanın kurulmasını olumsuz yönden etkiler. Moral ortamın yeterince kurulabilmesinde kişiliğin ve algısal duyguların değeri büyüktür. [4,s.23]

Mekanı oluşturan temel ölçü taşı insandır ve tüm mekan düzenlemelerinde insan ve mekan arasındaki iletişimler esas alınmalıdır. İletişim yönü ile ele alındığında mekanın, davranışları belirli bir düzeyde tutmak, gerekli davranış sırasını sağlamak, semboller yolu ile psikolojik olguları tamamlamak gibi temel işlevler yüklendiği görülmektedir. [6,s.12]

Böyle bir yaklaşımda ise üç tip mekandan sözedilebilir.[6,s.13]

oDuragan Mekan : İlişkileri insanla değişmeyen, etrafı çevrilmiş ve kapanmış mekanlar.

oYarı Duragan Mekan : Çevrede hareket ettirilebilen fiziksel öğelerden oluşan ve ilişkileri bu hareketli öğelerle değişen mekanlar.

oDinamik Mekan : İnsanların diğer insanlarla ilişkilerinde kontrolleri altında tuttıkları mekanlar.

İntim Mekan : 0,00 - 0,45 m.

Kişisel Mekan : 0,45 - 1,25 m.

Sosyal Mekan : 1,25 - 2,10 m.

Genel Mekan : 2,10 dan fazla

Tez kapsamının konusu " Konut İç Mekan Düzeni " kavramı olduğu için "mekan" kavramına genel olarak değinildikten sonra "mimari mekan " kavramı irdelenecektir.

2.1.2. " Mimari Mekan " Kavramı

Mimarlık, mekanın özel bir bölümü olan "mimari mekan " la doğrudan ilişkilidir.Mekan tanımı ile mimarlığın ilişkisi, bir eylem ve ona bağlı olan bir fonksiyonun bir uzay parçasında yer alması ile başlamaktadır. [6,s.10]

Mimar , mekanı ve giderek de mimari mekanı, hem kavramsal düzeyde incelemek, bir mekanbilim ya da mekan kuramı oluşturmak, hel de mimari mekanı sanat olarak yaratmak, biçimlemek zorundadır. Bu nedenle mekan kavramının ve mekan olgusunun mimarlığın en önemli kavram ve olgularından biri olduğu ileri sürülebilir.Bu sav, şu tanımlarla da kanıtlanır:

Auguste Perret'e göre, mimarlık " mekan düzenleme sanatıdır." [3,s.4]

Bruno Zevi'ye göre " mimarlığın ayırıcı niteliği, insanı da içine alan üç boyutlu bir mekanda varolmasıdır ... insan onun içine girer, yürür ve yaşar." [7,s.18]

Henri Focillon ise " mimarlık bedenimizin eylemlerinin içinde yer aldığı ...gerçek mekanda varolur." demektedir. [8,s.33]

Frank Lloyd Wright ise mimari mekanı, " belli bir eylem, belli bir fonksiyon için hazırlanmış ve örtülmüş bir uzay parçası " olarak tanımlamaktadır. [9,s.7] Mekan üzerinde geniş bir felsefeye sahip olan Wright, Amerika'nın Japon büyükelçisinin kendisine armağan ettiği "Çay Kitabı " nı karıştırırken, İsa'dan 500 yıl önce yaşamış bir Çin ozanı olan La Otze'nin, "Binanın varlığı, dört duvarı ile çatısının da değil, içinde yaşanan mekandadır " sözleriyle karşılaşır.Bu gerçeği, ilk kez kendisinin düşündüğünü sanan Wright'ı etkiler ve nihayet tesellisini bularak şöyle söyler " Evet, bunları o söyledi, ama ben inşa ediyorum." [9,s.26]

Mimari mekan konusunda araştırma yapan kişi, iki tür kaynaktan yararlanacaktır. Bunlardan ilki, "profesyonel kaynaklar " olup, bu kaynaklar konuya profesyonelce ya da belli bir amaçla, en başta da, o konuya, inceleme amacıyla eğilen kaynaklardır. Ünlü mimarların mimari mekan üzerine söyledikleri sözler, ileri sürdükleri görüşler, ya da insan bilimcilerin mekan örgütlenmesi veya mekan algılaması üzerine kurdukları, geliştirdikleri kuramlar, bunlar arasındadır. [3,s.16]

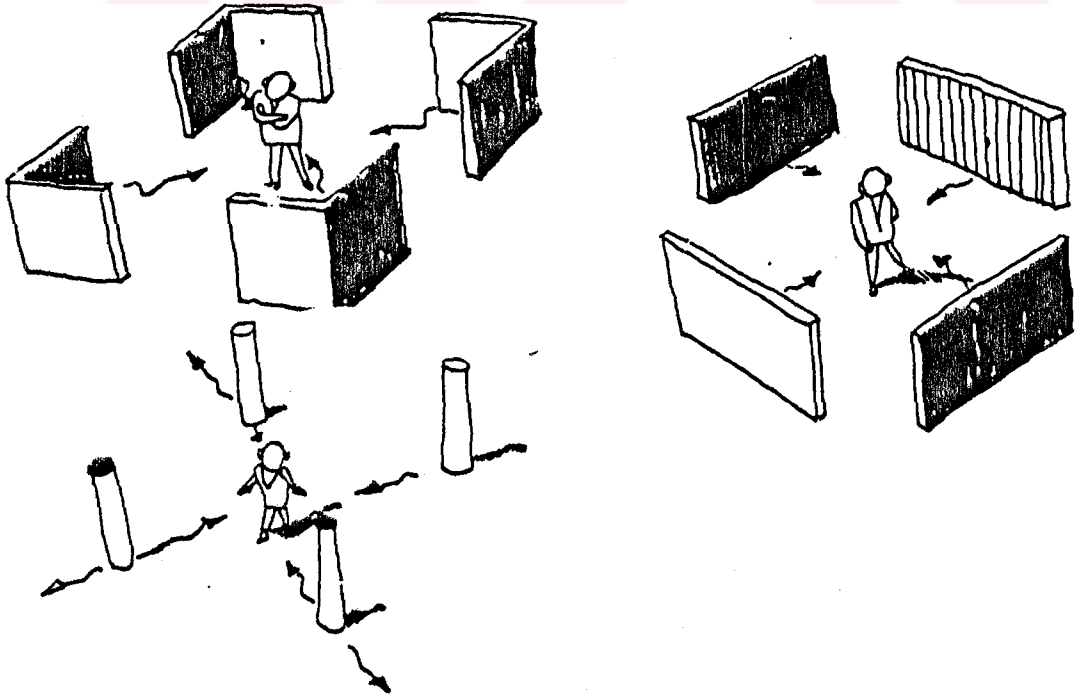
İkinci kaynak ise, o konuyu bilinçsiz olarak bilen, uygulayan, yaratan, kullanan, geliştiren kişilerin incelenmesidir. [3,s.17] Örneğin, kendi evini kendi yapmış olan ve mekan kuramlarının hiçbirinden haberdar olmayan sokaktaki adam, "ilkel insanda mekan örgütlenmesi" gibi bir kavramı hiç duymamış olan ilkel insan topluluğunun oluşturduğu mekansal örgütlenme, ya da içgüdüleriyle hareket eden hayvanların mekanı kullanma ve algılama biçimleridir. Bunlar daha ilkel, daha ham, ama buna karşılık da bozulmamış, değiştirilmemiş, çarpıtılmamış olduklarından daha aradırlar. Kendi evini kendi yapan sokaktaki adamın oluşturduğu ve kendini sözcüklerle anlatmaya kalkmayan mekan, mekan bilim araştırması için birinci elden bir kaynaktır.

Bir mimari mekan, en kaba çizgileriyle, hizmet etmesi öngörülen işlevlerin ve bir de o mekanı tasarlayan bilgi, görgü, beceri ve eylemlerinin bir bileşenidir. Bu, nesnel ve öznel koşulların mekanı

biçimlemesi sürecidir. Bu süreç, karşılıklı, dönüşümlü bir süreçtir. İnsan tarafından biçimlenen mekan, daha sonra insanı biçimlemeye başlar, insanla mekan özdeşleşirler. [3,s.25]

Mimarlık, bir mekan yaratma, mekanlar oluşturma sanatıdır. Mimari bir mekan yaratmak, geniş anlamdaki doğadan veya peyzaj mekanından insanın kavrayabileceği bir bölümü sınırlamaktır. Mimari mekanın ilk varoluş nedeni, maddesel fonksiyondur ki, bu da korumadır. İkinci- si ise tinsel fonksiyondur. Korunmasını sağlayan kişi zamanla tinsel doyma gereksinmesini elde etmek çabasıyla, maddesel fonksiyondan biraz fedakarlık ederek her ikisini içeren bir sonuca gider, bu da bir sığınma fonksiyonudur. Buradan hareketle, mimari mekanın varoluş nedeninin "fonksiyon" olduğusonucuna varabiliriz. [10,s.6]

Mekan, genelde sınırlı bir oluşumdur. Mimaride mekan, içten dışa doğru geliştirilmekte, insan eylemlerine bağlı gereksinmelere göre içte boyutlanıp biçimlenmekte, kabuk ile bütünleşerek dışa yansımaktadır. Bu nedenle mimari bir oluşumda iç ve dış diye bir ayrım yapılamaz. Olgunun iç-dış bütünlüğü biçiminde ele alınması ile mimarlık kavramının varlığı somutlaşmaktadır. [9,s.1] [Şekil,2.2]

Şekil 2.2.Kapalı mekan kavramının yaratılması [6,s.11]

Mekanla ilgili ortamların oluşturulmasında ekip çalışmasına gerek vardır. Sözü geçen ekip, mimarın başkanlığındaki uzmanlar topluluğudur. Örneğin :Statik,makina,elektrik mühendisleri, endüstri ürünleri tasarımcısı, sosyolog, ekonomist v.s. gibi mimar mesleğine yakın düşen bölümlerde uzmanlaşabilir. Uzmanlaşamaması halinde, mimara uzmanlarla diyalog kurabilecek sağduyu ve bilincin kazandırılması gerekir. [4,s.24]

Günümüzde tüm mekan çeşitlerinin oluşması ile mimarlık sanatı ilgilenmektedir.

İnsanların mekan oluşturma nedenlerini üç grupta toplayabiliriz:
[4,s.73]

- 1- Cisim ve eylemler için hacim ihtiyacı
- 2- Varlığını sürdürmek için güvenlik ihtiyacı
- 3- Yaşamı sürdürmek için konfor ihtiyacı

Aslında diğer hareketli canlılar da aynı nedenlerle doğa içersinde birer mekan ararlar,ya da içgüdüleri ile mekan üretirler. İnsanların mekan üretimi, diğer canlılardan iki yönde ayrılır :

o İnsanlar mekanlarını bilinçli olarak yaratırlar. İçgüdüsel yönü çok azdır. Bu bakımdan yaratma becerisi nin sonraki kuşaklara geçmesi, eğitim yoluyla sağlanır.

o İnsanların yarattığı mekanların fiziki varlığı yanında, moral bir varlığı bulunmaktadır. Üretimin bu yanı mimarlığın bir güzel sanat olarak oluşması sonucunu doğurmuştur.

Mekan yaratmanın nedenleri olarak belirttiğimiz bu üç ihtiyaç grubu, binaların ya da kentsel mekanların oluşumunda, vazgeçilmez öğelerdir. Ancak mekanın fonksiyonuna göre, bunlardan biri veya tümü çok önem kazanabilir. Bu önem mekanın oluştuğu çevre koşullarına göre de değişebilir. Bu grupları ayrı ayrı inceleyelim. [11,s.73]

1- CİSİM VE EYLEMLER İÇİN HACİM İHTİYACI

Kişi ve toplumlar, boşlukta hacim kaplayan birer cisim oldukları için, bu cisimlerin içinde bulunabileceği bir hacme ihtiyaçları vardır. Bu hacim ihtiyacı mekan oluşturma'nın birinci nedenidir. İnsanlar alet kullanan ve hareket eden varlıklar olduğu için, bu aletler ve hareketler için de ayrıca hacimlere ihtiyaç vardır. [11,s.74]

Günümüzde kişi ve toplumların yaşamlarını sürdürmek için çok çeşitli eylemler yaptığını görmekteyiz. Bu çeşitli eylemler birbirleri ile ilişkili olarak sürdürülür. Eylemlerin maksadına uygun olarak gerçekleşmesi için, yapılacak mekanın öncelikle hacim bakımından mak-sada yeterli olması gereklidir. [11,s.74]

2- İNSAN VARLIĞINI SÜRDÜRMEK İÇİN GÜVENLİK İHTİYACI

İnsanların mekan yapmasını gerektiren ikinci neden, varlıklarını sürdürebilmek için güvenlik içinde olmak zorunluluğudur. Bu güvenlik ihtiyacını her hareketli canlı kendi bünyesel özelliklerine göre karşılamaktadır. [11,s.74] İnsanlar varlıklarını, iki güce karşı güvenceye almak zorundadırlar : [11,s.75]

- Doğa güçlerine karşı korunma gereği. Bu güçler soğuk, yağmur, sıcak, güneş ışıkları ve rüzgar olarak özetlenebilir. Bu güçlere karşı, ya hazır bir barınak bulmuşlar, ya da alet kullanma yeteneklerini kullanarak, suni barınaklar yapmışlardır.

- Diğer canlılara karşı savunma ihtiyacı, canlılar birbirleri ile üç tür ilişki içersinde bulunurlar.

-Çatışma,

-Dayanışma ve

-Nötr ilişkiler.

Aralarında çatışma ilişkisi olan canlılar kendilerini tecrit ederler. Dayanışma bulunan canlılar ilişkilerini sürdürecekt mekan yaratırlar. Nötr ilişkiler çok azdır.

İnsanlar canlılara karşı savunmak için; [11,s.75]

Alet kullanımını geliştirmişler,

Toplumsal organizasyon kurmuşlar,

Savunma sağlayacak mekanlar oluşturmuşlardır.

Savunma, bireysel ya da toplumsal olmaktadır. Bireysel savunma, genellikle alet kullanımı ile sağlanabildiği halde, toplumsal savunma bir örgütlenmeyi ve mekan üretimini gerektirmektedir. Bu bakımdan savunma, mekan üretiminin nedenlerinden biridir.

Savunma ihtiyacının kökeni, canlının bireysel varlığını devam ettirmek olduğu halde, ekonomik ve sosyal gelişme sonucu, savunulan nesneler çeşitlilik kazanmıştır. Bunlar;

Canlının kendisi, gelecek kuşağı ve ilişkili diğer bireyler,

Yapılan üretim ve üretim birikimi,

Toplumsal örgütlenmeyi sağlayan ve devam ettiren moral değerlerdir. [11,s.75]

Tüm bu savunulan değerler, buna göre oluşturulan mekanlar aracılığıyla sağlanmaktadır. Uygarlık düzeyindeki tüm gelişmelere karşın bu savunma ihtiyacı hiçbir zaman ortadan kalkmamıştır. Ancak yeni durumlara göre biçim ve çözüm değişikliği kazanmıştır. [11,s.76]

3- YAŞAMI SÜRDÜRMEK İÇİN KONFOR İHTİYACI

Vücudu örtme, mekan yapma ve bunun ortamını düzenleyip donatma, insanların yaşamını sürdürmesi sonucunu doğurduğundan, bir moral doyumu ve huzur sağlamaktadır. Buna konfor diyoruz. [11,s.76] Konfor kavramı, " yaşamak için gerekli ve yeterli olanaklar " anlamındadır. Bu olanaklar iki grupta toplanmaktadır:

. Mekanın sabit ve hareketli elemanlarını yaşamaya yeterli duruma getirmek

. Mekanın fiziksel ve moral ortamını yeterli duruma getirmek.

Bu iki grupta da gereklilik ön koşul ve zorunlu durumdur. Örneğin yemek yiyen bir insanın yemeğini elinin rahatça ulaşabileceği bir düzleme getirmesi, yorulan bir insanın oturma düzlemini zeminin elverişsiz etkilerinden yükseğe almak istemesi, uyuyacak bir insanın yattığı düzlemi iskeletini zorlamayacak bir yumuşaklığa getirmesi, yaşanılan hacmin ısısının, vücuttaki ısı kaybını ya da ısı yoğunlaşmasını optimumda tutacak seviyede oluşturulması, yaşam için gerekli koşullardır. Ancak bu gerekli koşulların yeterli düzeyde oluşması, o mekanı konforlu duruma getirir.

İnsan bünyesi, ısı, ışık, ses, hava basıncı ve nem düzeyinin optimumda bulunmasına göre oluşmuştur. Bunlardan birisinin eksik veya fazla olması, yaşamı güçleştirir ve giderek ortadan kaldırır. [11,s.77] Ortamın ses, ışık, ısı, nem bakımından optimumda bulunması yaşam için gerekli koşuldur. Bu optimumların ideal noktalar da olması, o ortamın konforlu olmasını sağlar. Mekan üretmenin ve donatmanın nedenlerinden biri de bu konfor ihtiyacıdır.

Mimari mekan salt " klasik mimari öğelerin " bir ürünü değildir. " Klasik mimari öğeler " deyimiyle, döşeme, duvar, pencere, kapı, merdiven gibi tasarıma somut bir biçimde giren, kağıda çizilen ve sonra da inşaa edilen mimari öğeler anlatılmaktadır. Salt bu öğelerden oluşan bir mekan, mimari bir mekan değildir. Mekanın " mimari " olabilmesi için, insanın da bir bileşen olarak girmesi gerekmektedir. Mimari bir yapıtın gerek ölçüleriyle, gerekse örgütlenmesiyle, insanların çeşitli gereksinmelerini karşılamak gibi bir işlevi olduğu, mimarlıkta herşeyin insana göre, insan için yapılması gerektiği, bir gerçektir. Bir mimari mekanda insan, tıpkı bir duvar, pencere , kolon gibi mekanın bir ögesidir. Nasıl ki dörtgen geniş bir odayla, altıgen dar bir odanın, ya da aynı boyutta biri aydınlık, diğeri karanlık olan iki salonun mekansal etkileri farklıysa, mimarileri birbirinin aynı olan iki mekan, kullanıcılarının farklı olması nedeniyle farklı birer mekan olarak algılanacaktır. [3,s.18]

Mimar, tasarladığı mekanın mimari öğelerini, tasarım sırasında belirleyebilir. Mekanın taşıyıcıları, kapıları, pencereleri gibi mimari öğeleri, önceden kağıt üzerinde saptanmıştır. Oysa mimari olmayan öğeler için aynı şey sözkonusu değildir. Mimarın tasarladığı ve inşaa ettiği odaya, nasıl insanların taşınacakları, odanın duvarlarına hangi resimleri asacakları, odanın ortasına bir çamaşır leğeni mi yoksa bir Buda Heykeli mi koyacakları belli değildir. Bunun için mimari mekan, mimarlığın en karmaşık konularından biridir. [3,s.19]

Bu karmaşıklığın asıl nedeni, nesnel öğelerin varlığı değildir. Asıl zorluk, mimari mekanın öznel öğelerinden kaynaklanmaktadır. Nesnel öğeler, onları algılayan öznenin varlığına bağlı değildir. Bu nedenle de, bütün zorluklara karşın belli bir mekanda yer alan öğeleri saptama olanağı belki bulunabilir. Çünkü bunlar, eninde sonunda kapı, duvar, halı, perde, Buda Heykeli gibi nesnel varlıklardır. Oysa öznel öğeler için aynı şeyi söyleyemeyiz. Çünkü mekanın öznel öğeleri, o mekana özne tarafından katılırlar. Varlıkları, öznenin varlığına bağlıdır. Mimari mekanın öznel öğeleri, insanın o mekanı algılaması sırasında, ya da algılama sonucunda o mekana kattığı özellikler, nitelikler, değer yargılarıdır. Bu iki öğe birbirlerini sürekli olarak etkileyerek insandaki mekan bilincini oluştururlar. Bu etkileşim ise son derece karmaşıktır. Mekanın karmaşıklığı da buradan gelmektedir. [3,s.19]

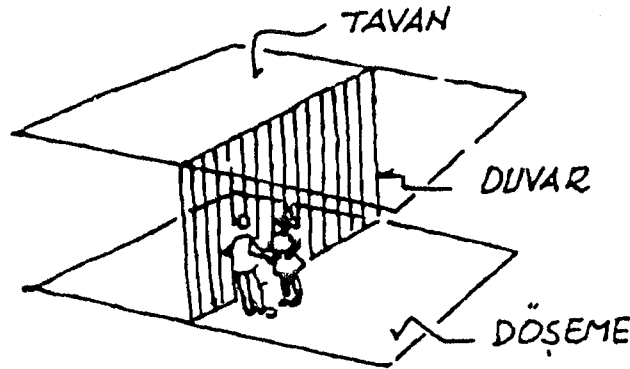
2.1.3. " İç Mekan " Kavramı

Mimari mekanın en temel özelliklerinden biri, insanın onun içine girebilmesine imkan vermesidir. Zevi ve Focillon, mimarlıkta iç mekanın ve içine girilebilir mekanın özelliklerini şöyle vurgulamaktadır: " Mimarlığın ayırıcı niteliği, insanı da içine alan üç boyutlu bir mekanda var olmasıdır... Heykel üç boyutludur, fakat insan bunun dışında kalır. Tersine, mimarlık, içi boş büyük bir heykel gibidir. İnsan onun içine girer, orada yürür ve yaşar ".[7,s.18] Henri Focillon'a göre de, mimarlık, iç mekandadır: " İnsan her şeyin dışında yürür ve hareket eder, hep dışardadır ve yüzeylerin ötesine geçebilmek için, onları kırması gerekmektedir... Fakat mimarlık, bedenimizin eylemlerinin içinde yer aldığı, gerçek mekanda var olur".[8,s.30]

Ele aldığımız yapı ile mevcut yapılar arasında görsel oranlar, karşılıklı algılamalar, perspektifler, üç ve daha fazla boyutta anlatımı, yapı dışı ve içinde değişik fonksiyonlu mekanların gerektiği gibi tertibi, geçişler, boşluk ve doluluklar, sirkülasyon elemanları, asansör ve merdivenlerin yerleşimi, seçilecek malzeme, renk, strüktür, aydınlatma, ısıtma, havalandırma, ses izolasyonu, döşeme, tavan ve duvar kaplamaları, mobilya, perde, halı, resim, heykel, fotoğraf, mozaik, seramik, vitray, v.b. ile fiziksel ortamın yaratılması, aralarındaki uyum ve nihayet insanların sıcak bir buluşma yeri karakterinin sağlanması gerekliliği üzerinde durma ve dolayısıyla, moral ortamın yaratılması çabaları, bir iç mekan düzenleme işidir. [4,s.6-7]

Amaç, içinde yaşanabilecek, konuya ve eylemlere uygun, sıcak, samimi mekan ve mekanların sağlanmasıdır. Zamanımızın büyük kentlerde yaşayan insanları, günlük hayatlarında daima bir bunalım ve stres halindedirler. Bu ortam içinde gün boyu yıpranan kişi, çalışma yeri ve evinde son derece dinlendirici ve konforlu mekanlar aramaktadır. [4,s.7]

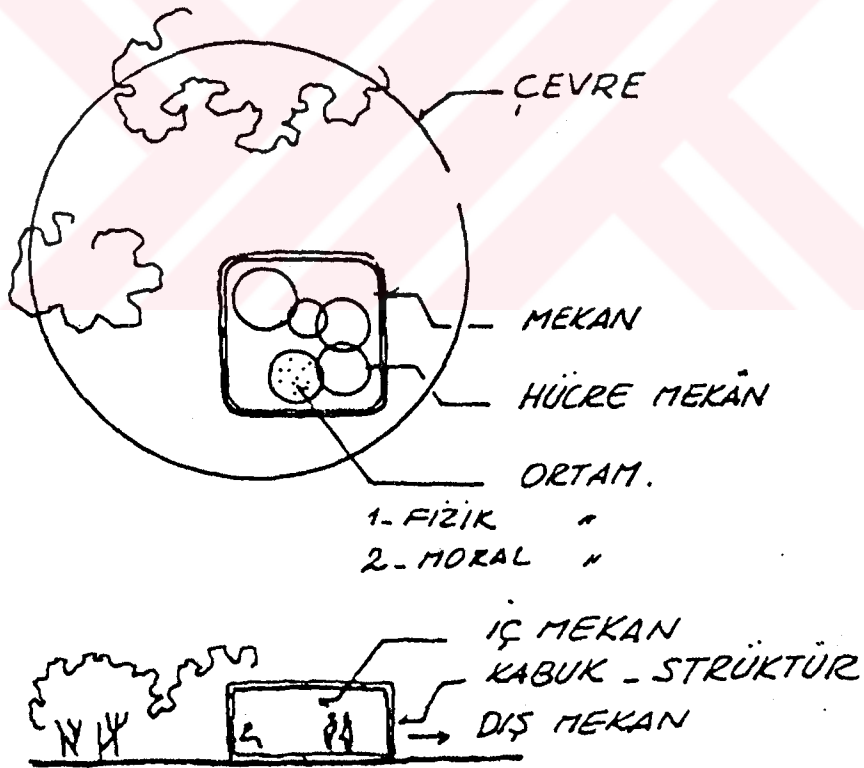
İç mekan sözkonusu olduğunda, mekanı sınırlayıp oluşturan kabuğun üç ögeyi içereceği açıktır: Tavan, duvarlar ve döşeme. [Şekil,2.3] [12,s.10-11]

Şekil 2.3.Mimari mekanı oluşturan ögeler [4,s.30]

Mimarinin temel kavramında mekan vardır. İç, dış mimari ayrımından çok, geniş, iç, dış diye mekan ayrımı yapılabilir. Diğer bir deyimle mekanlar arası girişim söz konusudur. İnsan eylemlerini içeren kapalı mekanların kurulmasında, herşeyden önce, için oluşturulması, mekanın yaratılması esastır. İç mimari esas oluşumdur, dışa yansıyan ise onun kabuğudur. Kabuk doğa ile bütünleşerek çevre ve dış mekanlarla ilişki sağlar. [Şekil,2.4] [4,s.25]

Fizik ve moral ortamı oluşturan iç mekan ile, doğal mekanın birbirine olan geçiş ve girişimleri, iç-dış mekanların bütünleşmesine etken olur. Döşeme, duvar ve tavanın dıştan içe ve içten dışa olan devamlılığı, algılama sınırını büyüterek, mimari oluşumda, iç-dış mekan bütünlüğünün kurulmasını sağlar.

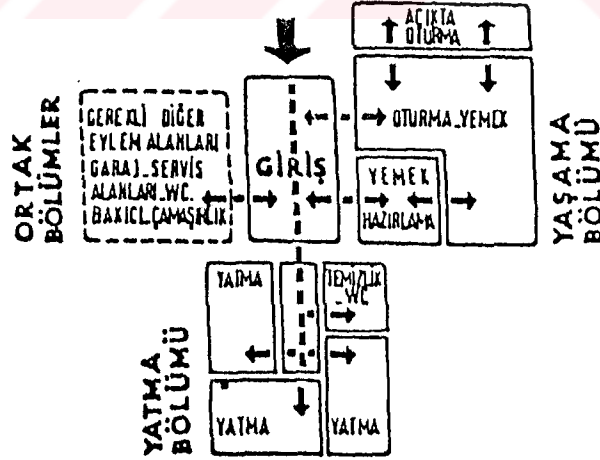
Şekil 2.4. İç-dış mekan bütünleşmesi [4,s.30]

2.1.4. Konut İç Mekanı

Konut, toplumların en küçük birimi olan ailenin, doğal ve toplumsal çevreleri içinde varlıklarını sürdürdükleri bir barınaktır.

Konut iç mekanı tasarımında önem kazanan, mekanı kullanacak olan insanların yaşantılarını sürdürebilmeleri için yerine getirmeleri gereken etkinlikler olan eylemler, konut içindeki işlevleri belirlemektedir. Konutun bölümlerini oluşturan, mekanların arasındaki ilişkiler, konutun içinde yer alan işlevlerin de ilişkisini belirlemektedir. [13,s.27]

Konut iç mekanını oluşturan eylem alanlarının açılımı, yaşama bölümü, ortak bölümler ve yatma bölümü olmak üzere üç başlık altında toplanmaktadır. [Şekil,2.5]

Şekil 2.5. Konut iç mekanını oluşturan eylem alanları [13,s.28]

2.1.4.1. Yaşama Bölümü

Günlük işlevlerin gerçekleştirildiği yaşama bölümü, yaşama mekanı, mutfak ve yemek mekanlarını içermektedir.

YAŞAMA MEKANI

Yaşama mekanı, konut içinde yaşayan bireylerin sosyal gereksinimleri için düzenlenmiş bir mekan olup, konut içinde yaşayan bireylerin birlikte oturdukları, sohbet ettikleri, müzik dinledikleri, TV ve radyo gibi araçlar aracılığı ile dolaylı bir şekilde dış dünya ile ilgilendikleri bir hacimdir. Gerektiğinde yemek yeme eylemi de bu mekanda yer alabilmektedir.[13, s.33]

Bu mekanda, konut içinde bulunulup konut dışı sosyal ilişkiler sürdürülmektedir. Konut sakinleri misafirlerini burada ağırlarlar.

Yaşama mekanı, konutun en önemli mekanlarından olup genellikle konutun manzaraya açılan ön tarafından diğer mekanlar ile ilişkili olarak düzenlenir ve konutun gündüz bölümünü oluşturur. [13,s.35]

Yaşama mekanında yer alan eylemleri dört grupta toplayabiliriz:

Dinlenme - Sohbet Oturma

Müzik - Radyo Dinleme - TV İzleme

Oyun Oynama

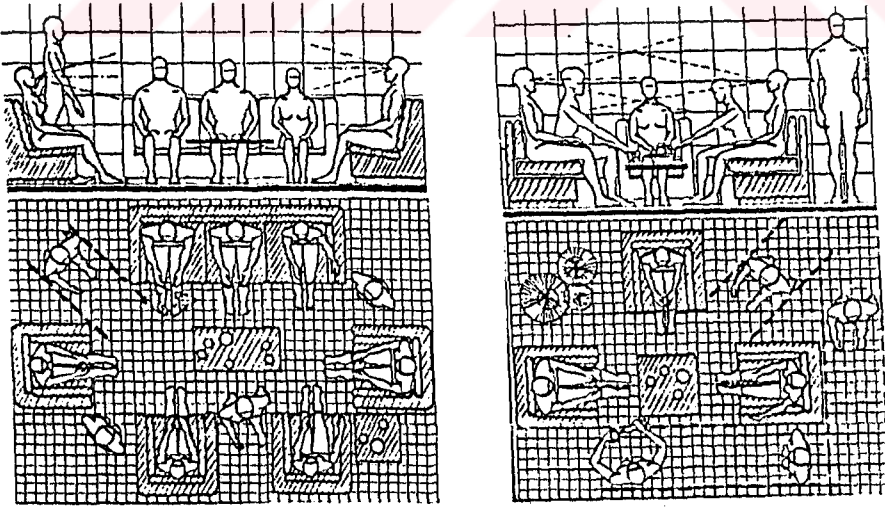
Çalışma - Kitap Okuma

Yaşama mekanı, bu dört eylem alanının kullanıcı istek ve görüşleri doğrultusunda birbirleri ile ilişkili kılınarak, birbirlerinin eylem alanlarını rahatsız etmeden, ortak dolaşım alanlarıyla bağlanarak oluşturulmakta ve böylece düzenlenmektedir.

Oturma grubu, yaşama mekanında çoğunlukla yer alması gereken bir eylem grubudur. Bu grup tekli, ikili ve üçlü koltuk takımı ve sehpalarla oluşturulduğunda, gerekli kullanım uzaklıkları konuşmanın rahatlıkla işitilebileceği şekilde ele alınarak düzenlenir. Koltuklar arası boşluk ile sehpa - koltuk arası uzaklıklar bir insanın geçişine uygun boyutlarda düzenlenmelidir.

[Şekil,2.6] [13,s.38-39]

Radio, müzik dinleme, TV izleme eylemleri, oturma grubu içinde, oturma grubuna uygun yer ve boyutlarda yerleştirilen aletler ile gerçekleştirilmektedir. Ancak, alan uygun ise kullanıcının istekleri doğrultusunda ayrı bir eylem alanı olarak da kendi içinde düzenlenebilirler. TV için ise, ekran ile göz arasındaki uzaklık göz sağlığı açısından en az 2.50 m.- 3.00 m. olacağından bu açıklığı sağlayacak dairesel bir düzenlemeye gidilebilir. Burada ekran çapına göre görme uzaklığının ayarlanması gereği unutulmamalıdır. Diğer bir anlatımla, TV ekranı büyüdükçe uzaklıklar arttırılmalıdır. [13,s.37-39]

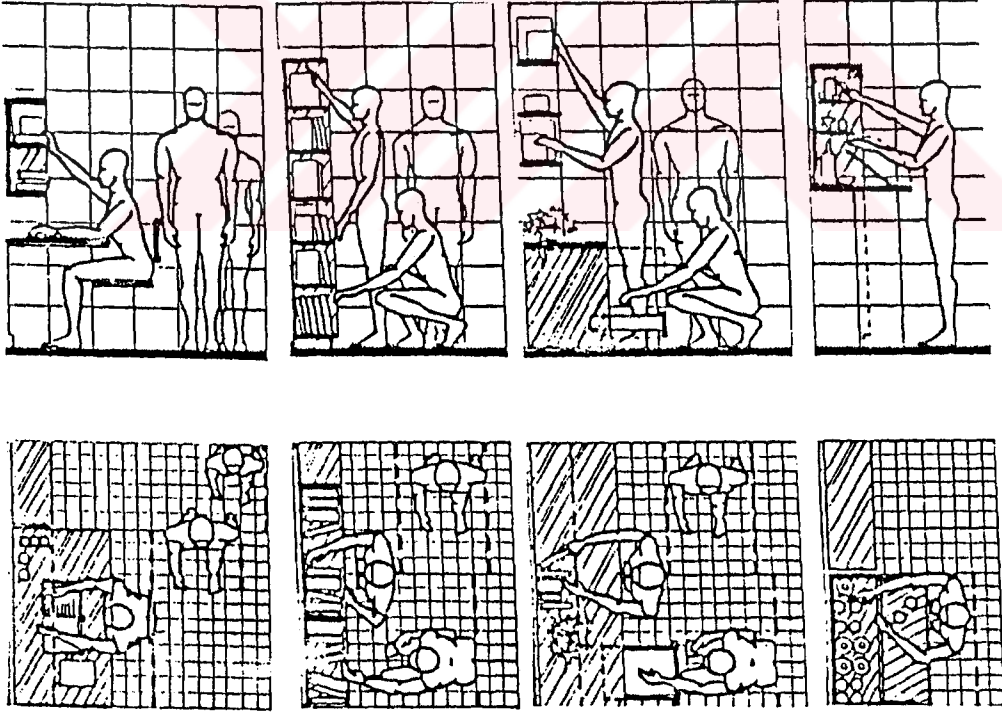

Şekil 2.6.Yaşama mekanında koltukların yerleşimi [13,s.38-39]

Oyun oynama eylemi için yine mekan alanı uygun ise kullanıcı isteğine göre ayrı bir eylem grubu düzenlenir.

Çalışma ve kitap okuma eylemi ayrı bir mekan içinde gerçekleştirilmediği zaman genellikle oturma odası içinde bir eylem alanı olarak düzenlenir. Kullanıcının arzusu doğrultusunda seyrek olarak yatak odasına bitişik veya içinde bir eylem alanı olarak da düzenlenebilir. [Şekil,2.7] [13,s.40]

Genellikle yaşama mekanı olanaklar çerçevesinde zamana bağlı değişik düzenlere elverişli olabilmelidir. Yaşama mekanı, yalnızca oturma eylemine cevap vermeyip, mekanın diğer bütün eylemlerine cevap verebilen çeşitli yaş gruplarındaki insanların değişen isteklerini karşılayan ve çeşitli aile büyüklüklerine uyabilen düzende olmalıdır. [13,s.41]

Şekil 2.7.Yaşama mekanında çalışma eylemi [13,s.40]

YEMEK MEKANI

Konutta yemek yeme eylemi için yemek hazırlama alanını genişletme ve aynı zamanda ev işlerini kolaylaştırma isteği, konut içinde ayrı bir yemek yeme alanı düzenlenmesini gerektirmiştir. Ancak çok katlı sosyal konutlarda mekan darlığı yüzünden bu eylem , genellikle yaşama mekanı içinde gerçekleştirilmektedir.

Yemek yeme mekanının düzenlenmesinde en önemli konulardan biri mutfak ile olan ilişkisidir. Yemek yeme mekanı ile mutfak arasındaki uzaklığın 3,5 metreden fazla olmaması önerilir. Yemek yeme mekanı, yaşama mekanı, giriş holü ve dışa açılan teras-balkon gibi mekanlarla doğrudan ilişkili olmalıdır. [13,s.42-43]

Yemek yeme eylem alanları konut içinde üç ayrı mekanda düzenlenebilir : [13,s.44]

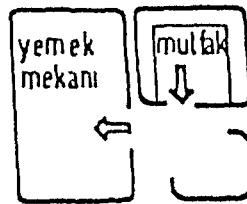
- 1.Yemek hazırlama mekanı (mutfak) içinde
- 2.Özel bir mekanda (yemek yeme mekanı)
- 3.Yaşama mekanı içinde

Yemek yeme alanının yemek hazırlama mekanı ile olan ilişkileri bu alanın yerini belirlemektedir. Bu mekanların arasındaki ilişki, iki şekilde gerçekleşebilir : [13,s.47]

Dolaylı yoldan bağlantı

Doğrudan bağlantı

Mutfak ile dolaylı olan bağlantıda, mutfakta hazırlanan yemeklerin servisi, giriş holünden yemek yeme mekanına ulaşabilme yoluyla olmaktadır. [Şekil,2.8]

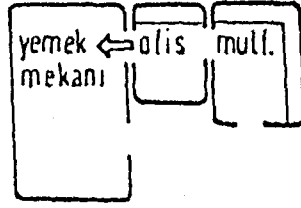
Şekil 2.8.Yemek mekanı-mutfak dolaylı bağlantısı [13,s.47]

Yemek yeme mekanının mutfak ile doğrudan bağlantılı olması 3 şekilde olmaktadır :

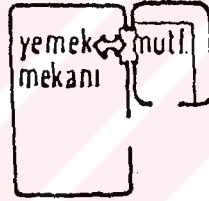
Ofis-servis alanı ile bağlantılı [Şekil,2.9]

Servis penceresi veya kapı ile bağlantılı [Şekil,2.10]

Açık mutfak tipinde bağlantılı [Şekil,2.11]

Şekil 2.9.Ofisle bağlantılı [13,s.47]

Şekil 2.10.Servis penceresiyle bağlantılı [13,s.47]

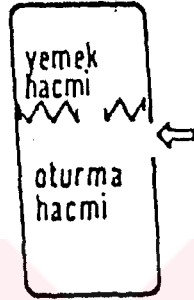
Şekil 2.11.Açık mutfak [13,s.48]

Yemek yeme alanının yaşama mekanı içinde yer aldığı durumlarda iki hacim arasında eylem alanlarının belirlenmesi açısından bölünme şu şekilde olmuştur. [13,s.49]

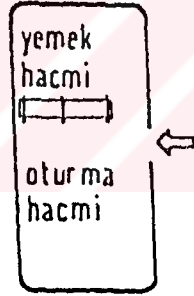
Hareketli bölücü elemanlar ile bölünme [Şekil,2.12]

Sabit bölücü elemanlar (dolap, ahşap, cam ...) ile bölünme [Şekil,2.13]

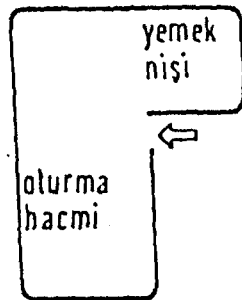
Yaşama mekanında bir niş halinde düzenleme [Şekil,2.14]

Şekil 2.12.Hareketli bölücüler [13,s.49]

Şekil 2.13.Sabit bölücüler [13,s.49]

Şekil 2.14.Yemek mekanının bir niş olarak düzenlenmesi [13,s.49]

Yemek yeme eylem alanlarının biçim ve boyutları, bu etkinlik için gerekli eylem alanı, dolaşım alanı ve donatım alanının oluşturduğu alanların bir bütünü olarak ele alınarak saptanmalıdır. [13,s.49] [Şekil,2.15]

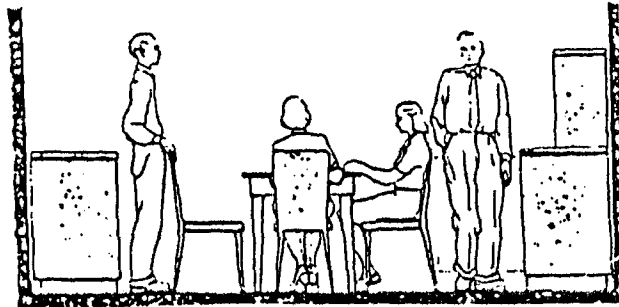
YEMEK HAZIRLAMA MEKANI (MUTFAK)

Mutfak, ait olduğu konutta oturan ailenin veya kişilerin yiyecek maddelerinin hazırlanması için gereken işlemlerin yapıldığı bir yerdir. Mutfakta eylem grubu, dışarda işlenmemiş olarak alınan veya hazır durumdaki yiyeceklerin yenme ve içmeğe hazır duruma getirilmesi için yapılan hazırlama ve gerekiyorsa kaynatma, pişirme, fırınlama, hatta soğutma gibi eylemlerden oluşmaktadır. [13,s.52]

Mutfakta yeralan eylem alanlarını 3 ana grupta inceleyebiliriz : [13,s.53]

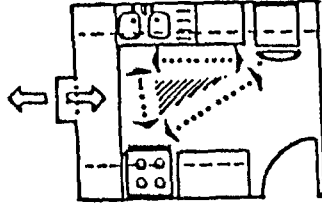
- . Tezgahta hazırlık - yiyecek ve bulaşıkları yıkama eylem alanı (donatım elemanları, eviye + tezgah)
- . Ocak - fırın ile pişirme eylem alanı (donatım elemanları, ocak - fırın ile elektrikli ısıtıcılar + tezgah)
- . Dolapta yiyeceklerin depolanması ve saklanması için gerekli eylem alanları (donatım elemanları, buzdolabı ve mutfak dolapları)

Bu üç ana eylem alanını oluşturan, hazırlık - yıkama ve pişirme ile depolama etkinlikleri arasında oluşan dolaşım, mutfak içi düzenini ve tasarımını belirleyen ana ilkeleri oluşturmaktadır. [13,s.53]

Şekil 2.15.Yemek masası çevresinde dolaşım alanı [13,s.45]

Mutfaktaki ev kadınının günlük işleri sırasında hangi çalışma noktaları arasında, kaç kere gidip geldiği bilimsel olarak saptanarak belirlenen yol ve ulaşım yoğunlukları, yoğunluk düzeyine göre sıralandığında, birinci olarak ocakla tezgah arasında, ikinci olarak buzdolabı ile hazırlık tezgahı arasında, üçüncü olarak da ocakla buzdolabı arasında olduğu görülür. [14, s.44] [Şekil,2.16]

Şekil 2.16.Mutfak içi dolaşım alanı [13,s.53]

Ev hanımları günlük yaşamlarının büyük bir bölümünü mutfakta geçirdiğinden diğer mekanlarla görsel ilişkide bulunması gerekmektedir. [13,s.58] [Şekil,2.17]

Şekil 2.17.Mutfağın diğer mekanlarla görsel ilişkisinin sağlanması [13,s.58]

2.1.4.2. Ortak Bölümler

Bu eylem gruplarını üç ana başlık altında inceleyebiliriz:
[13,s.59]

Giriş ve dolaşım eylemleri

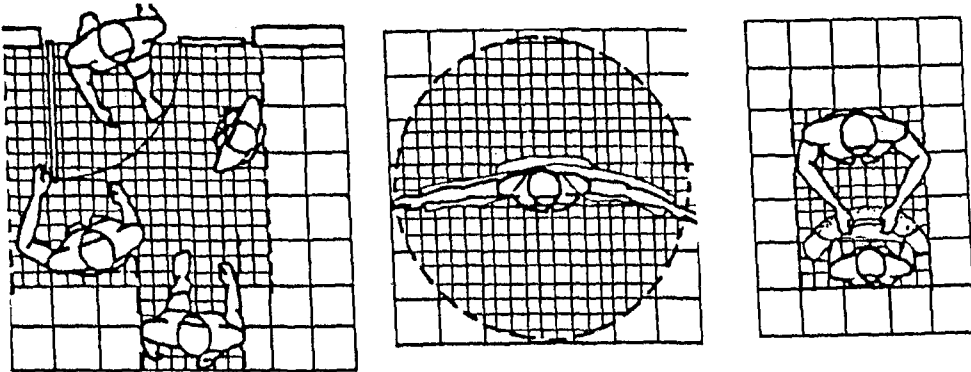
Depolama (eşya ve yiyecek) - ev işi eylemleri

Dışa açık alanlardaki eylemler.

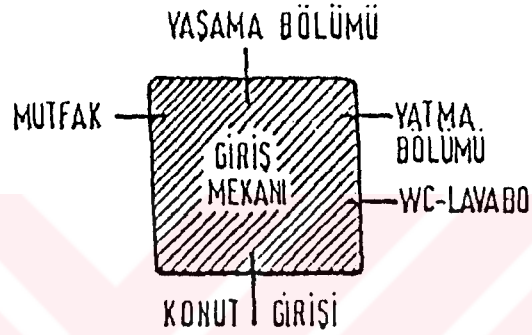
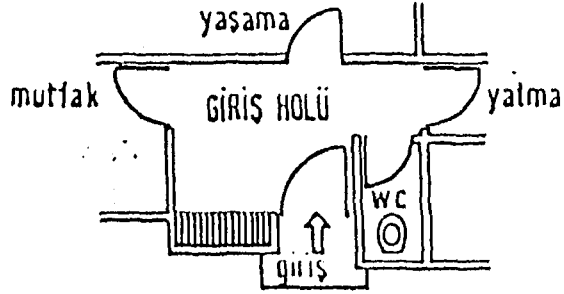
Giriş eylemi bireylerin konuta girmeleri ile oluşan eylemlerdir. Bu eylemin olduğu, konutun girişinde dış çevreden - iç ortama geçişi sağlayan bir mekana giriş holü, rüzgarlık veya antre adları verilmektedir. Giriş mekanı genellikle bir dağılım alanı olarak konutun bütün bölümlerini oluşturan, bir bakıma bu bölümleri ayıran bir tampon bölgedir. [Şekil,2.18] Ayrıca bu mekan, misafirlerin ilk karşılandığı palto ve pardesülerin alındığı yerdir.Bu nedenle misafir konut hakkındaki ilk izlenimlerini ve değerlendirmelerini bu alanda yapar. [Şekil,2.19]

Konut içi dolaşım eylemi, iç mekanlara ulaşabilmek için gerçekleştirilir. Bu eylemin geçtiği yerler, koridorlardır. Genellikle konutun gece bölümünde , yatak odalarına ulaşmak ve görsel ilişkiyi kesmek için düzenlenirler. [13,s.59] [Şekil,2.20]

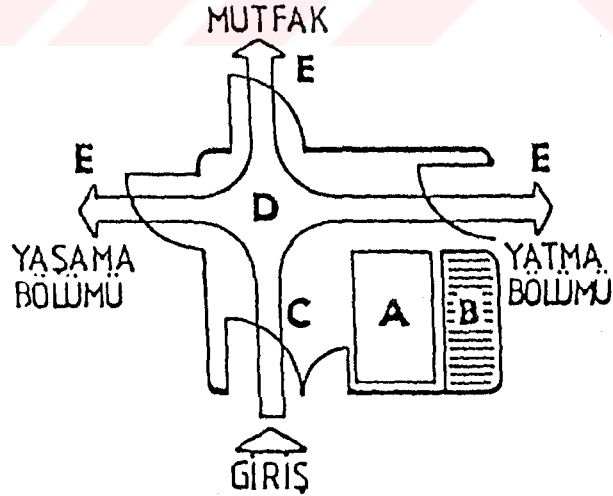
Depolama eylemi ise eşya depolama ve yiyecek depolama olmak üzere iki ayrı eylem grubu olarak incelenmektedir.

Şekil 2.18.Giriş mekanında oluşan eylem alanları [13,s.64]

Şekil 2.19. Giriş mekanı ve konut bölümlerine geçişi sağlayan geçiş alanları [13,s.60]

- A giyinme-soyunma eylem alanı
- B giysi depolama eylem alanı
- C içeriye giriş-çıkış eylem alanı
- D dolaşım eylem alanı
- E geçiş-bağlantı eylem alanı

Şekil 2.20. Giriş holündeki dolaşım alanları [13,s.62]

2.1.4.3. Yatma Bölümü

YATMA MEKANLARI

Uyuma eylemi, insan vücudunun fiziksel ve ruhsal açıdan dinlenmesini sağlayan bir eylemdir. Bu eylemin gerçekleştirilmesi için gerekli olan fiziksel ortam sağlanmalıdır. Ortamın elverişli olmadığı durumlarda, dinlenme tam olamayacağından, zamanla bireyin günlük çalışma verimi düşmeye başlar ve bu durum zamanla devamlılık göstereceğinden, bireyin vücudunda fiziksel ve ruhsal açıdan olumsuz yönde değişim ve bozulmalar görülecektir. Sonuç olarak uyuma ve yatma eylemlerinin içinde yer aldığı fiziksel ortamlar olan yatma mekanları, bu eylemlerin gereksinmelerine uygun olarak düzenlenmelidir. [15,s.22]

Yatak odalarının bulunduğu bölüme gece bölümü adı verilerek, genellikle konutun diğer bölümlerinden kesin olarak ayrılırlar. Ancak bu durum, işlevsel olarak tamamen tatmin edici olmamaktadır. Bu bölümde yatan çocuk için bütün gün, genellikle okul çağına kadar, ya konut içinde yada aile büyüklerinin devamlı gözetimi altında geçmektedir. Bu nedenle çocuk odaları, ev kadınının görüş ve etki alanı içinde olması gereğini ortaya koymaktadır.

Uyuma mekanlarını, ebeveyn yatak odası ve çocuk odası olmak üzere iki ana grupta toplamak mümkündür.

Yatak odalarındaki en önemli eylem, uyuma eylemidir. Ebeveyn ve çocuk yatak odaladındaki tek eylemleri şöyle sıralayabiliriz : [13,s.68]

Ebeveyn odasındaki tek eylemler [Şekil,2.21]

Yatma - uyuma

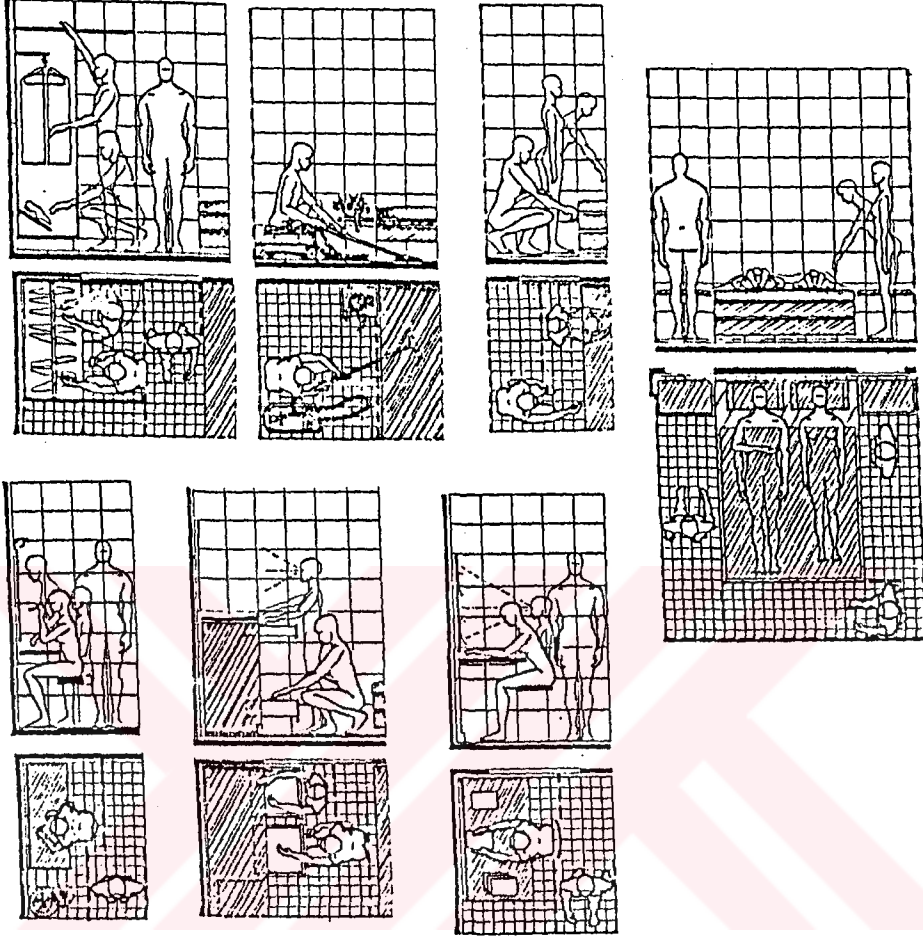
Soyunma - giyinme - depolama

Makyaj - bakım

Çalışma

Dinlenme

Dolaşım

Şekil 2.21.Ebeveyn odası tek eylemleri [13,s.70]

Çocuk odasındaki tek eylemler [Şekil,2.22]

Yatma - uyuma

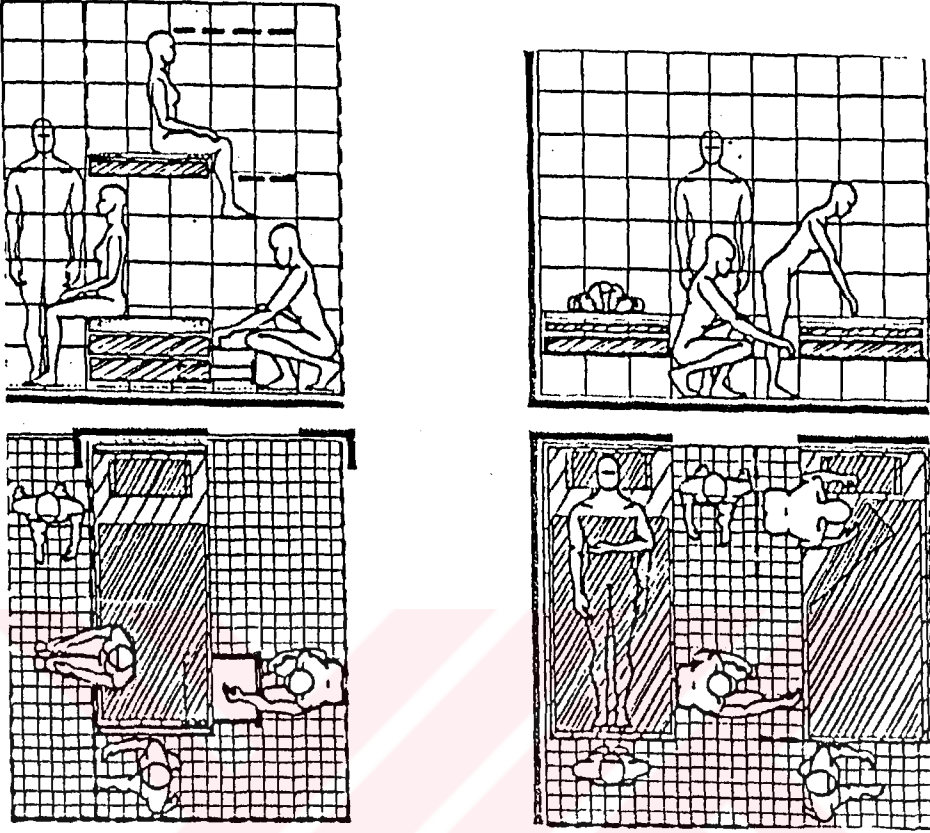
Soyunma - giyinme - depolama

Oyun oynama

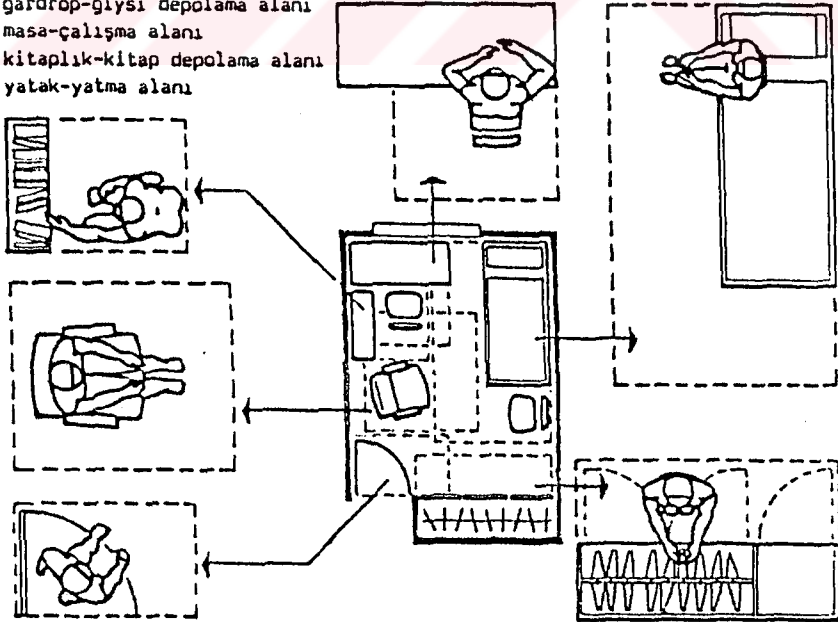
Çalışma

Hobiler

Dolaşım

- o kapı-geçiş alanı
- o gardrop-giyisi depolama alanı
- o masa-çalışma alanı
- o kitaplık-kitap depolama alanı
- o yatak-yatma alanı

Şekil 2.22.Çocuk odası eylemleri [13,s.71]

TEMİZLİK VE YIKANMA MEKANLARI

Günümüz konutunda temizlik eylemlerini iki ana grupta toplayabiliriz: [13,s.75]

Konutta yaşayan bireylerin kişisel temizliği ve bakımı için;

Banyo - yıkanma eylemi,

Tuvalet - boşaltım eylemi,

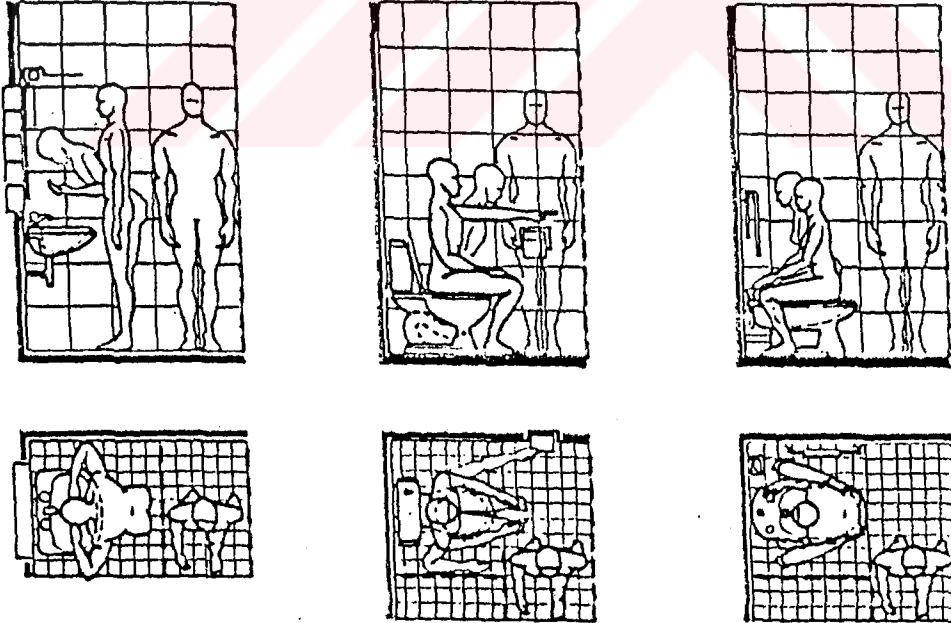
El-yüz yıkama, traş olma eylemi gibidir. [Şekil,2.23]

Konut eşyaları, giyecek ve örtülerin temizlik ve bakımı için;

Çamaşır yıkama eylemleri,

Temizlik araçları ve temizlik yapma,

Ütü yapma ve diğer bakım eylemleri gibidir.

Şekil 2.23. Temizlik eylem alanları [13,s.77]

Bugün genellikle çamaşır makinasının da içinde yer aldığı bir mekan olarak banyolar, temizlik eylemleri için kullanılmaktadır. Temizlik eylemlerinin içinde boşaltım ve bakım eylemleri de olduğundan, bu mekanda klozet ve lavabo da yer almaktadır. [13,s.75]

Banyo mekanının yatma hacimleri ile yoğun ilişkisinin olması, yatma bölümü içinde yer almasını gerektirmektedir. Genellikle banyolar, yatak odalarının açıldığı bir yatak holü veya koridoru ile bağlantılandırılarak, tüm yatma grubuna hizmet edecek biçimde düzenlenir. [13,s.76] Konutta banyo mekanlarından ayrı olarak WC mekanları da düzenlenir. Yatak odası sayısı çok olduğu durumlarda uygulanan bu yaklaşım, konutlarda banyonun yükünü azaltmış olur. Aile bireylerinin dışındakilerin gizlilik yönünden, yatma bölümüne girerek banyoyu kullanmaları yerine, giriş holünde yer alan bir tuvaleti kullanmaları daha olumludur. Bu amaçla giriş holünde bir WC-lavabonun olması gerekmektedir.

Banyo ve WC'lerde kullanıcı eylemlerinin analizi, donatım elemanlarının yerleştirilmesi ve kullanım kolaylıklarının irdelenmesi açısından önemlidir.

Konut iç mekanını oluşturan mekanların, eylem alanlarının ve eylem bileşenlerinin birbirleriyle olan ilişkilerini ve açılımlarını tablo halinde göstermek, konuya açıklık getirecektir.[Tablo 2.1]

2.1.5. Konut İç Mekan Düzeni

İnsanın içinde bulunduğu çevreler içinde en karmaşık olanı konut iç düzenidir. Bu kadar çok sayıda işlevin biraraya gelmesi konut iç mekan düzeninde çok yoğun bir çözümü gerektirmektedir. Üstelik bu yoğunluk içinde herkesin kendine göre kişisel istekleri de bulunmaktadır. Böyle geniş bir programı elden geldiği kadar küçük bir yapı alanı içinde ele almak ve çözümlemek, çeşitli zorluklar gerektirmektedir. İnsanın içinde yer aldığı hiçbir çevre, konut kadar çelişik işlerle dolu değildir.

Konut, insanların gerilim içinde bulunmamaları gereken bir çevredir. Bu sebeple konut iç mekan düzenlemesinin yumuşak olması ve kişisel istekleri karşılaması önemlidir. [15,s.30] Konut iç mekan düzeni, kullanıcıların özelliklerinin somutlaştığı bir çevrenin çözümüdür. Bu nedenle, yapısal olarak birbirinin eşi olan konutlarda, iç mekan düzenlemesi çok değişik çözümlere ulaşmaktadır. İnsanlar, konutlarını, en olmayacak zorlukları yenecek ve çoğu zaman bunun farkına bile varmayarak, kendi isteklerine uydurmaktadırlar. Konut, yapı olarak ne denli temel ilkelere uygun olarak kurulmuş olursa olsun, yine de içinde yaşayanlar onu kişiselleştireceklerdir. Konut iç mekan düzeni ilkesini oluşturmak için bu ilginç noktanın üzerinde durulması gerekmektedir. Tasarımcı, konut iç mekanını düzenlerken 4 temel esas dikkate almaktadır. [Şekil,2.24] Ancak, tasarımcı, yapının biçimini saptarken ne kadar ayrıntıya inerse insan, yine de kullanıcı, o çevreyi kendisi için yeniden düzenleyecektir.

Konutun kişisel niteliği, kendine özgü, uyumlu ve zaman içinde açık oluş taleplerine çözüm getirme zorunluluğunu ön plana çıkartmakta ; konut bütünlüğünün endüstrinin kendi koşullarına göre parçalanması yani uzmanlaşması ilkesini oluşturmaktadır. Üretim dilinde açık sistem olarak tanımlanan bu konumda, konut ve alt sistemlerinin ve iç mekan düzeninin tek elden üretilmesi yerine; değişik üreticilerden sağlanan, değişik öğelerle bir bütün oluşturmak ve aralarındaki ilişkileri düzenlemek geçerli yol olarak görülmektedir.

Diğer yandan, konut iç mekan düzeni uzun süreli kullanım-tüketim malı niteliğindedir. Ancak çoğu zaman, konut iç mekanını düzenlemede kullanılan öğeler, fiziksel ömürlerinden önce fonksiyonel eskime ile karşı karşıya kalmaktadır. Bu farklı yaşam süreleri nedeni ile kurulacak konut iç mekan düzeni zamana açık olmalıdır.

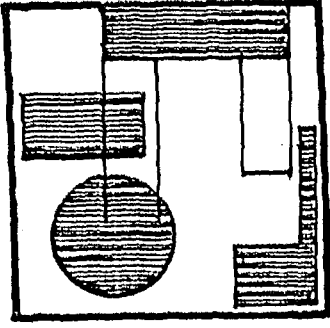
Konut iç düzeninde ilgi çeken yönlerden birisi de, öğelerin

ve işlevlerin "duvara yaklaşması"dır. Bunu kalın çizgilerle incelemekte yarar var. İçdüzeni oluşturan öğeler, dolaplar, kol-tuklar ve çeşitli donatım genellikle "duvara doğru" yaklaşır - lar. Böylece bir anlamda yapıyla "birleşme" sağlanır. Ve yine genellikle, dört yandan kullanılabilen içdüzen öğeleri de "ortalar" da yer alır. Yemek çevresi buna örnektir. İşlevlerin duvara yaklaşması, gerçekte çevremizi küçültmeden kullanma isteğiyle olsa gerek. Konutlarda "duvara yaklaşma" en çok mutfakta uygulanır. Neredeyse herşey duvara "takılmıştır".

Genellikle her yapıda , içdüzeni "zorlayıcı" çeşitli özellikler vardır. Örneğin, toplu konutlarda genel istek önceden saptanabilir. Ama kullanıcının özel isteklerinin tümü karşılanamaz. Her türlü özel isteği önceden çözümleyen toplu konut tasarımlarında bile bu sorun görülebilir. Banyo, mutfak gibi, yapının donatım yönünden yoğun bölümlerinde zamana uyum sorunu vardır. Bu nedenledir ki, son yıllarda özellikle mutfak içdüzeni oldukça "esnek" çözümlere ulaşmıştır. Ama yine de yapının donatımıyla bağımlıdır. Bu bağımlılık banyoda büsbütün belirginleşir. Neredeyse bu çevrenin kuruluşuna "kalıcılık" kazandırır. Oysa kullanıcı kendine göre gereksinimler duyar. Bunu bir biçimde değiştirmek, ya dadeğişik bir görüntü içine sokmak ister. [16,s.38] İşte bu nedenledir ki, yapısal olarak birbirinin tümüyle eşi olan banyolara bile bir süre sonra bakıldığında, temelde bir şey değişmese bile, sonuçta önemli değişikliklere doğru zorlandığı görülür. Donatımdan ve işlevlerden gelen bu kadar kesin bir çevre bile kullanıcı tarafından "zorlanabildiği" ne göre banyo çevresinin ve öğelerinin tasarımında da "çok amaçlı" çözümler aramak gereklidir. Konutlarda, daha doğrusu geleceğe yönelik deneysel konut ve iç düzeni uygulamalarında genellikle bir sistemleşme eğilimi görülmektedir. Değişmeyen bir işlevin, kullanıcının değişen istekleriyle olan ara kesiti saptanmaya çalışılmaktadır.

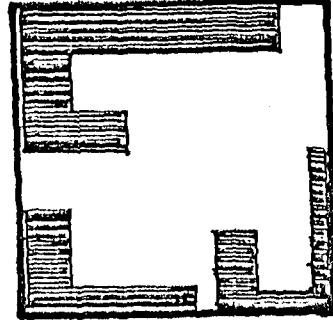
Banyo gibi kesin işlevlere dayanan bir çevrede bile kullanıcının kişisel isteklerini gerçekleştirebilmesi için genellikle modüler düzenler kullanılmaktadır. Öyleyse konut içinde yer alan

ve en katı görünen çevrelerdeki iç düzen öğelerinin bile esneklik ve gelişebilirlik içinde tasarımılanması gerekmektedir.

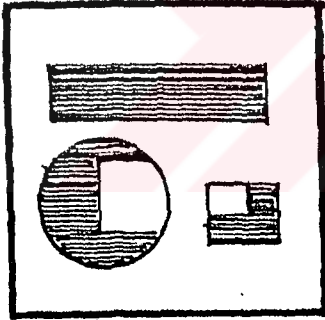
SERBEST

"İşte bir sürü şey var. Çevreni istediğin gibi kur."

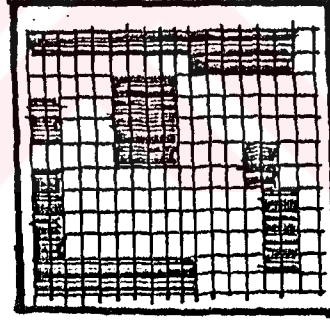
YAPISAL

"İstersen herşeyi duvara yasla." "Yalnız o zaman yapıya dikkat et."

MEKANSAL

"Herşeyi ortaya topla." "Duvarlar seni ilgilendirmez." "Yapının sorunları önemli değil."

MODÜLER

"Konutun iç düzeni için gereken herşey bu birimlerde çözümlenir. Hepsi birbirine uyar. Bir bütün olur." "Kendin seç. İstedğin zaman, istediğini gerekenle değiştirirsin." "Tasarım buna uygundur."

Şekil 2.24. Konut iç düzenine tasarımcının bakışları [16, s.30]

2.2. "KONUT İÇ MEKAN DÜZENİ" KAVRAMININ TARİHSEL SÜREÇ İÇİNDE ÖRNEKLERLE DEĞERLENDİRİLMESİ

2.2.1. İlk Yerleşimler

İnsan, 5 milyon yıldır dünyada ikamet etmektedir. İnsanoğlunun ortaya çıkışından endüstri devrimine kadar olan devre, ikiye ayrılmaktadır. Bunlardan "maji " devri, insanın göçebe olduğu, " mitos " devri ise yerleşik düzene geçtiği dönemlerdir.

Her iki devre ait " öbür dünya " düşünceleri farklıdır. "maji " devrinde din kavramı olmayıp bir takım olaylar, büyü ve sihirle yokedilmeye çalışılmıştır.

İlk mimari, ilk insanla başlar. İlk ortaya çıkan kavram "barınak " kavramı olmuştur. "Maji " aşamasında mağaralar, ağaç kavukları, barınak olarak kullanılmıştır. " Maji " devrinin ikinci aşamasında ise insanoğlunun kendi gerçekleştirdiği çadır ve kulübeler ortaya çıkmıştır. " Maji " devrinde insanın ekonomisi sadece ve sadece avcılığa dayanmaktadır. Klimatik değişmelerin başlaması, buzulların erimesi ve iklimin ılımanlaşmasıyla ormanlar oluşmuş, insanların av hayvanlarının peşinden gitmeleri gerekmiştir. Yeni gidilen yerlerde, kaya ve ağaç kavukları bulmak zor olduğundan, her zaman yanlarında taşıyacakları çadır ve kulübeleri ortaya çıkarmışlardır.

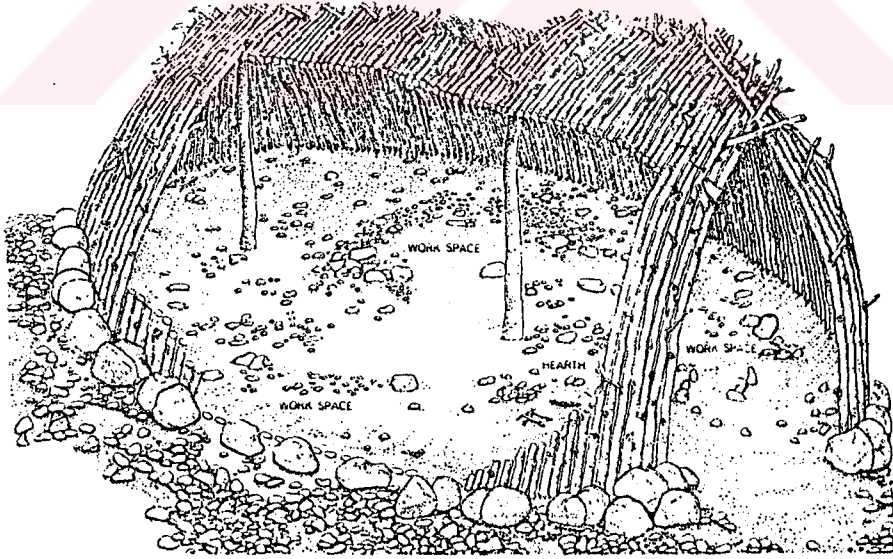
Barınaklarda , baş gereksinim olarak kabul edilen ateş, en önemli mekan oluşturucu olarak ortaya çıkmıştır. Ateş, barınanın odak noktasıdır. Tüm eylemler, ateşe en yakın yerlerde gerçekleştirilmektedir. Üzerinde yemek pişirilen mekanı ısıtmakta kullanılan ateş, aynı zamanda barınağı vahşi hayvanlardan koruyarak mekanı güvenilir bir hale getirmiştir. [17,s.21]

Kulübeler, kumda bir çit gibi yanyana gömülen ve dışardan büyük taşlarla desteklenen dallar veya fidanlardan oluşturulmuşlardır. Ateş yeri ortadadır ve çevresi çerçöpten arındırılmıştır. Bu bandın, uyunacak yer olduğu tahmin edilmektedir.Bu sosyal odaktan başka bir çeşit mutfak da kulübelerde yer almıştır.

Kulübelerin iskeletleri, hava akımına karşı gelecek şekilde hayvan derileriyle kapanmıştır. [Şekil,2.25]

Toprağa yerleşme ile avcılıktan hayvancılık ve tarıma geçilmiştir. Kısa bir süre sonra da dinler ortaya çıkmıştır. Göçebe yaşamda, insanlar ölümlerini herhangi bir yere gömüyor ve orada bırakıp başka bir yere göç ediyorlardı. Yerleşik düzene geçildikten sonra, yeni bir ölüm olduğunda, eskisinin gömüldüğü yer kazılmış ve geriye yalnızca ölen kişinin kemiklerinin kaldığı görülmüş, bunu gören insan, o kişinin diğer kısımlarının nereye gittiğini düşünmüştür. Bu da dinleri meydana getirmiştir.

İkinci devir olan " mitos " devrinde ise önce tek aile toprağa yerleşmiş, daha sonra da zamanla köy ve şehirler ortaya çıkmıştır.

Şekil 2.25.Terra Amata,prehistorik kulübe [17,s.23]

2.2.2. Eski Uygarlıklar

Bu bölümde, dünyada en eski uygarlıklar olarak bilinen Mısır, Yunan ve Roma uygarlıklarındaki konut iç mekan düzenlemesi incelenecektir.

2.2.2.1. Mısır

Eski Mısır sanatı bir gelenek sanatıdır. Mısır'da en eski dönemlerden beri rastlanan doğal öğeler, bu sanatı büyük ölçüde etkilemiştir. Irmak, bataklıklar, sazlar, papirüsler, deniz yüzeyinin üzerine çıkmış kara parçaları her zaman için sütunların biçimini, binaların duvar süslerine ve mobilya ile süsleme eşyalarının biçimlerini etkilemiştir.

Eski Mısır'ın orta sınıfa ait evlerinde dekorasyon, badana bitişlerinden daha öteye gitmemiş, tonozlu, kubbeli tavanlar da aynı işleme tabi tutulmuştur.

Üst tasakaya ait evlerde, odalar açık avluların etrafına dizilmiştir, duvarlarda ise tipik Mısır motifleri, rozet, hurma çiçeği, papirüs, lotüs çiçeği desenleri ve rengin ustaca kullanıldığı görülmüştür. Dügümlenmiş hurma dalı veya sazların birleştirilip desenli bir şekilde örülmesiyle oluşturulan perdeler, yüksek seviyedeki pencere yüzeylerine ve iç kapılara asılmıştır. Aynı hasırların döşemelere de serildiği sanılmaktadır. [18,s.19]

Mükemmel dizaynli sandalyeler, masalar, komidinler, kanapeler, tezgahlar, ayaklı kavanoz ve vazolar, sehpa, kaliteli kuşak kaplı mobilyalar evlerde görülen ekipmanlardır. Ahşap, fildişi kakma veya yarı değerli taşlar, altın ve gümüş süslemeler zenginliğin belirtisidir.

M.Ö.1375-58 yıllarında Tell er Amarna'daki örneklerde aile hayatının ve bireylerinin stilize edilmiş duvar resimleri görülmüştür. Kuşlar, hayvanlar ve otlardan oluşturulmuş resimler vardır. Resimlerden tüm Nil Nehri kenarı, hayatı anlaşılmaktadır.

Nil Nehri, Mısır için hayatın sembolüdür ve bunun anlatıldığı resimler de evlerin en önemli bölümlerinde yer almıştır. [18,s.20]

Amarna'da bulunan evler, aşağı yukarı kare biçimindedir. İlk görülen örnekler tek katlı olup orta hol, çevresindeki odalara göre yükseltilmiş konumdadır. Çatıya giden merdivene genellikle bu holden ulaşılmaktadır. Evlerin genellikle kuzey yönünde birkaç basamak veya rampa ile ulaşılan, ana girişe bitişik, kolonlu bir karşılama holü yer almıştır.

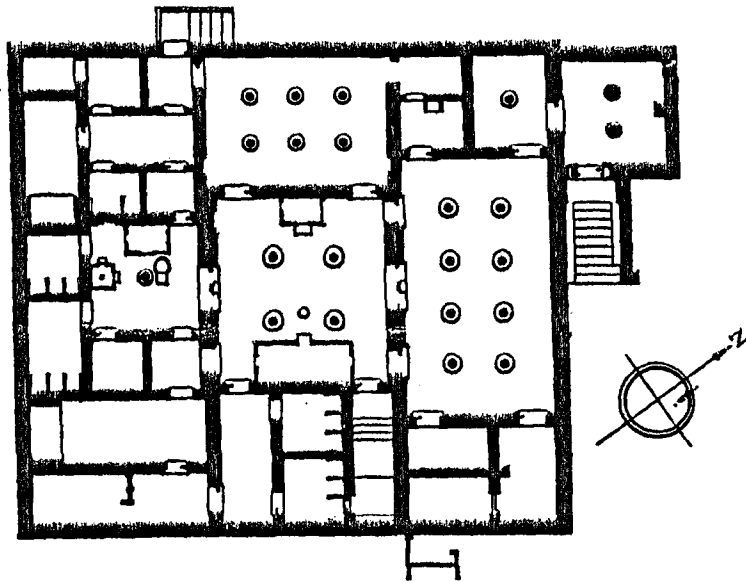
Vizier Nakht evinde görüldüğü gibi, merkezi holün yanında bir ikinci, kolonlu holün de bulunduğu durumlar olmuştur. [Şekil,2.26] Bu evin planı, üç parçalı genel düzenlemeyi iyi ifade etmektedir. [19,s.57] Planda, çıkıntılı bir antre bulunmakta, sonra kabul holü ve arkasından küçük odalar gelmektedir. Evin merkezî kısmını geniş bir hol kaplamış, batıdaki ikinci bir misafir kabul holü ile birlikte bir batı ünitesi ve merdiven, iki küçük depo odası ve koridor, evin arka tarafı ile birleşmiştir. Evin özel bölümlerini içeren güney kısım geniş ve kullanışlıdır. Orta kısımda bir küçük oturma odası ve her iki yanda da yatak odası suitleri vardır. Bu planda, amaç, baş oturma odasını diğer odalarla kuşatarak burasını kışın sıcak tutmak ve aynı zamanda yazın da burasının duvarlarını güneşin ısıcağından uzak tutmaktır. Bu ortadaki baş odanın pencereleri, dışta bulunan odaların çatılarına bakmaktadır. Bu pencereler, yeterli ışık ve havalandırma için kullanılmıştır.

Merkezî hol, baş yaşama mekanı olup yemek yeme ve misafir ağırlama için kullanılmıştır. Çatıyı taşıyan dört kolonun arasında yer alan mangalla mekan ısıtılmıştır. Bu mangal odanın tam ortasında yer almıştır. Odanın bir bölümünde hafifçe yükseltilmiş olan platform yastık ve kilimlerle kaplanarak divan olarak kullanılmıştır. Divanın yer aldığı bu platformun hemen karşısında, su kavanozları ve küpleri için benzer bir başka platform daha bulunmaktadır. İnsanlar, burayı el-yüz yıkamak ve ibadet etmek için kullanmışlardır. Bu ibadet platformu, büyük olasılıkla büyük holde

bazen de küçük odalarda bir köşede yer almıştır. Bu parmaklıklıklı paltforma birkaç basamak ve beraberinde trabzonlarla ulaşılmıştır. Buradaki taş bir tabelada kral, kraliçe ve çocuklarının resimlerinin bulunduğu anlaşılmıştır.

Nakht's evinde bulunan iki yatak odasında, yatak için ayrılan nişte, yine yükselen bir platformdan yararlanılmıştır. Banyo odalara bitişiktir. Rafli depolar, özel oturma odasına açılmaktadır. İkinci yatak odası, bir grup küçük odadan oluşmuştur. Bu evlerde, hiçbir yerde ayrı bir kadın odasına rastlanmadığından kadının erkekle aynı odayı paylaştığı varsayılmaktadır. 20. Hanedanın büyük Kahun evinde ise bundan tamamen aksi bir durum görülmüş kadınların odaları, erkeklerden ayrılmıştır.

Yine Nakht's evinde banyoda su, döşemedeki bir havuza boşaltılmıştır. Tuğla desteklere oturtulan taşınabilir kaplı basit bir hela da burada yer almıştır. Bu evde mutfak olarak tanımlanabilecek bir oda görülmemektedir. Bazı pişirme işlemlerinin çatıda, çoğunun da tahıl ambarı ve depoların yanında bulunan bir dış bina-da yapıldığı saptanmıştır. Uşakların birimleri de dışarıda yer almıştır. Bazı küçük evlerde ise mutfaklar, eve bitişik fakat ayrı bir girişle tamamen farklı bir oda olarak kullanılmıştır. [19,s.63]

Şekil 2.26. Vizier Nakht evi, Mısır [19,s.63]

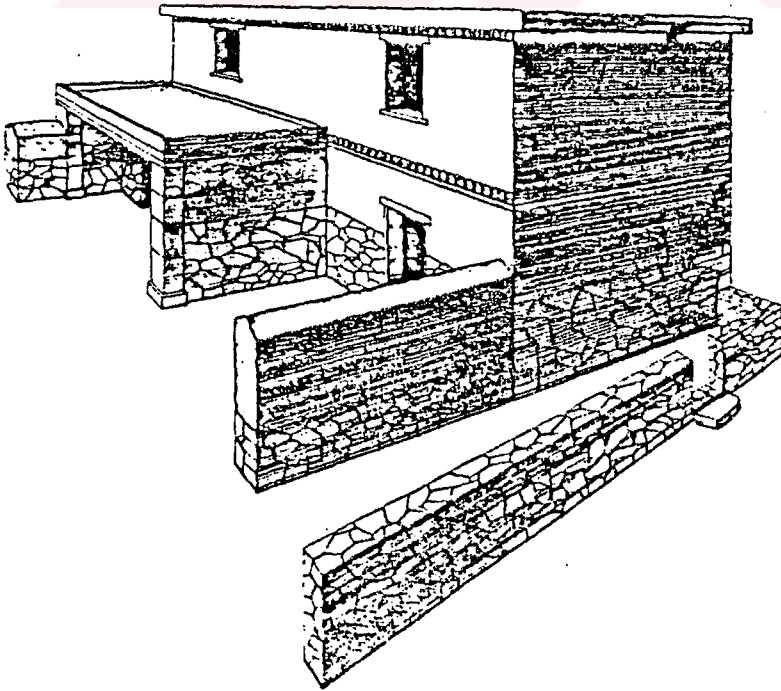
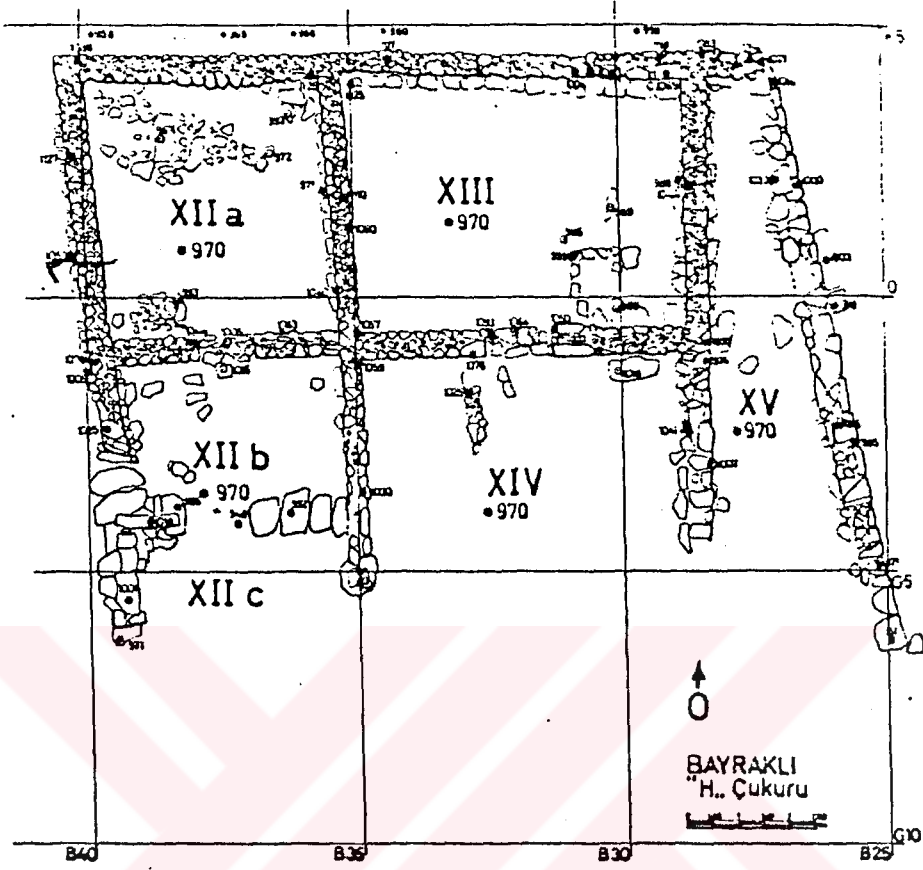
2.2.2.2. Yunan

Yunan uygarlığının kökeni , çok eski çağlara dayanmaktadır. Öncelikle antik devir Yunan Evleri'nin plan tiplerinin incelenmesi gerekmektedir. Bu devre ait olan konutların iç mekan düzenlemeleri hakkında çok kesin bilgilere sahip değiliz. Ancak, konut tiplerinin analizi, bu konu hakkında bazı bilgilere sahip olmamızı sağlayacaktır. Yunan antik devir evleri plan tipleri 4 bölümde incelenmektedir. Bunlar Megaron, Bayraklı, Prostaş, Pastas ve Peristil Avlulu evlerdir. Bu tiplerin dışında Yunan kökenli olmayan topluluklara ait olan fakat aynı yerde bulunan Lidya, Karya ve Likya Evlerine de değinmek gerekmektedir. [20,s.119]

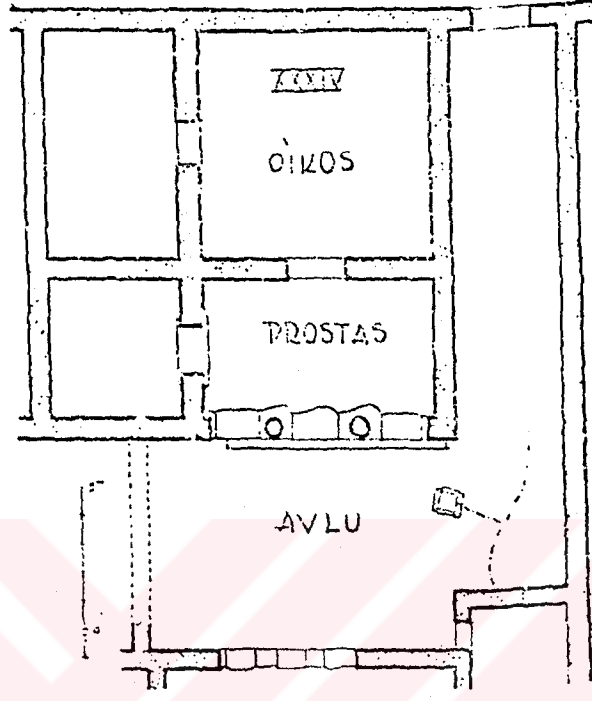
1. MEGARON : Bilinen en eski Yunan evlerinin başında gelir. Çok derin olmayan bir ön hol ve uzunlamasına dikdörtgen bir ana mekandan oluşan yapı tipidir. Genelde ana birimin ortasında bir ocak bulunur. Büyük yapı grupları Megaronları yanyana getirmek sayesinde kurulmuşlardır. Odysseia'daki bazı pasajlara dayanarak Megaronların iki katlı olduğunu da varsayabiliriz. Megaron hem ocak, hem oturma, hem de yatak odası olarak kullanılmıştır. Şehirler oluştuğunda Megaronun yerini avlulu ve daha çok mekanlı evler almıştır.

2. BAYRAKLI ÖRNEKLERİ : Bayraklı'da klasik megaronun dışına çıkan ilk ev örneklerini görmekteyiz. Çifte megaron denilen ve iki megaronu bir çatı altında barındıran ev tipini ilk kez burada görmekteyiz. Avlulu ev diye bilinen uygulama daha sonra Anadolu'da çok görülecek olan tipin en erken temsilcilerindendir. Evde erzak depoları gibi işlevsel öğelere iç dekarasyondan daha fazla önem verilmiştir. [Şekil,2.27]

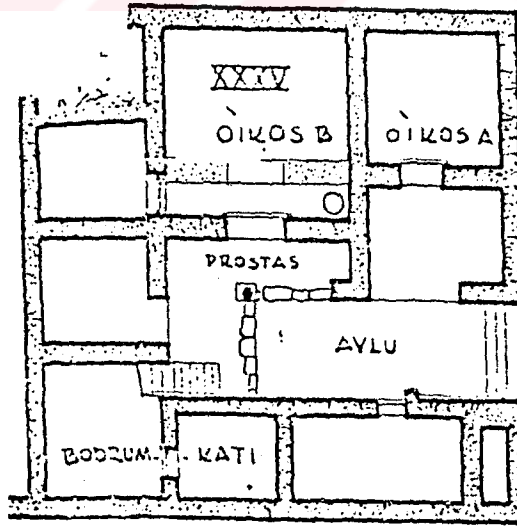
3. PROSTAŞ VE PASTAS EVLERİ : Prostaş ev tipine Priene ve Kolophon'da rastlıyoruz. Bu tip ev megaronun bir uzantısıdır. Ana mekana kapı ile bağlanıp avluya kapısız olarak açılan "Prostaş" denen bir ön mekan bulunmaktadır. Priene'de bu kısım avluya sütunla bağlanmıştır. Pastas tipi evde odalar yanyana sıralanmış olarak avluya açılmaktadır. [Şekil,2.28]

Şekil 2.27. Bayraklı-Çifte Megaron planı [20, s. II]

Priene. XXXIV no. lu Ev

Priene. XXXV no. lu Ev

4. PERİSTİL AVLULU EVLER : Klasik devrin sonunda evlerin bir kısmının avluları genişletilerek etraflarına sütunlu galeriler yerleştirilmiştir. Hellenistik devirde inşaa edilen evler ise doğrudan böyle tasanlanmıştır. Avluya verilen önem belirtilmiştir. Peristil daha çok zenginlerin büyük evlerinde kullanılmıştır. Sütunlar ev ölçeğinde kullanılmıştır. Avlunun bir kısmı kapatılarak sağlanan gölgelik, güneşten rahatsız olmadan açık havadan yararlanmayı sağlıyordu. [Şekil,2.29]

Yunan Kökenli Olmayan Toplulukların Evi [Şekil,2.30]

LİDYA EVİ: Tek veya çift hücreli evlerdir. Evler bir uzun mekanı esas almış ve muhtelemen eğik bir çatı ile örtülmüştür . Topraktan yapılmış sıralar, ocak ve dolap gibi temel mobilyaların yanı sıra el değirmenleri ve erzak küpleri bulunmuştur.

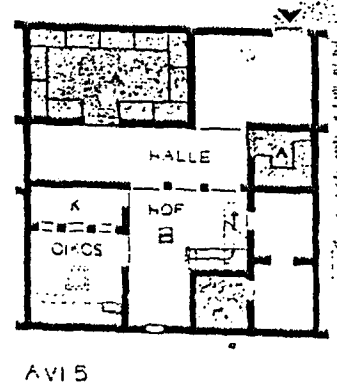
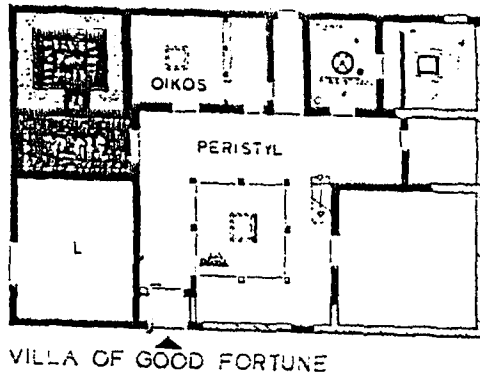
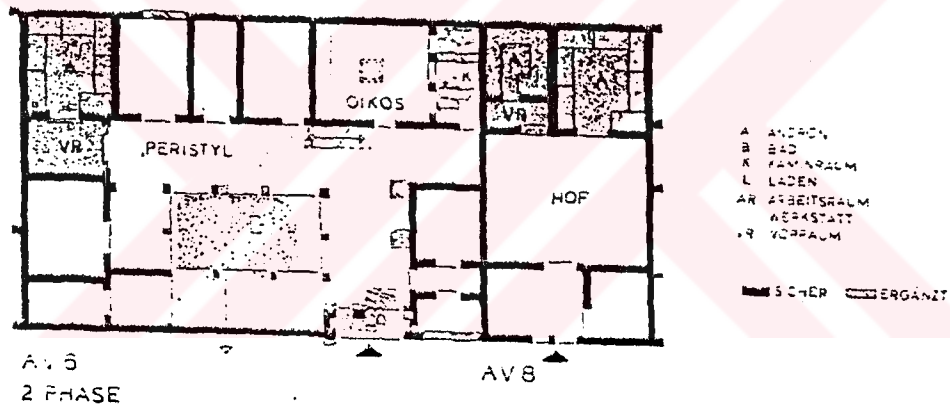
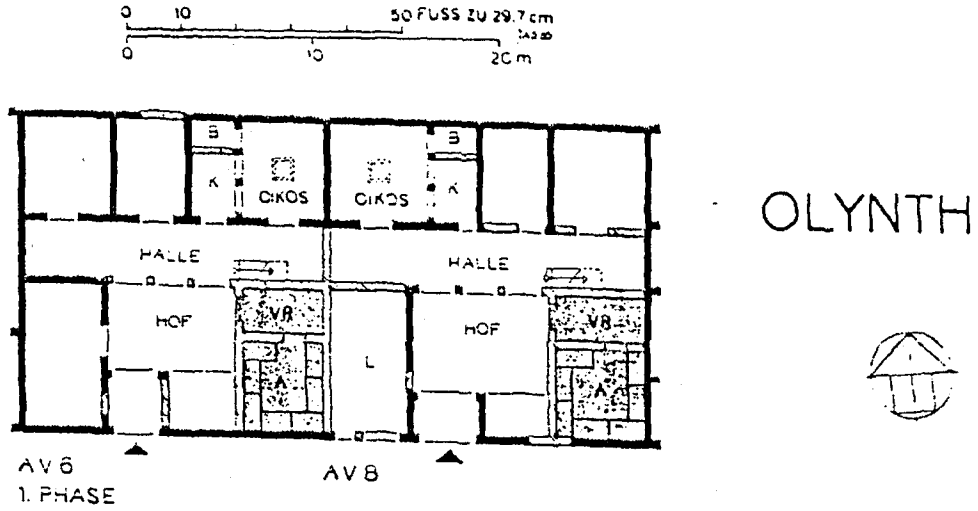
Tek mekanlı evlerin bugün köy evlerinde de olduğu gibi halı ve kilimlerle bölündüğünü düşünebiliriz. [20,s.14]

KARYA EVİ: Evler doğal kayayı en iyi biçimde kullanarak kayaları oymak suretiyle yapılmıştır.

Tek mekanlı, küçük bir odaya açılan birkaç odalı ve birkaç tek odalı evlerden oluşan gruplar tespit edilmiştir.

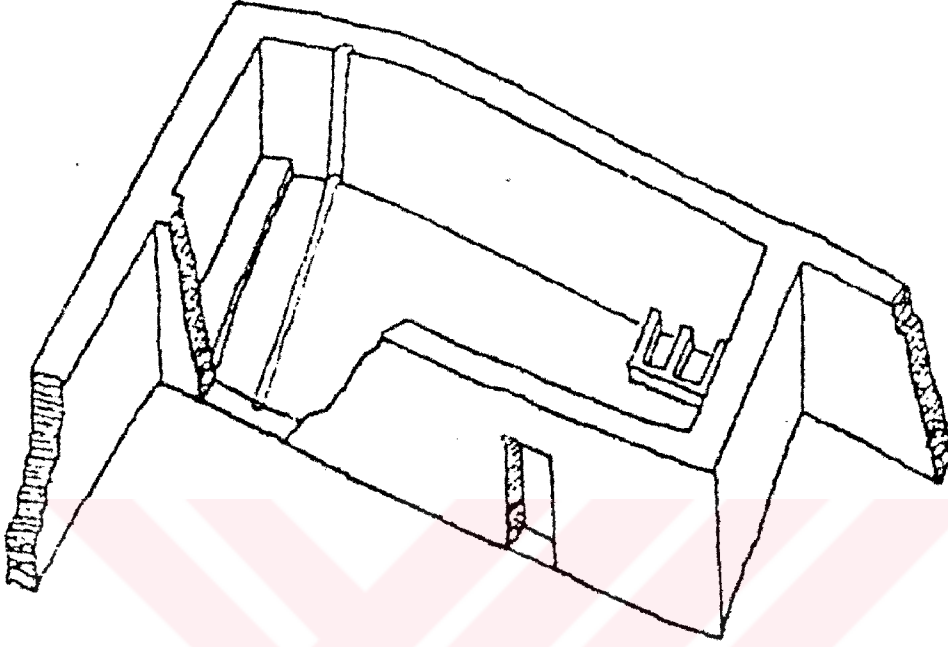
LİKYA EVİ: Karya evlerine benzer. Belirgin bir plan tipi henüz elde edilememiştir. [20,s.15]

Yunan Uygarlığı'nda Truva en iyi bilinen kültürdür. Truva kültürünün Neolitik ve Erken Bronz Çağına ait evleri, dikdörtgen uzun bir holü içermektedir. Bu holün önünde bir taraça vardır. Tüm planlarına sahip olduğumuz ilk ev 18,75 x 7 m. ebadındadır ve sol uçta bir varena ile son bulmaktadır. Kapının altında gömülü bir eşik olduğu bilinmektedir. Yatak bölümleri için platformlar yükseltilmiş olup merkezde bir de ateş yeri bulunmaktadır. Pişirme ocağı ise bunun hemen yanında ve arka duvara yakındır. Yanında

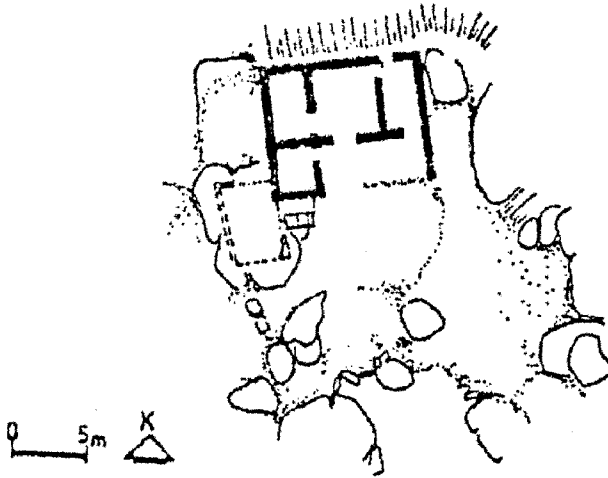

Olynthos Evleri

Şekil 2.29. Peristil avlulu evler [20, s. XIX]

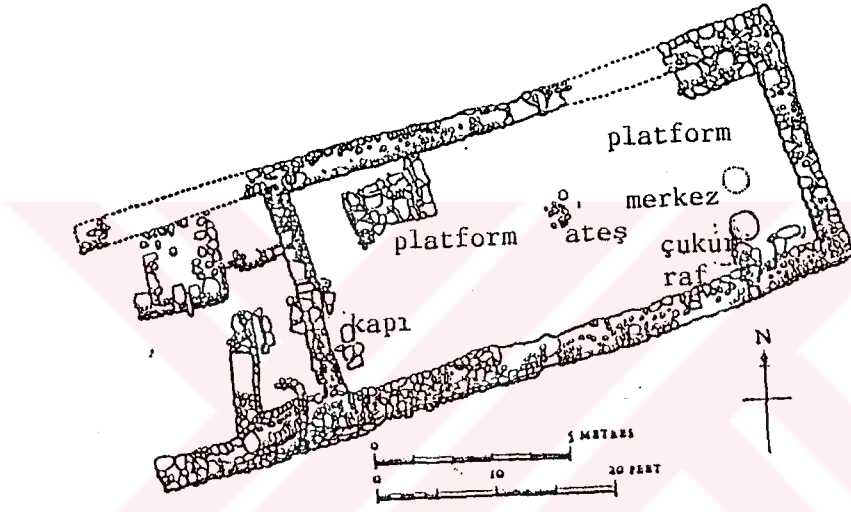

Sardes-Lidya Evi- M.Ö.6.yy

Herakleia-Karia Evi-MÖ 4.yy

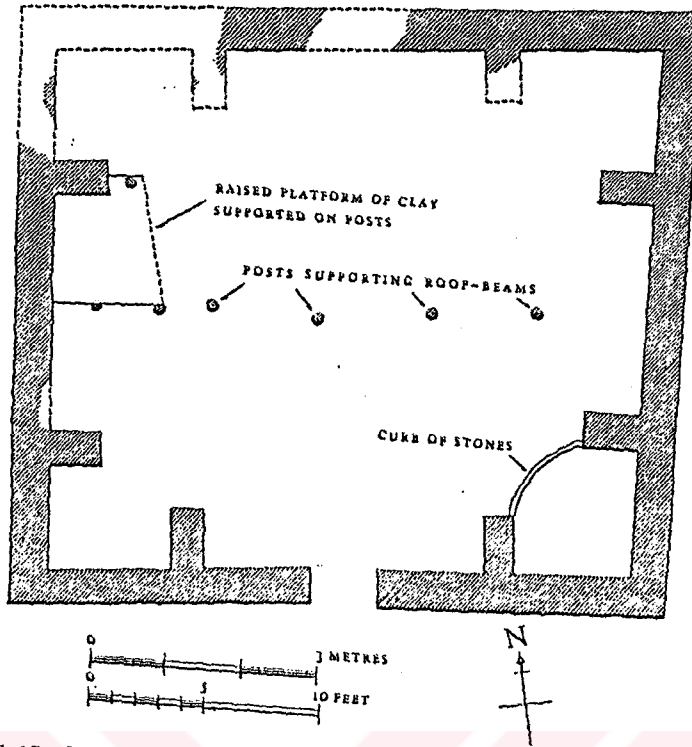
ekmek hamuru koymak için bir çukur vardır. Döşemenin bazı yerleri hasırlarla kaplanmıştır. Ateşin ve yemeklerin artıkları, konut içine atılmıştır. Birkaç yılda bir bu yığının üzerine katman halinde kil yayılmak suretiyle bu yığın örtülmüştür. Bu durumda, sürekli yükselen döşeme, kapı eşiğinin de düzenli aralıklarla bir üst seviye ye düzenlenmesini gerektirmiştir. Artık kapının yüksekliği içeriye girişi engelleyecek seviyeye düştüğünde, bu evler bırakılarak başka evlere yerleşilmiştir. Bu, megaron tipi bir evdir. [21,s.8] [Şekil,2.31]

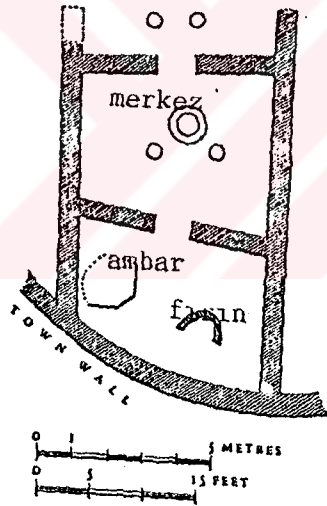
Şekil 2.31. Truva evi [21,s.7]

Yunanistan'ın ana topraklarında yer alan Tsangli'deki konutlarda tüm evler kare veya kareye yakındır. Yaklaşık 7,5 x 9 m. ebadındadır. Konutlar tek bir mekandan oluşmakta olup, ortada çatı kirişlerinin yükünü çeken payandalar vardır. [21,s.14] Yine, yükseltilmiş platformlar, buralarda da görülmektedir. [Şekil,2.32]

Aynı döneme ait Dimeni evlerinde plan dikdörtgen veya dikdörtgene yakındır. Ana oda, dikdörtgen olup giriş, direkt olarak buraya açılmaktadır. Arka oda, ana odanın yarısı kadardır. Ana odanın ortasında bir ateş yer almaktadır. Bir ocak da arka odada bulunup, yanında küpler dizilmiştir. Ambarın da yer aldığı bu odanın mutfak olarak kullanıldığı sanılmaktadır. [21,s.14] [Şekil,2.33]

Şekil 2.32. Tsangli konutu [21, s.14]

Şekil 2.33. Dimeni konutu [21, s.15]

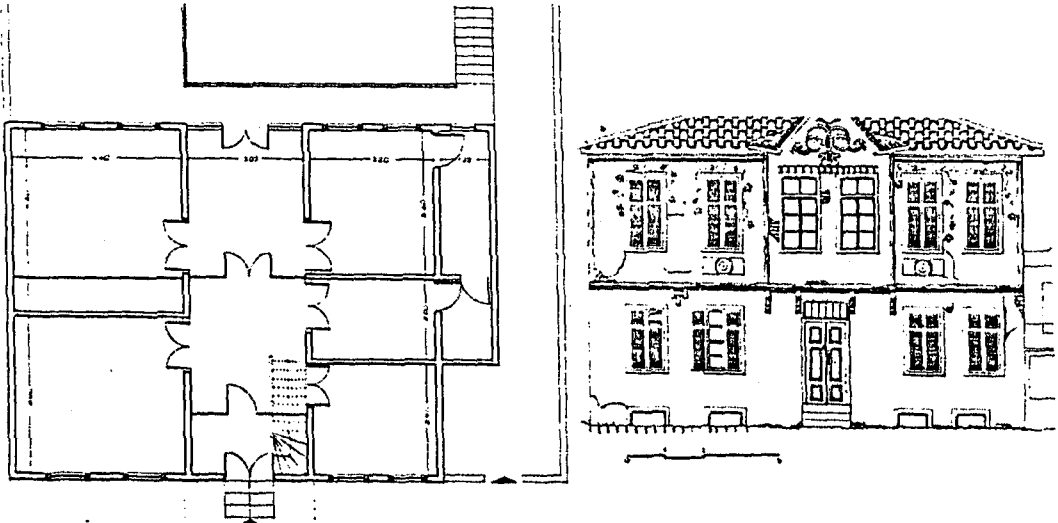
Erken devir Yunan konutlarına değindikten sonra, günümüze kadar uzanan ve halen kullanılan geleneksel Yunan evlerine de bazı örneklerle değinmek gerekmektedir. Eski yerleşmelerden olan Monemvasia'daki geleneksel evler, genellikle üçkatlı olup en alt katlar kubbelidir ve depolama gibi yardımcı mekanlar olarak kullanılmaktadır. Yaşama mekanları ise üst katlarda yer alırlar. [22, s.24]

Bir veya birden fazla avlu vazifesi gören teras bulunmaktadır. Orta kat, evin ana girişinin bulunduğu yerdir. İki küçük kubbe ile çevrilmiş uzun, dar bir alandan ibarettir. Katlar arası bağlantı, ahşap bir merdivenle sağlanmaktadır. Bu evlerin bazılarında ocak bulunmakta, bazılarında ise bulunmamaktadır. [Şekil,2.34]

Yunanistan'ın eski kasabalarında bulunan pek çok ev tipi ve kullanımı, Geleneksel Türk Evleri'ne benzemektedir. Bu konutlar, Yunanistan'ın Türk egemenliğinde kaldığı dönemlerin ve buralarda halen yaşamakta olan Türk azınlığının sonucu olarak ortaya çıkmıştır. [23,s.31] [Şekil,2.35]

Şekil 2.34.Monemvasia evleri [22,s.32]

Şekil 2.35.Yunanistan'ın eski kasabalarında bulunan Geleneksel Türk Evi'ni andırır konutlar [23,s.31]

2.2.2.3. Roma

Roma evleri ile ilgili bilgileri, Pompei'den kalan kaynaklardan almaktayız. Roma evlerinde atrium ve giriş kısmına küçük bir holden ulaşılmaktadır. Burası, aynı zamanda evin çekirdeğini oluşturmaktadır. Atriumda, çatı sularının toplandığı mermer bir tank bulunmaktadır. Sütunlu avlu, kolonlu, geniş bir yerdir, aile tarafından kullanılır. Bu mekan, yemek odası ve triclinumla yakından ilişkilidir. Aile tarafından kullanılan diğer odalar ve misafir odaları atrium ve sütunlu avlunun çevresindedir. Triclinum adın, üç tezgah veya kanepenin simetrik olarak servis masasının üç tarafına yerleştirilmesinden dolayı almaktadır.[17,s.198]

Roma evleri, içe bakmaktadır, serin ve sessiz olup bir iç avlu (atrium) çevresinde düzenlenmiştir. Burada tpe penceresi, bunun altında bir havuz ve üzerinde asılı sarnıç bulunmaktadır. Ayrıca bu odada aile büyüklerinin ve ev sahiplerinin büstleri yer almaktadır, aynı zamanda da tapınak görevini üstlenmektedir. [Şekil, 2.36]

Sütunlu avlu fikri Hellenistik şehirlerin sağlıklı evlerinden öğrenilmiştir. Bu fikir daha sonra Pompei'de özümlenmiştir. Atriumda bulunan havuz, dört köşesinde kolonla belirtilmiştir. Sütunlar, Hellenistik anlayışla İon veya Dor nizamındadır. Sütunlu avlu, ortasında bulunan bir kaynakla, arka mutfak bahçesinin fonksiyonunu emmiştir. Bu renkli vaha, doğayı evin derinliklerine sokmaktadır. [17,s.201] [Şekil,2.37]

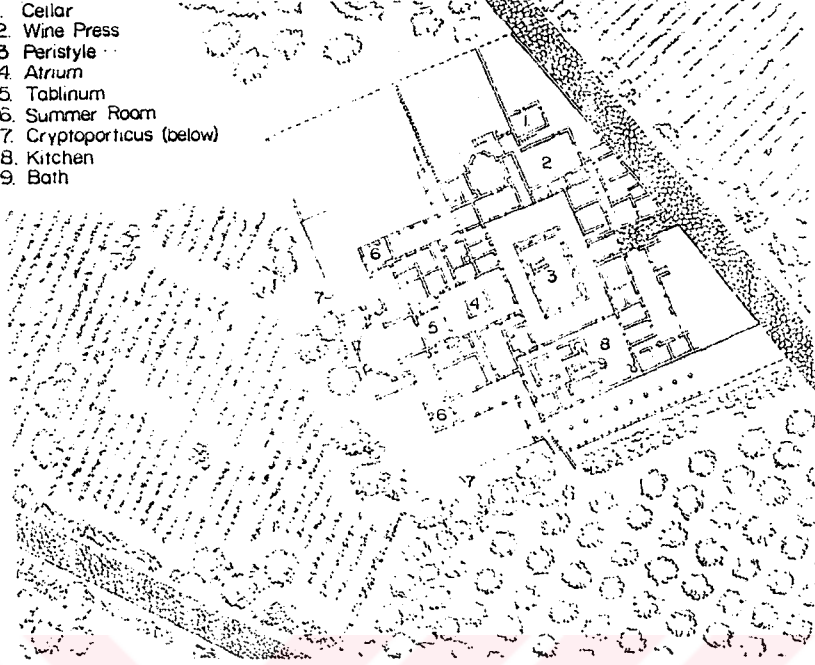
2.2.3. Doğu Uygarlıkları

Bu bölümde Japon ve Çin Uygarlıkları'nın geleneksel konut tipleri ve iç mekan kullanımları incelenecektir.

Şekil 2.36.Pompei'de Menander Evi'nde atriuma bakış[17,s.199]

1. Cellar
2. Wine Press
3. Peristyle
4. Atrium
5. Tablinum
6. Summer Room
7. Cryptoporticus (below)
8. Kitchen
9. Bath

Şekil 2.37.Pompei'de M.Ö. 3000 yıllarına ait konut [17,s.201]

2.2.3.1. Japon

Geleneksel Japon evinde iç ve dış mekan arasındaki ayrım tam olarak belirtilmemiştir. Doğa, evin içindedir. İç mekanı oluşturan üç ana eleman vardır: [24,s.18]

- 1.Giriş
- 2.Varenda
- 3.Gizleyen Araçlar

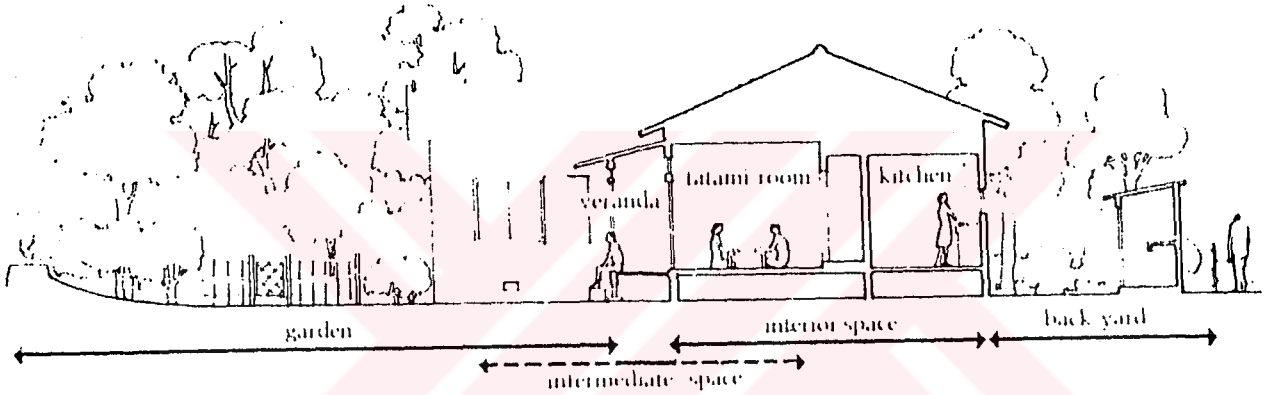
1. Giriş kısmı,içteki temiz ve dışardaki kirli ortamı ayırmaktadır. Burada ayakkabılar çıkarılır ve dolaba konur. İç mekandan birkaç basamak aşağıdadır. Buradan bahçe görülebilir.

2. Varenda, bahçe ile içiçe görünümü vermektedir. Yine yerden yükseltilmiştir. [Şekil,2.38]

3. Gizleyen aletler güneş ışınlarından ve sıcaklıktan korunma için kullanılırlar. Sıcaktan koruyucu bu araçlar, yarık perdeler ,

bambu yüzeyler, bataklık kamışı yüzeyler ve hasır işi gibi isimler alırlar.

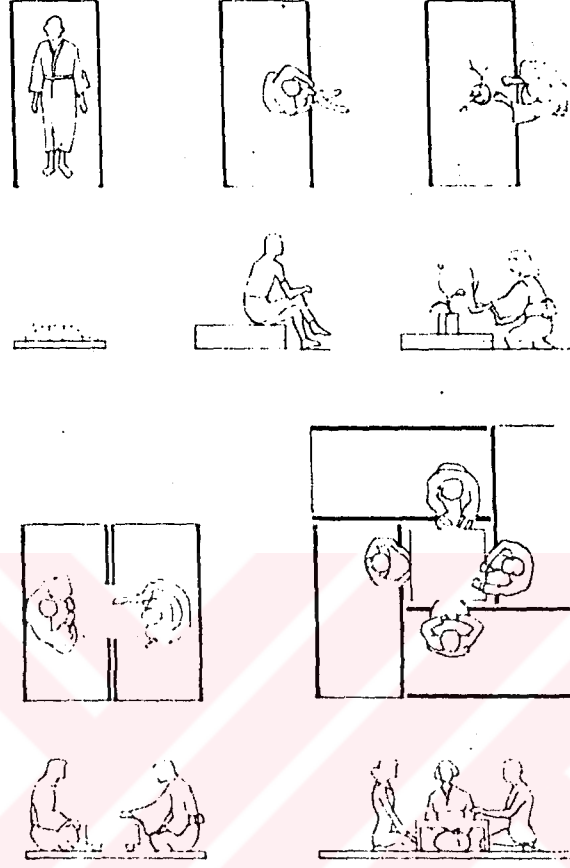
Geleneksel Japon Evi'nde, bir oda değişik fonksiyonlara sahip olabilir. Fonksiyon ve ebatlar, kullanıma ve gün boyuncaki ihtiyaçlara göre belirlenir. Bu birleşik sistem, Japon mimarisindeki mekan kavramına bağlıdır. Japon evi, sütunlar üzerinde durduğu için duvarlar serbesttir. Taşınır duvarlar, sürme kapılar ve katlanır yüzeyler mekana bir serbestlik verir.

Şekil 2.38.Japon evinin kesiti [24,s.18]

Taşınabilir parçalar ve mobilyalarla çevrilmiş gerçek alanın fonksiyonu, ekleme, yeniden yerleştirme, mobilya parçalarını toplayıp yeniden yayma ile değiştirilir. Sonuçta, döşeme, sütunlar, duvar ile ayrılan yüzeyler ve mobilya arasında bir iç dizayn ilişkisi vardır. Tuğlanın boyutlarının insan elinin boyutları tarafından belirlenmesi gibi, Japon evinin boyutları da insan ölçülerine göre belirlenir. Esas ölçüm elemanı olarak tatami hasırı alınır. Tatami hasırı,orijinal olarak uyuyan bir kişiyi veya ayakta duran iki kişiyi içine alacak ölçüdedir. [24,s.42] [Şekil,2.39]

Japon evinin daima sadelik ve boşluk etkisi vermesinin iki nedeni vardır:

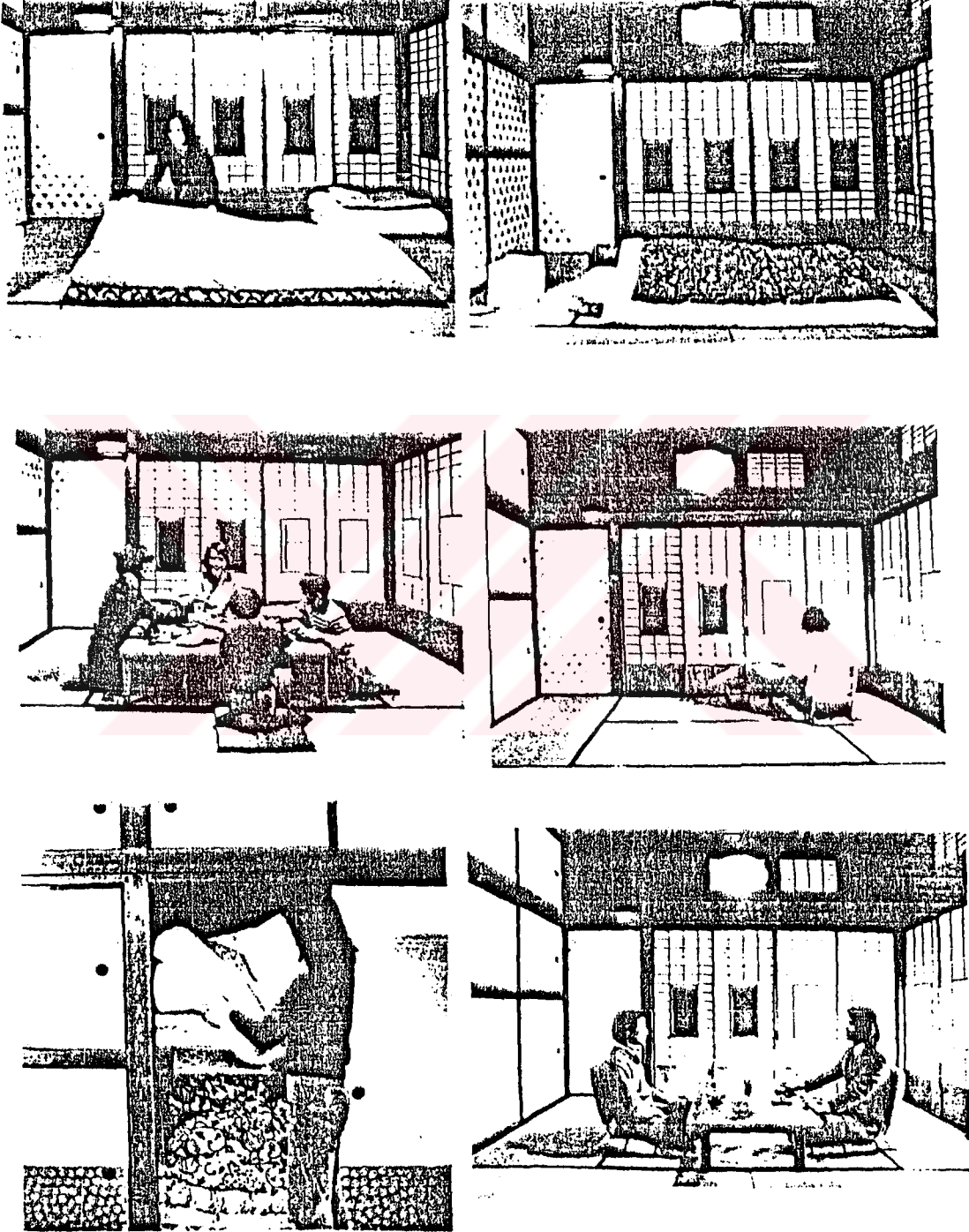
Şekil 2.39.Tatami hasırının kullanılışı [24,s.43]

1.Döşemeye oturma geleneği ve tatamiyi bir sandalye, masa ve yatak serme yeri olarak kullanmak;

2.Küçük mobilyaların her odada bulunan gömme dolaplarda depolanması ve kullanılacakları zaman dışarıya çıkarılması.

Örneğin, günün sonunda, şilteler, yastıklar ve battaniyeler dışarıya alınıyor ve tataminin üzerine seriliyor. Sabah olduğunda bunlar tekrar bölmeye konarak oda aile tarafından kullanılacak biçimde düzenleniyor. Yemek zamanı ise bir alçak masa ve yastıklar odaya yerleştiriliyor. Yemek sona erdiğinde masa temizleniyor ve aile günün geri kalanını odada TV izleyerek geçirebiliyor. [24, s.42]

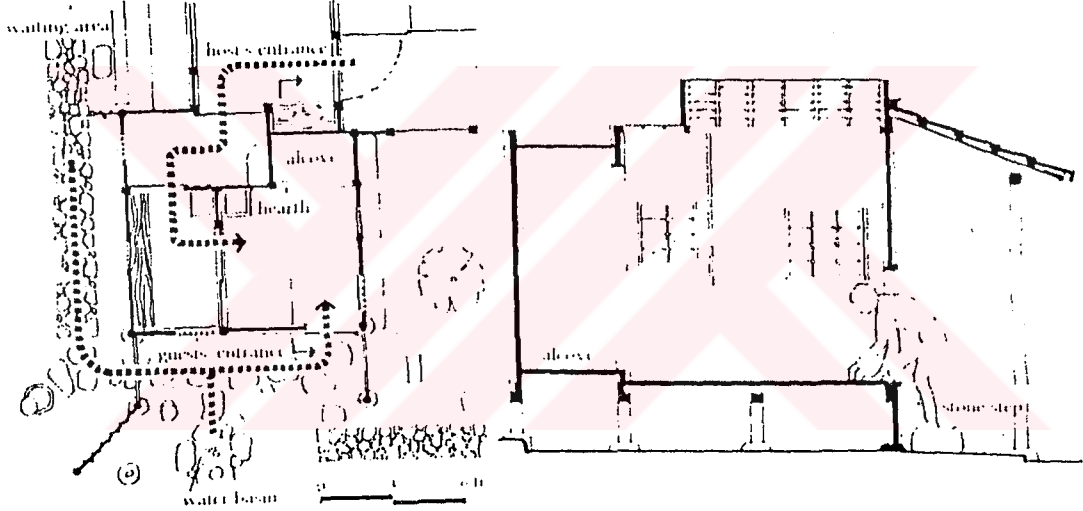
Duvardaki bu bölme dikkat çekici olmayıp opak bir sürme kapı görünümünde diğer mekanlarla birleşmektedir. [Şekil,2.40]

Şekil 2.40. Japon evinde odanın çok amaçlı kullanımı [24,s.42-45]

Çay seremonisi, birkaç kişinin bir kase çayı paylaşmasıdır. Çay pudra halinde ve canlı yeşil renktedir. Çorba kasesi büyüklüğündeki çay kasesinde sıcak servis edilir.

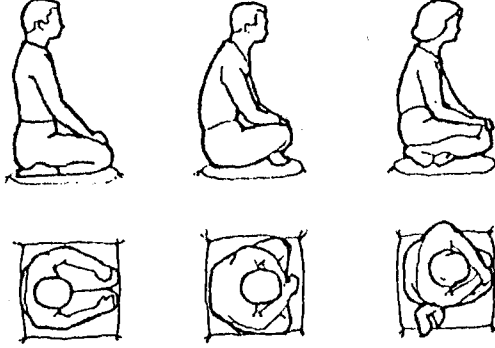
Çay odası, evde herhangi bir yerde veya ayrı bir binada olabilir. Bu odanın esas gayesi kişiye, evin dışında ayrı bir mekanda olduğunu hissettirebilmektir. Ayrı bir dünya olduğunu temsil eden iki şey, iple sınırlı olması ve küçük girişidir. 28 x24 inç genişliğinde olan bu girişten misafirler dizlerinin üzerinde geçmektedir. Bu giriş, eşitlik ve barışın sembolüdür. [24,s.62]
[Şekil,2.41]

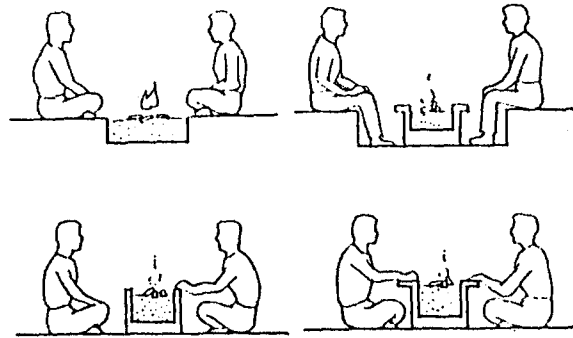
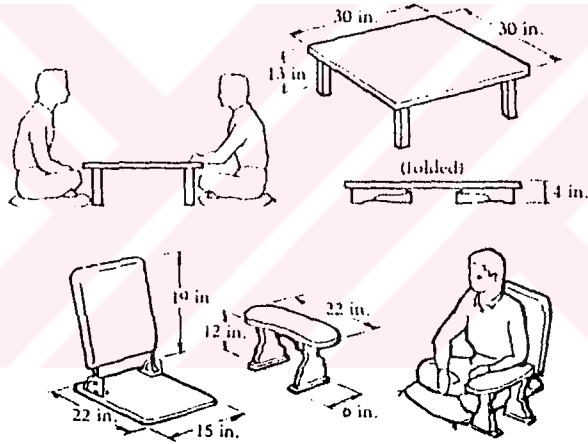
Şekil 2.41.Çay seremonisi odası [24,s.62]

Japonların sandalye yerine yere oturması, eve girerken ayak-kabıklarını çıkarma alışkanlıkları ile ilgilidir. [Şekil,2.42]

Bir merkezin (ateş) etrafında oturma ve toplantı mekanı düşüncesi vardır. Batıda bu merkez duvarayaslı iken Japon kültüründe odanın ortasında yer alır. [Şekil,2.43]

Şekil 2.42.Japon evinde yere oturma [24,s.66]

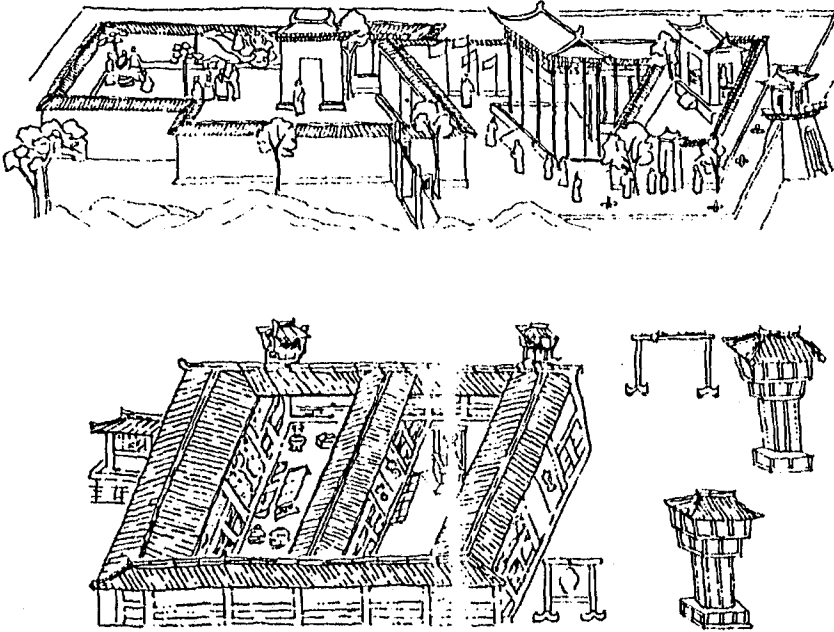
Şekil 2.43.Japon evinde bir merkez etrafında oturma [24,s.66]

2.2.3.2. Çin

Geleneksel Çin evleri, ahşap ağır çatılara sahiptir, aşağıya doğru inen saçakları vardır. Bu tip çatılar, yüke dayanıklı duvarlar gerektirmiştir. İç duvarlar ise ince ve portatifdir. [18,s.36]

Çin ve Han periyodlarındaki konutların plan tipleri ya kare, ya dikdörtgen ya da L şeklindedir. Evler, genellikle avluyu üç veya dört yandan çevrelemektedir.

Aile hiyerarşisinde, yaşlı nesil, genç nesilden önce gelmektedir. Ailenin reisi en yaşlı erkektir. Konfüçyizmde anne-baba çocuklarına nazik, çocuklar da büyüklerine karşı saygılıdır. [25,s.162] Bu hiyerarşik aile sistemi, simetrik avlu veya avlu evde de sürdürülmektedir. Yani konfüçyizm konut içinde etkili olmaktadır. Son hol, yaşlı neslin yaşama mekanıdır, yan hollerde ise çocukların odaları bulunmaktadır. Yaşlıların yaşama mekanı olan son hol, en yüksek ve en güzel döşenmiş mekandır. Yan holler daha alçaktır ve dekorasyonu sadedir. Önemli olan ana holdür. İlk hol, giriş holü ve tören yeri olarak kullanılır. [Şekil,2.44]

Şekil 2.44.Çin evi yerleşimleri [25,s.163]

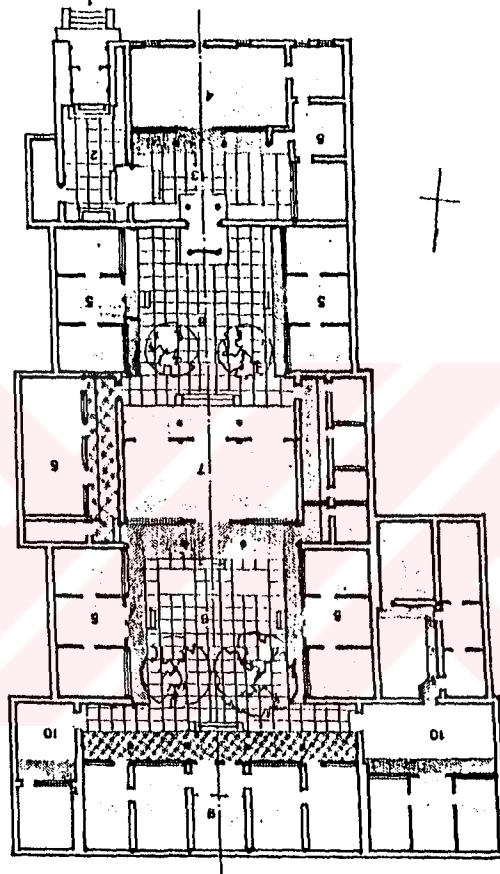
Çinliler için ev, dışardaki dünyadan bir inziva köşesidir. Kalın ve yüksek bir duvar evi, dış dünyadan ayırır. Evdeki tüm aktivitelerin merkezi avludur. Avlu, aynı zamanda holler arasındaki yaya sirkülasyonunun sağlandığı yerdir. Bu mekana hayat vermek için balık havuzları ve çiçeklikler kullanılmıştır. Avludaki geniş ağaçlar, gölgesi, kokusu ve meyvesi için dikilir. Burası , rahatlama, sirkülasyon ve rekreasyon için ideal bir mekandır. [25, 164] Bu avluda bulunan bir kaya, bir ağaç ve küçük bir havuz,tüm dünyanın doğasını sembolize etmektedir. [18,s.36]

Çin'de âdet olarak, çok soğuk olduğu halde, odalar ısıtılmamaktadır. Güneyde, mangal kömürü ile mangalda sağlanan ateş, oda-ya sıcaklık verir, oda sıcaklığı ve dış sıcaklık arasında büyük bir fark yoktur. İnsanlar kendilerini sıcak tutmak için kürklü ve pamuklu elbiseler giymişlerdir. Yazınsa böyle bir sorun yoktur. Serin iklimde avlulu planın avantajı olarak çevredeki binalar,rüzgarları engellemektedir. Güneşli günlerde ise avlu bir yaşama mekanıdır. [25,s.164]

Diğer bir ev tipi de, avluların küçüldüğü ve çevresini saran binaların iki katlı olduğu tiptir. Bunlar genellikle U veya H şeklinde evlerdir. Küçük avlu, yaya sirkülasyonu, iç mekan aydınlatma, yağmur suyunu uzaklaştırma ve dış mekan aktiviteleri için kullanılmaktadır. Birden fazla küçük avlu da holle birleştirilmiş olarak kullanılır. Aralarındaki tek sınır, bir eşik veya yükseklik farkıdır, ayırıcı olarak kapı ve pencere kullanılmaz. birbirlerine tamamen açıktırlar, böylece avluyu güneşli bir günde kullanırken birden yağmurun başlamasıyla hole hareket etmek çok kolay olmaktadır. Yaşam stilleri, yerel insanlar ve ekonomik koşullar değiştiği halde, bu tipte evler halen revaçtadır. [25,s.165][Şekil,2.45]

Evlerin mobilyaları ve iç süslemeleri , ailenin sağlık ve statüsünü ifade etmekteydi. Mobilya konusunda M.Ö.206-M.S.23 yıllarında önem verilerek zenaatçı, ahşabını seçip titizce işlemiş, aylarını ve hatta yıllarını tek bir parçayı bitirmek için geçirmiştir. Mobilyalar cilalanmış ya da sedeflenmiştir. Altın, gümüş ve yeşim taşı da zengin mobilyalarda kullanılmıştır.

Sanatta, ejderha motifleri, ailevî güçleri temsil etmektedir, ruhsal ve doğal güçler, bir kaplan formunda ifade edilmektedir. Bunun doğa ve insanla ilişkisi Çin sanatı ve felsefesinin temelini oluşturmaktadır. [18,s.36]

1.Giriş	6.Ana avlu
2.Giriş avlusu	7.Ana hol
3.İkinci avlu	8.İç avlu
4.Hol	9.Odalar
5.Yan hol	10.Servis mekanları

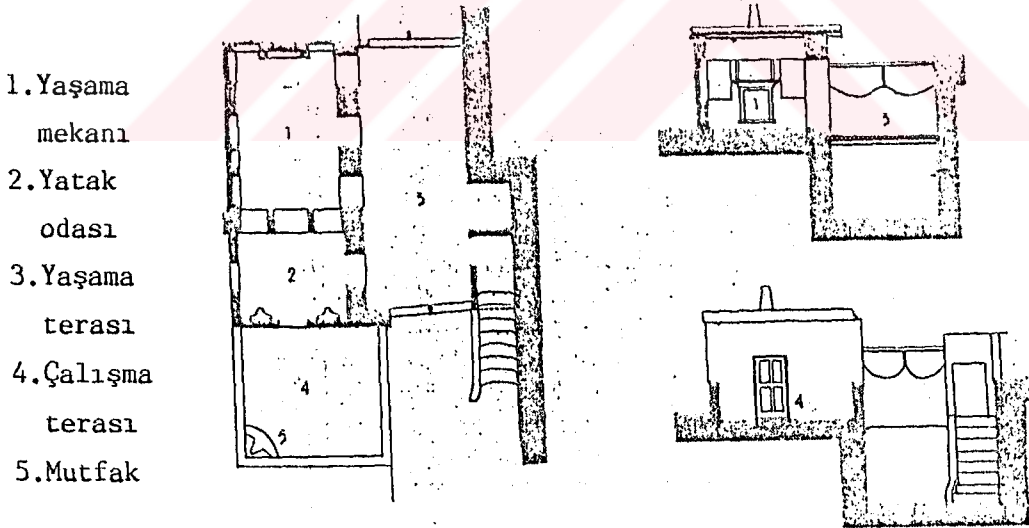
şekil 2.45.Avlulu Çin evi [25,s.174]

2.2.4. Asya'dan Örnekler

2.2.4.1. İran

Eski İranlılar evlerini yardımlaşmak suretiyle kendileri yapıyorlardı ve bulundukları yerdeki doğal malzemeyi kullanıyorlardı. Yıllarca, bir heykeltraş gibi, insan ve hayvan ölçülerine uyan bir şekilde, tüm hareket ve prosedürlere uyacak şekilde, soğuk ve sıcaktan korunmak için ve aynı zamanda kullanıcı isteklerini göz önüne alarak bir kaç basit aletle yaşama ve uyuma birimlerini, ocak ve duvar nişlerini, ahır ve terasları, çatılardaki uyuma yerlerini, bahçe duvarlarını yapmakla kalmamış, aynı zamanda oluşturup biçimlendirmişlerdir. [Şekil,2.46]

Göçebe kulübeleri İran'da çok egemendir. Gerilmiş ip konstrüksiyon temeline dayanır. Türkmen çadırları, prefabrik yapılar türündeydi. Çatısı sepet şeklinde idi. Bu silindirik bina bereketli topraklar üzerine kurulmaktaydı.

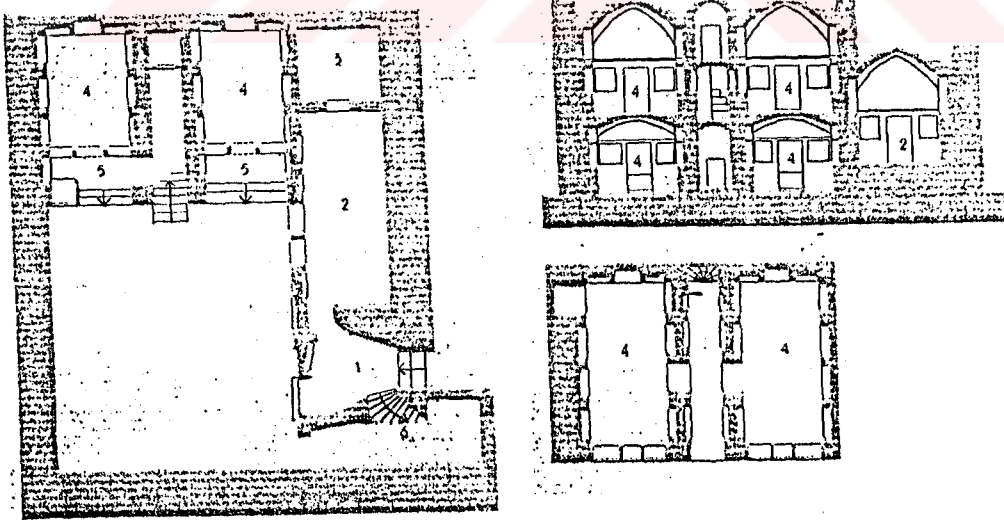
Şekil 2.46.İran,Loam evi [26,s.77]

Çay ve pirinç yetişen yerlerde, çok katlı ahşap iskeletli yapılar, inşaa ediliyordu. Nemli ovalarda evler, istif edilmiş ağaç kütükler üzerinde yükseltiliyorlardı. Kuru yamaçlarda ise taş sütunlar ve bereketli topraklar üzerine inşaa edilmiştir.

Evlerin iç mekanları, nesle göre ayarlanan uyuma ve yaşama mekanlarından oluşmuştur, anne ve babalar ve yaşlılar zemin kattadır, evlenmiş çocuklar üst katta, taşıtlar ve kayıklar ise evin altındaki boşluktadır.[Şekil,2.47] Bütün evler manzaraya yönelik olup hiç biri birbirinin güneşini engellememektedir. [26,s.71]

Düz çatı, evin özel alanı olarak muhafaza edilmektedir, depolama alanı, uyuma terası olarak kullanılıyordu, alçak tuğlalarla kenarları çevriliydi, uçlarda bulunan direklere monte edilmiş perdelerle korunabiliyordu.

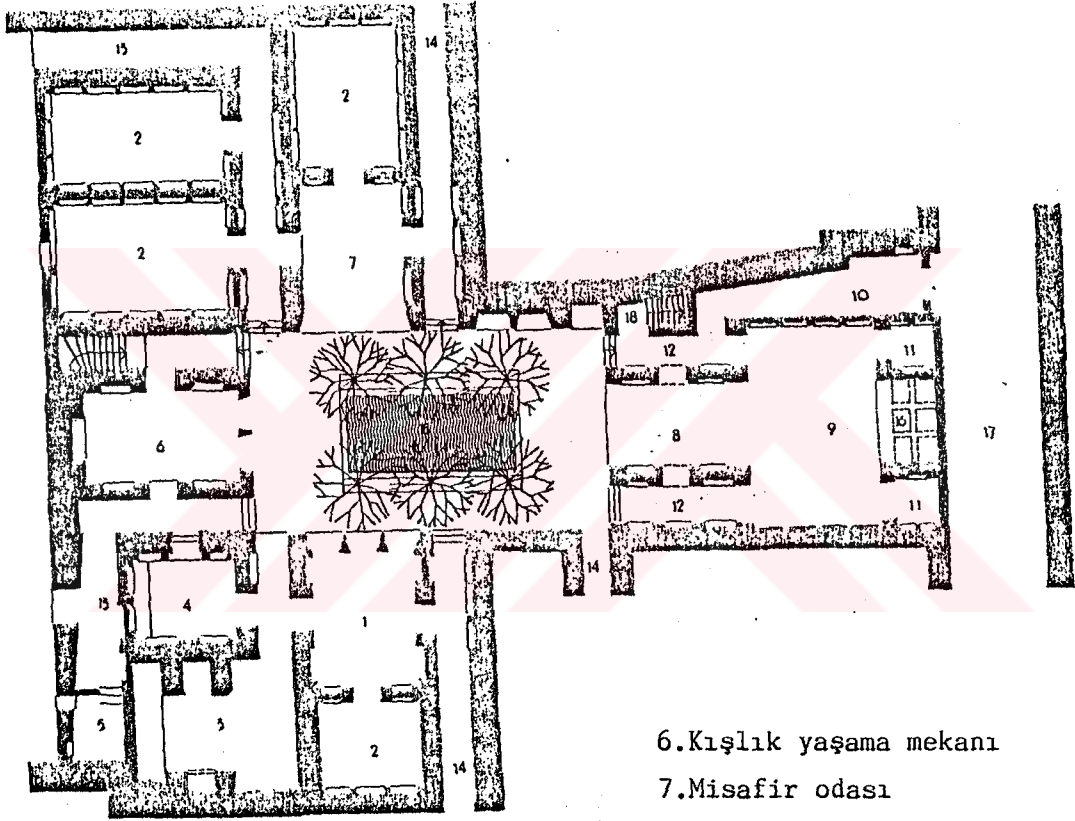
İran evlerinde de Türk ve Çin evlerinde olduğu gibi caddeye açılan kapı dışında hiç bir pencere yoktur.

1.Giriş	2.Yaşama mekanı	3.Kiler	4.Yatak odası
5.Teras	6.Çatı terasının merdivenleri		

Şekil 2.47.İran,iki aile için iki katlı ev [26,s.155]

Avlulu evlerde evin değişik katları ve bölümleri değişik değişik nesiller için kullanılmıştır. Avlu, mutfak ve fırın için kullanılmıştır. Avlu, dışarıdan ayrılan yüksek duvarlarla mekanı özelleştirmekte ve aynı zamanda da aile bireylerini birbirine yakınlaştırmaktadır. Tüm odalar avluya açılmaktadır. Aynı zamanda teras da kullanılmaktadır. Caddeyi avluya bağlayan giriş koridoru boyunca duvara oyulmuş taş oturaklar bulunabilir. [Şekil,2.48] [26,s.121]

- 1.Yaşama mekanı
- 2.Yatak odası
- 3.Mutfak
- 4.Kiler
- 5.Tuvalet

- 6.Kışlık yaşama mekanı
- 7.Misafir odası
- 8.Yemek yeme mekanı
- 9.Yaşama mekanı
- 10.Giriş
- 11.Depo
- 12.Koridor
- 13.Bahçe kapısı
- 14.Aileler arası geçiş
- 15.Su havuzu

Şekil 2.48.İran, iki aile için ev [26,s.156]

Evlerin içlerinde yerler (doğal malzeme) genellikle kilimlerle kaplanmıştır. Yatak bölümleri için, yine doğal malzemeden yapılmış yükseltiiler, üzerlerinde kilim, yorgan ve yastık konularak kullanılmıştır. [Şekil,2.49]

Şekil 2.49. İran, konut içi kullanımı [26,s.80]

2.2.4.2. Kuveyt

Son otuz yıldır Kuveyt şehrindeki hızlı mimari ve şehirselleşmeler, geleneksel şehrin anatomisini ve kimliğini gelişigüzel parçalamakta, hoş olan geleneksel mimariyi bozmaktadır. Bugün dokunulmadan kalmış eski Kuveyt'e ait çok az bina vardır ve bunların çoğu da evdir.

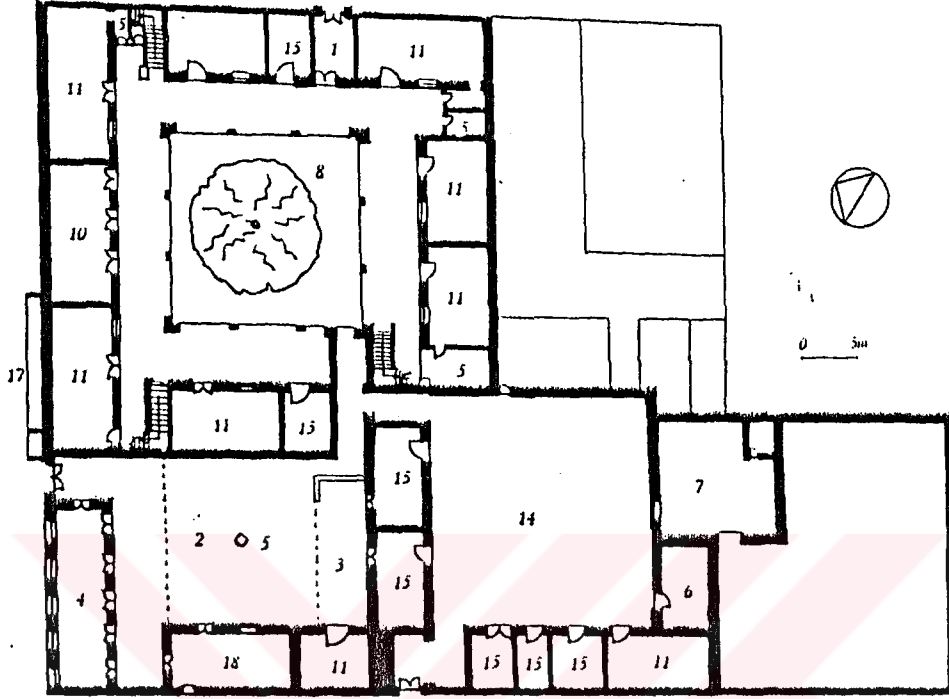
Kuveyt'in geleneksel mimarisi, basit, fonksiyonel ve rasyonel yaklaşımdan yola çıkılarak gerçekleştirilmiştir. Sosyal, kültürel, çevresel gereksinimler ve kullanıcı gereksinimleri geleneksel evlerin ana karakterini oluştururlar.

Kuveyt'in eski evlerindeki kültürel fikir, erkek ve kadın mekanlarını ayırmak, gizlilik ve güvenlidir. Bu konutların planı, birbirinden ayrılmış erkek ve kadın mekanlarından oluşmuştur. Erkeklerin odaları genellikle caddeye bakar ve pencerelidir. Kadınların bölmeleri ise arkaya bakar, caddeye açılan pencereleri yoktur. Bunun nedeni, gizliliği sağlamaktır. Erkek bölmelerine direkt olarak caddeden girilirken kadın bölmelerine sadece arka taraftan giriş vardır. [Şekil, 2.50] Erkek bölümleri, insanların toplandığı ve eğlendiği yerlerdir. [27, s.134]

Avlu, yaşamsal, sosyal ve çevresel rol oynayan bir mekandır. Burada insanlar toplanır, ev dışı aktiviteler yapılır. Avluların aynı zamanda iklimik durumları değiştirici bir özelliği de vardır. Rüzgardan, tozdan, kumdan, göz kamaştırıcı güneş ışığından ve sıcaktan, karakteristik Kuveyt ikliminden koruma sağlar. Çevresi arkadlıdır, güneş ışığının ve sıcaklığın gelmesini önler. Daha zengin ve büyük evlerde birden fazla avlu, önemli ve çeşitli aktiviteler için kullanılmaktadır. Çoğu odanın penceresi de avluya açılmaktadır.

Çatı da evin bir parçası olarak kullanılmaktadır. Sıcak yaz aylarında, insanlara uyumaları için serin ve havadar bir yer sağlar. Çamaşır yıkama, banyo yapma, meyva kurutma gibi aktiviteler de çatıya taşınmaktadır. Çatı zeminindeki dış kenarlara doğru olan hafif eğim, suyun akışını sağlar. Süslü parapet duvarlar hem

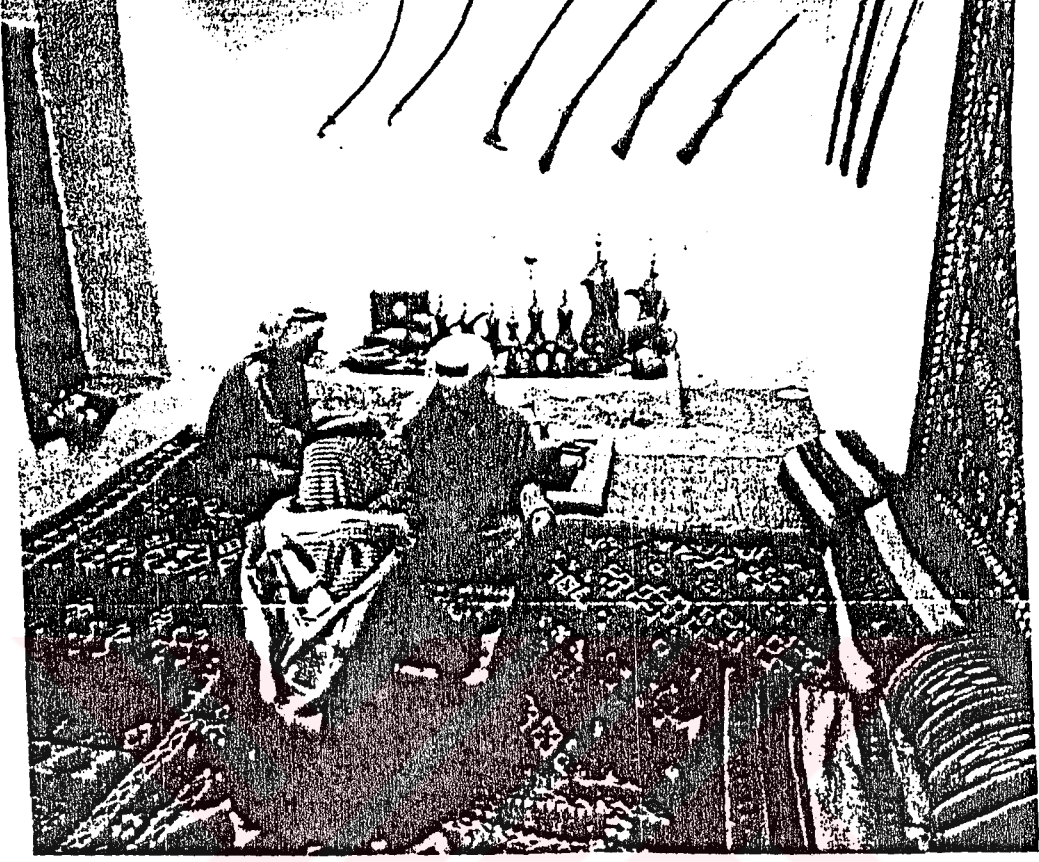
mahremiyet hem de aynı zamanda dışarıyı ile görsel bir bağlantı sağlar.

Şekil 2.50. Kuveyt evi planı [27, s.134]

Mutfak, kadınların bölümündedir ve dışarıya bakan penceresi yoktur. Ekmek fırını, yükseltilmiş ve ortasında delik bulunan bir platformdan ibarettir. [Şekil, 2.51] Yemek burada, açık ateşin üzerinde, çömleklerde pişirilmektedir. İçme ve yemek pişirme için su Basra'dan tankerlerle getirilir ve geniş çömleklerde tazeliğini koruma müddeti dikkate alınarak depolanır. Acı olan su yıkanma için kullanılmak üzere çatıdaki tanklarda depolanır. Bazı evlerde ise yağmur suyu depolanarak kullanılmaktadır.

Evlerin yapım malzemesi, kurutulmuş çamur ve kaya olup üst katlarda ise ahşap strüktür kullanılmaktadır. [27, s.138]

Şekil 2.51.Kuveyt evi iç mekanı [27,s.138]

2.2.5. Afrika'dan Örnekler

2.2.5.1. Yukarı Volta

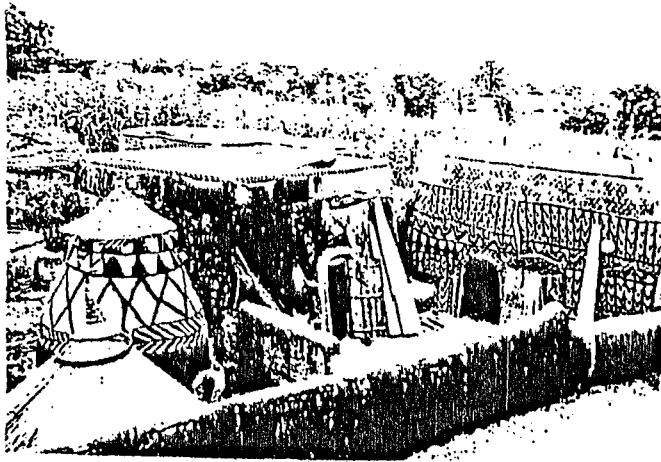
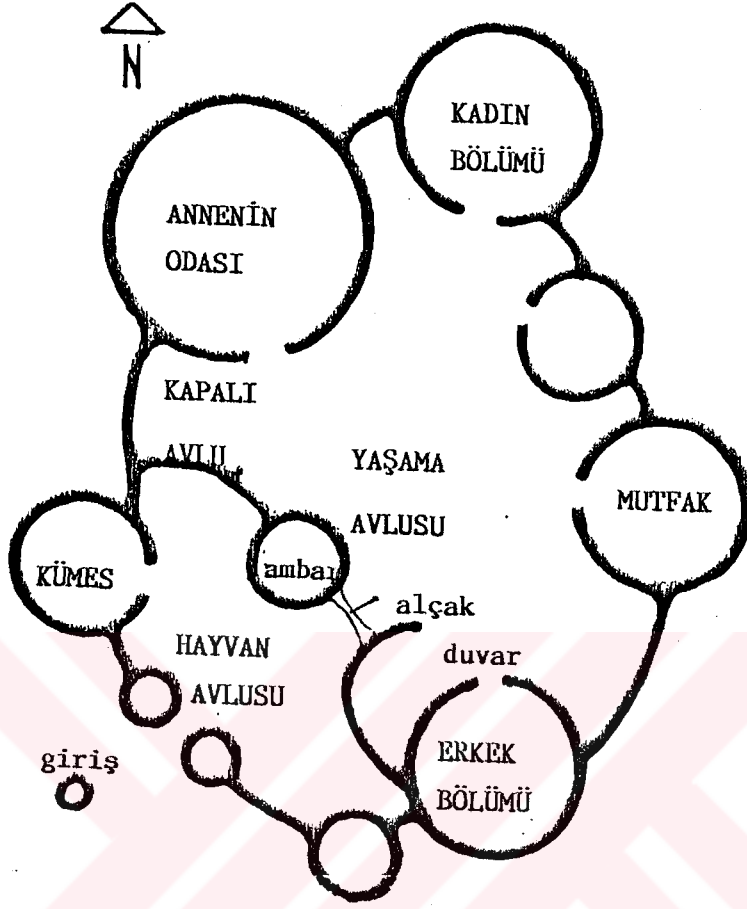
Evdeki ana mekan çok fonksiyonludur. Uyuma, depolama, yemek yeme, konuk ağırlama, çamaşır yıkama, sepet örme ve çocuk oyun alanı gibi eylemler burada yer almaktadır. Kuru mevsimlerde avlu da aynı fonksiyonları yerine getirmektedir. Kadın ve erkeklerin üniteleri birbirinden ayrıdır. [Şekil,2.52]

Ana mekana giriş "ağız" adı verilen delikten sağlanmaktadır. [27,s.125] Buradan içeriye girmek için aşağıya doğru eğilerek hareket etmek gerekmektedir. " Ağız " dan geçildikten sonra ayağa kalkılır ve alçak bir duvar aşılaraq odaya girilir. Bu girişin fonksiyonu, ana mekanı yağmura, rüzgara ve hayvanlara karşı korumasıdır. Eve çabuk girip çıkmayı zorlaştırırken aynı zamanda mekanı hırsızlara karşı da korur. [Şekil,2.53]

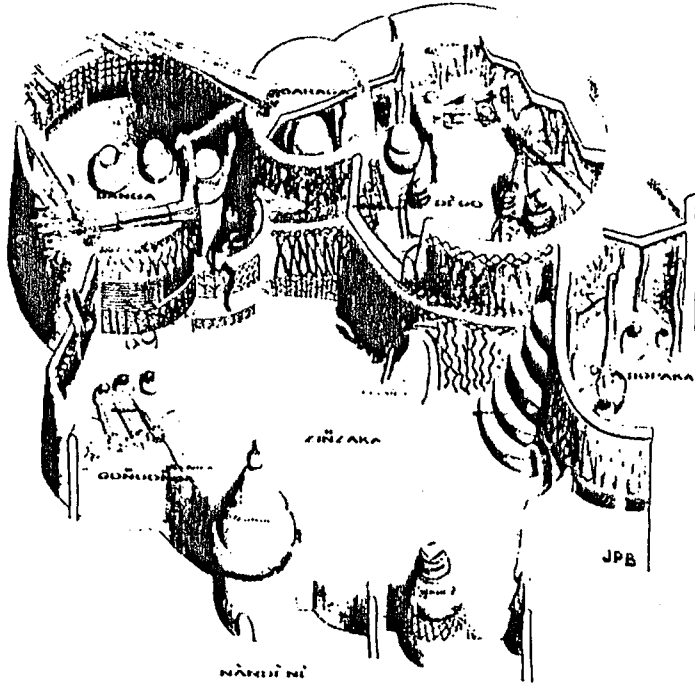
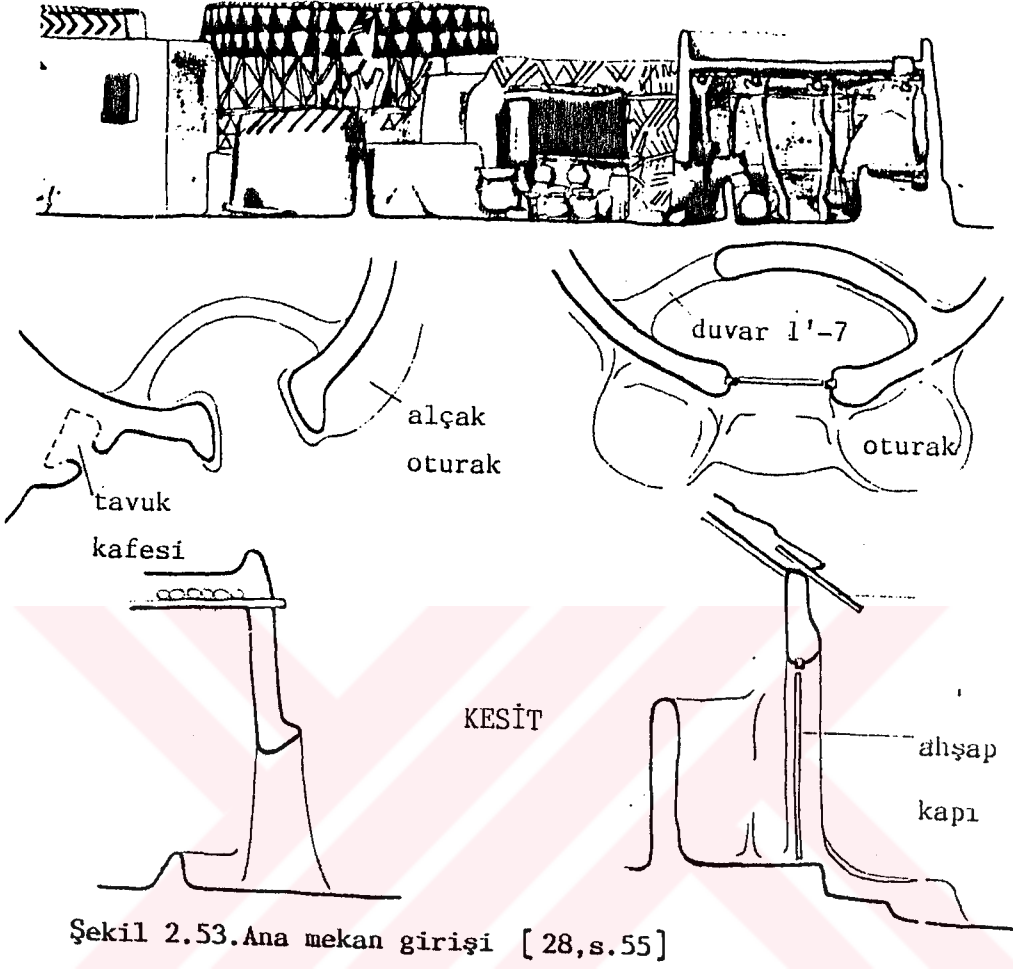
Yaşama üniteleri ve hayvanlar için kullanılan arka bahçe arası,ndaki avlu, alçak bir duvarla çevrilmiştir. Bu avluda, kuru mevsimlerde, içerde yapılan aktiviteler gerçekleştirilir. Çatılar, uyumak ve hububat kurutmak için kullanılmaktadır. Gün boyunca sıcaklık 48° C ye kadar çıkarken bu oran içerde, 8° C civarındadır.

Kadın yaşama üniteleri incelendiğinde, birden fazla birimin daire şeklinde bir avlunun çevresine dizildiği görülür. Hayvanlar ZİNZAKA denilen bu avluya giremezler. Yemek yapma alanlarının çeşitli durumlara göre değiştiği gözlenir. Yağmurda SARAGIA, kuru mevsimlerde DANGIA, önemli toplantılarda ise GONGONYA adı verilen mekanlarda yemek pişirme eylemi gerçekleştirilir. [27,s. 126] [Şekil,2.54]

Evlerin içinde, zemindeki toprağın yer yer yükseltilmesiyle oturma yerleri ve depolama yerleri oluşturulmuştur.

Şekil 2.52. Kadın ve erkek üniteleri, Volta [28, s.49]

2.2.5.2. Saria, Nijerya

Saria şehri, eski duvarı ile birlikte, tarım için kullanılan açık bir araziye içermektedir. Bu genişlik, kulübelerle yerleşim ünitelerine de yansımaktadır. Değişik biçim, büyüklük ve görünümdeki yerleşimler, sahiplerinin sağlık ve statüsünü yansıtmaktadırlar.

39 nolu plan incelendiğinde yerleşim ünitesinin 3,5 m.yüksekliğinde bir duvarla çevrili olduğu görülür. 1 numaralı yuvarlak kulübe, önündeki (ZAURE) lobi ile birlikte girişi oluşturur. 1 oval, 2 yuvarlak ve 1 kare ot hasır, birkaç keçi derisi zemine serilmiştir. Burada aile reisi oturmaktadır ve zanaatini gerçekleştirirken aynı zamanda arkadaş ve misafirlerini ağırlamaktadır. Yerleşim ünitesine yabancı erkek alınmaz, sadece çok iyi arkadaşlar, ya da yüksek sınıftan güvenilir insanlar 4 numaralı ikinci giriş kulübesine (SHİGİFA) alınırlar. İçeriye açılan ZAURE'nin kapısı daima, içerdeki ilk avlunun (KOPARGUDA) görülmesini önlemek için hasırla örtülmektedir. Bu avluda, geceleyen misafirler, uşaklar ve yeni yetme çocuklar için iki ya da üç kulübe bulunmaktadır. Ön avlularda tuvalet çukuru ve köşelerden birinde yıkanma yeri bulunur. At besleniyorsa da ön avluda ve açık havada beslenir. [Şekil,2.55]

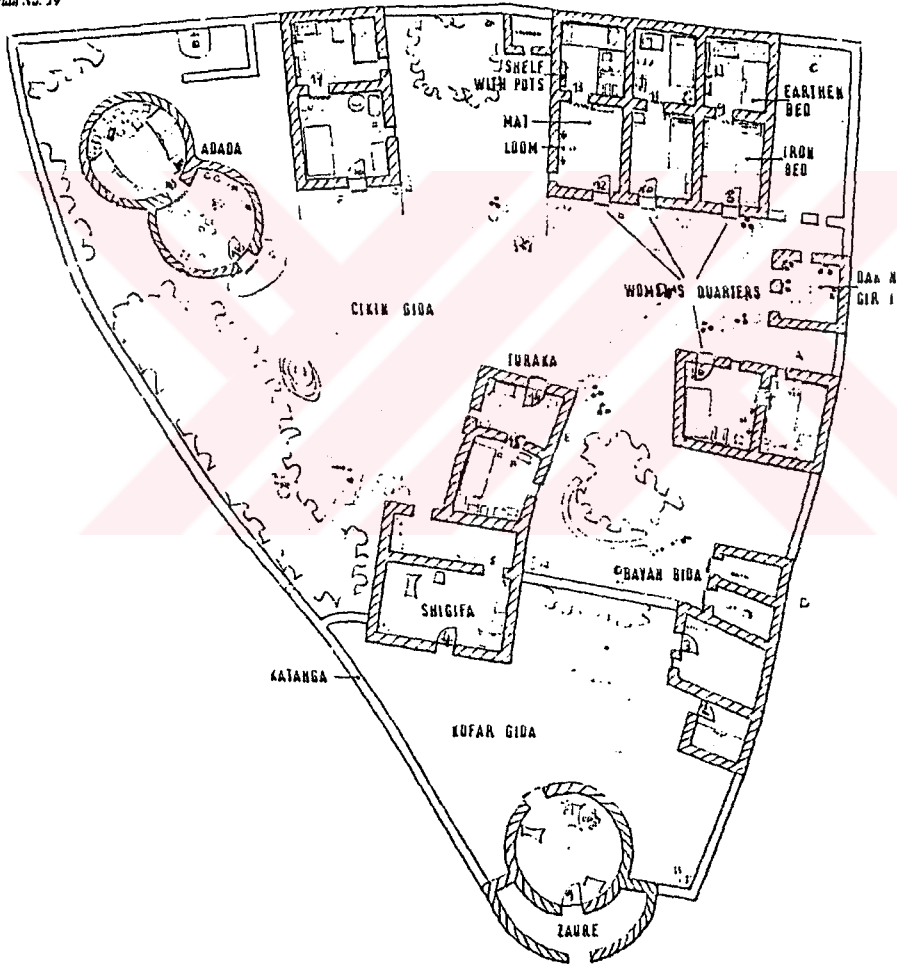
4 ve 5 nolu ikinci giriş kulübesi daha geniş bir odaya bölünmüştür, burası toplantılar için kullanılır ve ZARUE gibi döşenmiştir. Bölümlerden küçük olanı, havan, geniş küpler, kaplar ve diğer ağır mutfak eşyalarını depolamak için kullanılır. Aile reisinin misafirlerini geniş olan bölümde ağırladığı durumlarda, hanımları da konuşulanları sessizce diğer küçük odadan dinleyebilmektedir.

Oturmaya ayrılan bölümünde (CIKIN GIDA) aile reisinin en yakın akrabaları yaşamaktadır, 6-13 nolu kadın bölümleri ve 14-15 nolu aile reisinin kulübeleri buradadır; Aile reisi, kendine ait odada uyumak yerine, belli bir sıra ile karılarının odasında uyur. Bu sıra, iki günde bir değişmektedir. Bunun aksi bir durum

olarak karılarının, uygun bir sıra ile, ona TURAKA'da katıldığı olmaktadır. Aynı zamanda CIKIN GIDA 'da aile reisinin evli oğul veya oğulları, kardeşleri ve ayrılmış kızlar ile dul anneleri de yaşayabilir. [28,s.63]

Kuru mevsimde yemek pişirilen yer ve yağışlı sezonda yemek pişirilen DAKIN GIRKI da bu orta alanda yer almaktadır. Banyolar ve tuvalet delikleri de zamanla duvarlarla çevrilmiş ve çatı ile örtülmüştür.

House Plan No. 39

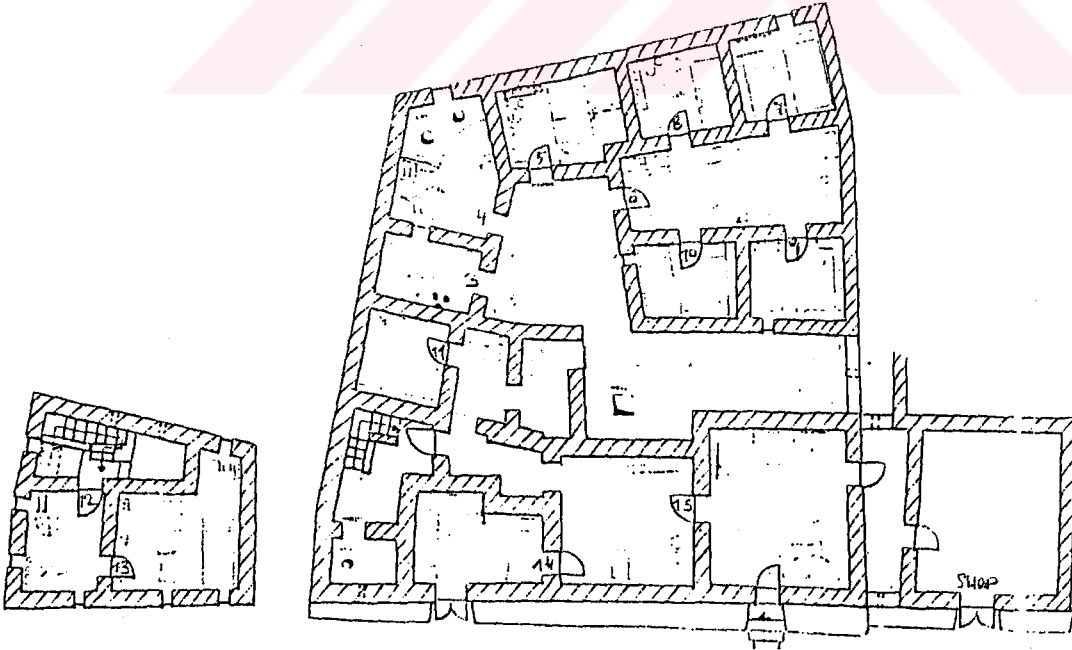

Şekil 2.55.39 nolu plan [28,s.64]

Kalabalık olan pazar alanından seçilmiş bir evin planı incelendiğinde, evin iki kattan oluştuğu görülür. Üst katta aile reisinin odaları bulunur. 4,30 x 4,70 ebadındaki kare giriş odasının çimento zemini iki büyük oval ve kare ot hasırla, bir ya da iki keçi postuyla kaplanmıştır. Burası, tahıl çuvallarının depo yeridir. 7-10 nolu kadınlara ait odalar, merkezi bir holün çevresine dizilmişlerdir. 6 nolu oda, kadınlar tarafından günlük işler için ve mutfak olarak kullanılmaktadır. Evin reisine ait olan dükkan eve bitişik olup, dışardan girişinin yanı sıra içerden ana girişle de bağlantısı bulunmaktadır. [28,s.65] [Şekil,2.56]

Saria'daki evlerde görülen tek mobilya, topraktan yapılan, közler yardımıyla altından ısıtılabilen yataktır. El tezgahı, birkaç tane kilden kap ve çok alçak ahşap tabure, kadın kulübesinin tüm eşyasını oluşturmaktadır. [28,s.67]

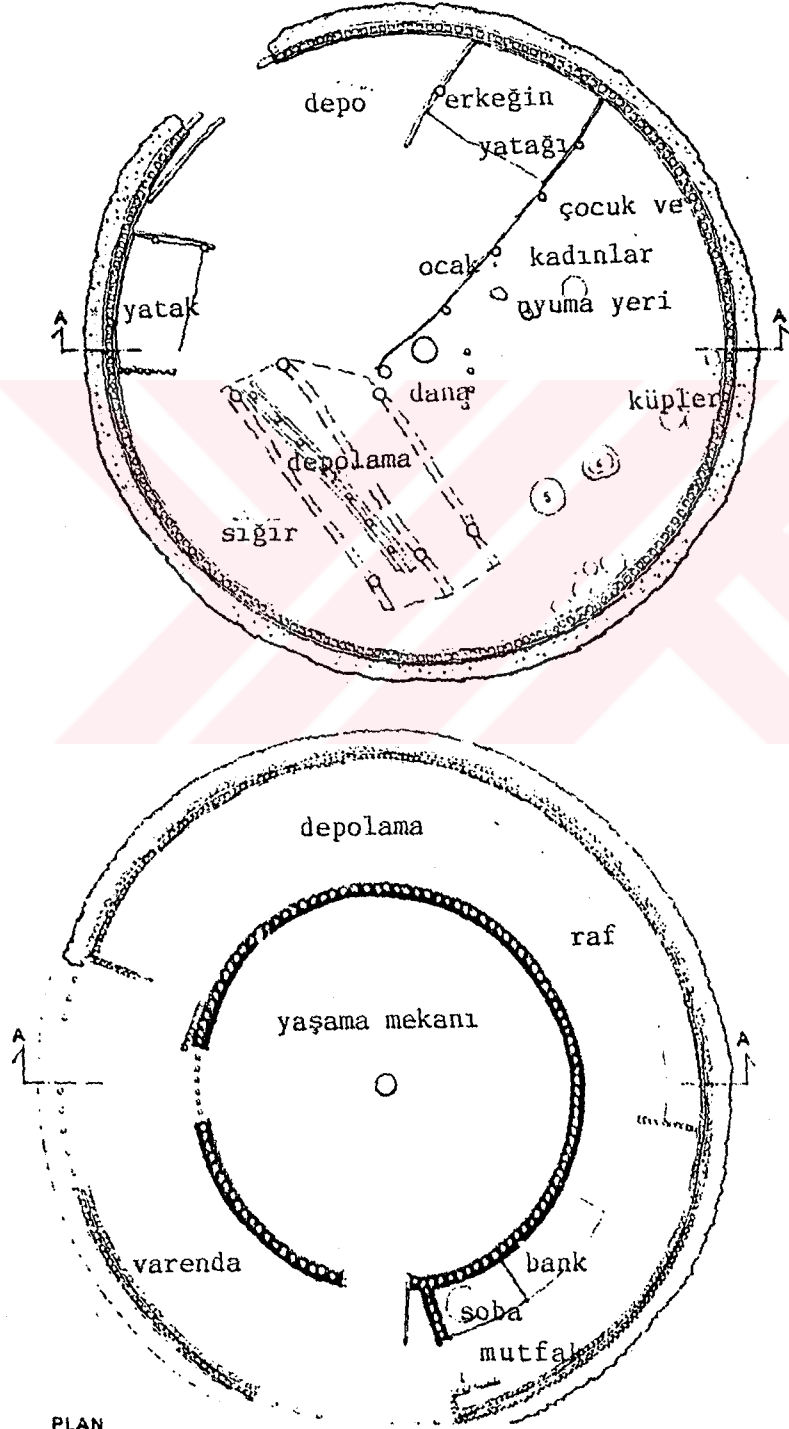
Tüm aile bireyleri bir arada yaşayıp, aileye yeni bireyler eklenmesi halinde yerleşim alanına da yeni kulübeler eklenmektedir.

Şekil 2.56.Saria, pazar alanı, iki katlı ev [28,s.65]

2.2.5.3. Etiyopya

Buradaki evler, birbirine çok yakındır. Evlerin içindeki al-
çak yükseltiler, oturmak için, daha yüksek olanları da yatmak için
kullanılmaktadır. Evli çiftlerin yatakları ise taş çitlerle çev-
rilmiştir. [28,s.112] [Şekil,2.57]

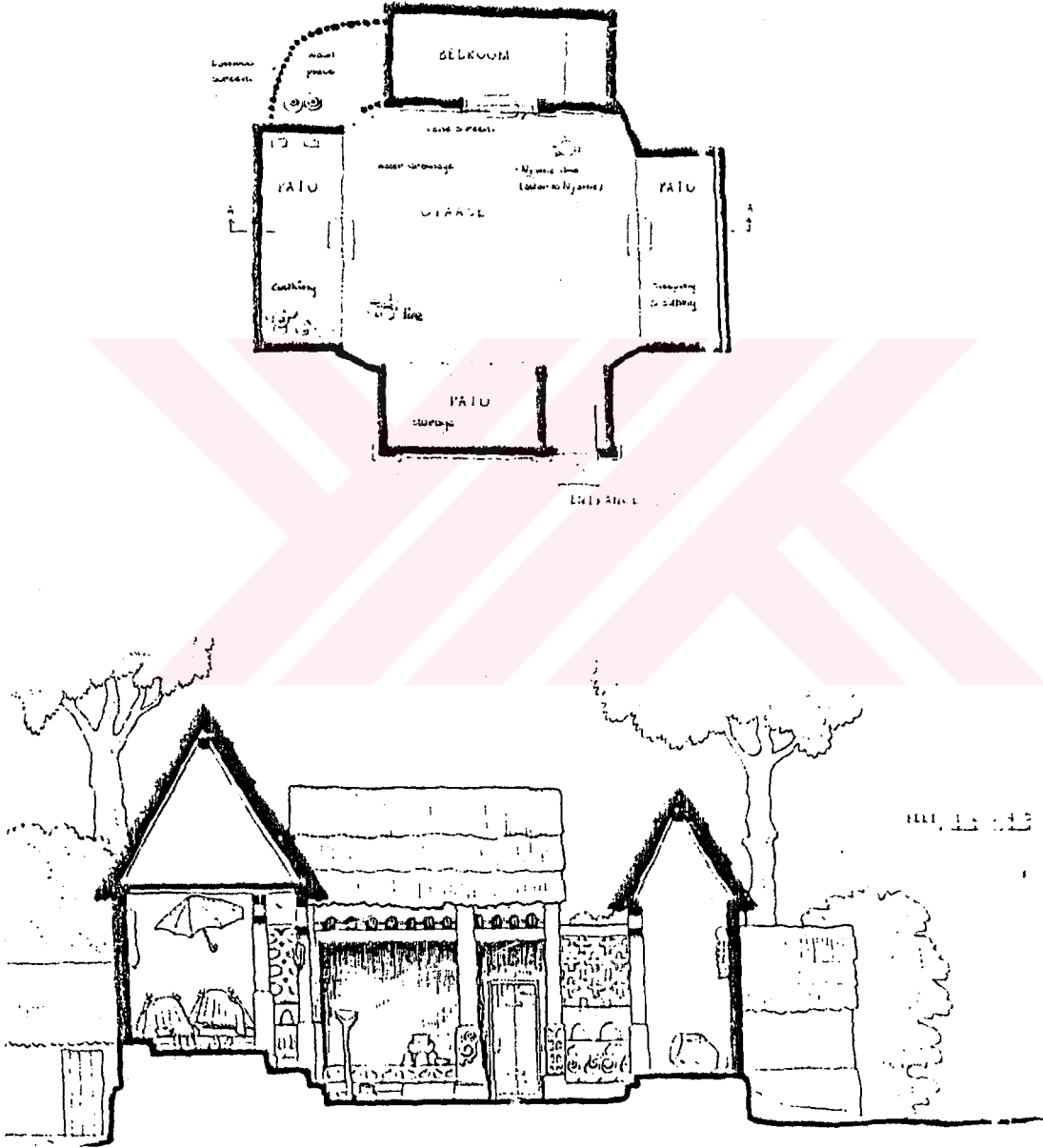

PLAN

Şekil 2.57.Etiyopya evlerinden örnekler [28,s.121-123]

2.2.5.4. Ashanti

Gana'ya bağlı bir bölge olup geleneksel evleri, üstü açık bir mekanın çevresinde düzenlenen odalardan oluşmaktadır. Evler genellikle 15-20 kişiyi barındırır ve tek katlıdır. [şekil,2.58]

şekil 2.58.Ashanti evleri [28,s.155-156]

2.2.6. Avrupa'dan Örnekler

2.2.6.1. İngiltere Konutları

İngiltere'deki konutların 1815-1970 yılları arasındaki sosyal tarihçesini incelemek, Avrupa'daki meskenler hakkında bilgi sahibi olmamızı sağlamaktadır. Bu tarihler içindeki belli zaman periyodları arasında, konut planlarında ve sosyal yaşamda meydana gelen değişimler sırayla incelenecektir. [29,s.8]

1815-1850

Ortaçağda ve Tudor veya Georgian periyodunda yetersiz ve sağlıklı olan yaşama koşulları, şehirlerde veya kasabalarda olsun, çalışan insanların konutlarında görülmüştür. Gecekondu, 19.yy. da rutubetli katlardan, çürüyen duvarlardan, akan çatılardan, açık lağımlardan oluşuyordu. 19.yy aynı zamanda mesken probleminin başladığı zamanlardır.

İşçiler, acınacak derecede fakir görünmektedir. Konutlar birer domuz ağılından farksızdır. Yiyecekler ise bir domuzunkine bile eşit değildir. Pek çok yerde, 60 m² lik kulübelere bile sahip değildirler. Kulübeler, kasırgadan arta kalmış bir görünüme sahiptir. Bu barakalar çamur, saman ve eski evlerin pencerelerinden oluşmuşlardır. Sandalye, masa ve tabureler, ahşap parçalarının çivilerle tutturulmasıyla yapılmışlardır. Barakanın zemini çakıl, kırılmış tuğla ile kaplanmış veya çıplak bırakılmıştır.

1833 yılında Northumberland'daki örneklerde, işçiler taş duvarlı, bahçeleri, tuvaletleri, arka kapıları olmayan, küçük pencereli kulübelerde yaşamışlardır. Her oda 15 x 17 ft ebatlarındadır. Bu tek gözlü odada işçi, karısı ve çocukları, yaşamak, pişirmek, yemek ve uyumak zorundadır.

Daha kuzeyde, ineği ve domuzuyla aynı çatı altında yaşayan işçi aileleri görülmüştür. Bu kulübeleri karanlık mekanlar ve açılmayan pencereler tamamlamaktadır.

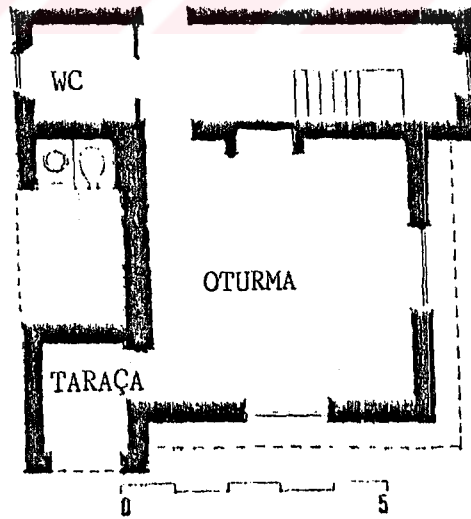
Sağlıksız yaşam koşulları, bataklık yakınındaki yerleşimler, lağımlar, kirli mekanlar, kireçlenmemiş duvarlar sıtma ve tifüs salgınına neden olmuştur.

Kulübelerin çok azında tuvalet bulunmaktadır. Biriken pislikler, gübre yığınını oluşturmaktadır. Evlerin hiçbirinde kiler bulunmayıp yiyecekler genellikle yatak odalarında saklanmaktadır.

Norfolk'ta, çok az sayıda 4 odalı ve iyi şartlara sahip ev bulunmaktadır. Bu evlerde, ana odada birkaç ahşap sandalye, 2-3 masa, sandık ve bazen de saat bulunmaktadır. Duvarlarda dinsel resimlere yer verilmiştir.

Studley'de 29 kişinin bir kulübede yaşadığı tespit edilmiştir. 10 çocuk bir yatakta uyumak zorunda kalmıştır. [29,s.46]

1826'da kültürsüz işçiler için model kulübeler yapılmıştır. [Şekil,2.59]

Şekil 2.59.İşçiler için model kulübeler. [29,s.48]

Aynı döneme ait pansiyonlarda 20-30 kişi cinsiyet ayrımı olmaksızın aynı çatı altında yaşamıştır. Odaların kapasitesine göre 5-6 yatak bulunmaktadır. [29,s.52]

Kira evler, pansiyonlardan daha uzun süreli kalınan evlerdir. 6 x 5 ft'lik odalarda en az 8 kişi uyumaktadır. Bu sayının bazı odalarda 20'ye ulaştığı görülmüştür. Bazı odalarda tek bir kar-yoladan başka mobilya bulunmamakta, bazılarında ise uzanmak için saman ve talaş yığınlarından yararlanılmaktadır.

Sonraları 1 oda yerine iki oda kullanılmaya başlanmıştır. Mekanlar yaşama ve uyuma, ya da çocuk ve yetişkin olarak ayrılmışlardır.

Sırt sırta evlerde ailenin günlük aktiviteleri salonda yapılmaktadır. Burası mutfak, yemek yeme, yıkanma yeri olarak kullanılmaktadır. Oda büyüktür ve yarısı taşlarla döşelidir. Şömine, ocak yeri ve su ısıtılacak yerden oluşmaktadır. Üstteki çatı odasında daha büyük çocuklar veya kiracılar uyumaktadır.

Teras evler, esnafların çoğalmasıyla oluşan daha yüksek sınıfa hitap eden evlerdir. İki zemin kat odası, hem odada, hem de önde ışıklı girişler mevcuttur. Bu evlerin bahçesi de olup, evler birkaç aile tarafından paylaşılmaktadır. Evlerin iki oturma odası vardır. Bunlardan birinde yeme ve yıkanma, diğerinde yaşama işlevleri yapılmaktadır. WC de içeride yer almaktadır.

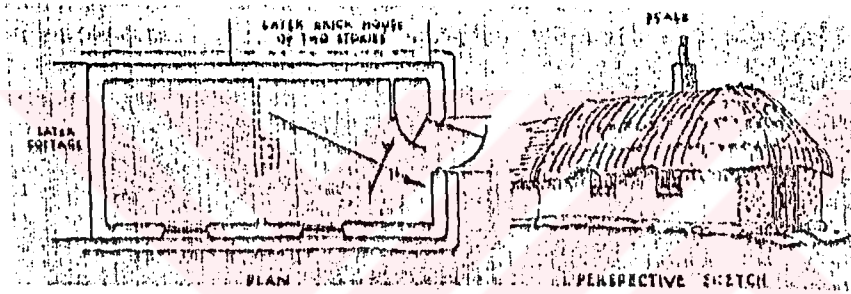
1844 'de ortaya çıkan dükkan + evler, 24 X 21 ft' lik alan üzerine kurulmuşlardır, iyi mobilyalı bir oturma odası, mutfak, yatak odası ve dokuma tezgahlarını kapsayan bir çalışma odasını kapsamaktadır.

Orta sınıfa ait evler 3-4 kat yüksekliktedir. Küçük bir bahçeleri, ahır ve domuz ağılı vardır. Kümes hayvanları daha çok beslenmektedir. Yemek odası, mutfak, çalışma odası, üç yatak odası, iki soyunma odası ve hizmetçi odası bulunmaktadır. Banyo yoktur,

tüm sıcak ve soğuk sular mutfak ve bulaşıkhaneden taşınmaktadır. Çalışma odalarında kitap rafları, müzik aletleri, yazı masası mevcuttur.

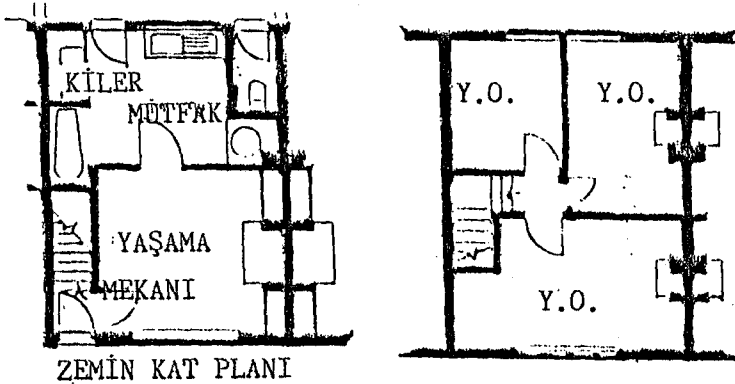
1850 - 1914

Bu periyodun işçi evlerinde kötü havalandırılmış ve karanlık yatak odaları bulunmaktadır. Pek çok insan aynı çatı altında yaşamakta, sadece anne ve babanın yatacağı yer, ayrı tutulmaktadır. Büyük bir ocak mekanı biçimlendirmektedir. [Şekil,2.60]

Şekil 2.60.1850 yılı işçi evleri [29,s.75]

Halka ait evler ise oldukça geniştir. Erkeğin yazışma ve görüşmelerini yaptıkları kabul odaları mevcuttur. Evin asıl yaşama mekanı mutfaktır. Bazı evlerde bulunan bulaşıkhaneye yıkanma alanını yaşama mekanından ayırmaktadır. [Şekil,2.61]

Şekil 2.61.1892, Portsunlight evi [29,s.94]

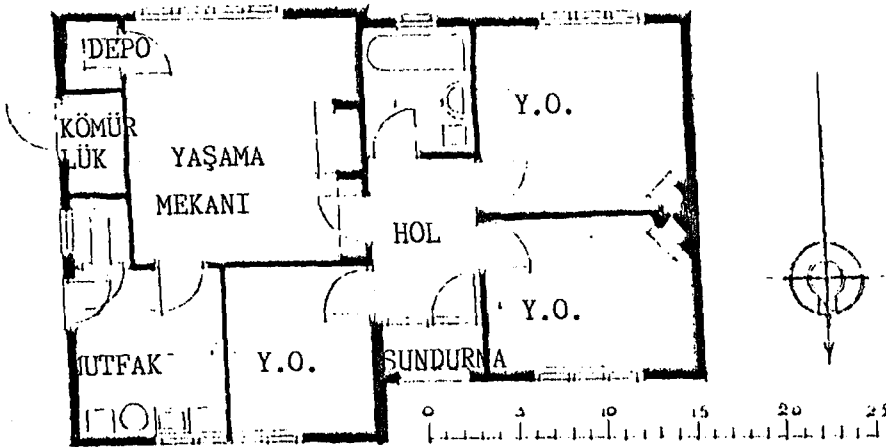
Banliyö evlerinde, geniş zemin kat planı kaçınılmaz olarak uygulanmıştır. Yatak odaları, banyo - tuvalet de bu katta bulunmaktadır. Zemin kattaki üç konuk odasından biri sabah odası, diğeri kahvaltılık odası, bir diğeri ise sadece evsahiplerinin kullandığı odadır. Ailenin hayatı, sabahları sabah odasında, akşamları misafir odasında sürmektedir. Misafir odası, evin en büyük odası olup, genellikle yemek odasını da içine almaktadır.

1918 - 1930

Bu devirde inşaa edilen binalar çok iyi dizayna sahiptir. Mutfak, tüketim ve yemek hazırlama işlevi için kullanılmıştır. Yaşama mekanı geniş ve güneşli olup aynı zamanda gerektiğinde yemek, oturma ve çalışma mekanlarıyla bütünleşen bir mekandır. Bu mekan evin merkezinde yer almakta, manzara ve bahçe ile ilişkisi olmaktadır.

Gizlilik, mahremiyet gerektiği zamanlarda, gündüz vakti oturmak üzere düzenlenebilen karyola ve mobilyalarla yatak odaları birer oturma ve çalışma odası haline getirilmektedir. [Şekil,2.62]

Mutfak, evin en iyi planlanmış bölümü olup 20.yy. sonlarına doğru tamamen elektrikli eşyalarla dolmuştur. [29,s.265]

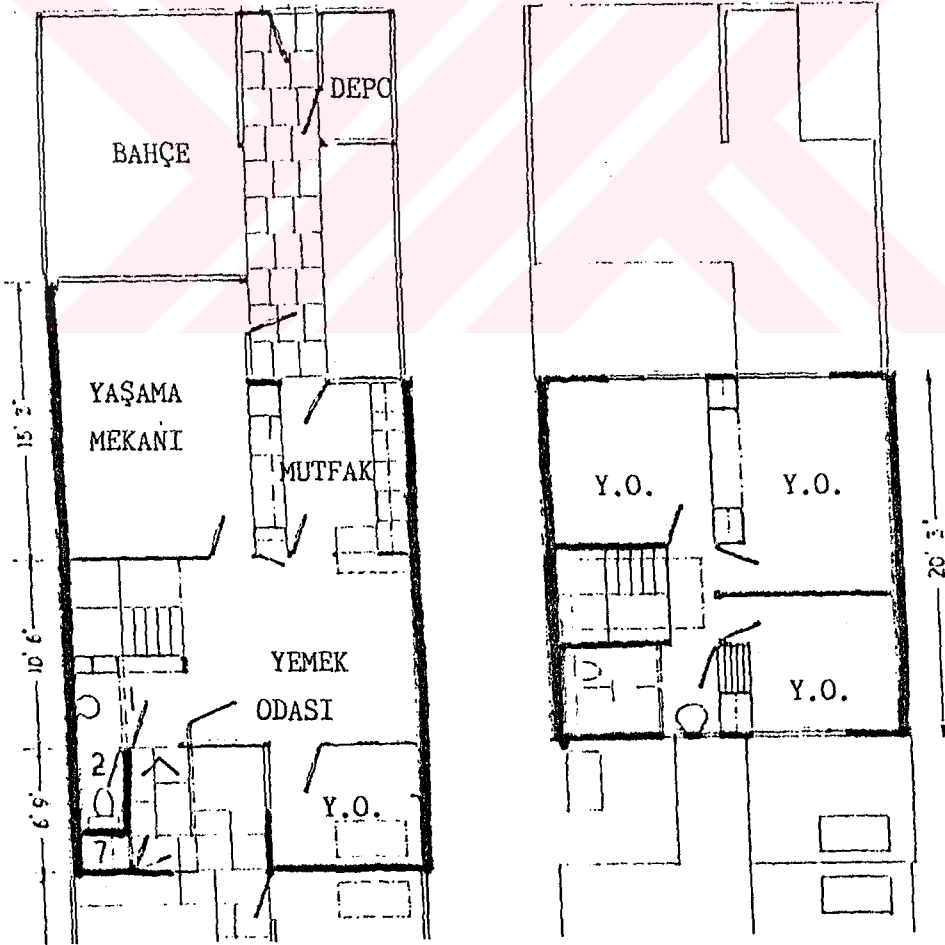
Şekil 2.62. Nottingham'da bir ev, 1932 [29,s.265]

1945 - 1970

Ev kadınları vakitlerini daha çok mutfakta geçirmektedir. Yemek pişirme olayı, yaşama mekanından kalkarak mutfaklara gelmiş, üç tip öneri ortaya çıkmıştır :

- 1 - Yaşama mekanı ve mutfak birarada
- 2 - İçinde yemek yenebilen geniş yaşama mekanı ve iyi işleyen bir mutfak
- 3 - Küçük yaşama mekanı ve geniş olup, aynı zamanda içinde yemek yenilebilen mutfak

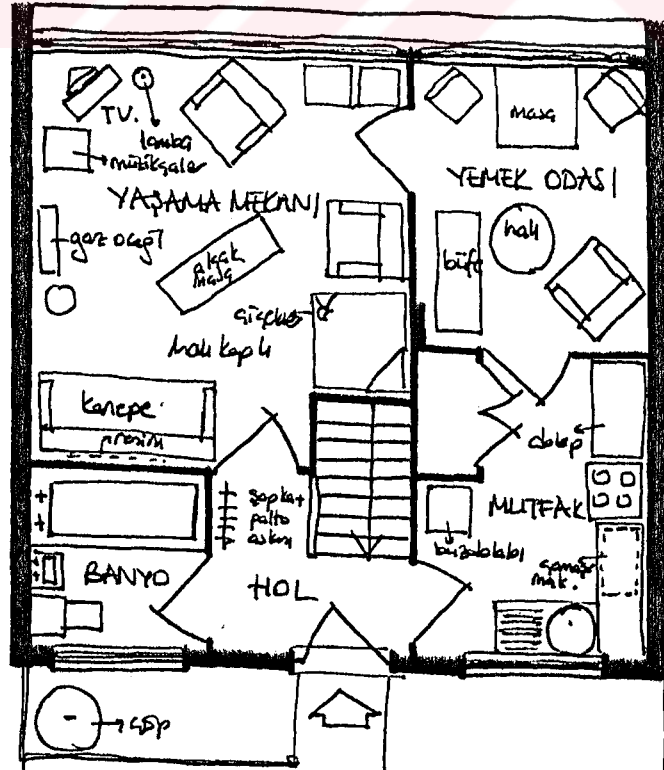
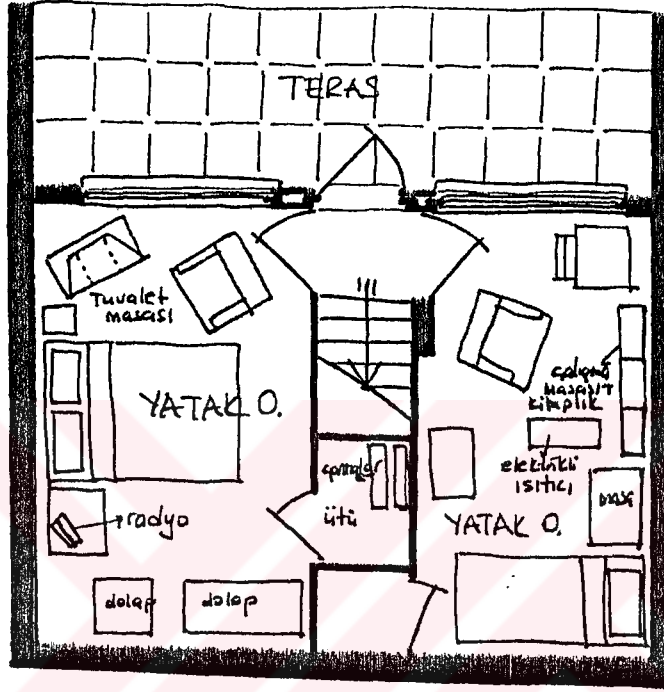
İnsanlar daha çok yemek kokularının hissedilmediği bir yaşama mekanı talep etmişlerdir. [29,s.287] [Şekil,2.63]

Şekil 2.63.1963 yılına ait bir ev [29,s.291]

Bayındırlık Bakanlığı'nın araştırma ve geliştirme kurumunca Sheffield'de yapılan binalar üzerine 1963-1964 yıllarında bir araştırma yapılmış ve şu örnekler incelenmiştir: [30,s.5-6]

D 2/4 (İki yatak odalı, 4 kişilik konut) [Şekil,2.64]

Şekil 2.64.D 2/4 nolu konut iç mekan düzenlenmesi [30,s.11]

Yemek odasını yaşama mekanı olarak kullanan aileler var. Bazıları yemek yemenin yanında oturma ve TV. izlemek için kullanıyorlar. Bazı ev hanımları , burayı tüm gün oturmak için kullanıyor.

TV. seti, pencerenin yanında, köşede. Hem TV. seyretme, hem de pencereden dışarıyı seyretme imkanı var. Yaşama ve yeme mekanı arasındaki kapıyı kilitleyenler, hol ve yaşama mekanı arasındaki kapıyı kullanmayanlar var. Yatak odalarının karanlığından, neminden şikayet ediliyor. Merdivenler ön kapıya çok yakın olduğu için tehlikeli bir durum yaratıyor. [30,s.11]

C 3/5 (Üç yatak odalı, 5 kişilik konut)

Geniş pencereler, ışık, havalandırma ve manzara sağlıyor. Buzdolabını yemek odasına koyabiliyorlar. Çamaşır makinası da mutfakta yer alabiliyor. Açık yemek holünün dezavantajı, ön kapıya yakınlığından dolayı kirlenmesi ve ani ziyaretçilere karşı hoş olmayan durumlar yaratmasıdır.

Bazen yemek odası oturmak için kullanılıyor. Gün boyunca ev kadınları burayı oturmak için kullanıyor. Bazen TV. da burada yer alabiliyor.

Merdiven üzerindeki büyük pencerelerin temizlenmesi çok zor. Küçük çocuklular, merdivenin üst basamağına kapı koyuyorlar. Ailenin oturması ve ziyaretçi kabulü açısından yaşama mekanının yemek odasından ayrılması iyi.

İç avlu, çamaşır kurutmak, oyun alanı ve oturma için kullanılabilir. [30,s.13] [Şekil,2.65]

D 3/5 (Üç yatak odalı, 5 kişilik)

Bu tip evlerin bahçeleri olmayıp sadece ön girişte çiçeklikleri bulunmaktadır. Mutfak ve yemek odası çok iyi planlanmış olup oturma için de kullanılabilir. İkinci kattaki yaşama mekanı herşeyden soyutlanması açısından olumludur, ancak yine de

Şekil 2.65.C 3/5 tipi konut [30,s.12]

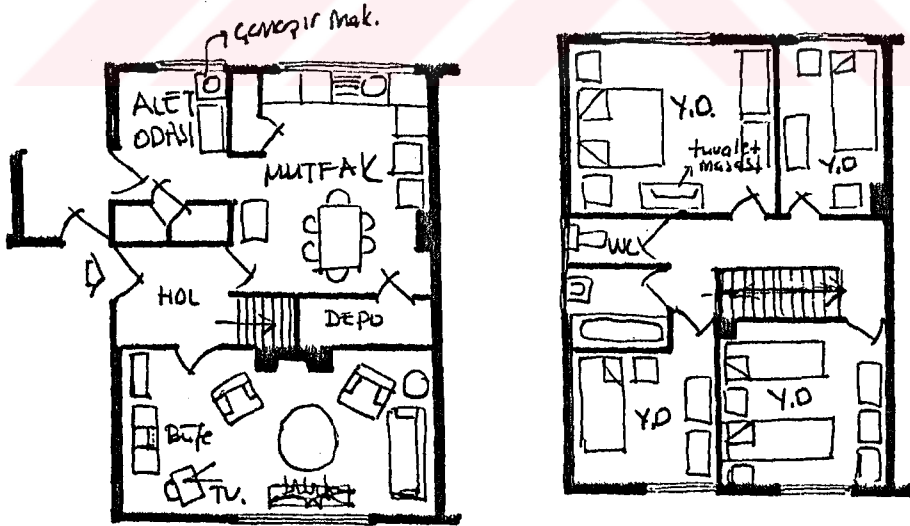
alt katta olması tercih edilmiştir. Bu mekandan üst kattaki yatak odalarına geçilmesi olumsuz bulunmaktadır.

Her aile televizyonunu aynı yere koymuştur. [Şekil,2.66]

Şekil 2.66.D 3/5 tipi konut iç mekan düzenlemesi [30,s.15]

A 4/6 (Dört yatak odalı, 6 kişilik) [Şekil,2.67]

Şekil 2.67.A 4/6 tipi konut iç mekan düzenlemesi [30,s.16]

Mutfak ve yemek odası biraradadır. Bu mekan, oturmaya da olanak vermektedir. Özellikle kışın burası daha iyi ısındığından burada tüm bir gün oturulmaktadır. Yaşama mekanı uzun ve dar olduğundan iki ucu da karanlıktır. Arka bahçe, oturma, çiçek yetiştirme, oyun, çamaşır kurutma için kullanılmaktadır.

2.3. GELENEKSEL TÜRK EVİNDE " KONUT İÇ MEKAN DÜZENİ " KAVRAMININ TARİHSEL GELİŞİMİ

Uygarlık düzeyi köklü bir geçmişe dayanan her ulusun kendine özgü yaşam biçimi vardır. Toplumumuz eski çağlardan bu yana kendine özgü yaşam biçimi ile fiziksel çevresini oluşturarak diğer toplumlara göre farklılıklar ortaya koymuştur. Ev kültürümüzün üstün nitelikleri, toplumumuzun asırlar boyu çeşitli uygarlıklarla olan sıkı ilişkilerinin de etkisiyle, kendine özgü yaşam biçiminden kaynaklanmaktadır.

Türk'lerin başlıca geçim kaynaklarının hayvancılık oluşu, verimli otlaklara doğru yer değiştirmelerini zorunlu kılmıştır. Ancak tarımsal üretimin başlamasıyla Hazar Denizi çevrelerinde ve Horasan'da yerleşik düzene geçilebilmiştir. Ama yerleşik düzende bile hayvancılığı bırakmadıklarından yaylaya gidiş-gelişler sürdürülmüştür. [31,s.68] Türkler İslamiyeti benimsedikten sonra Anadolu'ya göçler başlamıştır. Türklerin sürekli yerleşmek üzere doğudan gelmeleri ile, dışta oluşmuş doğu kültürünün Anadolu'da yaygınlaştığı görülmektedir. Türklerin toplumsal özellikleri, Anadolu yerli toplumu ile uyum içinde kaynaşmalarını kolaylaştırmış ve konut kültürüne yeni boyutlar getirmiştir. [32,s.34]

Geleneksel Türk Ev'inde " Konut İç Mekan Düzeni " kavramını irdeleyebilmek için öncelikle Eski Anadolu Uygarlıkları ve Anadolu öncesi Türk Uygarlıkları konutlarının iç mekan düzenlerini ele almanız gerekmektedir.

2.3.1. Eski Anadolu Uygarlığı

Anadolu'nun doğal yapısı, ülkenin toplumsal gelişimini etkilemiştir. Ortadaki yayla ve kenardaki bölgeler tek bir toprak parçası oluşturamadıklarından ancak çok zor koşullar altında siyasal ve tarımsal yönlerden biraraya getirilebilirler. Ege kıyıları yakın zamana kadar, önündeki adaların sağladığı ulaşım olanaklarından dolayı, Ege uygarlığının etkisi altına giriyordu.

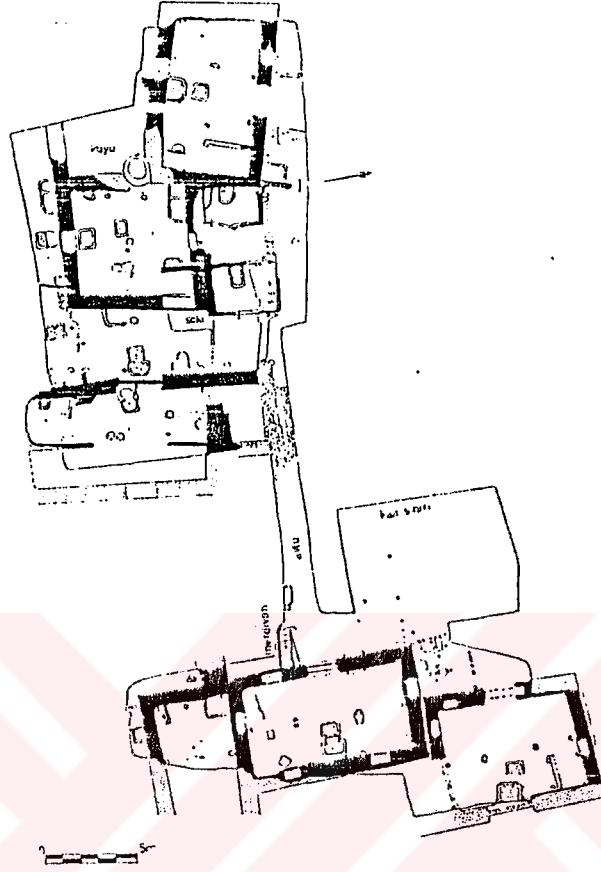
Kuzey-batı boğazlar ise Thrakia, Balkanlar ve Avrupa ile yakın bir bağlantı içindedir. Güçlü Toros sıradağları ile sınırlanmış olan Kilikia düzlüğü, Anadolu'ya sırtını dönerek, Kuzey Suriye ve Mezopotamya'ya açılıp, bir yönden kıyı boyunca ilerleyen Kıbrıs, Girit ve Ege adalarına ulaşan yollarla donatılmıştır. Bir yandan iki anakara arasında köprü durumunda olmak, öte yandan Akdeniz ortasında ulaşım yolu durumunda olmak gibi iki ögeye Mezopotamya, Filistin ve Suriye'yi içine alan Mısır, Ege ve Girit gibi üç büyük uygarlığın etki alanında Anadolu'nun toplumsal tarihini saptayan üçüncü bir öge eklenmektedir [33,s.14, 15]

Eski Anadolu konutlarının, kazı bulgularına dayanılarak , M.Ö.7000 yıllarına varan çok eski bir geçmişi olduğu anlaşılmıştır.

Halk topluluklarının sürekli yerleşmelerde örgütlenerek birleştikleri gözlenmiştir. Özgün durumlarda bağımsız aile birimleri olarak yaşayan bu halk topluluklarının ortak yerleşmede birleşmesi, ortak düşmanlardan korunma isteği, su kaynaklarından ortak yararlanma zorunluluğu, yararlı topraklar gibi birtakım dış koşulların baskısı ile gerçekleşmiştir. [33,s.214]

Anadolu'da bilinen en eski konut grubu Hacılar'da yapılan kazılarda ortaya çıkmıştır. Buradaki konutlar M.Ö.5400 yılına ait olup dikdörtgen planlı ve tek odalıdır. Bitişik olmayan bu konutlar, bir avlu çevresinde toplanarak birtakım topluluklar oluşturmuşlardır. [Şekil,2.68]

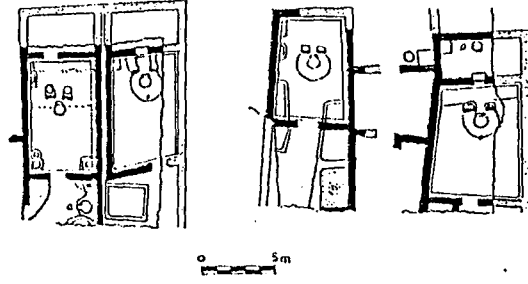
Buna karşılık M.Ö.5000 yılına ait Can Hasan'daki Erken Kalkolitik Çağ konutları, iki katlı ve bitişik düzende olup, bodrum kattaki odalara kapılardan değil tavandan girilmektedir. Bundan dolayı bodrum kat odalarının içinde ocak bulunanlarınların kış barınakları, bulunmayanların ise ambar olarak kullanılmış olduğu yorumlanabilir. [33,s.368-372]

Şekil, 2.68. Hacılar. M.Ö.5400 yıllarında konutlar. [32,s.46]

1967 yılında Yazlıkaya'da yapılan incelemeler sonucu Hacılar örneğini anımsatan, Erken Tunç çağa tarihlenen, fırınlı ya da ocaklı bir ve iki odalı konutlar ortaya çıkarılmıştır. Bu konutlar, dikdörtgen biçimli olmalarına karşın, planlarda köşeler dik açılı değildir. Aynı çağa tarihlenen Batı Anadolu konutlarında ise aynı yalınlıkta fakat daha düzgün megaron tipi konutlara rastlanmaktadır.

Beycesultan'da M.Ö.4000 yıllarına ait açık bir önodası ile arka arkaya dizilmiş iki ana odası bulunan megaronlar görülür. 3000 yılı başlarında ise yan tarafa eklenmiş odaları olan megaron tipi plan tanıtlanmıştır. [Şekil,2.69] Buna karşılık 2400 yılında konutlar bitişik düzende, dikdörtgen planlı oda toplulukları oluştururlar. [33,s.350]

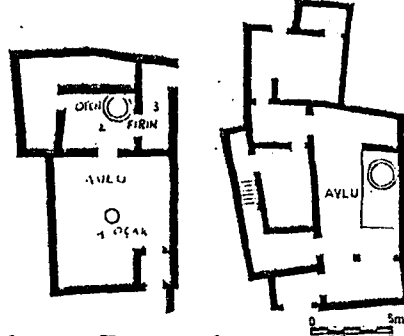
Şekil,2.69. Beycesultan.M.Ö. 3000 yılı konutları [32,s.48]

Tarsus'da Erken Tunç II. çağına tarihlenen ve yol boyunca dizilmiş bir ana oda ile bir ya da iki küçük arka odadan oluşan konutlar, Beycesultan konutlarına benzerlik göstermektedirler. Erken Tunç III. çağında ise ortak duvarlı ve ön avlulu Thermi (Midilli) konutları ile benzerlik gösterirler. Ön avlusuz örneklerine de rastlanan bu konutlar, bir ya da iki odalı olmak üzere tümel tasarımın sonucunda ortaya çıkmışlardır. [33,s.365-367] .Orta Tunç Çağında Mersin'de ve Tarsus'da yerleşme dokusu değişmekte, çeşitli yönlerde dizilmiş, değişik boyutlarda birbirine bitişik odalardan oluşan Orta Anadolu konut tipleri görülmektedir. Konutlar, artık bir avlunun çevresinde toplanmakta, iki büyük, iki de küçük oda ile daha kapsamlı bir görünüm kazanmaktadırlar. [32,s.48]

Hitit çağı konutlarında kesin bir bireyleşme eğilimi görülür. Dikdörtgen planlı ve iki odalı konut ana tiptir. Saptanabilen tüm ocaklar konutun küçük odasında bulunmaktadır. Buna karşın ana girişin büyük yatak odasından mı, yoksa ocaklı küçük odadan mı yapılmakta olduğu anlaşılmamıştır. Daha çok odaya gereksinim duyulduğunda ikinci bir iki odalı birimin eklenmesiyle dört odalı konut oluşabilmektedir. [33,s.377]

Eski Hitit çağı konutlarında avlular genellikle konutun yanlarında ve önünde yer alırlar. Eğik açılı köşelerden oluşan odaların boyutları çok çeşitlidir. İki odalı ve ön avlulu plan tipindeki konutlara Kültepe - Kanes'de rastlanmıştır. Avlu genişliği, konutun içi kadardır. Aynı yerdeki bir başka konutta, avlunun kuzeyine eklenmiş olan mekanın fırın olarak kullanıldığı

ve kuzeybatı köşesinde yer alan ambarın bu mekanla ilişkisi bulunduğunu anlaşılmaktadır. [33,s.381] [Şekil,2.70]

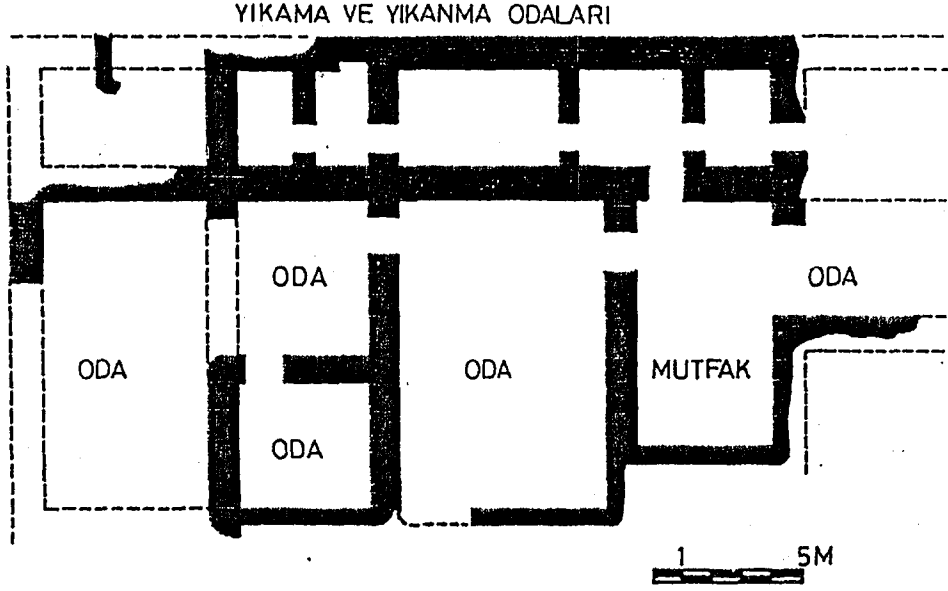

Şekil 2.70. Kültepe-Kaneş, bir ve iki katlı, avlulu konut tipleri [32,s.49]

Büyük Hitit Krallığı çağı konutları içinde iki katlı ve avlulu olanlar da bulunmaktadır. Üst katta oturma ve yatma, alt katta ise ambar ve işlik olarak kullanıldığı sanılan odalar saptanmıştır. Avlu duvarına bitişik üstü örtülü elemanların ambar işlevi gördüğü anlaşılmıştır. Bu iki katlı, iki odalı ve avlulu konut tipine, ekleme yoluyla başka odalar katılabilmektedir. [33,s.382]

Güneydoğu Anadolu ya da Kuzey Suriye konutları, bir ana oda ile sayıları bir ile üç arasında değişen küçük yan odalardan oluşmaktadır. M.Ö.15.yüzyıla ait bir evin planı, her biri yedi odayı içeren iki sıradan oluşmuştur. Doğu yönündeki küçük sıra boyunca yer yer kil akaçlama boruları olan yıkama ve yıkanma odaları dizilmiştir. Büyük sırada yer alan odalardan biri demutfak olarak düzenlenmiştir. [33,s.392 - 393][Şekil, 2.71]

Tell Hallaf kent bölümünde yapılan kazılar sonucunda, yıkanma odalarının nedeniyle Anadolu'da bilinmeyen bir yaşama kültürünü yansıtan çeşitli konutlar ortaya çıkarılmıştır. Küçükçe olan bu konutlar genellikle, iki oda ve avluda yer alan yıkanma odasından oluşmaktadır. Daha çok sayıda odaları olan

Şekil 2.71. Tell Açına. M.Ö. 15. yüzyıla tarihlenen bir konut [32,s.50]

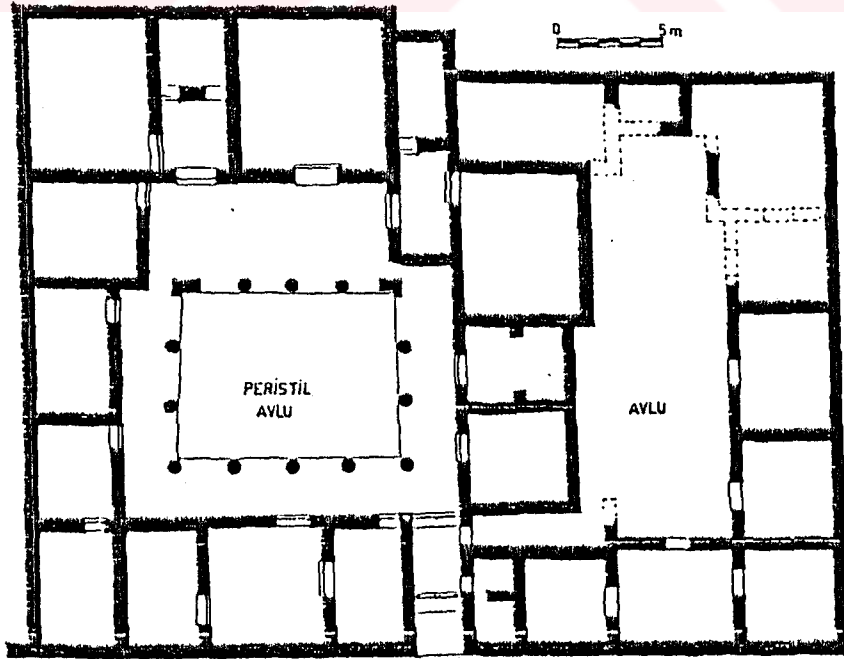
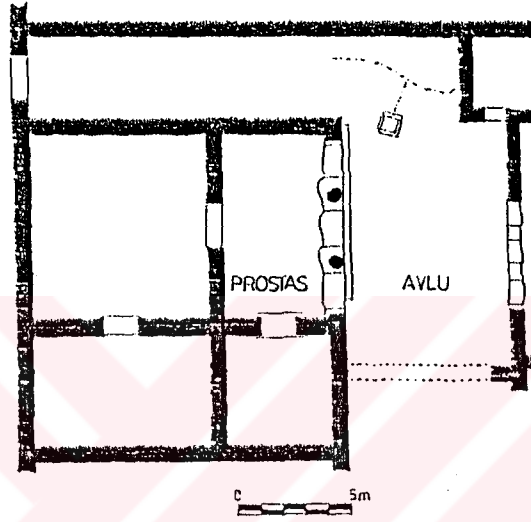
büyük konutlar ise, bir duvarla ya da bitişik konutlarla sınırlanmış bir avlunun iki yönüne L biçiminde yerleştirilmişlerdir. Tüm konutların ana odaları Assur tipine göre genişlemesine yerleştirilmiştir. Genişlemesine oda düzeni Anadolu'da hiçbir dönemde görülmemektedir. Avluların içine, oda eklenmesi de Assur etkisini göstermektedir. Bu da M.Ö. 900 ile tarihlenir. [33,s.397]

Batı Anadolu'da Arkaik devirde yalnız gösterişsiz konutlarda değil saraylarda bile megaron tipi planlar uygulanmıştır. İlk prostas konutlar megaron planlarından geliştirilmiştir.

Hellenistik devirde sıradan konutlar yalın hallerini sürdürürken zenginler arasında prostas yerine peristil avlulu konutların tercih edildiği görülmektedir.

Genellikle kıyı kentlerinde olmak üzere, Roma devrinde Anadolu'nun çeşitli kesimlerinde peristil avlulu konutlar yaygınlaşmıştır. Araştırmacılar, bu devrin son yıllarında plan

tiplerinin matematik ve simetri özeni yitirdiklerini belirtmektedirler. Peristil avlu artık tüm bina mekanlarını çevresinde toplayan ve onu biçimlendiren önemli bir öge olmaktan çıkmıştır. Genç ANtik ve Bizans dönemlerinde mimariye yeni biçimler girmiş, peristil avluya verilen önem azalmıştır. [34,s.89]
[Şekil,2.72]

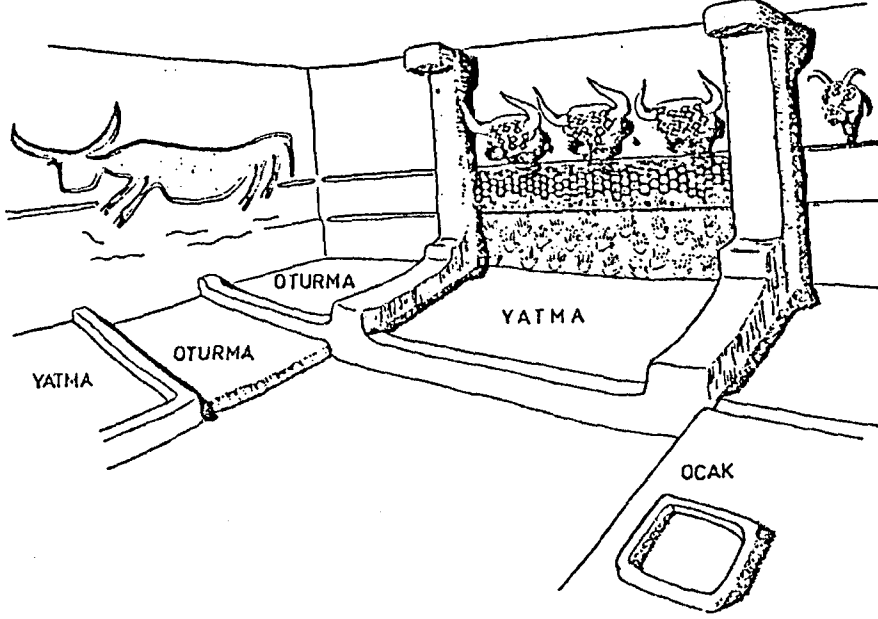
Şekil 2.72.Prosta tip ve Peristil avlulu konut [32,s.52]

Bizans döneminde ise konutplanlarının çoğunlukla kare ve dikdörtgenlerden oluşan eski geometrik simetri düzeninin bozulmuş olduğu ve spontane bir gelişim gösterdiği söylenebilir. [32,s.54]

Eski Anadolu'da yaygın olarak kullanılan yapı malzemeleri taş, kerpiç, pişmiş toprak ve ahşap gibi yerel malzemelerdir. Mekanların döşemesi oluşturulurken, birlikti oturma, yatma setlerinin yapımında da aynı malzemenin kullanıldığı görülür. Sıkıştırılmış toprakla hazırlanan döşeme ve setler, balçıkla sıvanarak kullanılmıştır.

Eski çağlarda yerel malzemeler kullanılarak uygulanan yapı sistemlerinin, belli boyutlardan fazla açıklık geçecek düzeyden yoksun olduğu bilinmektedir. Bu bakımdan büyük tek mekan yerine, küçük birkaç odadan oluşan konut yapımının daha kolay olduğu bir gerçektir. Bu durum, konut kullanımına da farklılıklar getirmiş, yaşama odası, yatak odası, ambar gibi özelleşmiş mekanları oluşturmuştur. [32,s.58]

Yaşama mekanlarındaki araç ve gereçlerin bir kısmı taşınmaz, bir kısmı taşınabilir niteliktedir. Pişirme ve ısıtma işlevlerinde kullanılan elemanlardan bazı ocaklar ile oturma ve yatma elemanları, döşeme kurulurken setlerle veya oyuklarla oluşturulmuştur. [Şekil,2.73] Kuzey-doğu köşede, yaklaşık kare planlı balçık bir set, doğu yönünde ise kerpiç bir duvarcıkla sınırlandırılmış, dikdörtgen kesitli başka bir set bulunmaktadır. Duvarların diğer yönünde de balçık setler vardır. Köşe setleri, oturmak için, uzun setler ise yatmak için kullanılır. Ocak, genellikle güney duvarı önünde ve duvardan biraz uzakta yer almaktadır. Köşe setlerin altına erkek ölümler, uzun setlerin altına kadın ölümler, diğer setlerin altına ise çocuk ve büyüklerin ölümlerinin gömüldüğü belirlenmiştir. [33,s.368] Duvarlarda ise kutsal sayılan hayvanların resimleri ve başları asılıdır.

Şekil 2.73.Çatal Höyük iç mekan düzeni örneği [33,s.367]

Ocak, evlerde çok önemli bir yer tutuyordu. Isı yansıtan ateşin yeri çoğunlukla tam ortada, evin reisinin hemen yanındaydı. Ateş yerinin biçimi çeşitliydi, ve kullanılma amacına bağlıydı. [33,s.189 - 191] . Fırınlar, mekanın ısıtılmasında değil, pişirme, yakma ve eritme gibi özel işlevler için kullanılmışlardır.

Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde rastlanan sabit ve taşınabilir ocakların hem mekanın ısıtılmasında, hem de yemek pişirmede kullanıldıkları, biçimlerinden anlaşılmaktadır.

Kazı buluntularından elde edilen bilgilere göre genellikle taşınmaz ekipmanlar kullanılmıştır. Aksi olsaydı, taşınabilir ekipmanlarla tek bir mekan, çeşitli eylemler için kullanılabilirdi.

Kazılardan elde edilen aynı döneme ait yapıların bu derece çeşitli olmasının nedeni, kullanıcılarının sınıf ve gelir düzeyi farklılıklarına bağlıdır.

Sonuç olarak, konut tiplerinin çeşitliliğinin, taşınmaz

ekipmanların konut iç mekanında kullanışının, konut yapım malzemesi olan ahşabın tek bir geniş mekan yerine birden fazla küçük mekanın oluşmasına neden olmasının, kullanıcıların gelir gruplarının, Eski Anadolu Uygarlıklarında konut iç mekan düzeyine etki eden faktörler olduklarını söyleyebiliriz.

2.3.2. Anadolu Öncesi Türk Uygarlıkları

Türklerin yaşadıkları yörelerdeki toprakların büyük bir bölümü tarıma elverişli olmadığından, buralarda hayvancılık zorunlu bir uğraş niteliği kazanmıştır. Yaz aylarında hayvanların daha iyi beslenebilmesi amacı ile bol otlaklı yaylalara çıkılmakta, soğuk mevsimlerde ise kışlaklara dönülmektedir. Yayla ile kışlak arasında sürekli gidiş - gelişler, geçim kaynakları ile ilgilidir. Konut ya da barınak çoğu kez yaşam koşullarının gerektirdiği üretimin yapılabilmesi için oluşturulmuş bir işletme biriminin parçasıdır. Bu nedenle barınma sorunu, mekandaki çevreyi insan yaşamına uydurmaktan çok, uygun çevre koşullarının bulunduğu yerlere taşınmakla çözümlenmiştir. [32,s.64]

Kışlaklarda çevre etkenlerinden korunmuş konutlar, yaylalarda ise hafif ve taşınabilir barınaklar kullanılıyordu.

Eski Türkler bakımından sürekli bir kışlak yeri için, konut ve diğer yapıları bulunan bir köy ya da kent gerekmemektedir. Bazı durumlarda barınma sorunu sürekli yerleşmelerde de "çadır - köy " ve " çadır -kent" lerle çözümlenebilmektedir.

Barınma gereksinimleri ile ilgili sorunların giderilmesinde iki ana çözüm söz konusudur. Ya insanları çevre koşullarından koruyan mekan oluşturulacak, ya da insan yaşamı ile çelişmeyen uygun çevre koşulları aranacaktır. Eski Türklerde, evcil hayvanların barındırılmasında da geçerlilik kazanan ikinci çözümün ağırlık kazandığı anlaşılmaktadır. Yaylaya çıkma geleneği, hayvancılığa dayalı üretim biçiminin bir gereği olarak ortaya çıkışının yanı sıra, insanları yazın bunaltıcı sıcağından

kurtarıp yaylanın serinliğine götürülmesi açısından, onların yaşam koşullarına ters düşmeyen çevre ortamını da sağlamış oluyordu. [32,s.65]

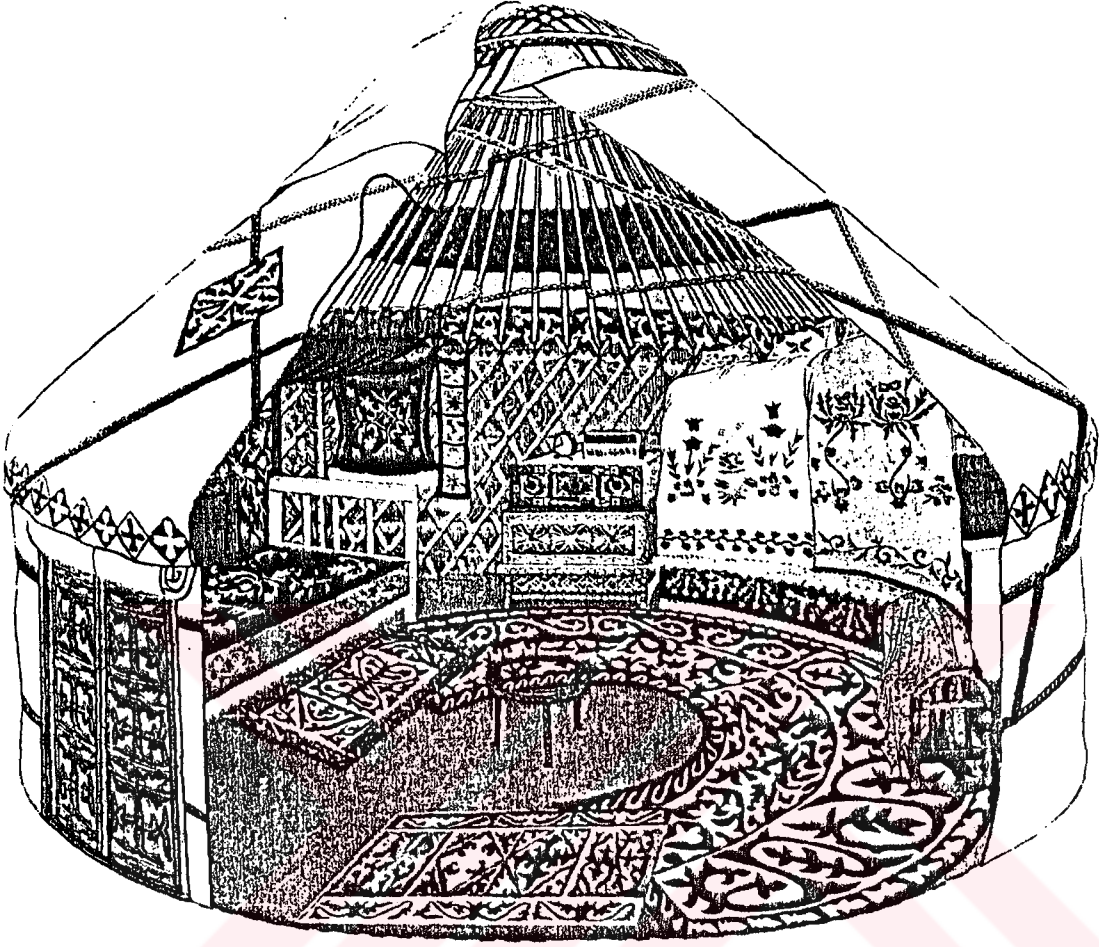
Kışlaklar genellikle kış aylarının ılık geçtiği, az yağışlı ve soğuk rüzgarlardan korunmuş yerlerde seçilmekteydi. Tarıma elverişli topraklarda kurulmuş olan kışlaklar, daha sonra sürekli yerleşim bölgelerine dönüşerek köy ve kentleri oluşturmuşlardır.

Yerleşik düzene geçebilmek için ılıman iklimi, verimli toprakları ve kolay sulama olanaklarıyla bugünkü Kırgızistan ve Kazakistan sınırları içinde kalan bölgeler uygun koşullar sağlamaktaydı. Kırgızistan'da ilk konutlar çağımızdan 2000 yıl önce yapılmaya başlamıştır. [35,s.22]

Eski Türkler'deki yerleşik yaşamın en gelişmiş temsilcileri Uygurlar olmuştur. Anadolu öncesi Türk Uygarlıklarındaki konut tiplerini geçici yerleşme yerlerindeki konutlar ve sürekli yerleşme yerlerindeki konutlar olmak üzere ikiye ayırmakta yarar vardır:

2.3.2.1. Geçici Yerleşmelerdeki Barınaklar (Çadır)

Geçici yerleşmelerde kullanılan barınakların iki ana niteliği olması gerekir. İlki, taşıma kolaylığı sağlaması açısından strüktürün hafif malzemelerden oluşturulması, ikincisi de kurulup sökülebilme özelliğinin sağlanmış olmasıdır. Çadır, bu niteliklerinin varlığı nedeniyle geçici yerleşmeler için en uygun barınaktır. İnsanları dış etkilere ancak belli bir ölçüde koruyabilen çadırların kuruluşunda uygun koşullar gözetildiğinden, barınma ile ilgili çevre sorunları da büyük ölçüde giderilmiş olmaktadır. Üstü kubbeli ve silindirik gövdeli olan ve " yurt " adı verilen bu çadırların, kullanıcı sayısına göre çeşitli boyutları vardır. [32,s.68-69] [Şekil,2.74]

Şekil,2.74. Yurt'un iç dekarosyonu[27,s.157]

Bugün Anadolu'nun bazı kesimlerindeki göçerler tarafından da kullanılan yurt çadırları, binlerce yıl öncesinden bu yana işlevini sürdürmektedir. Literatüre göre ataerkil ailelerin yaygın olduğu devirlerde yurt, 200 kişiyi barındırabilecek boyutlara ulaşmıştır. [35,s.48]

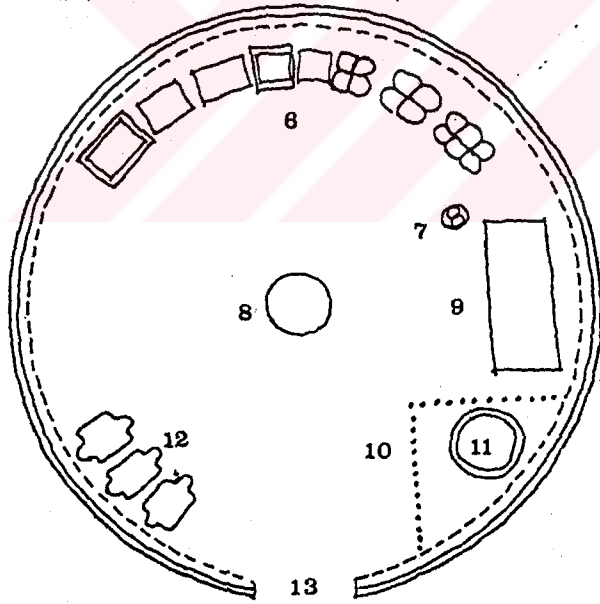
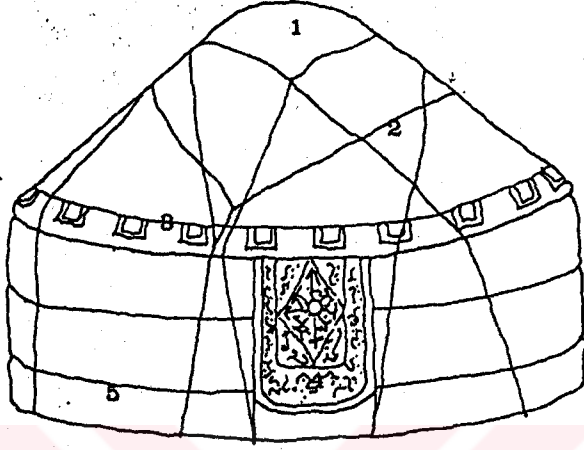
Çadır, başka bölümleri olmayan tek bir mekandan oluşmaktadır. Bundan dolayı, insan gereksinimlerinden kaynaklanan tüm eylemlerin bu mekanda karşılanması zorunluluğu yanı sıra, yaşama uygun olarak seçilen doğal çevredeki açık alnlardan da büyük ölçüde yararlanılmaktadır.

Çadır strüktürünün oluşturulmasında kullanılan yapı malzemeleri, strüktürü oluşturan çubuklar, kabuğu oluşturan keçe ile hasır ve bağlayıcı olarak kullanılan ip ve kayışlardır. Taşıma söz konusu olduğunda çadır sökülür, çubuklar demetlenir, keçe katlanır ve hayvanlara yüklenerek yeni çadır alanına götürülür. [32,s.76]

Eski Türk çadırının içi incelendiğinde, kullanılan araç ve gereçlerin yaşam biçimine uygun olarak düzenlendiği görülür. Taşınabilir ekipmanlar olmalarına karşın çadırın içinde her şeyin yeri bellidir ve genellikle bu düzen her çadırdadır. Tam ortada, soğuk havalarda ateş yakma ve gereğinde yemek pişirme amaçları için kullanılan "korluk" ya da "ateşlik" yeri vardır. Kapıdan girilince tam karşıdaki "tör" denilen bölümde, hurçlar, keçe ve halıdan yapılmış bohçalar, harar ve heybeler sıra ile birbirinin üzerine konulmuştur. "Yük" denilen bu bölümün önüne halılar serilerek oturulur. Sağ tarafta "saba" denilen bir ya da iki at derisinden yapılmış büyük bir kırmız tulumu bulunur. Orta gelirli ailelerde "saba"nın yanında süt ve benzeri gıdalar ile kap kacak bulunur. Kiler anlamında kullanılan bu bölümün çevresi, "çiğ" denilen örme hasır paravana ile çevrelenmiştir. Bunun yanında da konut sahibinin kerevetli yatağı bulunur. Yeni evlilerin "Otağ" ya da "Otav" denilen çadırlarında bu yatak genellikle sol taraftadır. Evli çocukları bulunan, orta gelirli tek çadırlı ailelerde de oğul ve gelinin yatağı sol taraftadır. Sağda yatağın yanındaki demir kazıkta, elbise, silah ve benzeri değerli eşyalar, kapının sol tarafında ise eyerler ve koşumlar asılıdır. Tüm bunların yanısıra, tahta çamçak ve tekneler, halı ve dokuma tezgahları da eklenecek olursa, çadır içinin görünümü belirlenmiş olur. [36,s.357] [Şekil,s.75]

Göçebe topluluklarda, ataerkil geniş aile tipleri yaygındır. Aile bireyleri arasında sıkı bağlar bulunan aileler, evli çocuklarla birarada yaşamışlardır. Çadırlarda aynı mekanı paylaşan birden çok ailenin olması nedeniyle, mahremiyet gerektiren eylemler için keçe ve yün dokuma perdelerden yararlanıp

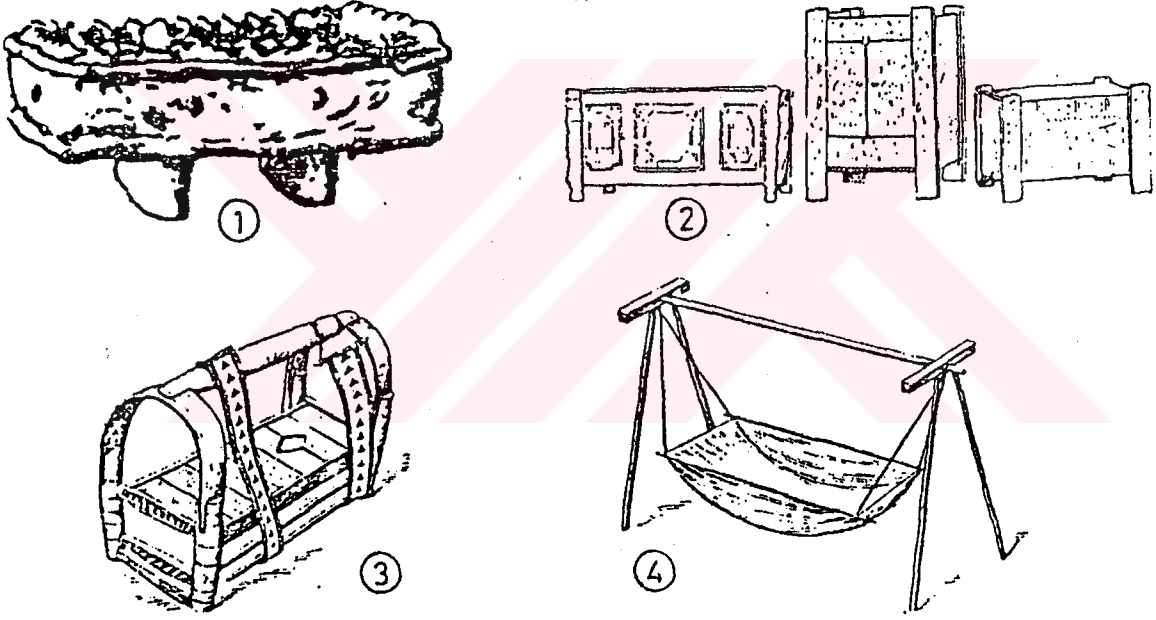
geçici bölümler yapılmıştır.

- 1- Tünlük (kapalı)
- 2- Turluk
- 3- Tödböge
- 4- Kapı Keçesi
- 5- İzgeyikiz
- 6- Sandık
- 7- Elbise ve silah asmak için demir kazık.
- 8- Ateş Yeri
- 9- Kerevit
- 10- İnce Kamyıştan yapılan bölme
- 11- Saka
- 12- Kanat üzerine asılan eyer ve koşumlar
- 13- Eşik (Kapı)

Şekil 2.75. Yaşama birimi olarak biçimlenmiş bir Orta Asya çadırının iç düzeni ve genel görünümü [37, s.26]

Eski Türkler tarafından kullanılmış olan araç ve gereçlerin çoğu taşınabilir niteliktedir. Aynı mekanın gündüz ve gece farklı işlevlere karşılık vermesi zorunluluğu bu sonucu doğurmuştur. Çadır yaşamında kullanılan araç ve gereçlerin başında, kilim, çuval, cecim gibi dokuma ve keçe yaygılar gelmektedir. Bunların yanı sıra giysi ve bunun gibi insanlar tarafından kullanılan eşyaların konulduğu sandıklar ve yük çuvaları en önemli ekipmanlardandır. Bunlar, beşik, mangal, kerevet, salıncak ve çeşitli kapkacak ile birlikte çadır içinin döşemini oluştururlar. [32,s.78] [Şekil,2.76]

1.Mangal, 2.Sandık, 3.Beşik, 4.Salıncak

Şekil 2.76.Çeşitli araç ve gereçler [32,s.79]

Türklerde yatak döşenip sonra toplanmaktaydı. Döşek olarak kullanılan minderler yatma ve çoğu kez oturma eylemini karşılamaktaydı. [38,s.212 - 214]

Daha küçük eşyaların konduğu araçlar içinde sandıkların

özel bir yeri vardır. Geleneksel Türk yaşamında sandıklara verilen önemi, bunların üzerindeki özenle işlenmiş süsler çok açık bir biçimde ortaya koymaktadır.

Göçebe yaşamında kullanılan ekipmanların çoğunun taşınabilir nitelikte olması, mekan kullanımına bir esneklik getirmekte ve istendiğinde değişik işlevlerin karşılanmasına olanak vermektedir.

2.3.2.2. Sürekli Yerleşmelerdeki Konutlar

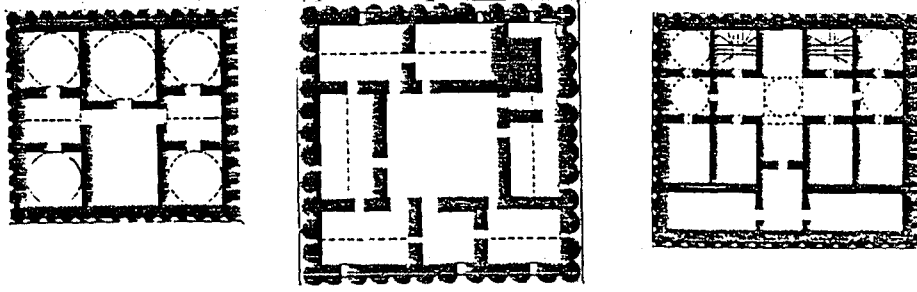
VI. - XII. yüzyıl arasında Çu, Talas, Tujan - Şan ve Fergana bölgelerinde Türkler ve Soğdaklar yaşamışlardır. Bu dönemde yapılmış konutlar için, önceleri Soğdaklara, daha sonra ise Türklere pay tanımak gerekir. Sonradan Türklerin payının büyümesinin nedeni, göçebelikten yerleşik düzene geçmeye başlamaları ve Soğdakların zamanla Türkleşmeleridir. [35,s.48]

Günümüzde Anadolu'nun çeşitli kesimlerinde rastlanılan geleneksel mimarinin orta sofalı konut tiplerine ait ilk örnekleri arkeologların Merv ve Termez'deki araştırmalarında ortaya çıkarılmıştır. Bu konut tiplerinin Anadolu'da yaygınlaşmasında Türklerin büyük bir payı olduğu söylenebilir. Sanat tarihçileri de orta sofalı konut planlarının daha gelişmiş yapı türü olan medrese ve saraylara yansımış olduğunu kabul etmektedirler.

Merv ve Termez çevrelerinde yapılan arkeolojik kazılarda XI - XII. yüzyıllar olarak tarihlenen konutlarda, en çok ilgi çeken ortak nokta, ortada bir salonun bulunuşu ve salonun çevresinde haçvari olarak dört eyvan ya da eyvanımsı mekanın yer alışıdır. Odalar da köşelerde yer almaktadır. [35,s.217]
[Şekil,2.77]

Yapılan analizlerden, geleneksel Türk konutunun Anadolu'daki örneklerinde görülen iç sofalı tiplerin, Asya'dan bu yana fazla değişmediği anlaşılmaktadır. Konutların bir ortak yaşam mekanı ile ona bağlı odalardan oluştuğu anlaşılmaktadır.

Oda kapılarının ortak yaşama mekanına açılmalarından, burasının aynı zamanda odalar arasındaki ilişki alanı olduğu söylenebilir. Her oda kendi içinde bir konut ünitesidir. Bunun nedeni, ataerki ailenin niceliksel büyüklüğüdür.

Şekil 2.77. Merv. 9-11. yy. iç sofa konut planı
[32, s. 74-75]

Sürekli yerleşmelerdeki konutlarda kullanılan yapı malzemesi genellikle kagirdir. Taşınmaz konutlar için çevre koşullarından korunma önemli olduğundan küçük pencereli kagir duvarlar ile gerçekleştirilen mekanlar en uygun çözüm olmuştur. Konut mekanlarının planı genellikle uzun dikdörtgen biçimindedir. Orta Asya'da ahşap malzeme kısıtlı olduğundan, mekanların üstü genellikle kagir malzeme ile örtülmekteydi. Bu nedenle uzun boyutun büyüyebilme olanağına karşılık kısa boyut belli bir ölçüyü aşmamalıdır. [32, s. 76] Bu sebeple konutlarda büyük mekan yerine, birden çok mekanın oluşturulmuş olduğu görülür. Bu yüzden farklı işlevler, farklı mekanlarda gerçekleştirilebilmiştir.

Yerleşik yaşamda da eski geleneğin sürdürülmüş olduğu ve göçebe çadırlarında kullanılan taşınabilir nitelikteki ekipmanlarının kullanıldığı görülür. Taşınmaz ekipmanların yer aldığı yıkanma odaları tamamen ayrı mekanlardır ve sadece yıkanma eylemi için kullanılırlar. Buna karşılık yaşama mekanlarında kullanılan taşınabilir ekipmanlar, bu mekanın çeşitli eylemleri karşılamaını sağlar. Hem oturma, hem de yatma eylemlerini karşılayan seki ve sedirler bu duruma örnek olarak verilebilir.

2.3.3. Geleneksel Türk Evi

Türkler Anadolu'ya yerleştikten sonra bir kısmı geleneklerine sahip kalıp uzunca bir süre çadırlarda yaşamışlardır. Yerleşme düzenine geçenlerin bir kısmı toprağı işlemeye işlemeye başlamışlardır. Yerleşmeyle birlikte toprağın işlenmesi, insan gücünün kullanılması ve günlük yaşantı içinde kişilerin birbirleriyle olan ilişkilerinde değişimler başlar [37,s.12]

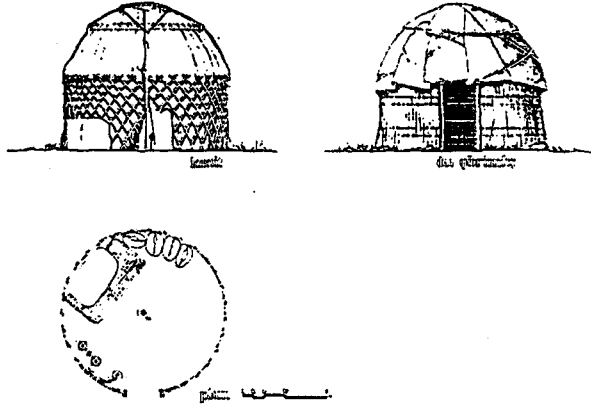
Türklerin Anadolu'ya yerleşmelerinden sonra yaşadıkları konut tiplerini kırsal ve kentsel konutlar olmak üzere iki grupta ele almak uygundur. [32,s.97]

2.3.3.1. Kırsal Konutlar

Taşınabilir ve taşınamaz olmak üzere iki tür kırsal konut tipi vardır. Öncelikle toprak ev (alaşık) ve karaçadır türlerinin yaygın olduğu taşınır konutlardan, taşınmaz köy konutlarına geçiş evresi gözden geçirilmelidir.

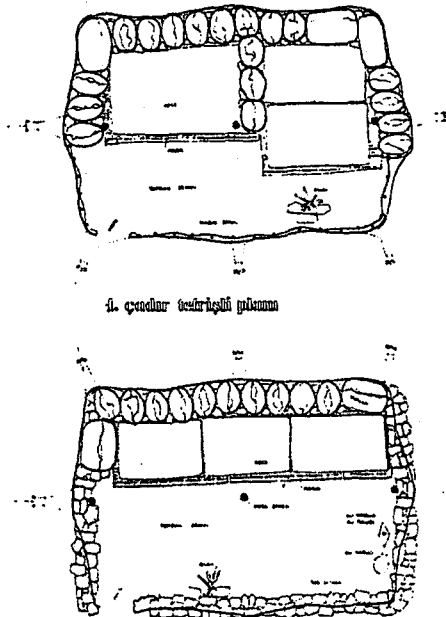
Alaşık, Orta Asya'da Türk toplulukları tarafından geliştirilmiş bir barınaktır. Bu tür barınakların en yaygın adı "yurt" dur. Tarih sürecinde hem Türkler, hem de Moğollar tarafından yaygın olarak kullanılmaları nedeniyle, her iki ırka da mal edilmelerine karşın, kökeninin Türk olduğu kesindir. [39,s.22]

Anadolu'da kullanılan çadırlar içinde "alaşık" ler, eski Orta Asya'dan bu yana hemen hiç bir değişikliğe uğramamışlardır. Ancak, geleneksel iç düzenin eski Türk çadırlarında olduğu gibi kalmayıp, çağdaş olanaklardan yararlanma sonucunda değişikliklere uğradığı görülmektedir. Örneği bütangazı ocağı, plastik su kapları ve çeşitli yeni mutfak gereçleri artık çadır içinde kullanılabilmektedir. Buna karşılık konuya konut iç mekan düzeni açısından yaklaşıldığında, alaşıkların eski yurt çadırlarından hiçbir farkı olmadığı anlaşılır. [Şekil,2.78]

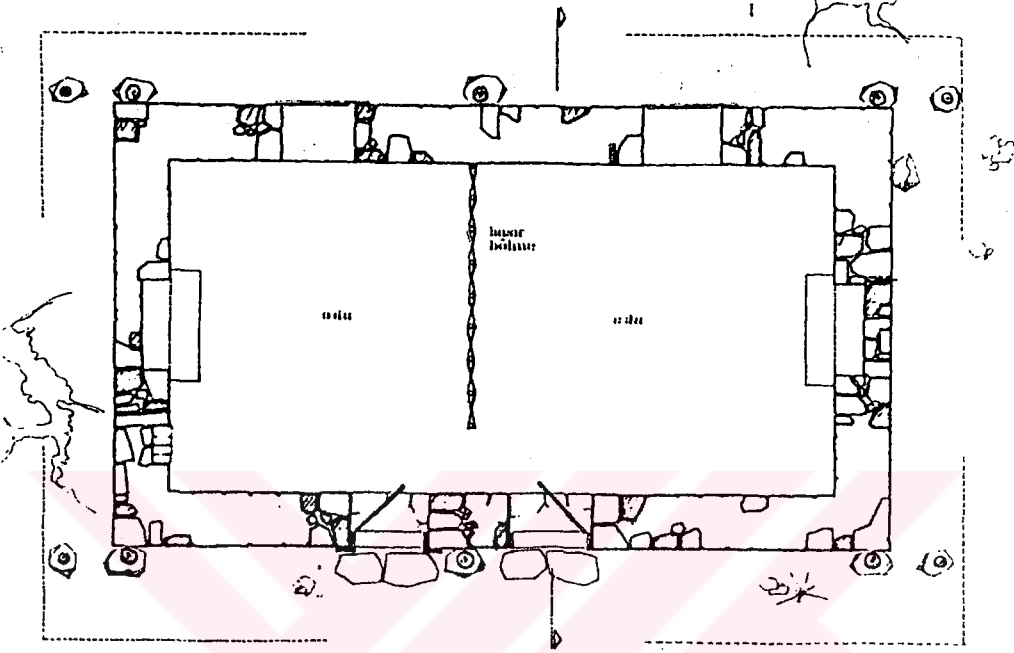
Şekil,2.78. Niğde-Bor'da (alaçık) bir topak evi [32,s.98]

Karaçadır, kara yün ve kıldan dokunmuş çadır bezleri ve direklerden oluşan taşınabilir bir barınaktır. Çadırın içdüzeninde, yük çuvallarının diziliş biçimleri değiştirilerek, ihtiyaca göre mekanlar oluşturulabilmektedir. [Şekil,2.79] Bu bölünmeler geçici olup gerektiğinde mekan eski haline getirilebilir. Bu, sofasız Türk Evi tipinin en ilkel şeklidir.

Şekil 2.79.İsparta. Amanas yaylalarında üç direkli iki karaçadır planı [32,s.99]

Tek mekandan oluşan Toros dağlarındaki yayla konutları da gereksinme halinde çit bölme ile ikiye bölünebilmektedir. [Şekil,2.80]

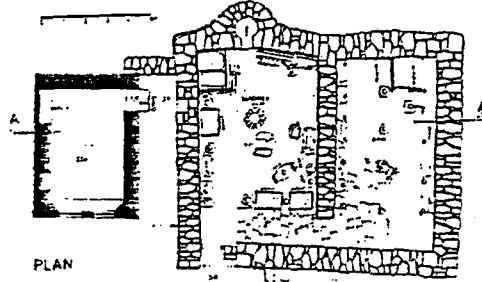

Şekil,2.80. Antalya. Bir yayla evi [32,s.100]

Aynı yörede, köy konutlarındaki iç mekan biçimlenişi, yayla konutu ile büyük benzerlik göstermektedir. Hayvancılık ve üretimle ilişkili bölümlerin yer aldığı alt kat bir yana bırakılacak olursa, üst kattaki iç mekan biçimlenişindeki farklılık fazladan bir açık sofanın plana katılmasıdır. Üst katta Akdeniz ikliminin sıcak ve kurak yaz günlerine uygun olarak bir açık yaşama yeri planlanmıştır. "Hayat" adı verilen bu açık sofada, ürünler kurutulur, kilim dokunur, temizlik işleri yapılır, yemek pişirilir ve yenir, gereğinde de yatılabilir. Konukların ağırlanmasında da kullanılan açık sofa ya da hayat, konut yaşamının tüm gereksinmelerini karşılayan bir mekan olarak düşünülmüştür. [40,s.30]

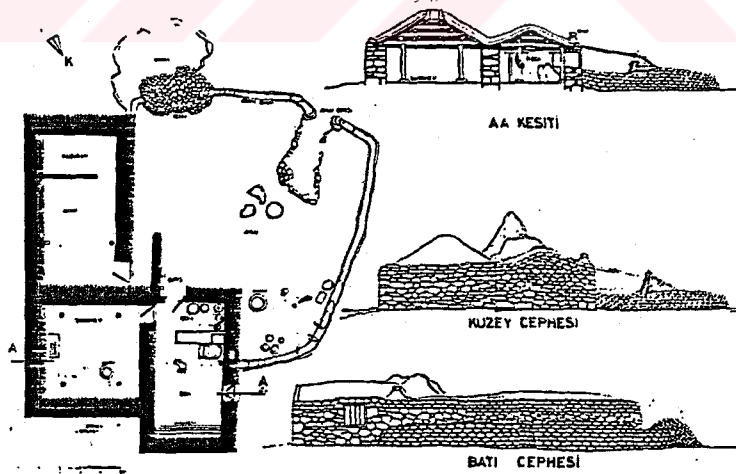
Bitlis çevrelerinde saptanan bir konut planında hayvan ve insan yaşamına ayrılan bölümlerin, içten birbiriyle bağlantılı düzenlendiği görülmektedir. Konutlarda, aile yaşamının

sürdürüldüğü bölüm olan tandır evi, oda ve ahır plan şemasının ana elemanlarıdır. Tandır evi genellikle avlu ve oda arasında yer almakta, ahıra tandır evinden ürün ambarı ile ayrılmış bir geçitle ulaşılabilir. [Şekil,2.81] [32,s.102]

Şekil 2.81. Bitlis. Norşin-Aşağıkoybaşında Hacı Hüsnü Konşak Konutu [32,s.101]

Tandır evine ve ahıra ayrı kapılardan girilen örneklere de rastlanılmaktadır. Konutların ağırlandırması için kullanılan oda ise konuta bitişik ya da bağımsız olabilmektedir. Bu mekana her iki konumda da dışardan girilmektedir. [41,s.258-269] [Şekil,2.82]

Şekil 2.82. Bitlis. Göldüzünde bir tandır evi [32,s.102]

Karadeniz Bölgesi'nde olduğu gibi bazı bölgelerde bir konuk odası ve en az iki yatak odası, ortak yaşama mekanından ayrı olarak düzenlenmiştir. Konuk odası kendi içinde

oturma, yemek yeme, uyuma gibi eylemleri karşılarken, hane halkı tarafından kullanılan diğer odalar yalnız yatma eylemini karşılamaktadır.

Topak ev ile karaçadır, ekipman türü ve düzeni açısından birbirinden farklı değildirler. Zeminde, en altta hasırlar ve onun üstünde de keçeler serilmektedir. Keçelerin üzerine yerleştirilen minder ve yastıklarla "oturmalık" denilen oturma köşeleri oluşturulmaktadır. Çadırın rüzgara dönük yönüne çuvallar dizilmekte, içlerine giysiler, un ve diğer gıda maddeleri doldurulmaktadır. Yataklar, "yükçük" ya da "yatmalık" adı verilen bir köşede üstüste yığılmaktadır. Diğer yönde heybe, su tulumu, yayık, kapkacak gibi gereçler bulundurulmaktadır. [42,s.29]

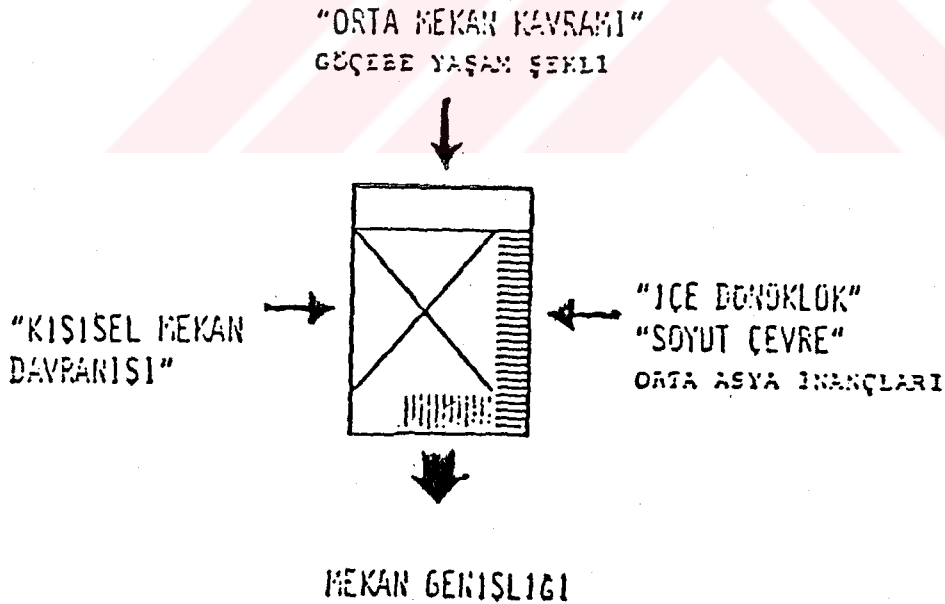
2.3.3.2. Kentsel Konutlar

II.yüzyılın ikinci yarısından sonra Anadolu topraklarında yayılmaya başlayan Türkler, yeni yerleşme merkezleri oluşturmak yerine, eski merkezlerde günün koşullarına göre bazı değişiklikler yaparak, yüzyılların deneyimi ile biçimlenmiş konutları kendi dünya görüşleri doğrultusunda, gelenek ve yaşam biçimlerine uydurarak, Geleneksel Türk Evi olarak tanımlanabilecek bir konut tipini yaratmışlardır. Bu konut tipi, yaklaşık beşyüz yıllık bir zaman dilimini kapsayarak, Osmanlı İmparatorluğu'nun geniş sınırları içinde değişik uluslarca da benimsenmiş, ancak kendine özgü tipik örnekleri Anadolu'da belirginleşmiştir. 15. ve 16. yüzyıllardan sonra kuzey batıda bugünkü Yugoslavya, Yunanistan ve Bulgaristan'ın bazı bölgelerinde yerel konut mimarisini etkileyerek egemen duruma geçerken, doğu ve güneydoğu köklü Arap Evi geleneği nedeniyle Anadolu'dan öte Balkanlar'da olduğu gibi yayılma alanı bulamamıştır. 17. ve 18. yüzyıllar, bir bakıma Türk Evi'nin Orta-doğu, Doğu Anadolu konut mimarisin etkileyecek kadar güçlü ve en geniş alana yayıldığı dönemdir. Osmanlı İmparatorluğu'nun sarsılmaya başladığı 19. yüzyılda bile bu ilerleme ve yayılma sona ermemiştir. Oysa Türk Evi, 20.yüzyılın toplum yapısında

yarattığı köklü değişiklikler sonucu önceleri belirsiz bir gerileme göstermiş, daha sonra başdöndürücü bir hızla yokolmaya başlamıştır. [43,s.92]

Türk Evi'nin tarihsel gelişiminde, çadır yaşamı temel ilkelerinin yerleşik düzene geçirildikten sonra da sürdürüldüğü, 20. yüzyıl ortalarına kadar odaların tüm insan gereksinimlerini karşılayabilen çok amaçlı düzende olmasından anlaşılabilir. Ancak başlangıçtan bugüne çevre yapısı ve etkilerine, üretim biçimine, aile yapısına, örf ve adetlere, gelir dağılımına, mülkiyet kavramına, nüfus artışlarına bağlı olarak mekanların biçimlenişi çeşitlenmiştir.

Başlangıçtan bugüne Türk Evi mekanlarının gelişimi incelendiğinde, temel ilkelerin hemen hemen hiç değişmediğini, gerek yurt, gerekse Türk Odası Mekan Organizasyonlarının bu temel ilkelere göre biçimlendiği anlaşılmaktadır. [Şekil,2.83]

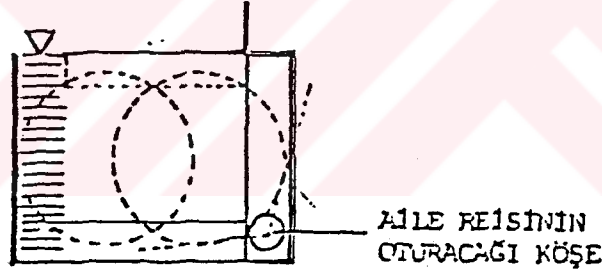

Şekil 2.83. Türk Odası mekan organizasyonunun bağlı olduğu ilkeler [44,s.15]

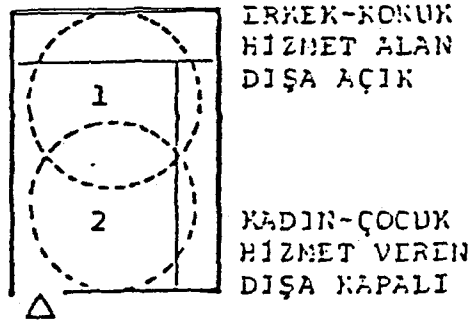
Her oda, tıpkı çadırdaki olduğu gibi oturma, dinlenme, yemek yeme, çalışma, yatma ve hatta yıkanma eylemlerinin sürdürülebildiği bir iç ortamdır. Odanın biçimlenişinde bu eylem alanlarının bir araya gelişi çok önemli rol oynar. Oda sayısı,

aile büyüklüğüne bağlı olarak değişir. Ancak Haremlik-Selamlık ya da, yaz odası - kış odası gibi ayrımlar toplumsal yapının ve doğal koşulların etkisiyle ortaya çıkan sayısal artışlardır. [31,s.68]

Geleneksel Türk Evi'ndeki hane halkı konut içi mekanların biçimlenişinde etkili olmaktadır. [Şekil,2.84] Erkek evin en önemli kişisi olduğundan en önemli ve özenli oda onundur. "Baş oda", "selamlık" gibi isimler alan bu oda, "efendi, konuk, hizmetçi" ilişkilerinin düzenlenmesi sonucunda biçimlenmiştir. Bu odada erkekler biraraya toplanır. Odanın içi eylemlere bağlı olarak bölümlere ayrılmıştır. Hizmetçilerin, konukların ve evin erkağının bulunacağı alanlar belirlenmiş ve özelliklerine göre biçimlenmiştir. Bu odalar, zamanla değişiklik geçirip görevini ve biçimini değiştirmiştir. Yalnız oturma ve toplantı için için kullanılmaya başlanmıştır. Bir süre sonra ise sofa ile eşdeğer hal almıştır.

DENETİM İSTEĞİNDEN DOĞAN EĞEMENLİK SINIRI
DAVRANIŞININ ODA DÜZENİNE ETKİSİ

Şekil 2.84. Türk Evi hane halkının konut içi mekan düzeni üzerine etkileri [44,s.12]

Hanım, evin ikinci kişisiydi. Günlük yaşantısının büyük bir kısmı ev içindedir. "Harem " ve "selamlık" gibi bölümlerin bulunduğu geniş kapsamlı evlerde ise günlük yaşantısı "harem " de geçerdi. "Harem " bölümündeki odalar daha az önemle kurulmuşlardır. Bu odaların iç düzeni değişebilirlik ilkelelerine uygun kalmıştır. Burada oturulur, yenir ve yatılır. Hanım, konuk, hizmetçi ilişkileri, bu odaların biçimlendirilmesinde selamlık kadar yönlendirici olmamıştır. İç düzen daha yalındır. Döşeme ve tavan biçimleri çoğunlukla eylemleri karşılamak için olup daha az özenlidir. [37,s.20]

Geleneksel Türk Evi az katlıdır. "Temel düzen" tek kat için uygulanmıştır. Zamanla katların sayısı artınca " temel düzene " uymak için, üst kat her zaman diğer katlardan daha üstün tutulmuştur. Geleneksel Türk Evi rastgele toprak parçaları üzerine kurulduğundan zemin kat planı da rastgele olmuş, Geleneksel Türk Evi'nin değişmeyen özellikleri daha çok üst katlarda görülmüştür.

Geleneksel Türk Evi'nde iç ve dış mekan arasında bir ilişki vardır. Zengin ve yoksul evi gerek dış görünüş gerekse temel ilkeler açısından birbirlerinden ayırt edilemezler. Sadece oda sayıları ve iç düzenlemede malzeme değişir. Her iki ev de tek bir kuruluş ilkesine göre yapılmışlardır. [37,s.27]

Geleneksel Türk Evi mahremiyet ve ferahlık bakımından dışarı ve sokağa karşı özellikle zemin katlarında kapalıdır. Yüksek avlu duvarlarına bağlı bina duvarları da sağırdır. Sokağa bakan açık dış sofalar kafeslerle gizlenir ve komşuya çok yaklaşıp bazı cumbalar göz seviyesinde sağır tutulur. [Şekil,2.85]

Planda ortogonal bir düzen göze çarpar. Baroktan yuvarlak formlar girmiştir. Fakat daima bir dikdörtgen içine oturarak onunla bütünleşirler veya onu hafifçe taşıırlar. Üst kat çıkımlarla büyütölür, iç mekanlar dikdörtgen bir plan kazanırlar.

Şekil 2.85.Safranbolu, bir sokak [4,s.113]

Geleneksel Türk Evi'nde mekana form veren gereksinimler, insanın değişmeyen fizyolojik yeteneklerine, değişmeyen fizik ortam koşullarına bağlıdır. Onun için yüzyıllardır karakterini koruyabilmiştir. [14,s.6]

Geleneksel Türk Evi'nin yapısını oluşturan iki temel öge vardır : [37,s.28]

1.SOFA

2.ODALAR

SOFA : " Sofa " ya da " hayat " tüm aile bireylerinin ortak kullandıkları, odaları birbirine bağlayan ortak yaşama mekanlarıdır. Odaların herbiri ayrı evlere benzetilirken, sofayı, sokak ya da meydanlara benzetmemek olanaksızdır. Konutların sokağa açılışı gibi, odalar da sofaya açılmaktadır. Bir geçit olarak yorumlanmasına karşın, sofa aynı zamanda toplanma gerektiren özel kullanımlar için uygun bir ortam sağlamaktadır. [45, s.16] Sofanın dolaşım dışındaki kesimleri oturmaya ayrılmıştır. Zamanla bu kesimler özelleşerek eyvan, sekilik, taht, köşk gibi kavramlar ortaya çıkmıştır. Sofa, evin kuruluş düzeni içinde çok önemli bir ögedir ve evlerin biçimlenmesinde etkilidir. [37,s.34]

Sofa, genel anlamda dış ve iç mekanlar arasında bir bağlantı alanı olarak nitelendirilebilir. Yazın, sağladığı koşullar nedeniyle konutun ana kullanım kesimi ve odağını oluşturur. [43,s.53]

Sofalarda birden fazla oturma yeri vardır. Oturma yerlerinin herbiri mekanın başka bir yönündedir. Farklı yöndeki oturma yerleri insanların ayrı gruplar halinde oturmasını ve günün belli saatlerine ve mevsimlere göre farklı yerlerde oturma olanağını sağlarlar.

Odalar ve sofalar arasında açılan pencerelerle iki mekanın görsel olarak bütünleşip daha ferah hale gelmesi sağlanmıştır.

Sofanın konumuna, biçimine ve diğer mekanlarla ilişkilerine bağlı olarak Türk Evi'nin gelişim evreleri incelenebilir. Bu konuda yapılan sınıflamaya göre dört ana tip belirlenebilmektedir : [45,s.24]

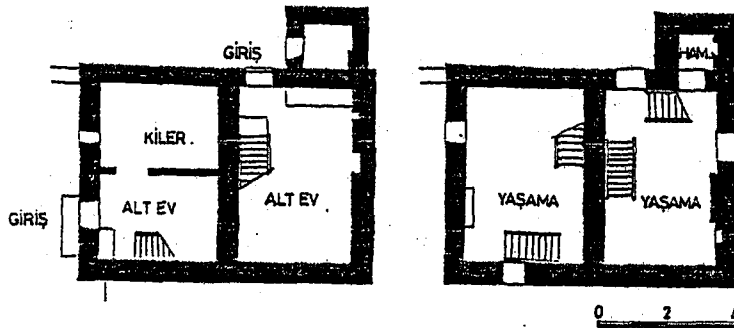
- 1.Sofasız Plan Tipi,
- 2.Dış Sofalı Plan Tipi,
- 3.İç Sofalı Plan Tipi
- 4.Orta Sofalı Plan Tipi.

1.Sofasız Plan Tipi [Şekil 2.86]

Sofasız evler, Geleneksel Türk Evi'nin çadırdan sonraki ilk evresini oluşturur, en yalın durumudur. Odaların birbirleriyle bağlantıları için evin dışına çıkılır ve açık alanlar kullanılır. Bu sebeple zorunlu durumlar dışında daha çok sıcak iklim bölgelerinde uygulanır. [37,s.102] [Şekil 2.87]

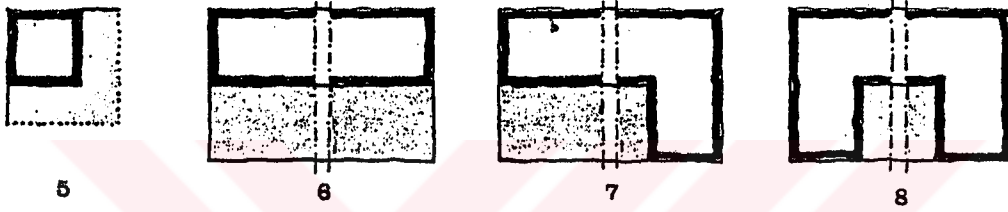
Şekil 2.86.Sofasız plan [37,s.102]

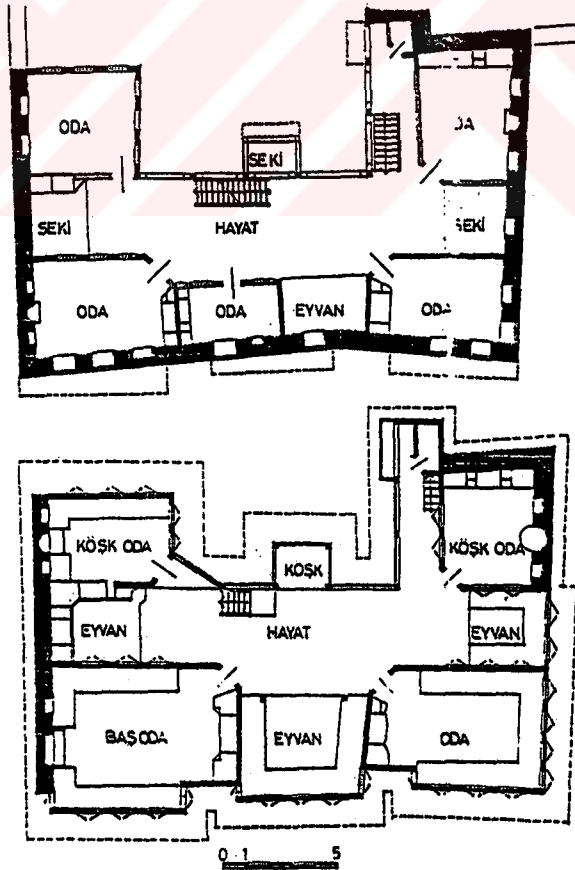
Şekil 2.87.Bodrum, İbrahim Hoca konutu [32,s.108]

2.Dış Sofalı Plan Tipi [Şekil, 2.88]

Dış (açık) sofalı evler, sofasız evleri izleyen aşamadır. Türk Evi'nin yalın durumunun birinci aşamasıdır. Üstü örtülü ortak kullanım alanı plan şemalarının biçimine göre yalnız bir yüzü açık kalacak şekilde, etrafı odalarla çevrildiği gibi, iki ya da üç yüzü de açık kalabilmektedir. [31,s.69] Odalar arası ilişkiler, yapı altında üstü örtülü bir orta alan yardımı ile düzenlenmiştir. Daha çok sıcak ve ılıman iklim bölgelerinde uygulanabilmektedir. [Şekil, 2.89]

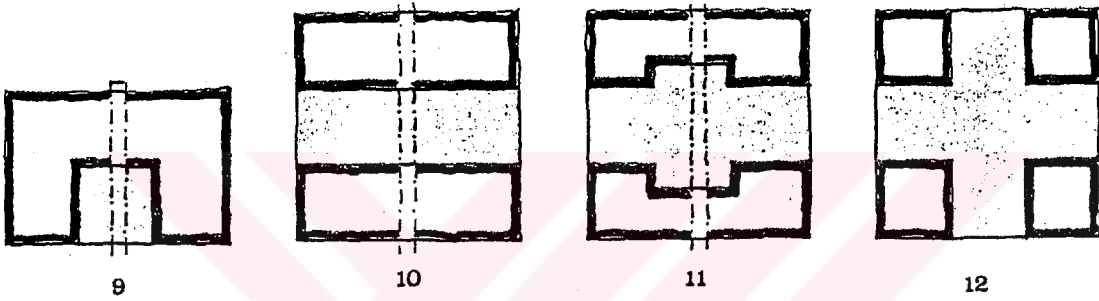
Şekil 2.88.Dış sofalı plan tipi [37,s.102]

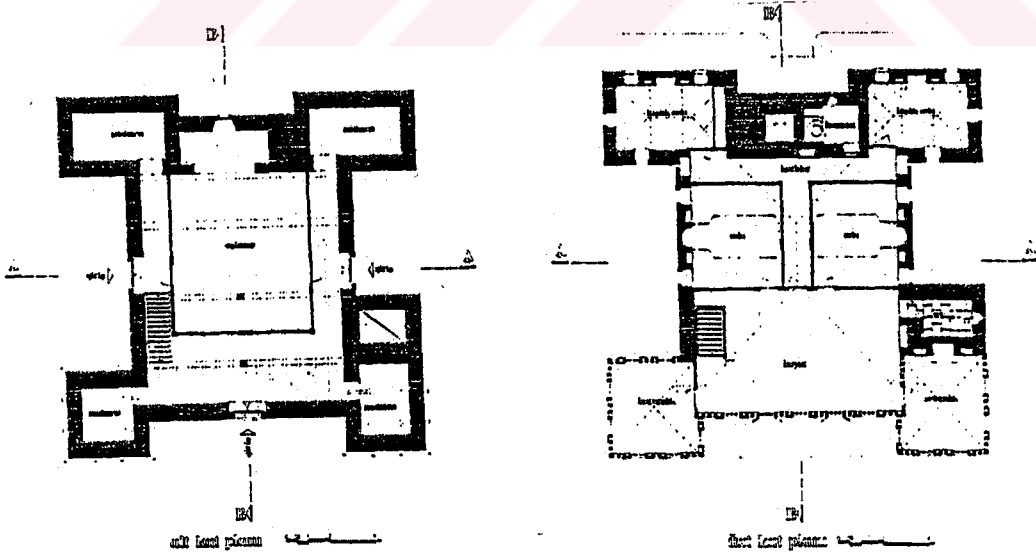
Şekil 2.89.Birgi, Çakırağa konağı planları [32,s.109]

3.İç Sofalı Plan Tipi [Şekil, 2.90]

İç sofalı konutlar, dış sofanın açık yüzünün pencerelerle kapatılmasıyla ve en çok iki yüzlü ışık görecektir şekilde odaların arasına alınmasıyla korunmuş bir ortak kullanım alanının olduğu evredir. Odalararası ilişkiler bütünüyle yapı içinde gerçekleştirilmiştir. Kuzey Anadolu'nun Doğu'dan, Batı'ya tüm yörelerinde uygulanmasına karşın en çok Marmara Bölgesi'nde görülmektedir. [31,s.69] [Şekil, 2.91]

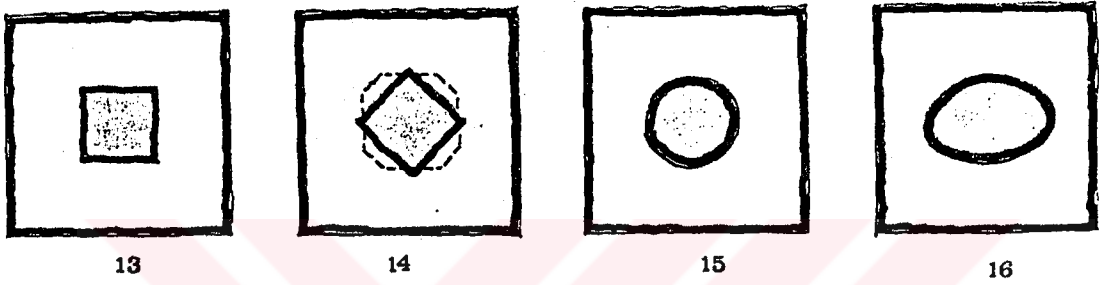
Şekil 2.90.İç sofalı plan tipi [37,s.103]

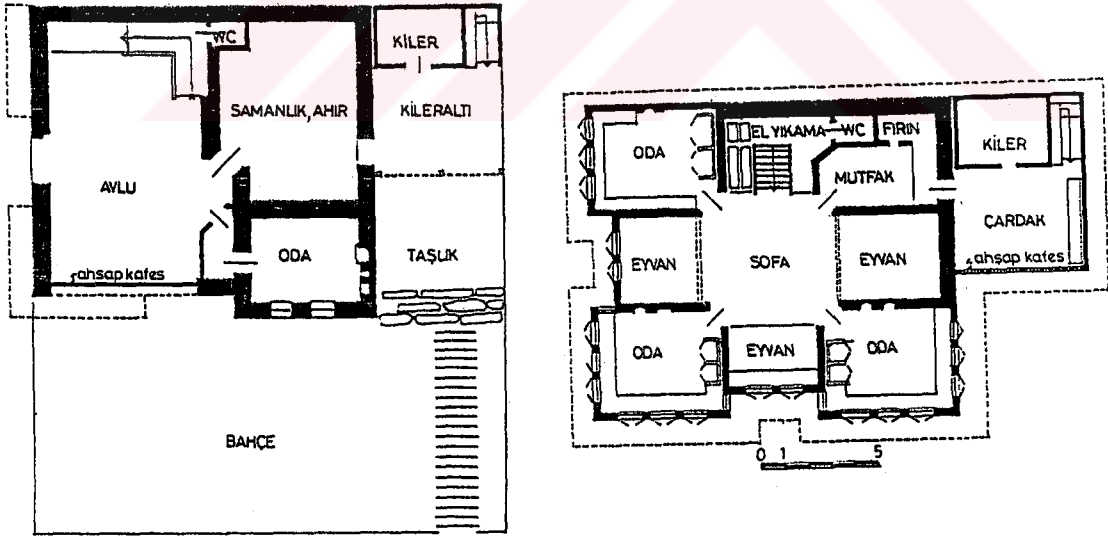
Şekil 2.91.Sürmene, Memiş Ağa konağı [32,s.110]

4.Orta Sofalı Plan Tipi [Şekil, 2.92]

Orta sofalı evler,Türk Evi'nin evrimindeki son aşamadır. Ortak kullanım alanının dış cephe ile ilişkisi olmamak üzere odaların arasında bırakılarak elde edilmiş bir çözümdür. [31, s.69] Yapının tam ortasına çekilmiş orta alan, odaların birbirleriyle bağlantısını sağlar. Belirli sıkışık yerleşmelerde ve soğuk iklim bölgelerinde uygulanmıştır. [Şekil,2.93]

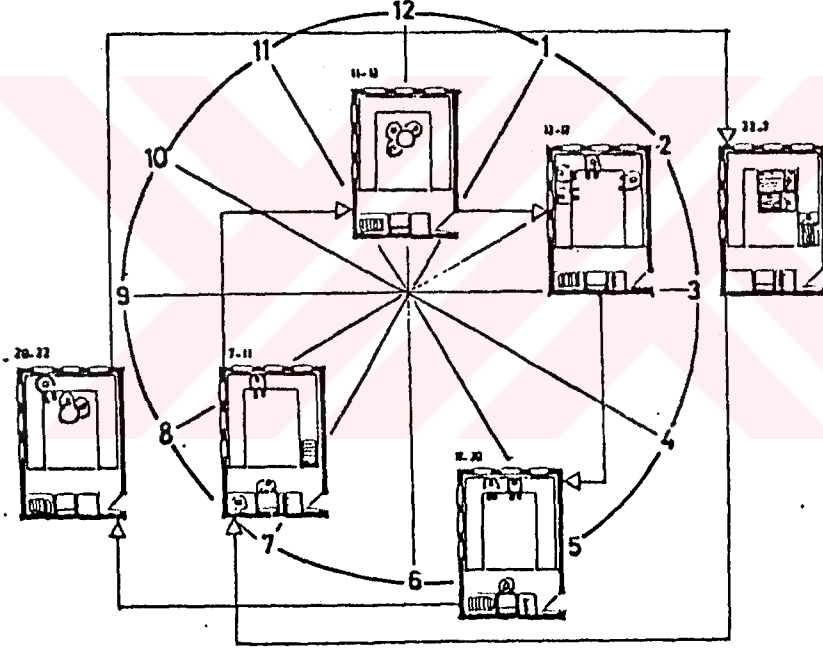
Şekil 2.92.Orta sofalı plan tipi [37,s.103]

Şekil 2.93.Safranbolu, Mustafa Kavşa konutu [32,s.111]

Türk Evi'nin süreç içindeki bu evrelerin hepsi iklim koşullarının elverdiği yörelerde 1950'li yıllara kadar uygulanmıştır. Ancak bu tarihten sonra, önce kentlerde başlayan hızlı, yeni yapılaşma ile iç sofanın daralıp koridora, orta sofanın ise küçülüp yalnızca mekanlar arası geçisi sağlayan hole dönüştüğü görülmektedir.

ODALAR : Her oda, oturma, yemek yeme, çalışma, yatma gibi eylemlerin gerçekleştiği bir ortamdır. Her odanın çevresinde bir hizmet alanı gerekir. Oda, günün belli saatlerinde, belli eylemlere cevap verecek şekilde düzenlenir. [Şekil, 2.94]

Şekil 2.94. Türk Evi odasının çok işlevselliği

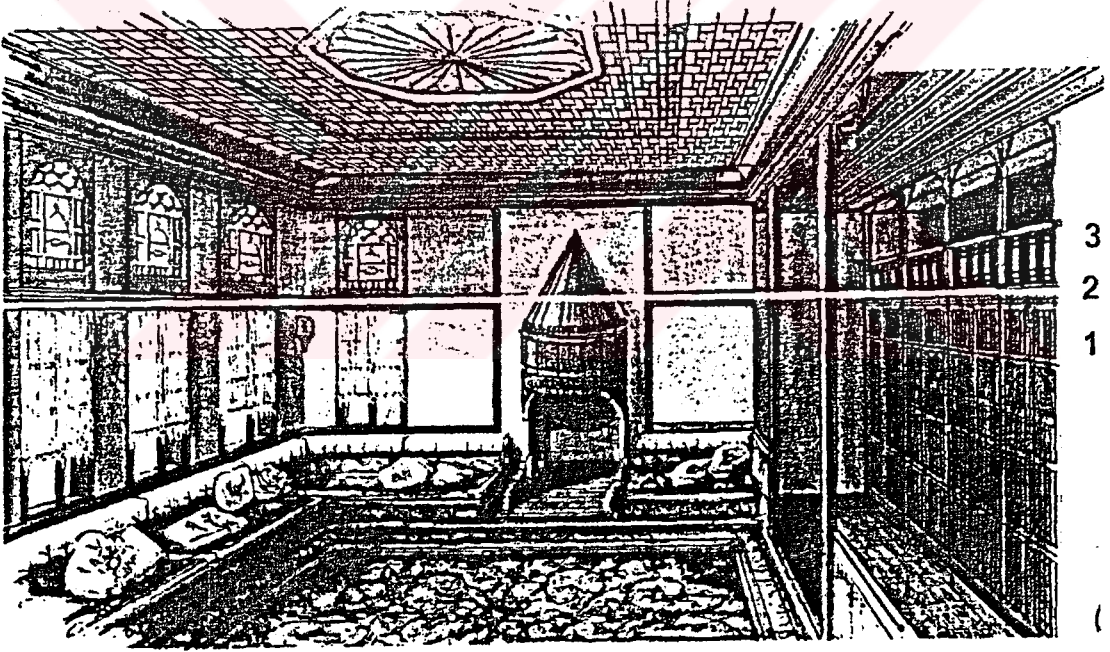
Odalar, kendi başlarına belirli eylemleri karşılayan bütünlerdir. İç düzenleri toplumsal özelliklere bağlı ilkelerle sınırlandırılmıştır. Türk odasının biçimlenmesi, toplumun yaşantısındaki genel kavramların biçimlenmesi şeklinde olmuştur.

Yapının taşıyıcı düzeni, odanın boyutunu, biçimini, pencere, kapı gibi iç-dış ilişkilerini belirlemekle birlikte iç

düzenin kurulmasında da etkili olmuştur. Ahşap yapı düzeni, pencere dizileri kurmaya uygundur. Kerpiçle yapılanlarda, malzeme uygunsuz olsa da aynı düzene gidilmeye çalışılmıştır.

[37, s.46]

Kapı, pencere ve dolapların üst sınırını belirleyen yatay, ahşap öge yani raf, yararlı çevrenin üst sınırını oluşturmaktadır. Bu rafın yüksekliği, oda boyutu ne olursa olsun döşemeden max.2.20 m. yüksekliktedir. " Kullanma alanlarının insan boyutlarının dışına çıkmaması " temel ilkesi, gözle görülebilen " üst sınır " ı ortaya çıkarmıştır. Yalnız tepe pencereleri ve dolapların az kullanılan üst bölümleri bu soyut çizginin üzerindedir. Sonraları bu üst bölüm bir gösteri alanı biçimine dönüşür. [Şekil, 2.95]

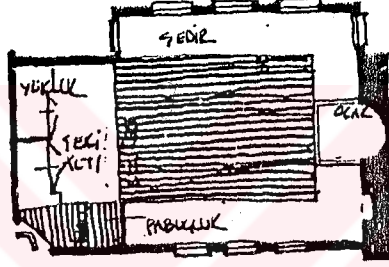

Şekil 2.95. Türk odası iç mekanı [37, s.68]

Pencere dizileri, yatay yönde iki yapı ögesi ile belirtilmekte ve etkinlikleri artmaktadır. Bu yatay bağlantılar, ara dikmeler, pencere pervazları, kapı kasası gibi yapı öğeleriyle düşey yönde bağlantılar kurmuşlardır. Bu bağlantılar iç düzende

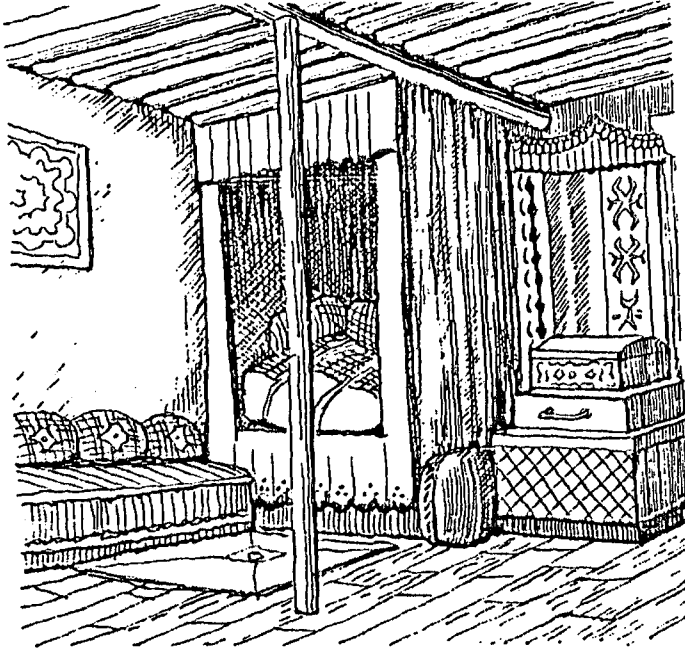
genellikle açık bırakılmışlardır. Duvarın dolgusu, bir kaplamayla korunmuştur. Sonraları, bütün duvar dolgusu "en az"a indirilerek iskelet sisteminin bütün verileri önlemlerine göre göz önüne çıkarılmıştır.

Odalar, oturma, yatma, yıkanma gibi eylemlere olanak sağlayacak şekilde donatılıp düzenlenmiştir; ama şekil vermede kargaşa yaratmamak için karakter olarak oturma odası şeklinde düzenlenmiştir. Odaya "pabuçluk" denilen bir ön mekandan girilir. Bazen bir basamakla yükseltilmiş olan odayla, pabuçluk arasının göz için yapılmış bir korkulukla ayrıldığı da görülür. [4 ,s.8] [Şekil,2.96]

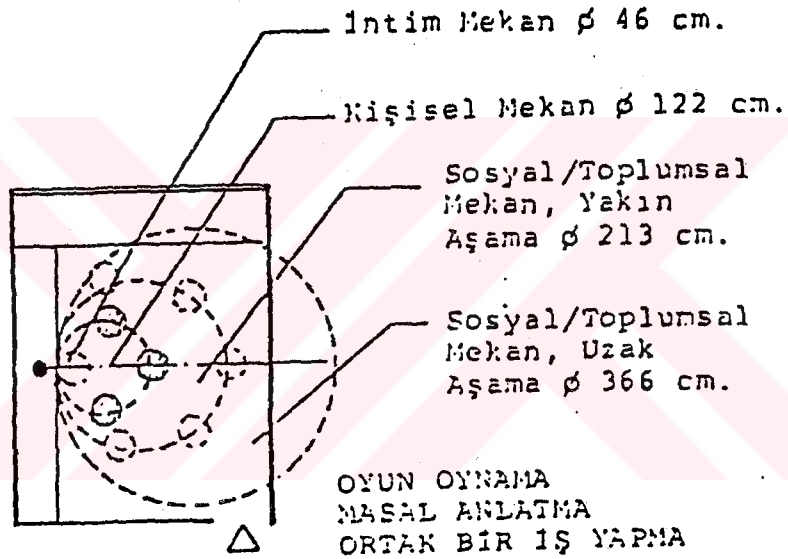
Şekil 2.96. Türk odası [6,s.60]

Geceleri yatmak için kullanılan şilte ve yatak eşyasının saklandığı yüklük denilen derin dolaplar vardır. [Şekil,2.97]

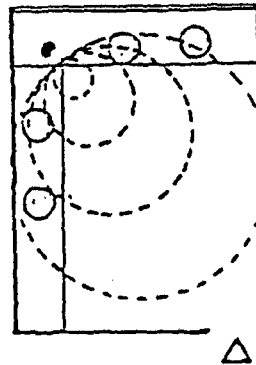
-Şekil 2.97. Şilte ve yatakların saklandığı yüklük [32,s.79]

Yüklüğün bir kısmı gusülhane olarak bölünmüştür. Yüklük, içinde eşya saklanan çubukluk gibi dolaplar, lambalık, kavukluk gibi raflar ve yerli ocak, dolabın bir veya iki duvarını kaplar. Bunlar "pabuçluk" duvarında da düzenlenmiş olabilir. Diğer duvarlar, yerden yükseltilmiş kerevetlerin üzerine konmuş minderlerin oluşturduğu sedirlerle çevrilidir. Sedirler arasındaki boşluk, yani odanın genişliği, insanın karşısına oturanın bakışının manasını ve dudaklarının hareketini görebileceği, alçak sesle konuşulanı rahat duyabileceği bir mesafe olan 3-5 m. sınırını aşmaz. [Şekil,2.98]

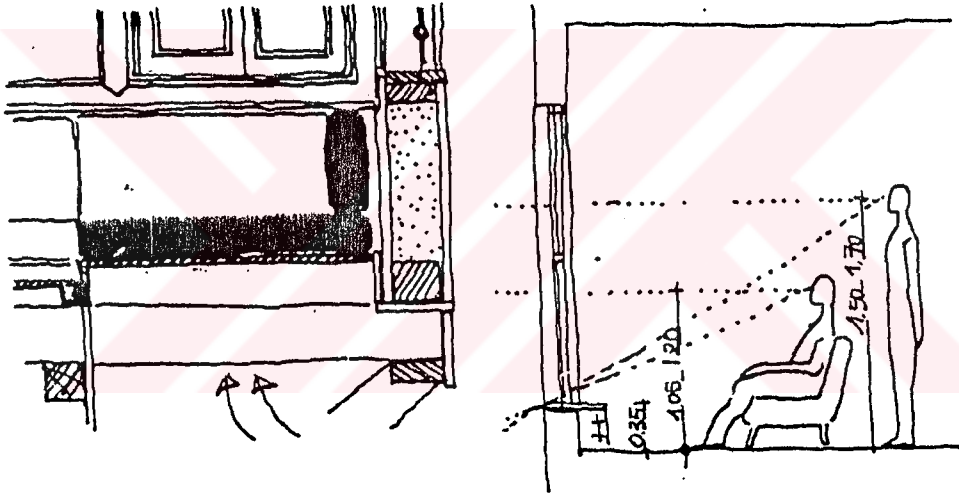
KİŞİSEL MEKAN
DAVRANIŞININ
SEDİR KONUMU VE
TAŞINABİLİR
MİNDER KULLANIMINA
ETKİSİ

OTURMA
MİSAFİR AĞIRLAMA

Şekil 2.98.Türk odası ve kişisel mekan [44,s.11]

Mekanın büyüklük ve şeklinde insan ölçüsü ön planda tutulmuştur. Kapı yükseklikleri insan boyuna yakındır. Mekanın yüksekliği, sedir arkalığının yüksekliğini izleyen iskemlelik, kapı veya pencere yüksekliğini düzenleyen raf ve pervazlarla üçe ayrılmıştır. [Şekil,2.99] Alçak pencerelerin üzerine ayrıca kafa penceresi ilave edilmiştir. Dolap kapakları, gömme raflarla, duvar alanı bölünmüştür. Sıvalı duvar satırları, kalem işi kitabelere ayrılarak içleri türlü şekil ve resimlerle bezenmiştir. Enine, boyuna, olumlu oranlarda, insan ölçüsüne yakın bir büyüklüğe bölünen duvarlar, odayı rahat kavranır bir mekan haline getirmiştir. [14,s.8]

Şekil 2.99.Parapet yük. = Sedir yük. + Yastık yük. [6,s.190]

Geleneksel Türk Evi'ndeki odaların iç mekan düzeninde alt örtü, üst örtü (tavan kaplamaları) ve yan örtü (dolaplar) ile ocağın önemli bir yeri vardır. Bunları ayrı ayrı ele almak gerekmektedir.

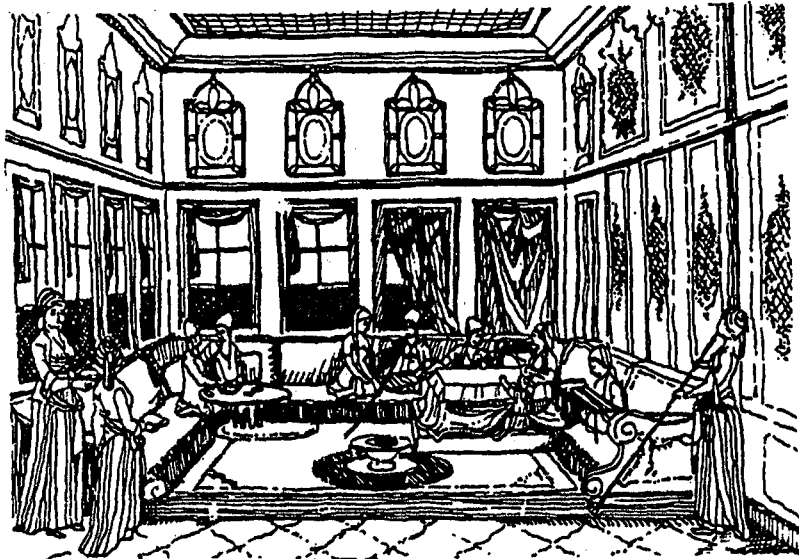
ALT ÖRTÜ : Odada, üzerinde yürünen kaplamalar çoğunlukla halı, kilim, hasır gibi dokumalardır. Zaman zaman keçe de kullanılmıştır. Göçebe çadırında doğal örtünün üzerine halı, kilim serilerek alt örtü oluşturulurken, Geleneksel Türk Evi'nde de ahşap döşeme üzerine hasır serilir, üstüne uygun kalınlıktaki bir toprak tabakası sıkıştırılarak yerleştirilir, en

üste de halı serilir. [37,s.57] Döşemeye serilen yumuşak özelliikteki halı ve kilim üzerinde rahatça yürünür ve günlük işler de doğruca bu örtü üzerinde gerçekleştirilir.

Odanın en önemli özelliği, 24 saat içinde, değişik amaçlara göre yeniden düzenlenmesidir. Oda içine, yalnız, yapılacak işlerle ilgili nesneler getirilir, yerleştirilir. İşi biten kaldırılır, yerine yenisi gelir. Bu işin yalınlaştırılarak gerçekleştirilebilmesi, ancak çok yalın bir alt örtü gerektirmekteydi.

Odanın alt örtüsünün bu türde oluşmasındaki diğer önemli etken, Türklerin bağdaş kurarak, diz çökerek oturmaları ve yerde namaz kılmalarıdır. Bu davranışların tümünde doğayla kişi arasında pek az "ayrım" vardır. Doğruca yere oturulduğu, yerde namaz kılındığı, çoğunlukla yere serilen yataklara yatıldığı göz önüne alınırsa insanla döşeme arasında yalnızca çok ince, ya da simgesel bir ayırıcı bulunmaktadır. [37,s.61]

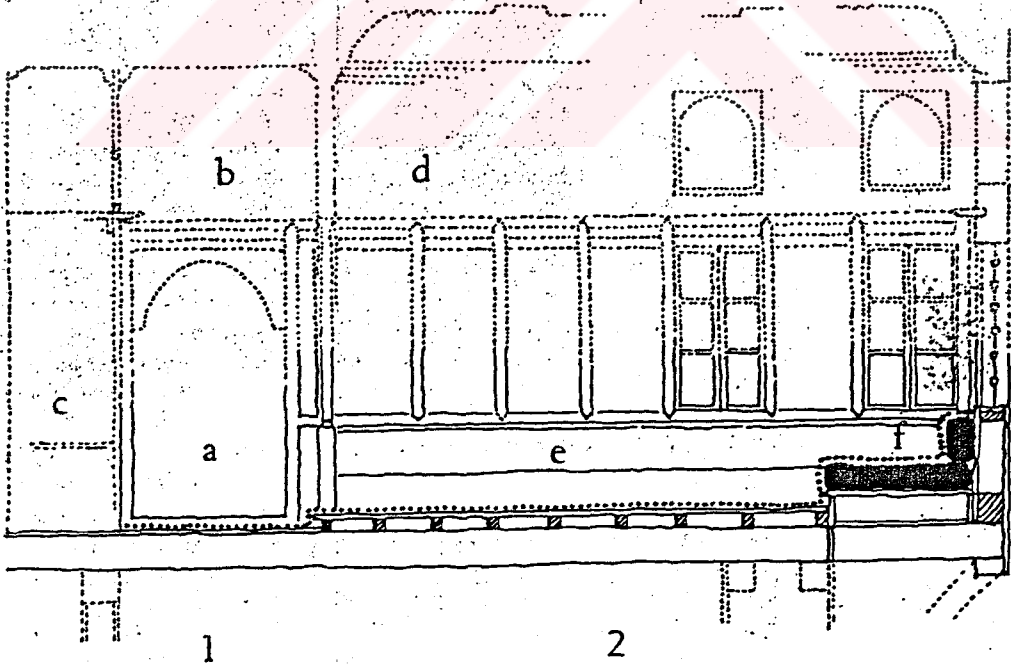
Sedirler, genellikle kuruluş açısından yapıya bağlı olarak ve taşıyıcı döşemeyeyle birlikte çözümlenmiştir. Oturabilmeyi sağlamak için döşemenin üstünün, yumuşak örtü biçiminde kaplanması gerekir. [Şekil.2.100]

Şekil 2.100.Sedirin konumu [6,s.24]

Anadolu'daki Türk Evi'nde, "odanın girişi, kapı, alçaltılmış döşeme olan seki altı ve dolaplar" bir bütün olarak ele alınmıştır. Bu kesim, sofanın oda içine doğru bir uzantısı olarak varsayılabilir. Sofayla seki altı döşemeleri genellikle bir düzlemdir. Bu bölüm, odanın kullanılabilmesi için gereklidir ama bir geçit gibi, yardımcı niteliktedir, bir hizmet alanı olarak da görülebilir.

Odanın döşemesi, diğer çevre öğelerine göre temel bir öğedir. Bu bölüm, sedirlerle ve ocakla çevrelenmiştir. Günlük yaşamda en çok kullanılan yer burasıdır. Bu yüzden seki altına göre 20 cm. kadar yükseltilmiştir. [Şekil, 2.101] Buranın seki altından ayrılmasını daha da güçlendirmek için araya kafesler, parmaklıklar, dikmeler, kemerler gibi yapısal bölücüler konarak mekanda da ayırım yapılmıştır. Bunların taşıyıcılık özelliği yoktur.

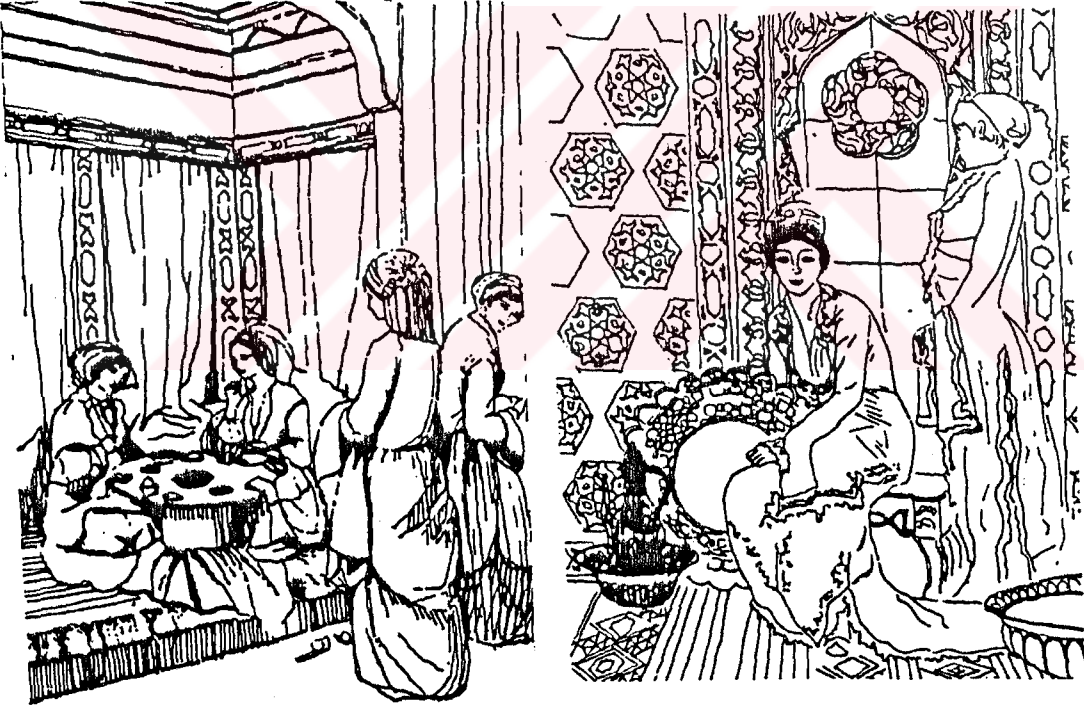

Şekil 2.101. Türk odası kesiti [37, s.142]

Döşemeyi gerçekleştiren örtü kesintisiz olarak sedirleri de ortaya çıkarmaktadır. Sedirin oluşturulmasında çok özenli dokumalar kullanılır.

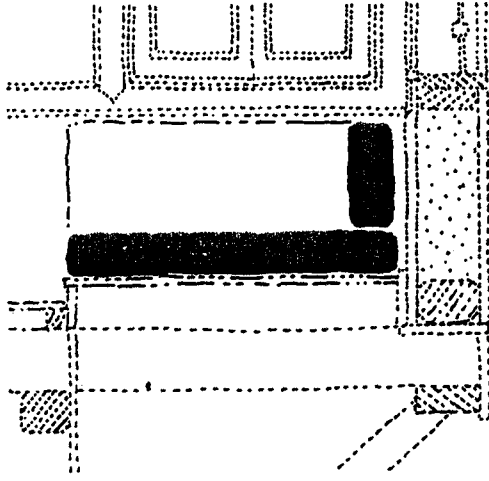
Pencere çevreleri, iç ve dış bölgenin kaynaştığı yerler, oturma için ayrılmışlardır. Pencere dizileri ve dışa çıkmalar, sedirlerin varlığından kaynaklanmaktadır.

Oturma alanları, yanlara çekilmiş ve ortadaki döşeme alanı çok amaçlı olarak kullanılmak için boş bırakılmışlardır. Bu alanda, gerektiğinde ortaya bir sofra konularak yemek yenmekte, misafirler ağırlanmakta, yerlere şilteler serilerek yatılmaktadır. [Şekil, 2.102]

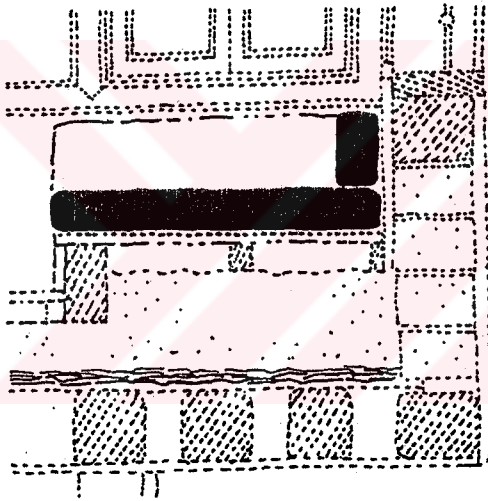

Şekil 2.102. Türk Evi oturma alanları [6, s.50]

Pencerelerin tek yüzde düzenlendiği durumlarda sedir, iki yana doğru kollar biçiminde geliştirilmiştir. Sıcak bölgelerde sedir dizisi, çıkma üzerine yerleştirilmiştir. Oysa yazlık evlerde sedir, alttan havalandırılmıştır. Yapısal döşeme kirişlerinin alt kaplaması yapılmadığı için odanın da serinliği sağlanır. [Şekil, 2.103]

A- Ilıman iklim bölgesindeki bir yapı içinde sedirin konumu.

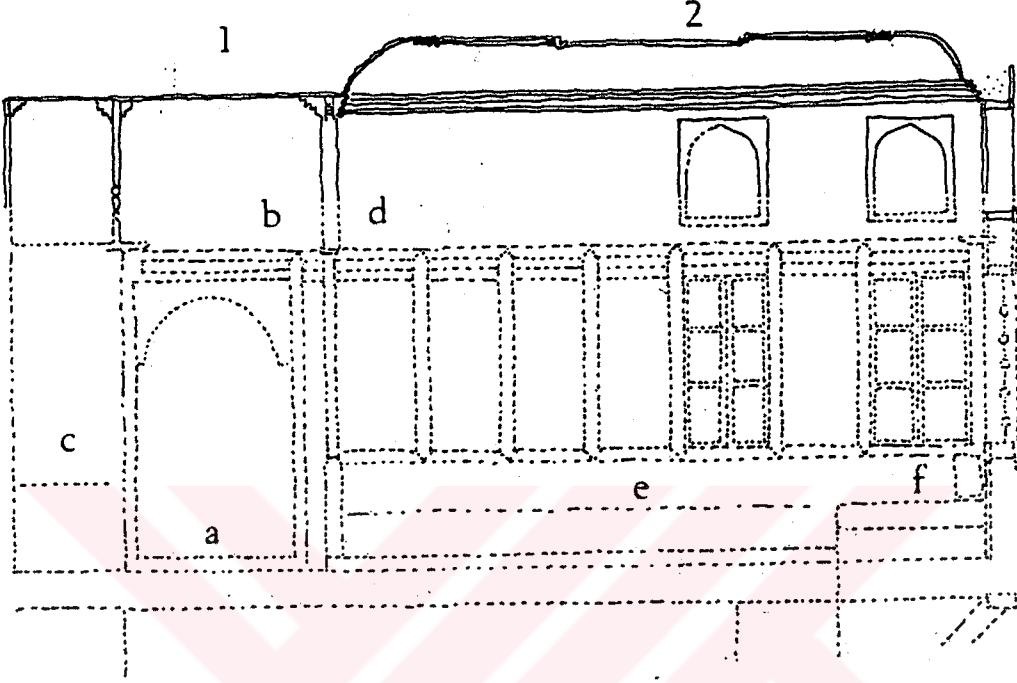
B- Sert iklim bölgesindeki yapı içinde sedirin konumu. İki örnekte yapı yöntemleri ve biçimleri büyük değişiklikler gösterir. Oysa sedirin kuruluşu ve oda içiyle olan ilişkileri değişmez.

Şekil 2.103.Sedir-yapı ilişkisi [37,s.147]

Yapı ahşap, taş olsun, kasaba veya kentte olsun sedirin yapıyla ilişkisi hiç değişmez.

ÜST ÖRTÜ (TAVAN KAPLAMALARI) : Üst örtü, alt örtü ile bir bütündür. Türk Evi'nde tavan kuruluşunu, iç düzenin bütünlüğünden bağımsız düşünmek imkansızdır. Özellikle alt örtünün oluşturduğu çevre kavramı, doğruca tavana yansır. Örneğin, odanın en önemli kesimi olan orta alanı, tavanın da en etkili kesimi ile bağlantılıdır. Oysa oda girişindeki alçaltılmış döşemenin tavanı da alçaltılmıştır. Böylelikle döşeme ve tavan

bir bütünün parçaları olarak gelişmiştir. [37,s.152][Şekil,2.104]

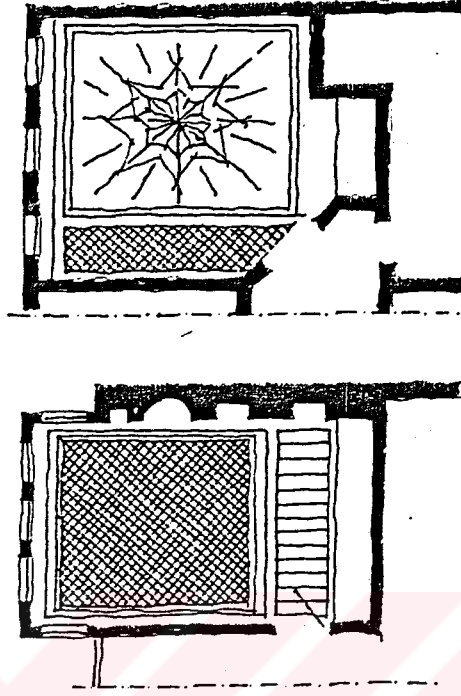
1.Sekialtı. a-Geçiş alanı, b-Alçaltılmış tavan, c-Dolap, d-Direklik, 2-Sekiüstü, e-Temel kullanma alanı, özenli döşeme örtüsü, özenli tavan kaplaması, f-Sedir, yükseltilmiş alt örtü.

Şekil 2.104.Türk odası kesiti [37',s.152]

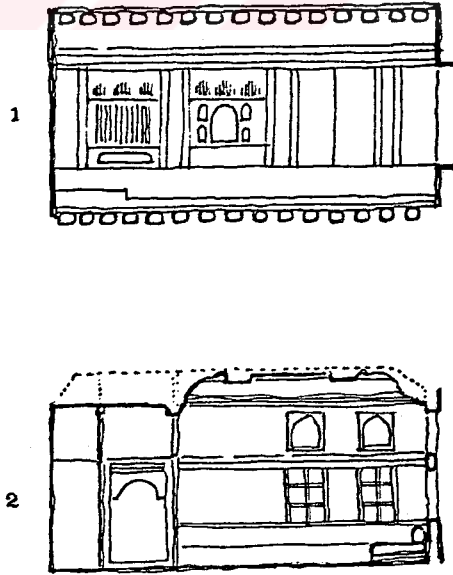
Üst örtü, insanın ulaşabileceği sınırın üzerindeki bölümde yer alır. Genellikle süslemeye yer verilir.

Tavan kaplamasının kuruluşunda "kare" ye varma eğilimi vardır. Türk Evi'nde oda planları genellikle karedir, ya da kareye yakın biçimdedir. Oda planı ya da dikaçılı olmayan çözümlerde de üst örtüyü biçimlendirirken "kare" olması için tavan çeşitli biçimlerde dilimlenir. [37,s.156] [Şekil, 2.105]

Bazen, odanın önemine göre yapının taşıyıcı düzeni herhangi bir kaplama ile biçimlendirilmez. Bazı tavan kaplamaları temel işlevlerinin yanında havalandırma olanağı sağlayacak bir şekilde de düzenlenmiş olabilir. [Şekil,2.106]

Şekil 2.105. Tavan kaplamasının kuruluşunda kareye varma eğilimi [37, s.156]

Şekil 2.106. Odanın önemine bağlı olarak üst örtünün biçim kazanması [37, s.156]

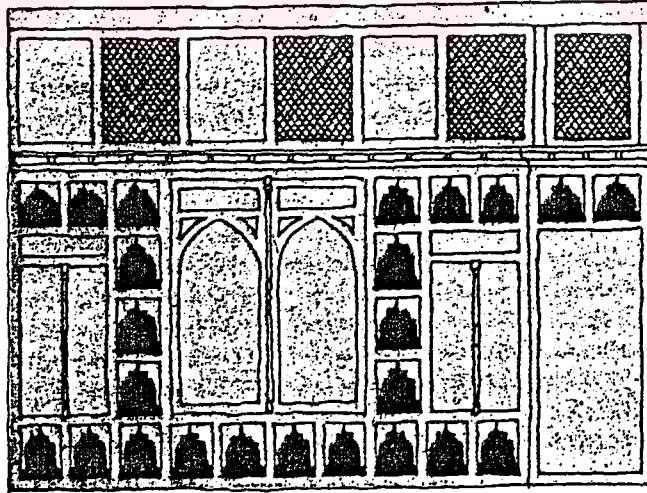
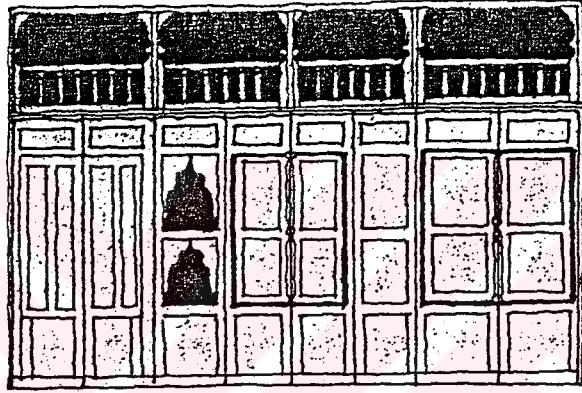
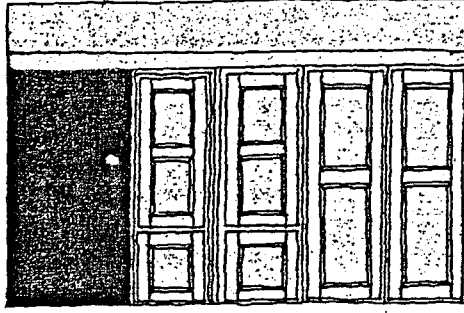
YAN ÖRTÜ (DOLAPLAR) : Dolapların ana işlevi, odada bulunması gereken günlük araç ve gerecin korunmasıdır. Yüklük, çubukluk, kavukluk, testilik, peşkirlik, lambalık, cezvelik, fincanlık, çiçeklik, feslik, değneklik, tenbel deliği gibi adları işlevlerine göre almaktadır.

Eski dolap örneklerinde gereksiz biçimsel davranışlar ve özen yoktur. Amaç, belirli araç ve gereci içinde bulundurmaktır. Sonraları, açık alanlarda değerli araç ve gereçler sergilenmeye başlamıştır. Daha yakınlarda ise, masa, iskemle, karyola gibi yer değiştirebilen çevresel öğelerin, geleneksel Türk Evi'ne girmesiyle dolap kavramı bir özenti ve süs gösterisi durumuna düşmüştür. [Şekil,2.107]

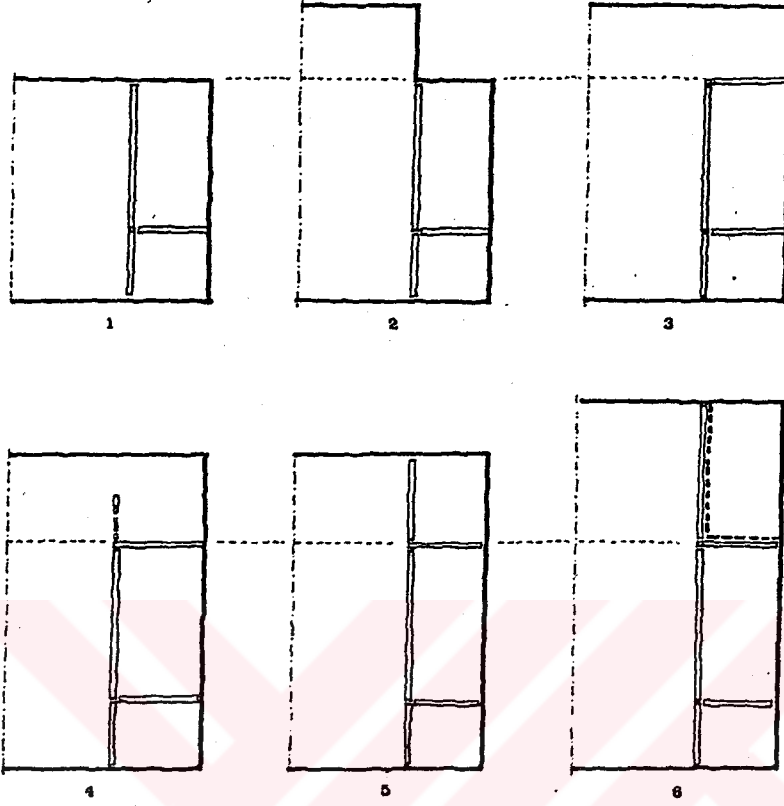
Dolabın üst sınırı, insan elinin ulaşabileceği yüksekliğin üzerine kesinlikle çıkmaz. Dolaplarda değişmeyen önemli bir boyut sorunu vardır. Yararlı üst sınır olan raf genellikle bu sınırı oluşturur. Bazen dolabın üst sınırı olmayabilir. Bu durumda üst kısım daha az kullanılacak şekilde düşünülür. [38,s.170] [Şekil,2.108]

Yıkınma ve arınma işlevine de oda içinde çeşitli çözümler aranmıştır. Bu iş için dolabın yapısı içinde, gusülhane adıyla, özel bir bölüm kurulur. Bu bölüm, oturmaya ve su kaplarını koymaya elverişli olacak kadar küçük ve yalındır.

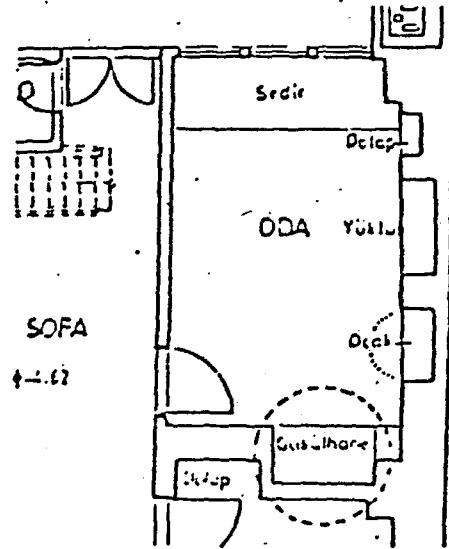
Gerçekte bu bölümü, hem odadan çıkmamak isteği, hem de gözden gizli tutma isteği ve gereği, dolabın içinde düzenlenmesi sonucunu ortaya çıkarmıştır. [Şekil,2.109] Özel durumlarda, gusülhane, yakınındaki odanın ocağına yaklaştırılarak "sıcak" tutulmak istenmiştir. Bazen bir çeşmeyle bitişik düzenlenerek su da sağlanmıştır. Gusülhane kavramı daha sonra anlamını yitirmiş ve ortadan kaybolmaya başlamıştır.

Şekil 2.107. Türk Evi'nde dolap [37, s.166]

Şekil 2.108. Türk Evi'nde dolap kuruluşundaki temel ilkeler [37, s.168]

Şekil 2.109. Türk Evi'nde gusülhanenin durumu [44, s.10]

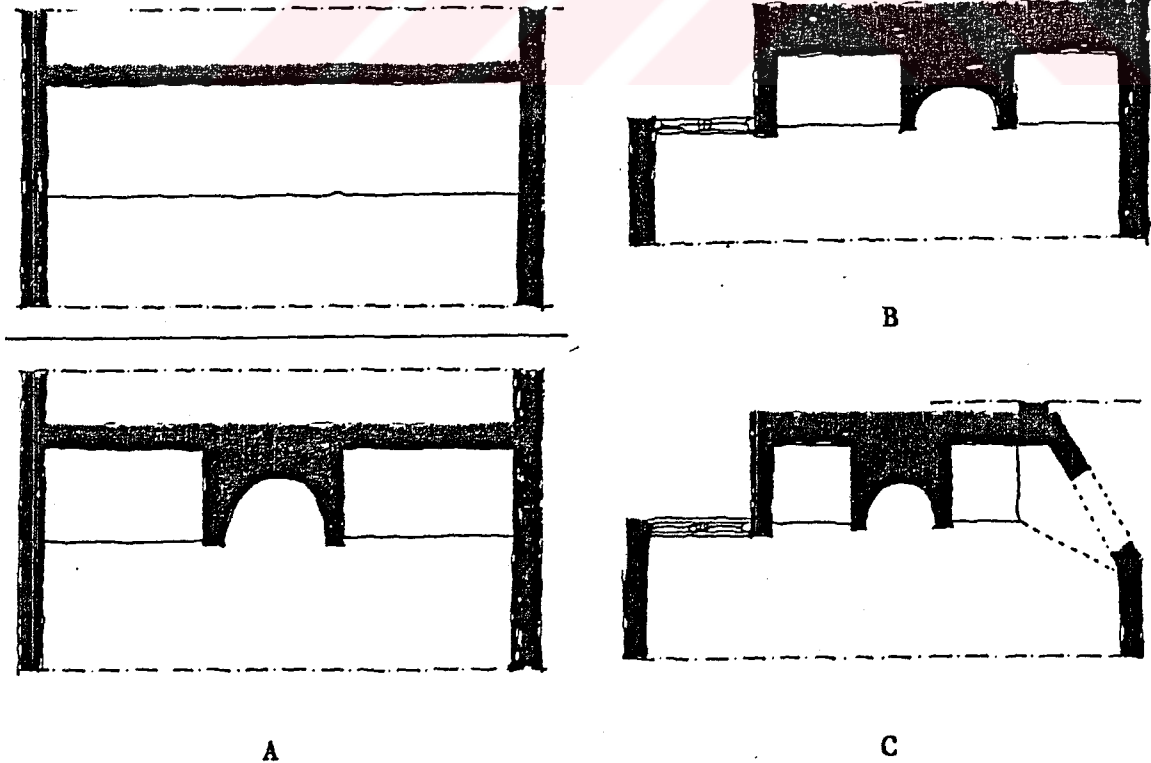
Türk Evi'nde, Oda Kuruluşunda Dolabın Bir İç Mekan Düzeni
Ögesi Olarak Etkinliği :

Dolap, iki duvar arasını tümüyle doldurmaktadır.[Şekil,2.110]

A. Duvar tam ortadan bölünerek ortasında ocak düzenlenmiştir. Ocağın iki yanı genellikle dolap olarak çözümlenir. Ancak bu durumda ocak, daha etkili bir düzenleme ögesi olarak görülür.

B. Duvarın bütünlüğü içinde, dolaplar, ocak ve pencere yer almıştır. Üç değişik düzenleme ögesi bir bütünleşme içindedir. Ocağın etkisi azalmıştır.

C. İki duvarın arası çeşitli yapı öğeleri ve ocak ile bölünmüştür. Bir karmaşıklıkla söz konusudur.

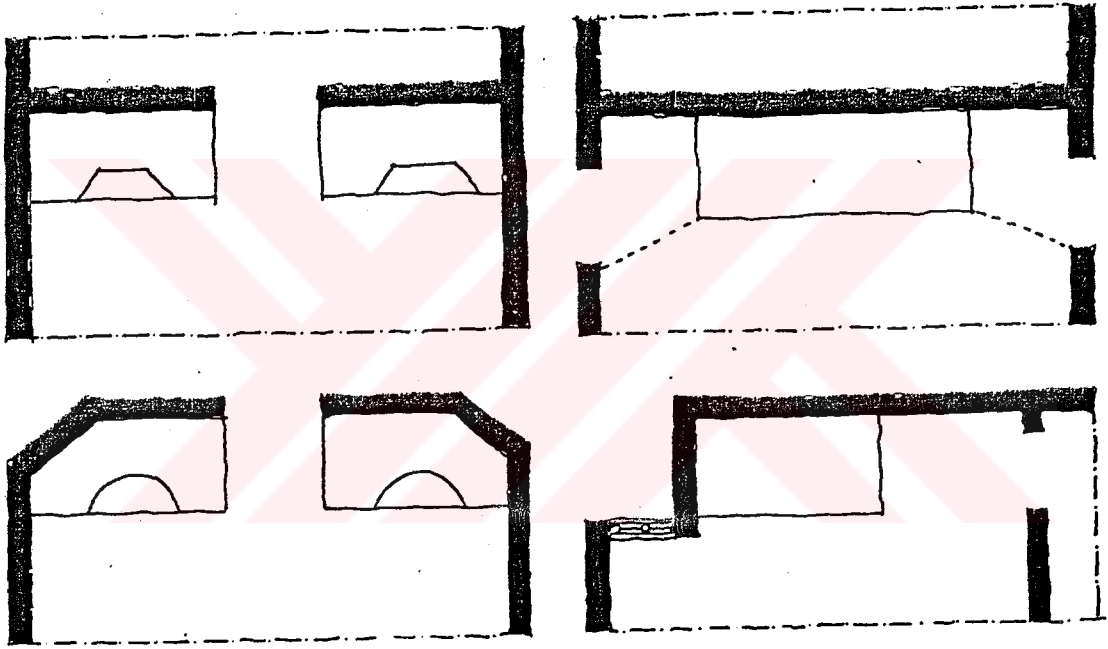

Şekil 2.110. Dolap, iki duvar arasını tümüyle doldurmakta
[37,s.112]

Odanın girişi dolabın ortasındadır. [Şekil,2.111]

A. Dolaplı duvar yüzeyinin ortası geçit olarak düzenlenmiştir.

B. Dolap, iki yandaki duvarlardan tümüyle koparılmıştır. Bu kopukluk, plan üzerinde olup iç görünüşte yapıya ustalıkla bağlan-
tılar yapılmaktadır.

A

B

Şekil 2.111.Odanın girişinin dolabın ortasında yer aldığı ve dolabın iki yan duvardan kurtarıldığı örnekler [37,s.174]

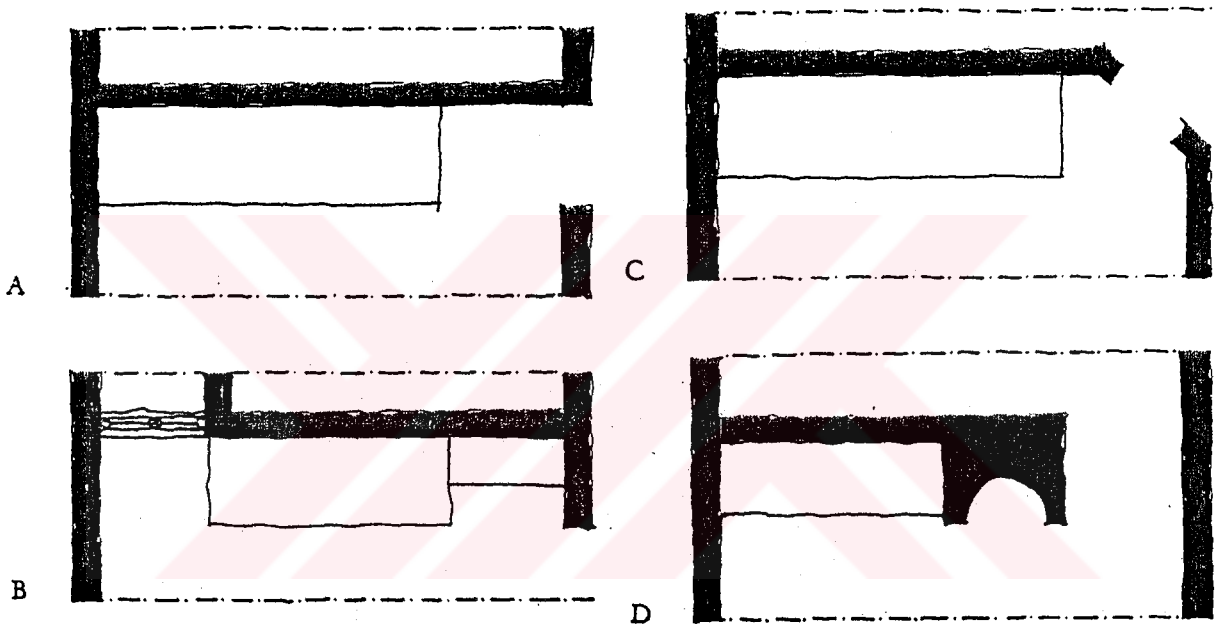
Dolap, çeşitli nedenlerle küçültülmüştür [Şekil,2.112]

A. Sözkonusu olan bir duvarın bir dolap tarafından tümüyle oluşturulması değil, o duvar yüzeyinin değişik iç düzen öğeleri ile oluşturulmasıdır. Dolap, odaya giriş nedeniyle yana çekilmiştir.

B. Dolabın bir yanı, odaya girişi sağlamak için daraltılmış, diğer yönden pencereyle kesilmiştir. Giriş, dolap düzeninin önüne alınmıştır. Dolap ise duvar yüzeyi içinde küçük bir yer kaplamaktadır.

C. Oda girişinin 45° 'lık bir yüzeyle düzenlenmesi, dolabın küçülmesini gerektirmiştir.

D. Oda girişi ve ocak, dolabın küçülmesine yol açmıştır.

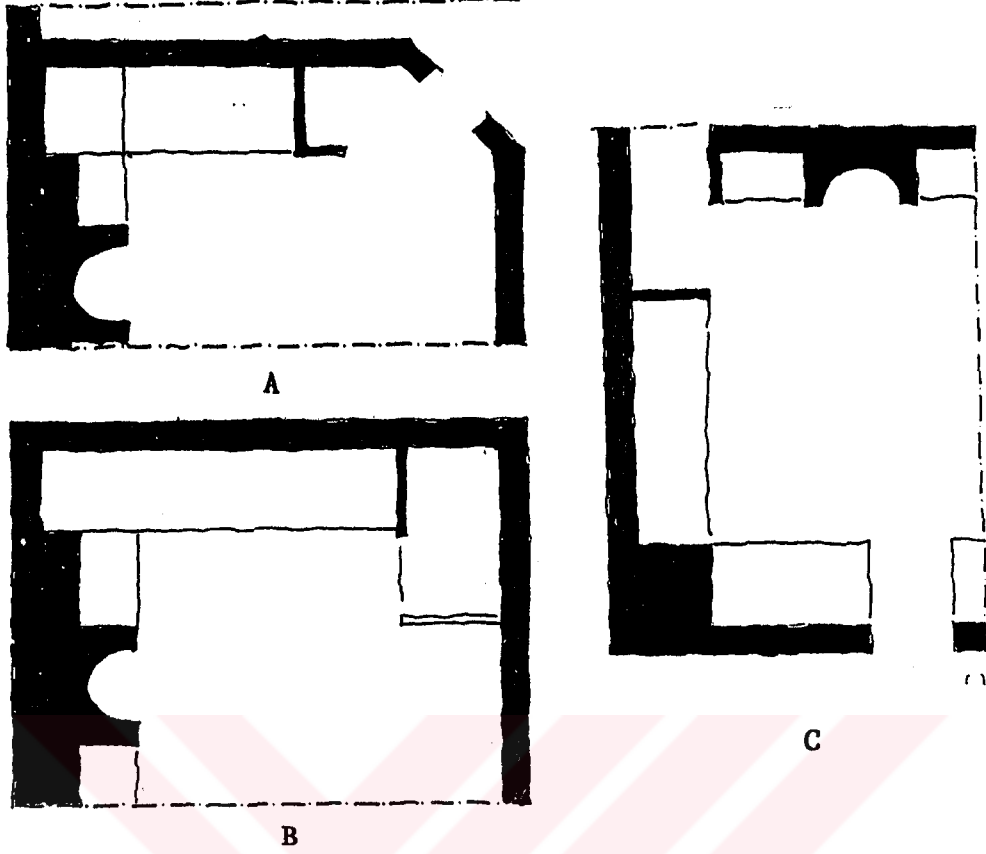
Şekil 2.112. Dolap, çeşitli nedenlerle küçülmüştür [37, s.175]

Girişin karşısındaki yüzey, ocakla ortadan bölünmüştür
[Şekil, 2.113]

A. Bir duvarda iki yönlü dolap, diğer duvarda ise ocağın iki yan dolabı düzenlenmiştir.

B. Dolaplar, iki duvarda düzenlenmiştir. Dolap, odanın birkaç duvar yüzeyine yayılmıştır. Bu durum, iç mekan düzenine daha karmaşık bir etki vermektedir.

C. Dolaplar, odanın üç duvarında birden düzenlenmiştir. Daha çok kış odası özelliğinde bir odanın düzenidir.

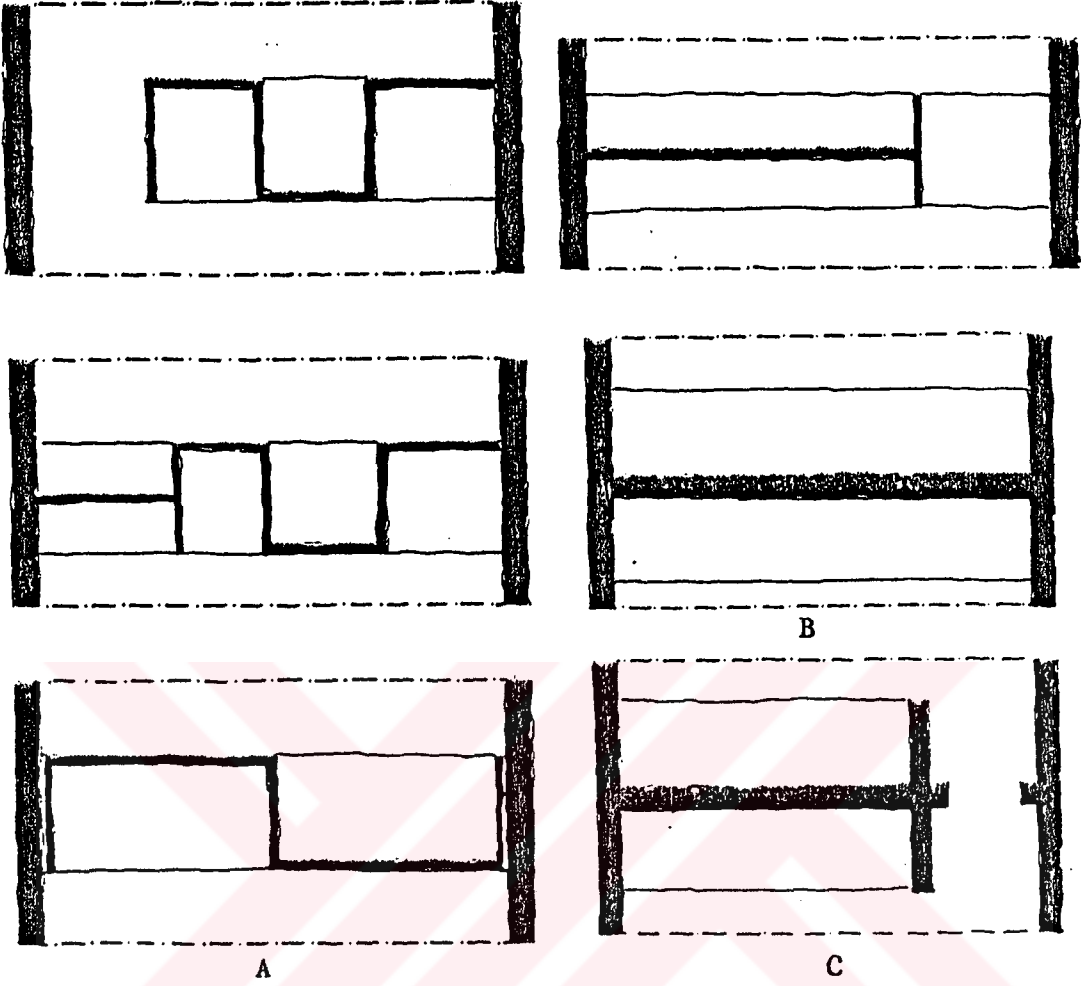
Şekil 2.113. Girişin karşısındaki yüzey, ocakla ortadan bölünmüştür [37, s.176]

Sırtsırta bulunan iki odanın dolapları bir bütün olarak düzenlenebilir [Şekil, 2.114]

A. İki duvar arasında her iki yöne dönük bir dolap düzeni kurulmuştur.

B. Dolaplar, aralarındaki duvarın bütünlüğü içinde sırtsırta düzenlenmiştir. Böylesine davranışlar genellikle yapısal verilere bağlı olarak oluşturulmuştur. Dolaplar, birbirinden bağımsız iki odaya aittir.

C. Dolaplar sırtsırta kurulmuştur. Arada iki odayı bağlayan bir geçiş bulunmaktadır.

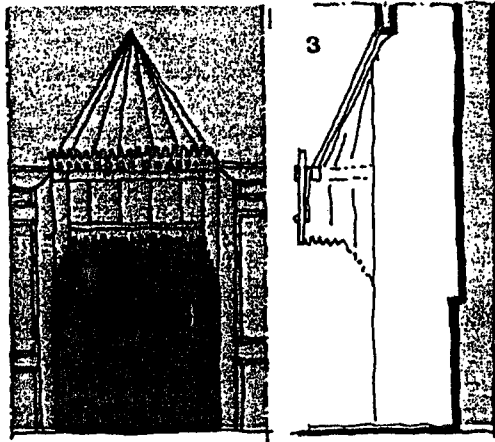
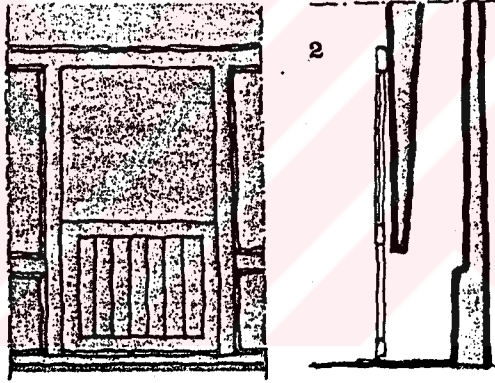
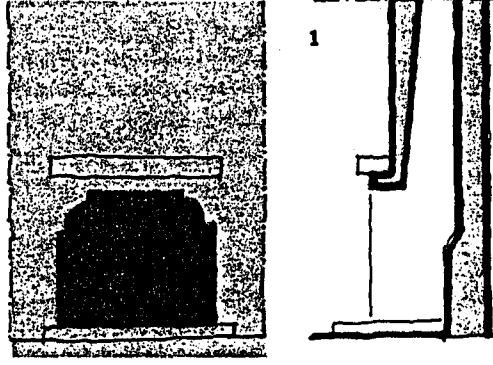
Şekil 2.114. Sırt sırta bulunan iki odanın dolap düzenlemesi
[37, s.177-180]

OCAK: Odanın çıkıntı yapan tek yapı ögesi ocaktır. Yapı kuruluşu elveriyorsa çok kalın duvarlar içinde çözümlenerek bu çıkıntı hafifletilmiştir. Ocak, işlevine bağlı, çok kesin bir biçime sahiptir. Ocağın davlumbazı, odanın iç düzeniyle ve kuruluşuyla ilginç ilişkiler içindedir.

Az önemli odalarda ve yalın evlerde, ocak biçimi üzerinde fazla durulmamıştır. Yalnızca ateş yakılacak bölüm ve baca ocağı oluşturmuştur. Kapak veya davlumbaz bulunmaz.

Kasaba ve kent evlerinde, kış odalarında ocak önü bir kapakla örtülür, ısı yitimi ve bacanın tepmesi azaltılır. Kapakların düşey olarak açılıp kapanmasına sık rastlanır. Bu çözüm, çıkıntı yapmadığı için küçük odalarda kullanılmıştır.

Kasaba ve kentlerdeki özenli ve gösterişli odalarda ocak, davlumbazla birlikte kullanılmıştır. İşlevsel biçimi yanında, bir süs ögesi durumunu da almıştır. [37,s.181] [Şekil,2.115]

Şekil 2.115. Geleneksel Türk Evi'nde görülen ocak tipleri
[37,s.182]

2.3.4. Geleneksel Türk Evi'ndeki İç Mekan Düzenine İlişkin Kavramların Bugünün Modern Mimarisine Uyarlanabilirlik Oranı

Tanzimat'la başlayan batılılaşma çabaları, başta İstanbul kenti olmak üzere diğer büyük kentlerimizde apartmanlaşmanın başlamasına neden oldu. Önceleri, Galata ve Beyoğlu yakasındaki azınlıklarda görülen apartmanlaşma, Karagümrük yangınından sonra Laleli'deki Tayyare Apartmanları ile Türk-İslam kesimine girmiş oldu.

Son otuzbeş yıl içinde kırsal kesimlerden kentlere olan göçlerin etkisi ile büyük bir konut açığı ortaya çıktı. Bu durum konut yapımındaki kullanıcının doğrudan katkısını ortadan kaldırdı. Konut inşaatı iyi para getiren bir iş alanı haline dönüşünce artık nitelikli mekanların oluşturulması yerine, insanların "başlarını sokabilecekleri" mekanlar yeterli görüldü. Kamu kesiminin konut üretimindeki payı yüzde 10'un altında seyretmesi, bugünkü niteliksiz yüksek katlı yapıların ister istemez kullanıcı tarafından benimsenmesine neden oldu. Böylece Türk Evi'ndeki evrim, orta sofalı plan tipleri ile son buldu ve apartmanlaşma başladı.

Daha çok kültürel yozlaşma ile birlikte izlenen bu yeni dönemde hızlı kalkınma isteğinin yanı sıra, bilimsel araştırmalara ilgisizlik ve güvensizlik, doğal gelişmeye ters yönelmeler, Batılı gibi olma, Batı kültür ürünlerini kopye etme vb. çelişik eğilimler benimsenir olmuştur. Böylece Batı kültür grupları hazırlanmış plan tipleri, gerçek gereksinimlerin ne olduğu, teknolojik görünümün ne olacağı saptanmadan Türk kültür grupları için alınıp, köyden kente göç eden kır ekonomisi ailelerine uygulanarak bu insanlar hiç de alışık olmadıkları çok katlı konutlar içinde barınmak zorunda bırakılmışlardır.

Günümüzde çözüm bekleyen konut sorunu gerek yerleşmeler, gerek yapım sistemi, gerekse mekan organizasyonu açısından geleneksel evlerimizi ve yerleşim dokusunu oluşturan temel ilkeler yardımı ile çözümlenebilir. Dış kaynaklı çözümlerin özgün

yaşam biçimimizle ilgili gereksinimlerimizi gideremediği son 40 yıllık uygulamalar açıkça göstermiştir. [31,s.70]

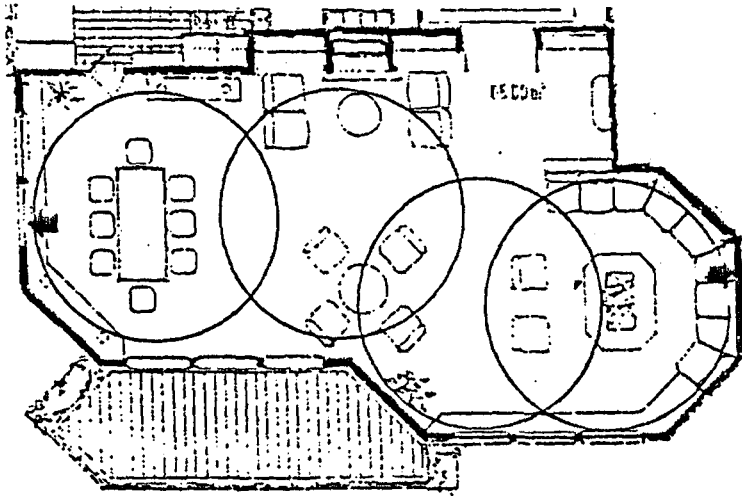
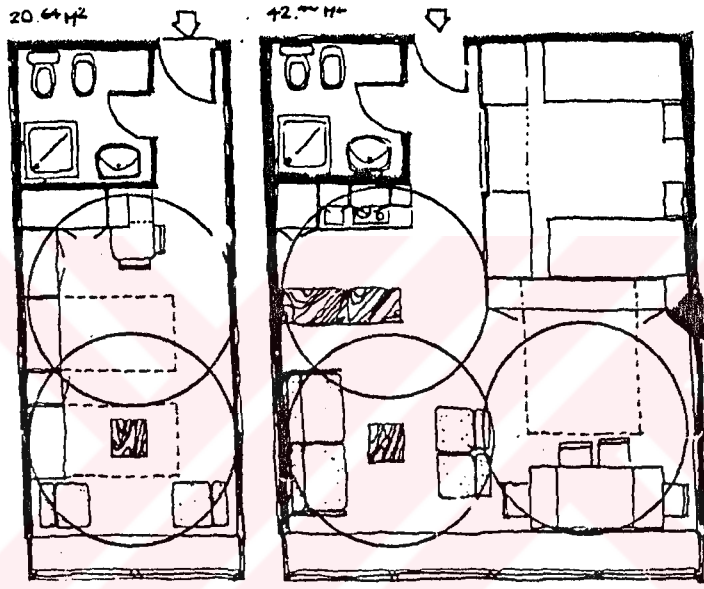
Geleneksel Türk Evi'ndeki mekan ve mekan elemanları, insan ve eylem ölçülerine uygun olmakla beraber aynen kabul edilemez. Çünkü toplum yapısı ve bununla birlikte aile büyüklüğü yapısı, bireylerin yaş ve cins dağılımı, eylemlerin sayısı, yapılış biçimi, eylem bağları, ekipman cinsi, sayısı, düzeni, üçüncü boyut kullanma alışkanlıkları farklılık göstermektedir. Bu nedenle yapılması gerekenler şunlardır :

. Yeni bir insan-mekan dengesi kurulmalıdır.

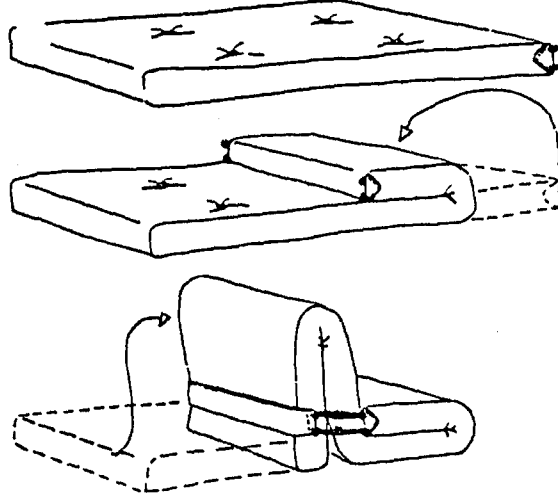
. Geleneksel Türk Evi'nde mekan büyüklükleri insanın sosyal ilişki boyutları içinde kalmaktadır. E.Hall tarafından 3.66,A.Mutlu tarafından 3-4 m. olarak belirlenen bu boyutlar, günümüz konut tasarımında da geçerli olabilecek niteliktedirler. Ancak toplumdaki sosyo-ekonomik ve teknolojik gelişmelere bağlı olarak, eylem katlanma oranlarının azalması ve mekan özelleşme düzeyinin artması nedeniyle, bu ölçünün mekan boyutları yerine, oturma gruplarına özgü mekan bölümlerinin boyutlarında daha yaygın bir kullanım olasılığı bulacağı açıktır. [6,s.201] [Şekil,2.116]

. Geleneksel Türk Evi'nde eylem yapılış biçimine bağlı olarak ekipman büyüklükleri değişmekte ve bu olgu mekan ve mekan elemanlarının boyutlarını ve mekan oluşumunu etkilemektedir. Eylem, ekipman ve mekan arasında bir uyum vardır. Günümüz konutlarında böyle bir bütüncü yaklaşıma rastlanmamakta, eylemlerin yapılış biçimleri tam olarak bilinmemektedir. Türk toplumuna uygun yeni ekipmanların tasarımının yapılmaması ve dolayısıyla boyutsal niteliklerinin ortaya konulamaması, insan mekan uyumsuzluğunu ortaya çıkarmaktadır. Bu uyumsuzluğa son verilebilmesi için Türk kültürüne özgü, yeni eylem örüntülerine uygun ekipman tasarımı yapılarak insan ve ekipman boyutlarıyla dengeli mekan düzeni araştırmalarına öncelik verilmelidir. [6, s.201] [Şekil,2.117]

. Geleneksel Türk Evi'nde mekan yüksekliği, insan ölçülerine uygun sağlıklı bir fizik ve moral ortamı oluşturacak boyuttadır. Geleneksel Türk Evi'nde 300-320 cm. olan mekan yüksekliği, günümüz evinde ekonomik sebeplerle 240 cm. ye kadar düşmüştür. Günümüz konutunda eyleme bağlı özel mekan yüksekliği gereksinmelerine yer verilerek bu sorunun çözümü gerçekleştirilebilir.

Şekil 2.116.Sosyal ilişki boyutları [6,s.201]

Şekil 2.117.Çok amaçlı ekipman çözümleri [6,s.208]

.Geleneksel Türk Evi'nde mekan ve mekan elemanlarının boyutsal ilişkilerinde belli proporsiyonel oranlar uygulanmaktadır. Bu oranlar, mekanda $2/3$, $3/4$, ve $4/4$ olarak,pencere ve kapı gibi mekan elemanlarında ise $1/2$, $3/4$ olarak ortaya çıkmaktadır. [6,s.203] Günümüz konutlarında ise böyle bir oranlamaya gidilmediği gibi mekan boyutları arasında tam bir kaos yaşanmaktadır. Bu sebeple, aynı proporsiyonel ilişkilerin günümüz konutu için de kurulması gerekmektedir.

. Geleneksel Türk Evi'nde, görsel, ısısal, mahremiyet ve estetik gibi nedenlerle 0,25 gibi bir değer gösteren doluluk-boşluk oranı, günümüz konutlarında 0,50 ile 0,70 arasındaki değerler içinde değişmektedir. Bu da ısı kaybı ve kazancı, gürültü kontrolü, yapı kabuğunun statik rijitliği ve mahremiyet gibi sorunların çözümünde aşırı zorlanmalara neden olmaktadır. Günümüz konutunda, yöresel iklimsel farkların yapı kabuğu üzerindeki etkilerinin doluluk-boşluk oranı açısından analizi yapılarak bu oran belirlenmelidir.

. Geleneksel Türk Evi'nde odalarda 3.boyut kullanma oranı yüksektir. Mekanı oluşturan duvarlar, yüklük, raf, tenbel delikleri, genişlik, ocak, gusülhane gibi öğelerle işlevsel olarak

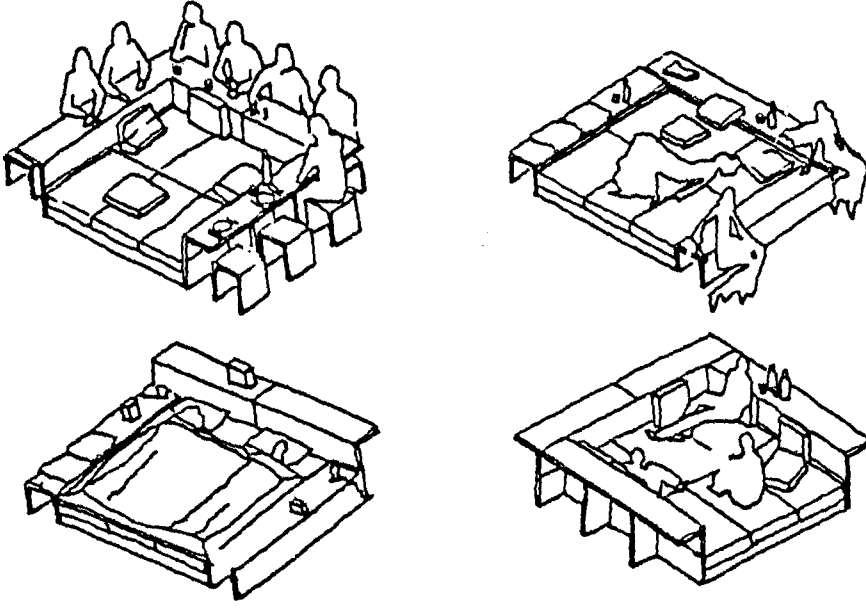
yüklenmektedirler. Bu mekan düzenleme ilkesi, bugün batı ülkelerinde, mekanların çok amaçlı kullanım çabaları ile özdeştir. Batının günümüzde ulaşmaya çalıştığı noktayı, Türk kültürü asırlarca önce bulmuş, kullanmış, ancak ne yazık ki, sonradan Batı'nın olumsuz etkileri ile kaybetmiştir. [6,s.206] Türk Evi'ndeki yüksek 3. boyut kullanımı, bugünün evinde de uygulanmalıdır.

. Geleneksel Türk Evi'nde oturma tasarımı, belli ekipman düzenleri egemen olmakta, özellikle oturma ekipmanlarının mekan çevrelerinde sosyal ilişkileri arttırıcı boyut ve biçimde yerleştirildiği, mekanın ortasının çok amaçlı kullanımlar için boş bırakıldığı görülmektedir. Bu ilke, oturma ekipmanlarının hareketli öğeler haline gelmesiyle terk edilmiştir. [6,s.206] Günümüz toplu konut tasarımı, bu gruplaşmaların bir düzen içinde bütünleştirilmesi ve farklı eylemlere cevap verecek belli ekipman düzenlerinin oluşturulması, gerekli görülmektedir. [Şekil,2.118]

. Geleneksel Türk Evi'nde oturma tasarımı pencere ve ocak kenarlarında odaklanmaktadır. Günümüz konutunda ise farklı mekan elemanları, farklı odak noktaları oluşturulmaktadır. Bu odak noktalarının başında TV. gelmektedir. Mekanda, odak noktalarının artması ve aralarındaki ilişkilerin kurulması ise, mekan düzenlemesinde bir kaos yaratmaktadır. Bu nedenle, mekan içinde oluşturulacak odakların tanımlanması ve önem sıralarının belirlenmesi ile odaklar arası ilişkilerin bütünleştirilmesine çalışılmalıdır. [6,s.207]

. Türk toplumunun, oturma eylemine özgü örüntüleri belirlenmeli, tip, biçim, boyut ve malzemede bütünlük sağlanmalıdır. [Şekil,2.119]

. Geleneksel Türk Evi'nde, oturma tasarımının özelliklerine bağlı olarak, mekanı oluşturan duvar, döşeme, tavan öğelerinin önem dereceleri belirlenmekte, mekan düzenlemesinde öncelik sırası ortaya konmaktadır. Günümüz konutlarında ise, döşemeye verilen önem derecesi fazladır. Buna bağlı olarak günümüzde konut

Şekil 2.118.Çok amaçlı üniteler [6,s.208]

Şekil 2.119.Sedir-koltuk ilişkisi [6,s.208]

uygulamaları için veri oluşturmak üzere mekanı oluşturan öğeler arasındaki gerçek önem sırasının belirlenmesi gerekmektedir.

Bu ögeler üzerinde durulmak suretiyle Türk toplumunun kültür ve yaşayış düzenine uygun modern konutların tasarımı yapılabilir. Geleneksel Türk Evi, çağımızda, yalnızca bir ekonomik olanak sorunu olarak değerlendirdiğimiz barınmada, biçimlenişlerindeki sosyo-kültürel , yapı-ev uyumsuzluğu ile gözden uzak tutmamamız gereken bir oluşumdur.

BÖLÜM 3. " KONUT İÇ MEKAN DÜZENİ KAVRAMI " NIN BİR SİSTEM OLARAK ANALİZİ

Bu bölümde konut iç mekan düzeni ile insan-mekan etkileşim sistemi arasında bir bağlantı kurularak konut iç mekan düzenini etkileyen faktörler belirlenecektir.

3.1. PROBLEM ALANININ BELİRLENMESİ

Bir problem alanının belirlenmesi, ancak sorunun kapsam, uzam ve bileşenlerinin bir sistem olarak tanımlanması ile olasıdır. [46,s.22] Fakat, bu kolaylıkla gerçekleştirilebilen bir işlem değildir. Çünkü, özellikle insan problemlerinin çözümlenmesine ilişkin sistem analizleri, her şeyden önce tasavvur süreçleridir. Sistem bir obje olabileceği gibi, bir olay, bir kavram da olabilir. Örneğin, konut fiziksel bir obje, konut iç mekan düzenlemesi bir olay, ideal iç mekan kullanımı fikri bir kavramdır ve herbiri birer sistem olabilir. Öyleyse problemin bir sistem olarak ortaya konulması soyut bir sorundur. Sistemin kavram ve objeler denizinden ilişkiler şemasının çıkartılıp kurulması, ancak sistem açılım seviyesi aracı ile olanaklıdır. Sistem açılım seviyesinin saptanması ise şu üç süreç adımı ile gerçekleştirilebilir: [47,s.8]

- Sistemin yer alacağı sistemler hiyerarşisinin kurulması,
- Bütünün kendini oluşturan bileşenlere çözülmesi,
- Bileşenlerin hangi yönlerden ele alınıp analiz edileceğinin belirlenmesi.

Bir açılım seviyesinde tanımlanan sistemin davranışsal konumu saptanmış bile olsa strüktürel yapısının ne olacağı sorunu

bir alt seviyedeki açılımı da gerektirir. [48,s.95-98] Bu nedenle sistemin açılımı, mümkün olan bütün seviyelerde yapılmalı, sistem kapsamı bu açılım içinde işaretlenmelidir.

Tezin konusuna ilişkin olarak sistemin farklı seviyelerde açılımı[Tablo 3.1]de gösterilmiştir.

3.2. TEZ SİSTEMATİĞİNİN TANIM VE ANALİZLERİ

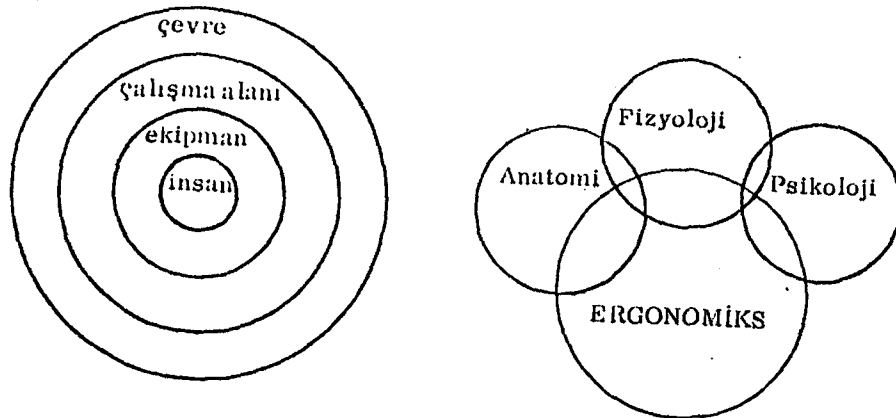
Tez sistematığının tanım ve analizleri için aşağıdaki işlem adımları zorunludur:

Saptanan sistemin ergonomik açılımı,
Strüktürel analiz
Davranışsal analiz.

3.2.1. Sistemin Ergonomik Açılımı

Asıl unsur olarak insanı alan konut iç mekan düzeninin bir sistem olarak ergonomik açılımı, konut yaşamında kullanıcının gerekli mekan konforunu sağlamayı amaçlaması açısından konunun içeriğine uygun düşmektedir.

Ergonomi, " insan, ekipman ve çevre arası ilişki bağlarını inceleme ve bunlardan doğan problemler setine, anatomi, fizyoloji ve psikoloji bilimlerini uygulama çalışmalarıdır.[Şekil,3.1] [49,s.306]

Şekil 3.1.Ergonominin çalışma ve konu alanları [50,s.22]

Tablo 3.1. Konut iç mekan düzeninin farklı seviyelerde açılımı

Sistem Sembolü	Sistem Nodu	Sistem Kapsamı	Sistem Bileşenleri
S1 ↓	1	MEKAN	Makro, Mezo, Mikro Dış-iç Mekan
S2 ↓	2	İÇ MEKAN	İç Mekan Tipolojisi (konut, büro, otel, ticaret merkezi...)
S3 ↓	3	KONUT İÇ MEKANI	.Konut iç mekan tasarımı .Konut iç mekan öğeleri .Konut iç mekan düzeni
S4 ↓	4	KONUT İÇ MEKAN DÜZENİ	.Konut iç mekan düzenini etkileyen faktörler .Konut iç mekanı bileşenleri .Konut iç mekan düzeni ilkeleri
S5 ↓	5	KONUT İÇ MEKAN DÜZENİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER	.Kullanıcıya ilişkin faktörler .Eyleme ilişkin faktörler .Ekipmana ilişkin faktörler .Mekana ilişkin faktörler .Çevreye ilişkin faktörler .Teknolojiye ilişkin faktörler .Ekonomiye ilişkin faktörler
S6 ↓	6	TEKNOLOJİNİN KONUT İÇ MEKAN DÜZENİNE ETKİLERİ	.Yapı teknolojisi .Ekipman üretim teknolojisi .Elektrikli eşya teknolojisi
S7 ↓	7	EKİPMAN ÜRETİM TEKNOLOJİSİNİN KONUT İÇ MEKAN DÜZENİNE ETKİLERİ	.Ekipman büyüklüğü .Ekipman ekleri .Ekipman sayısı .Enerji kullanımı .Teknolojik düzey

Tez konusuna ilişkin olarak konu kapsamı, S6 sistemi olarak saptanabilir.

Ergonominin bu kısa tanımına bağılı olarak belirlenmeye çalışılan sistem elemanları genellikle dört sektör içinde sınıflandırılabilir:

a-İnsan, b-İnsan ve ekipman arası etkileşimler, c-İnsan ve çalışma alanı arası etkileşimler, d-İnsan ve çevre arası etkileşimler.

Shackel tarafından yapılan bu sektörel yaklaşım Tablo 3.2 de incelenebilir. [51,s.49]

Tablo 3.2.Ergonomik sistem elemanları sektörel açılımı [50,s.23]

a-İnsan

I- Karakteristikler

Seks	Fiziki Yapı	Talim-Terbiye
Yaş	Zeka	Yönelim
Antropometri	Tercüme	

II- Eylemlere İlişkin Faktörler

Araştırma	Organizasyon
Operasyon Modu	Karar Verme

b-İnsan ve Ekipman Arası Etkileşimler

Duyusal Girdiler (sensory input)
Kontrollar : Motor Çıktılar (motor input)
Panel Düzeni ve Etkileri

c-İnsan ve Çalışma Alanı Arası Etkileşimler

Ekipman Büyüklüğü
Ekipman Ekleri
Strüktürler ve Malzeme

d-İnsan ve Çevresi Arasındaki Etkileşimler

İnsan Performans ve Davranışına:
Fiziksel-Termal,Görsel,Akustik, Boyutsal
Kimyasal-Gaz ve Sıvı Bileşenler,Basınç,Koku v.b.
Biyolojik-Mikroplar,Böcekler ve Haşarat
Psikolojik-Çalışma Düzeni,Kumanda strüktürü,Fayda ve Risk
Sosyo-Psikolojik Görünümlerin Etkileri

Bu strüktürel yaklaşıma dayanarak sistemin ergonomik elemanlarının hangilerinin ve ne derecede ele alınacağı daha sonraki alt bölümlerde açıklanacaktır. Bu alt bölümde, tez açısından insan-mekan ilişkilerinin analizi amacıyla kullanılabilir en uygun araç olarak belirlenen, Shackel'in insan-mekan etkileşim sisteminin tez sorunsalına uyarlanmasına ve böylece tasar kavramlarının sistem elemanlarına dönüştürülmesine çalışılacaktır.

Sistem değişkenleri hakkında doğru bilgilere ulaşabilmek için, bilimsel yöntemlerden yararlanma, kaçınılmaz bir zorunluluktur. Yöntemin hangi sürecinin konuya uygulanacağı, sistem açılım düzeyinin saptanmasından sonra belirlenebilir. [48, s.127]

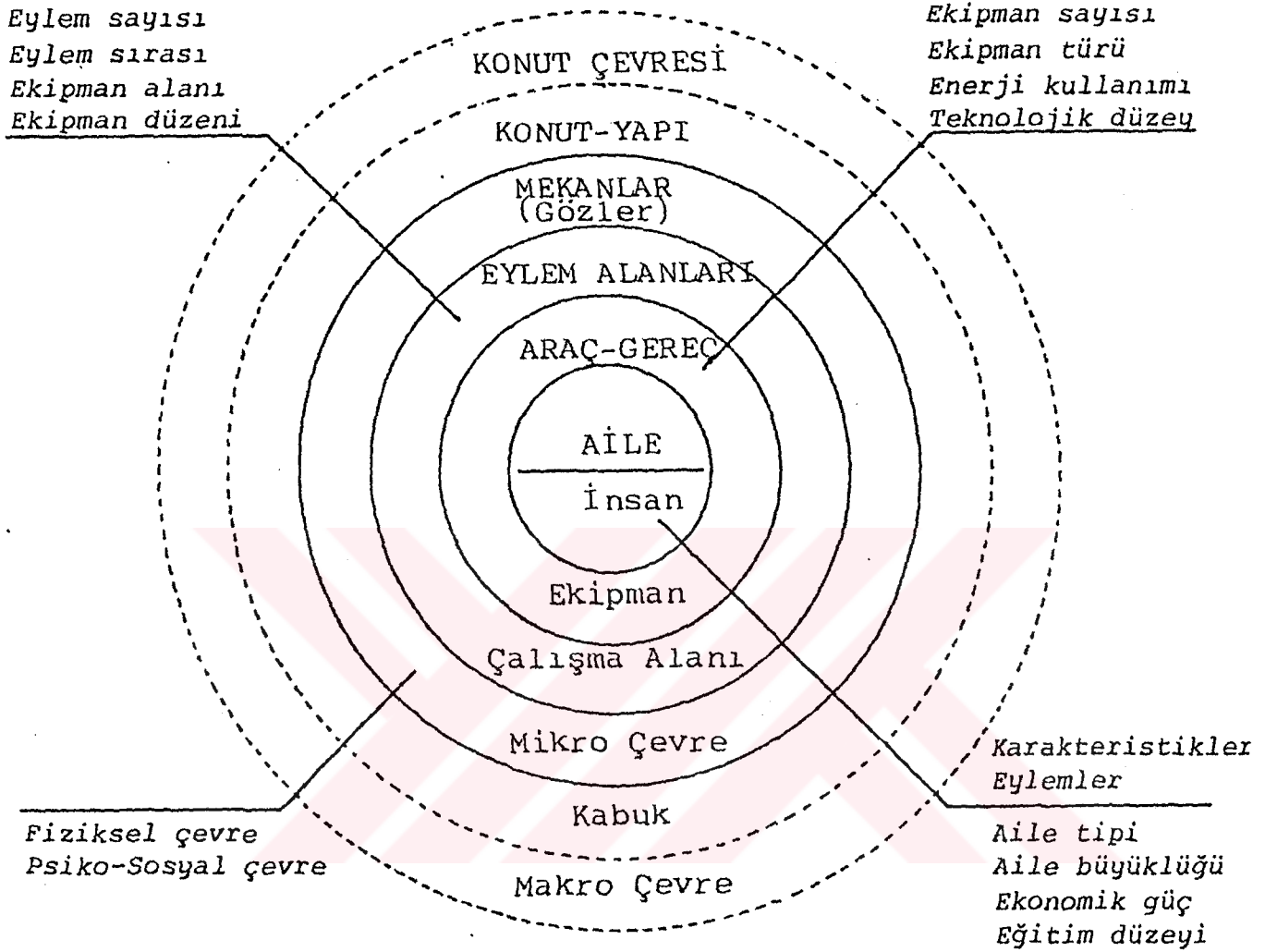
Burada konut iç mekan düzeni sözkonusu olduğuna göre sistem, mekanlar düzeyinde açılacaktır. Bir başka deyişle, incelenecek olan her değişkene mekan açısından bakılacak, konut iç mekan düzenine etki eden faktörler esas alınacaktır. Bunlar, kullanıcı gereksinimleri, eylemleri, eylem alanları, ekipmanlar ve çevreye ilişkin faktörlerdir. [Şekil,3.2]

3.2.2. Konut İç Mekan Düzenine Etki Eden Faktörler

Konut iç mekan düzenine ilişkin faktörler başlığı altında, insana ilişkin, eyleme ilişkin, ekipmana ilişkin, eylem alanına ilişkin ve çevreye ilişkin faktörler, sırasıyla incelenecektir.

3.2.2.1. İnsana İlişkin Faktörler

Mimarinin oluş nedeni, insan yaşantı, eylem ve gereksinmelerinin daha olumlu bir mekan içinde sürdürülmesi isteğidir. Bu nedenle mimarlıkta her öge insan açısından ele alınmalıdır. İnsan, mimari mekan düzenlemelerindeki bu etkinliği ile asırlar boyu, bir ölçü taşı olarak kullanılmıştır. Michelangelo'dan Le

Şekil 3.2. Konut iç mekan düzeni sistem açılımı [32, s.126]

Corbusier'e kadar bütün devirlerde insan, antropometrik boyutları ile ele alınıp, bir ölçek ve oranlar sistemi oluşturulmaya çalışılmıştır. Ancak son yıllarda insanın vücut ölçülerinin yanı sıra duysal, algısal ve zihinsel ölçülerin de ele alınması gereği ortaya konulmuştur. [6, s.23]

Konut iç mekan düzenine etki eden, insana ilişkin faktörler, bağımlı ve bağımsız değişkenler olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. "Bağımlı değişkenler" başlığı altında antropometrik

duyusal ve zihinsel-algısal boyutlar, "bağımsız değişkenler" başlığı altında ise kullanıcılara ait cinsiyet, yaş, öğrenme-görgü, yönelim ve eğilimler, zeka, deneyim gibi karakteristikler ve hane halkı tipi, büyüklüğü, ekonomik gücü gibi değişkenlerin konut iç mekan düzenine olan etkilerine değinilecektir.

1.BAĞIMLI DEĞİŞKENLER

ANTROPOMETRİK BOYUTLAR :

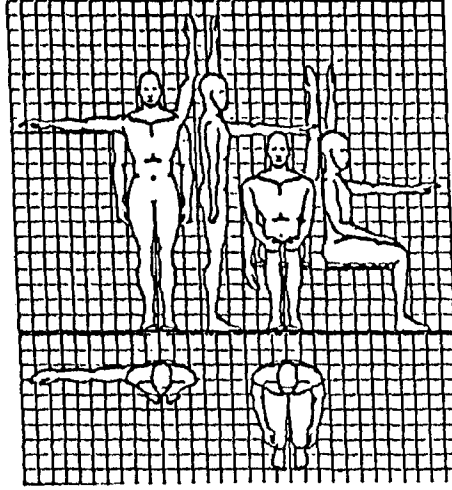
İnsanın anatomik yapısından kaynaklanan antropometrik boyutlarına, insan "vücut ölçüleri" de denmektedir. [13,s.7]

Konutlarda iç mekan düzeni, eylemlerin yapıldığı alana, eylem alanları da kullanıcının antropometrik boyutlarına göre ayarlandığından, farklı antropometrik boyutlar, farklı konut iç mekan düzenlerini meydana getirmektedir. Bu nedenle mekan oluşumuna ilişkin insan-mekan etkileşim sistemi analizlerinde, antropometrik boyutlar, her zaman en etkin faktörlerden biri olarak belirmektedir.

Antropometrik boyutlar, iki ayrı grupta tanımlanmaktadır: [6,.45]

Statik Antropometrik Boyutlar

İnsan vücudu hareketsizken alınan ve minimum, maximum ve ayarlanabilir gibi üç farklı görünüm arzeden statik antropometrik boyutların en önemlileri, boy, kalça, dirsek, diz yükseklikleri, dirsekler arası genişlik, kalça genişliğidir. [52, s.505] [Şekil,3.3]

Şekil 3.3. Statik antropometrik boyutlar [13,s.8]

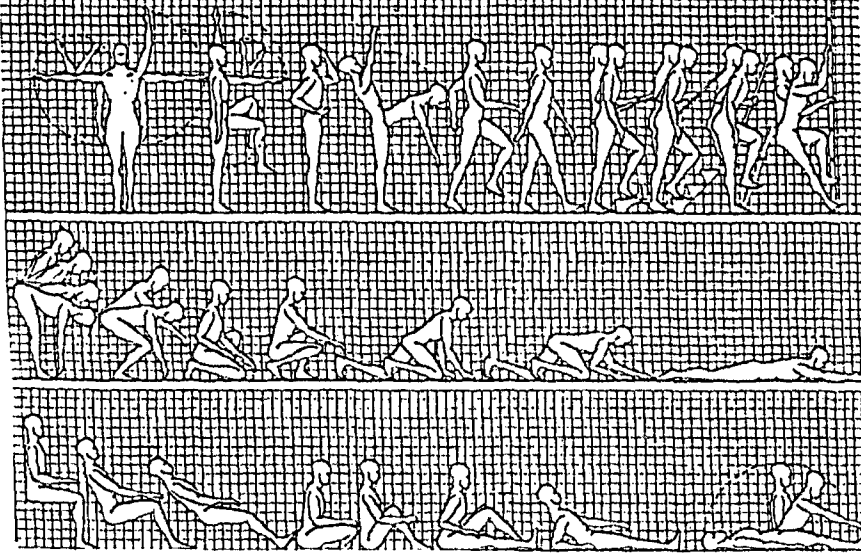
Dinamik Antropometrik Boyutlar

İnsan vücudu eylem halinde, harekette iken alınan ve maksimum, normal ve optimum ulaşabilirliğe göre üçe ayrılan dinamik antropometrik ölçüler ise, çömelmiş, emekler, yatmış ve ayakta dururken, maksimum vücut genişlik, derinlik ve yükseklikleridir. [53,s.34] [Şekil,3.4]

İnsanlar tarafından kullanılmak üzere tasarlanan araç ve donatım elemanlarının boyutları insan ölçüleriyle ilgilidir. İnsanla ilgili çevrenin düzenlenmesinde; insanın vücut yapısı ölçü ve hareket sınırlarını bilmek gerekmektedir. [13,s.8] [Şekil,3.5]

İnsan ölçüsü bir kavramdır ve kişiden kişiye şu özelliklere göre değişim göstermektedir : [13,s.8]

- Uluslar ve ırklararası farklılıklar
- Bölgelerarası farklılıklar
- Meslek ve kültür grupları
- Yaş farklılıkları
- Cinsiyet farklılıkları

Şekil 3.4. Dinamik antropometrik boyutlar [13, s.8]

	40	60	80	90	120	180
60						
80						
90						
100						
120						
180						
200						

Şekil 3.5. İnsan boyutları [13, s.11]

Çevremizi ve eşyalarımızı boyutlandıran vücut ölçülerimizdir. Bu konu diğer canlılar için de aynıdır. Karıncanın, su samurunun ve kırlangıcın yaptığı yuvaları da kendilerine göre en uygun ölçü ve büyüklüktedir. Boyu ve diğer ölçüleri ile "insan", çevresine ölçü, ölçek ve oran kazandırır. Merdiven basamaklarının genişliği ayak uzunluğuna, basamakların dizilişi adım boylarına göre, kapı tokmağı kolu, zil, elektrik düğmesi, pencere kolu ve merdiven korkuluklarının yükseklikleri kolunun ölçülerine göre tasarlanmaktadır. Duvara asacağımız resim veya tabloların yükseklikleri, ayakta duran insanın göz hizası yüksekliğine göre, pencere çerçevesi boyut ve yükseklikleri ise oturan insanın göz seviyelerine bağlı olarak biçimlendirilir ve boyutlandırılır. [54,s.76,78]

DUYUSAL BOYUTLAR :

İnsanın duysal boyutları; beş duyu organına bağlı,görme, işitme, dokunma, tat alma ve koku almaya ilişkin boyutlardır. Duyusal boyutlar, insanın çevresiyle iletişim kurmasını sağlar. Gözlerimizle görür, kulaklarımızla işiterek çevremizle olan ilişkimizi devam ettirir, anlar ve çevremizi denetleriz.[13,s.9]

ZİHİNSEL - ALGISAL BOYUTLAR :

Algısal ve zihinsel boyutlar ; çevremizden duyu organlarımız aracılığı ile aldığımız mesajların algılanması sonucu, insanın gösterdiği reaksiyonlardır. Bunun için en yaygın olarak kullanılan ölçü "reaksiyon süresi" zamanlarıdır. Bu, diğer bir tanımlamayla, uyarıcı etkinin insan duyu organlarına ulaşması ile insanın uygun davranışı seçerek göstermesi arasında geçen süredir. Bu süreler, farklı duyular için ses 0.12 sn., dokunma 0.17 sn., ışık 0.19 sn., ısı 0.20 sn., koku 0.30 sn., acı 0.70 sn. olarak saptanmıştır. [13,s.9]

2. BAĞIMSIZ DEĞİŞKENLER

CİNSİYET :

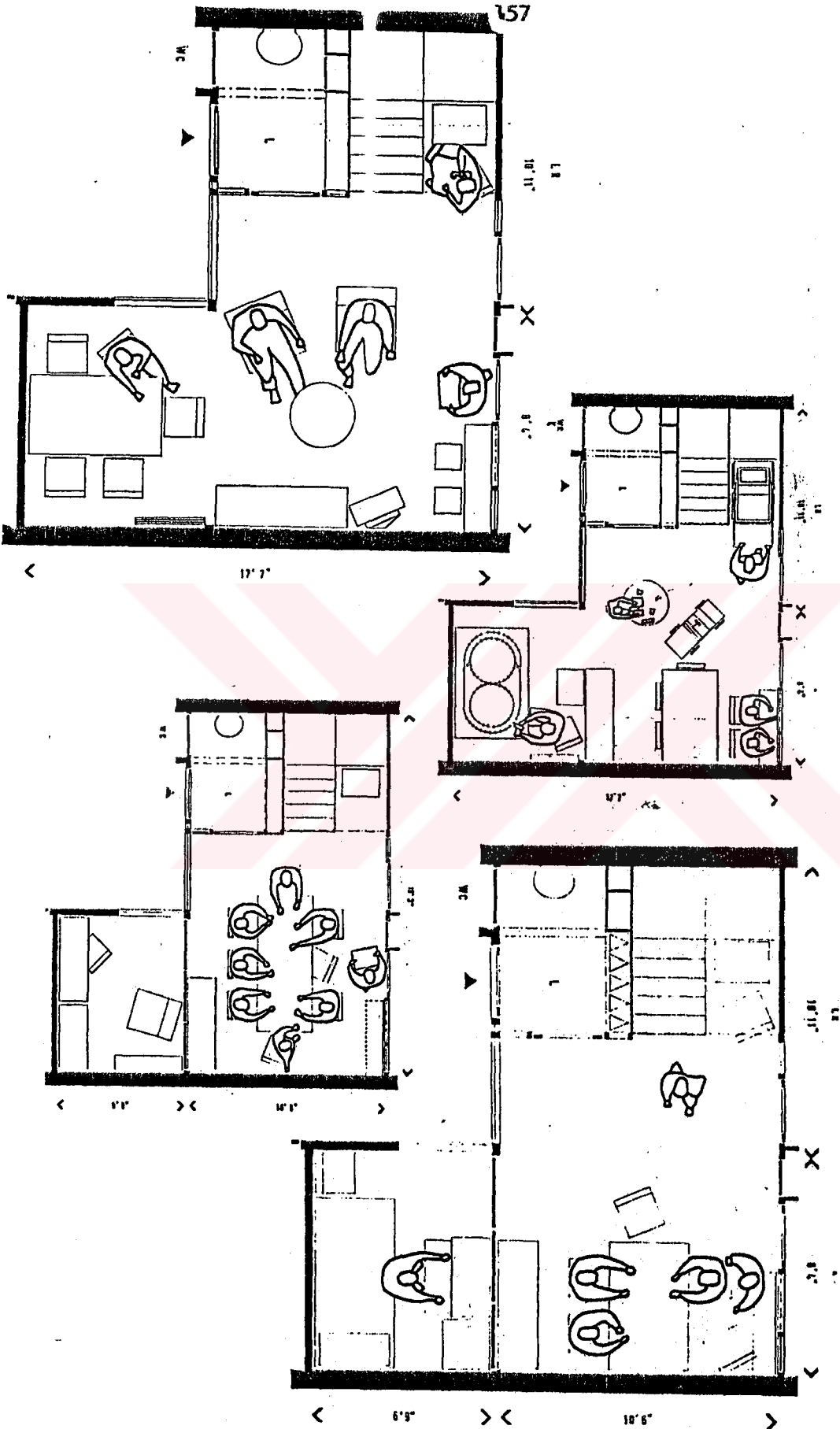
Konut iç mekan düzenine kullanıcıların tümü etki ettiğinden hem kadın hem de erkeklerin antropometrik, duyuşsal, zihinsel-algısal boyutlar, yönelim-eğilimler, zeka, deneyim gibi karakteristikleri dikkate alınmalıdır.

YAŞ :

Aile bireylerinin yaş gruplarına dağılım ve oranlarının bilinmesi gerekmektedir. Çünkü her yaş grubuna özgü eylem boyutları, eylemin yapılış biçimi değişim gösterecektir. Örneğin ailede okul çağı çocukların bulunması çalışma mekanlarını, okul öncesi çocuklar oyun alanlarını gerektirmektedirler. Bu nedenle, aynı ölçülere sahip fakat farklı yaştan kullanıcılar tarafından kullanılan mekanların iç düzenleri farklılıklar gösterecektir. [Şekil,3.6]

ÖĞRENME -GÖRGÜ :

Uygulama düzenine ilişkin kurallar bütünü olarak mekan içinde yer alan eylemleri ve onların mekansal etkinliklerini belirler. Örneğin farklı kültür gruplarındaki yemek hazırlama alışkanlıkları ile eylem dizisi bu konuda beklenen etkileşimlerden bazılarıdır. [50,s.24] Öte yandan eğitim düzeyinin farklı olduğu ailelerde oturma mekanlarında yer alan alt eylemlerin ağırlıklılarıyla değişecekleri de açıktır. Örneğin, eğitim düzeyi yüksek ailelerde, okuma, yazma, müzik dinleme gibi alt eylemlerin yoğun bir biçimde mekanda yer aldıkları gözlenmiştir. Bu alt eylemlere ilişkin olarak mekan oluşumu değişiklikler gösterecektir. [6,s.47]

Şekil 3.6. Aynı mekanın farklı kullanıcılara göre düzeni
[55, s. 33-36]

YÖNELİM VE EĞİLİMLER :

Ailenin bağlı olduğu kültür gruplarının sahip oldukları özellikler, eylemlerin yapılmasına ilişkin kavram ve kabulleri dolayısıyla eylem niteliklerini ve örüntülerini değiştirmektedir. Örneğin çocukların oyun alışkanlıkları, ailenin misafir kabul etme ve ikram törenleri konut iç mekan düzenini etkilemektedir. [6,s.47]

ZEKA :

DENEYİM :

HANE HALKI TİPİ :

Hane halkı tipi konut iç mekan düzeni için önemli bir etkidir. Aile yapısının temeli, toplumsal, ekonomik ilişkilere bağlı olduğu ve aile biçimindeki değişim, bu yapıdaki değişime bağlı olarak açıklanması gerektiği varsayımından yola çıkılarak, Türkiye'de dört temel aile tipi saptanmıştır.[56,s.15]

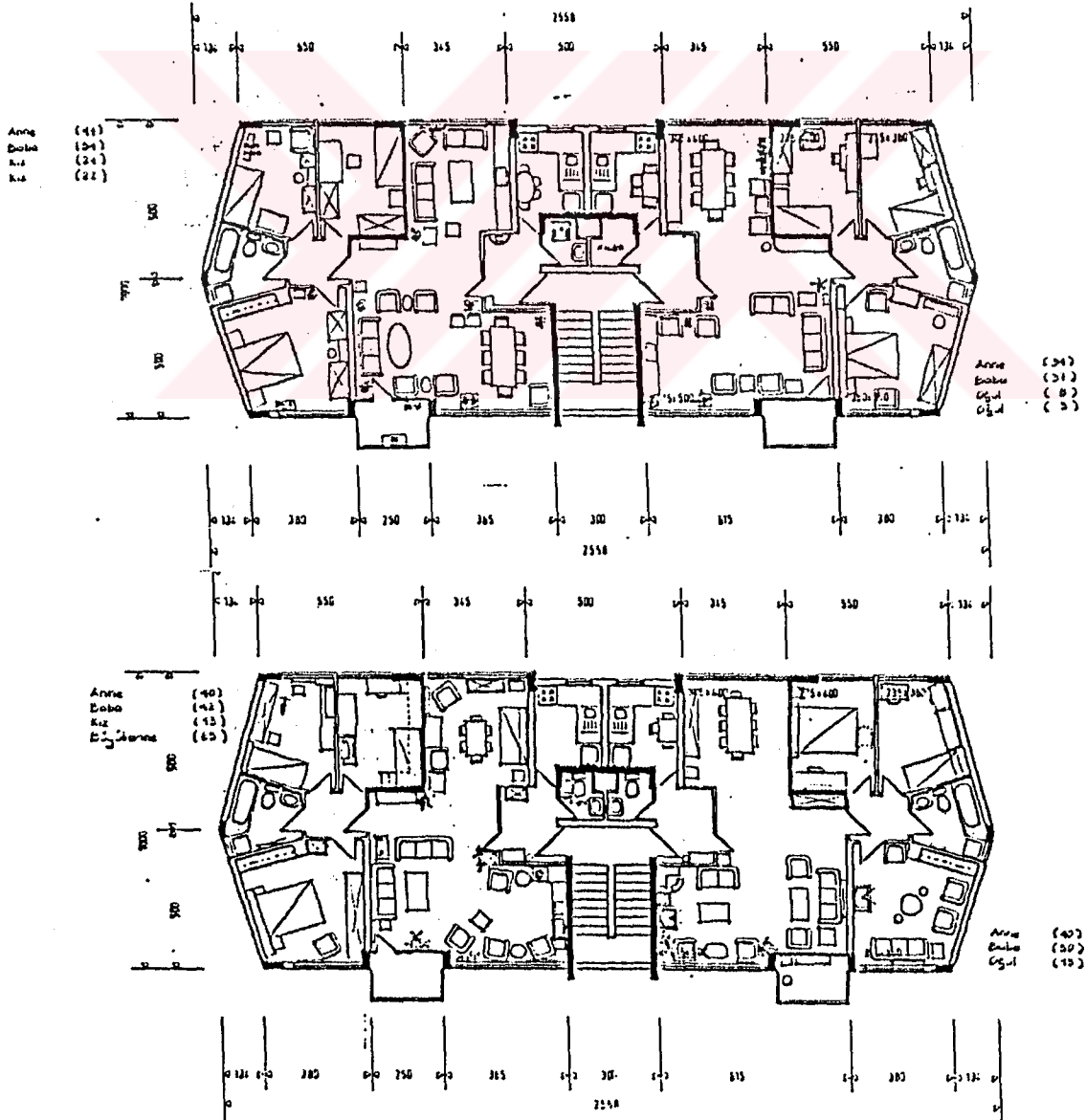
1.Çekirdek Aile : Karı - koca ve evlenmemiş çocukların oluşturduğu aile tipidir.

2.Geçici Geniş Aile : Hanede aile başkanı, eşi ve çocuklardan başka, kendisinin ya da eşinin ana-babası, evlenmemiş kardeşleri, ya da diğer akrabaların oluşturduğu hane halkıdır.

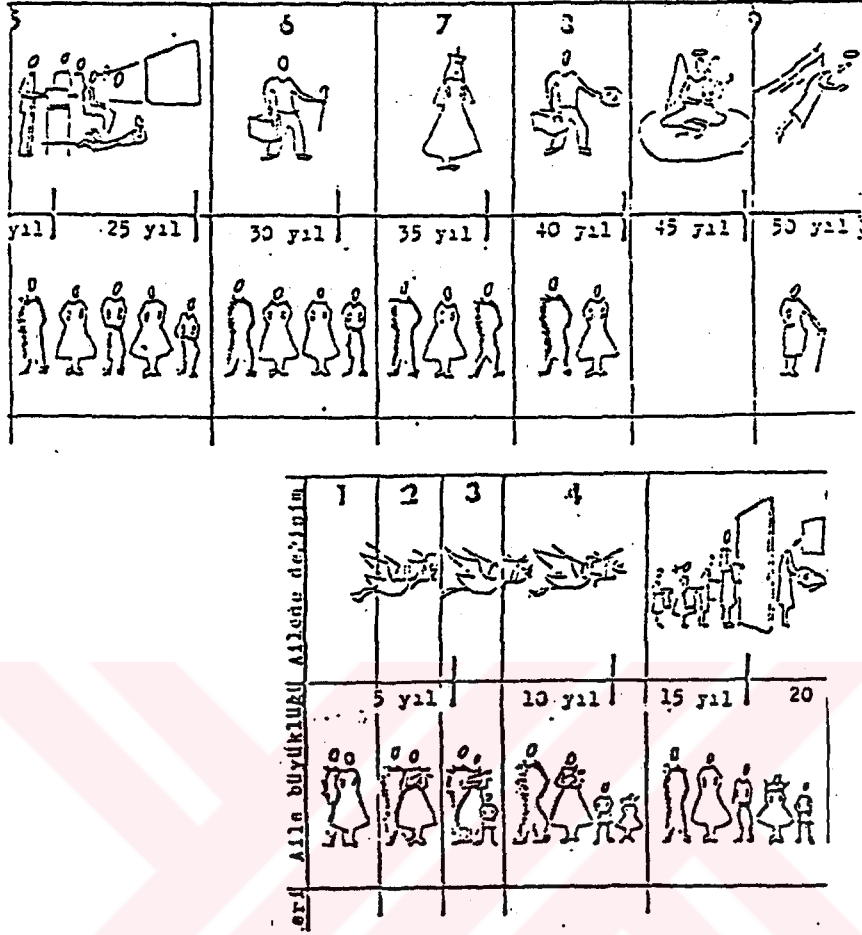
3.Geniş Aile : Aile başkanı, eşi, evli oğulları, gelinleri, ya da bir evli oğul ve diğer bekar çocukları, ya da tek bir evli oğul, gelin ve torunlarının oluşturduğu hane halkıdır.

4.Eksik Aile : Ölüm, boşanma, ayrı yaşama gibi nedenlerle karı ya da kocadan birinin ya da her ikisinin de bulunmadığı ailedir. Ayrıca aralarında evlilik bağı bulunmayan kişilerin oluşturdukları hane halkını da bu gruba dahil etmek gerekir.

Aile yapısındaki nitelik farkları, beraberinde mekan gereksinimleri açısından da farklılık getirmektedir. Aile tipine göre, bireylerin birbirlerine olan yakınlıkları, ilişki ve davranışları değişim gösterecektir. Bu farklılık iç mekan kullanımına da yansıtacak, ev içi aktiviteleri etkileyecektir. Örneğin, çekirdek aile tipi için tek bir yatma mekanı yeterliyken, geniş aile tipi, en az iki yatma mekanı gerektirecektir. Çocukların dünyaya gelmesi, çalışma, oyun mekanları gibi özel mekanların oluşmasına neden olacaktır. [Şekil,3.7] Ölüm veya evlenme gibi nedenlerle bireylerin evden ayrılması sonucu boşalan mekanların barındırdıkları fonksiyonlar değişecek, yeni kullanım biçimleri ortaya çıkacaktır. [Şekil,3.8]

Şekil 3.7.farklı kullanıcılara ait farklı düzenler

Şekil 3.8. Aile tipinin değişimi [44, s.30]

HANE HALKI BÜYÜKLÜĞÜ :

Aile büyüklüğünün artması ile eylem yoğunluk ve alan gereksinmelerinin de arttığı pek çok insan-mekan ilişkisi analizinde ortaya konulmuştur. Örneğin iki kişilik bir ailenin yemek yeme eylemi için 1,1 m² alan yeterliyken, 6 kişilik bir ailenin yemek yeme eylemi için alan gereksinmesi 3,6 m² yi bulmaktadır. [57, s.120]

HANE HALKI EKONOMİK GÜCÜ :

Konut iç mekan düzeni, hane halkının ekonomik gücüyle bağıntılıdır. Gelir düzeyi minimumun altında olan ailelerde

ancak çok önemli temel gereksinimler karşılanmaktadır. Bu standarttaki ailelerin yaşam koşulları oldukça zor olup ailenin hemen hemen tüm bireyleri çalışmaktadır. Ailedeki çocuk sayısı ortalamaların üstünde, beslenme seviyesi düşüktür. Bu tip ailelerin konutları, genellikle tek bir mekandan oluşmaktadır, hijyenik açıdan olumsuz niteliklere sahiptir. Minimum gelire sahip olan ailelere ait konutlar sağlık ve yaşama standartları açısından daha gelişmiştir. Minimum ve altında gelire sahip aileler, genellikle "gecekondu" olarak adlandırılan konutlarda yaşamaktadırlar. Gelir düzeyi yükseldikçe, ailenin hem eğitim seviyesi, hem de mekan özelleşme düzeyi artmaktadır. Bireylerin evleri gittikçe daha sağlıklı, konforlu ve geniş hale gelmektedir.

3.2.2.2. Eyleme İlişkin Faktörler

Her sistemde verilen bir girdi (input) takımının bir çıktısı (output) takımına dönüştürümü amaçlanır. İnsan, bu hedefe ulaşmak için sistem strüktürüne uygun yönde harekete geçer. Bu davranışsal tavır vetutum "eylem" olarak tanımlanmaktadır. [58, s.95]

Kullanıcıların konut içindeki eylemleri yerleşim yerleri ve kültür gruplarına göre farklılıklar göstermektedir. İşletme birimi niteliğindeki kırsal konutlarda, yaşam için yapılan eylemlerle üretim için yapılan eylemler, birbirlerinden soyutlanmaktadır. Örneğin hayvan bakımına yönelik bir eylem, konut içindeki bir mekanda yapılabilir. Bu çalışmada doğrudan insan yaşamına yönelik eylemler dikkate alınacaktır. [32,s.130]

Konut iç mekan düzenlemesinde etkili olan eyleme ilişkin faktörleri, eylem nicelikleri ve eylem nitelikleri adı altında iki bölümde incelemek gerekmektedir.

1. EYLEM NİCELİKLERİ

EYLEM CİNSİ:

Konut içinde yer alan eylemlerin değişik sınıflandırılmaları yapılmıştır. Bunlardan biri de Kennedy'nin sınıflandırmasıdır. [59,s.110-111] [Şekil,3.9]

Özel Eylemler

- Hiçbir şey yapmamak: Dinlenme, dolaşma, sohbet etme, dışarda oturma...
- Çalışma : Ev ödevi yapma, koleksiyonculuk, okuma, yazma, iş konuları...
- Uyuma/Uzanma : Okuyarak, radyo dinleyerek uzanma, şekerleme yapma, dışarda uyuma, rahatsız olarak uzanma...
- Sevişme :

Yarı Özel Eylemler

- Boşaltım : Küçük boşaltım, büyük boşaltım.
- Banyo Yapma : Duş, tam yıkanma, dışarda duş alma, güneş banyosu...
- Giyinme : Soyunma, giyecek depolama, ayakkabı parlatma...
- Hasta Bakımı : Bakım, doyurma, eğlendirme...
- El-yüz Yıkama : El, yüz, saç yıkama, diş fırçalama, makyaj, traş olma...

İşlemci Eylemler

- Ev İşleri : Yerleri temizleme, cam silme, tahta ovma, süpürme, onarım, çöp boşaltma, çim biçme, araba yıkama, mevsim değişiklikleri ve temizliği...
- Çamaşır İşleri : Kirlileri toplama, yıkama, kurutma, ütüleme, yerleştirme, sökülük dikme...
- Yaratıcı İşler : Dikiş dikme, müzik yapma, resim yapma, bahçe işleri, hobiler, yazı yazmak, ortaya birşeyler çıkarmak...

Çocuk Bakımı	: Besleme, temizlik, banyo, giydirme, soyma, yatırma, kaldırma, oyun oynama, dışarıya çıkarıp gezdirmesi...
Yemek Pişirme	: Düzenlemek, hazırlamak, depolamak, karıştırmak, pişirmek, masa kurmak, yıkama ve temizleme, konserve yapma, dondurmak, dışarda pişirmek...
Yemek Yeme	: Kahvaltı, öğle ve akşam yemeği, çerez, mama, bebek biberonu, çay saatleri...
Yönetim İşleri	: Hesaplar, telefonlar, menünün planı, yer değişiklikleri, taşınmalar...

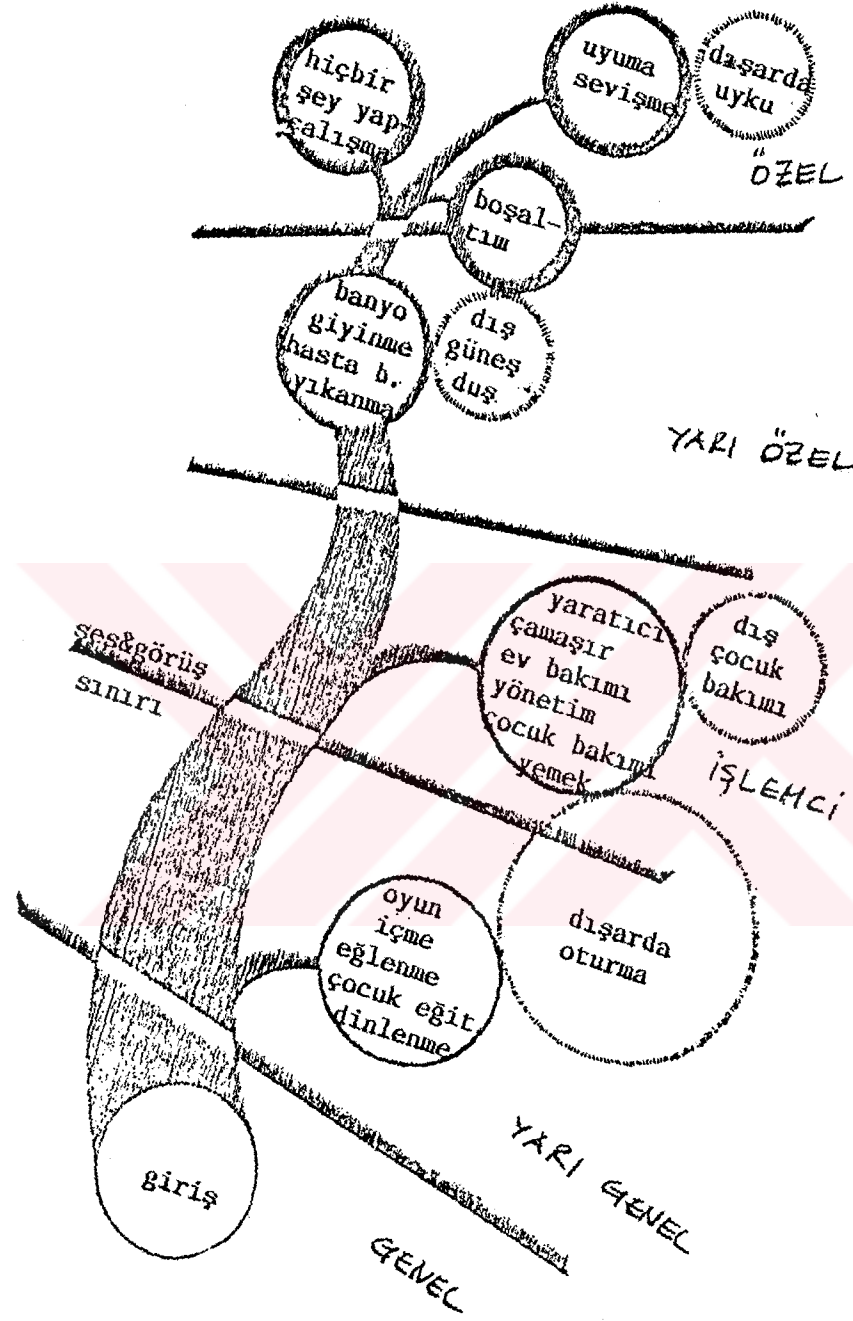
Kamuya Yarı Açık Eylemler

Çocuk Eğitimi	: Yol gösterme, öğüt verme, oyun, eğitim...
Dinlenme Eylemleri	: Kart oyunları, sessiz masa oyunları, okuma, öykü anlatma, albümler, dışarda oturma...
Oyun	: Dans, bilmeceler, oyunlar, gürültülü oyunlar, çocuklarla gürültü yapmak, tenis...
İçme	: Kahve, çay, kokteyller, serin içecekler, alkolsüz içecekler...
Eğlenme	: Konuşma, radyo dinleme, canlı müzik dinleme, toplantılar, sinema, yemek-içme, TV izleme...

Kamuya Açık Eylemler

Giriş	: Konuk karşılama, ayrılma, palto çıkarıp giyme, oyuncak depolama, spor malzemeleri, ayakkabı çıkarıp giyme, konuk uğurlama...
-------	--

Yukarıda sınıflandırılan eylemlerin büyük bir kısmı konutların hemen hemen hepsinde yer almaktadır. Eylemlerin bazıları

Şekil 3.9. Konut içi eylem şeması [59, s.112]

aynı mekan içinde gerçekleştirilebilirken bir kısmı da özelleşmiş mekanlar gerektirmektedir. Sınıflanan eylemlerin nitelikleri her kültür grubu için farklılıklar gösterirken eylem türleri de kültür gruplarına göre değişmektedir. Bu da konut iç mekan düzenine etki eden önemli bir faktördür.

EYLEM SAYISI

Bir mekanda yer alan eylemlerin sayısal anlatımıdır. Eylemler, her gün, haftada bir, ayda bir, mevsimde bir ya da yılda bir olmak üzere çeşitli sürelerde yinelenmelerine göre farklı özellik gösterirler. Örneğin gıda maddelerinin haftada bir ya da ayda bir alınıp depolanması birbirinden farklıdır. İç mekan düzeninde günlük eylemlerin önemi büyüktür. Bu günlük eylemler, kültür farklarına göre değişik nicelik göstermektedirler. Örneğin yemek yeme eylemi kentlerde sabah kahvaltısı, öğle yemeği, akşam yemeği olmak üzere genellikle üç kez yinelenirken, kırsal yerleşimlerin çoğunda öğle öncesi ve akşam olmak üzere iki kez yinelenmektedir. [32,s.145]

Eylem türlerine göre niceliksel görünümde değişmekte, bazı kültür gruplarında önemsiz sayılan eylemlerin bir başka kültür grubunda önem kazandığı görülmektedir. Bu nedenle, eylem alanının her kültür grubu için ayrı ayrı saptanması zorunludur.

Bir mekanda 24 saatlik süreyi içeren ve gün boyunca yapılan eylemlerin tümü için kullanılan alan parçalarının toplamı, toplam eylem alanını belirler. Eylem sayısındaki çoğalma, eylem alanını büyütme ve mekan özelleşme düzeyini küçültmektedir. [32,s.145]

EYLEM SIRASI

Eylem sırası eylemler veya alt eylemlerin zaman içinde gösterdikleri yapılaşma sırası ile iletişimsel ve işlevsel bağlantıları göstermektedir. Bu eylem özelliği, üretimin ve iş verimi

gibi sorunların söz konusu olduğu iş akışı analizleri için daha büyük önem taşımaktadır. [6,s.54]

Konut içindeki eylemlerin de bir yapılış sırası vardır. Bazı eylemler birbirini takip ederek gerçekleşmektedir. Bazı eylemlerin gerçekleşmesi için de öncelikle yapılması gereken başka eylemler bulunmaktadır. Burada eylemlerin birbirleriyle olan ilişkileri de gözönüne alınmalıdır. Örneğin yemek yeme eylemi, yemek hazırlama ve bulaşık yıkama eylemleri ile bağıntılı olup öncelikle yemeğin hazırlanması gerekmektedir. Bu eylem tamamlanmadan yemek yeme eyleminin gerçekleştirilmesi mümkün değildir. Yemek yendikten sonra da bulaşık yıkama eylemi yapılacaktır. Bu üç eylemin birbiri peşine gerçekleştirilmesi de belli mekan düzenlerini beraberinde getirecektir.

Bir işin yapımında başlangıcından bitimine kadar sürdürülen alt eylemler, ekipman düzenine bağlı olarak sınırlandırılır. Çok amaçlı ya da taşınabilir ekipmanlarla aynı alanlar kullanıldığında yoğun bir eylem sırası görülür. Yemek yeme için de kullanılan oturma odalarında, yeme eylemi için belirli bir süre kullanılıp, mekanın tekrar oturulacak biçim alması veya gündüz oturulan mekanın gece yatmak için hazırlanması bu duruma örnektir. [6,s.146]

EYLEMLER ARASI BAĞLAR

Bazı eylemler birbirleriyle sıkı sıkıya ilişkilidir. Dolayısıyla bu eylemlerin gerçekleştikleri eylem alanları da birbirine yakın olmak durumundadır. Örneğin konuk karşılama eyleminde, eylemin gerçekleştiği yer, giriş holüdür. Giriş holü, konuklar karşılandıktan sonra gerçekleştirilen eylem olan palto ve ayakkabı çıkarma ve depolama eylemini de karşılamalıdır. Bu eylemden sonra da konuğun misafir odasına alınıp ağırlanması gelecektir. Bu durum da, konukların ağırlandığı mekanın giriş holü ile direkt bağlantılı olmasını gerektirmektedir. Eylemler ve alt eylemler arasındaki bu bağlar, eylem alanlarının biraraya gelişini ve dolayısıyla konut iç mekan düzenini etkilemektedir. [Tablo,3.3]

Tablo 3.3. Konut içi eylemlerin birbirleriyle ilişkileri
[59, s.113]

BÖLGE	KİŞİLER						EYLEMLER
	GÖREBİLİR	GÖRÜLEBİLİR	GÖREBİLİR	GÖREBİLİR	DUYABİLİR	DUYULABİLİR	
ÖZEL							HİCBİR SEY YAPMAMA
YARI ÖZEL							ÇALIŞMA
İŞLEMCİ							UYUMA
YARI GENEL							SEVİŞME
GENEL							BOŞALTIM
							BANYO
							GİYİNME
							HASTA BAKIMI
							YTKANMA
							EV BAKIMI
							CAMAŞIR
							YARATICI İŞLER
							ÇOCUK BAKIMI
							YEMEK PİŞİRME
							YEMEK YEME
							YÖNETİM İŞLERİ
							ÇOCUK EĞİTİMİ
							DİNLENME EYLEMLERİ
							OYUNLAR
							İÇME
							EĞLENME
							GİRİŞ VE ÇIKIŞLAR
							AYRILMA
							KABUL

OPERASYON MODU

Operasyon modu, insan-ekipman ilişkisindeki denge olarak tanımlanabilir. Mekanda yer alacak eylemlerin hangilerinin ekipman, hangilerinin kullanıcı tarafından yapılacağı, ya da hangi kültür gruplarında hangi ekipmanın ne ölçüde kullanıldığı sorunu olan operasyon modu, konut iç mekan düzenini etkileyecektir. [60,s.25]

Operasyon modunun belirlenmesi, sistem içinde ekipmanla ilişkin bilgilerin toplanmasıyla olanak kazanır. Örneğin mutfaklarda, yemek hazırlama eyleminde, temizleme, pişirme, erzak depolama ve bulaşık yıkama gibi eylemler için teknolojinin ürettiği yeni ekipmanlar konut iç mekan düzenini etkilemektedir. Üretimin sözkonusu olmadığı konutlarda operasyon modu ancak kullanılan ekipman nedeni ile, dolaylı bir etken olmaktadır. [32,s.132]

POSTURE

Posture, kısaca eylemin yapılışı sırasında insan vücudunun aldığı biçim olarak tanımlanmaktadır. Eylemin yapılış biçimi;

Vücut yapısına,

Eylemin iş yüküne,

Beslenmeye,

Eğitime bağlı olarak değişmektedir. [6,s.52] [Şekil,3.11]

Konut içi eylemlere ilişkin olarak yapılan araştırmalar, dört farklı eylem yapılış biçimini ortaya koymaktadır: [60, s.27]

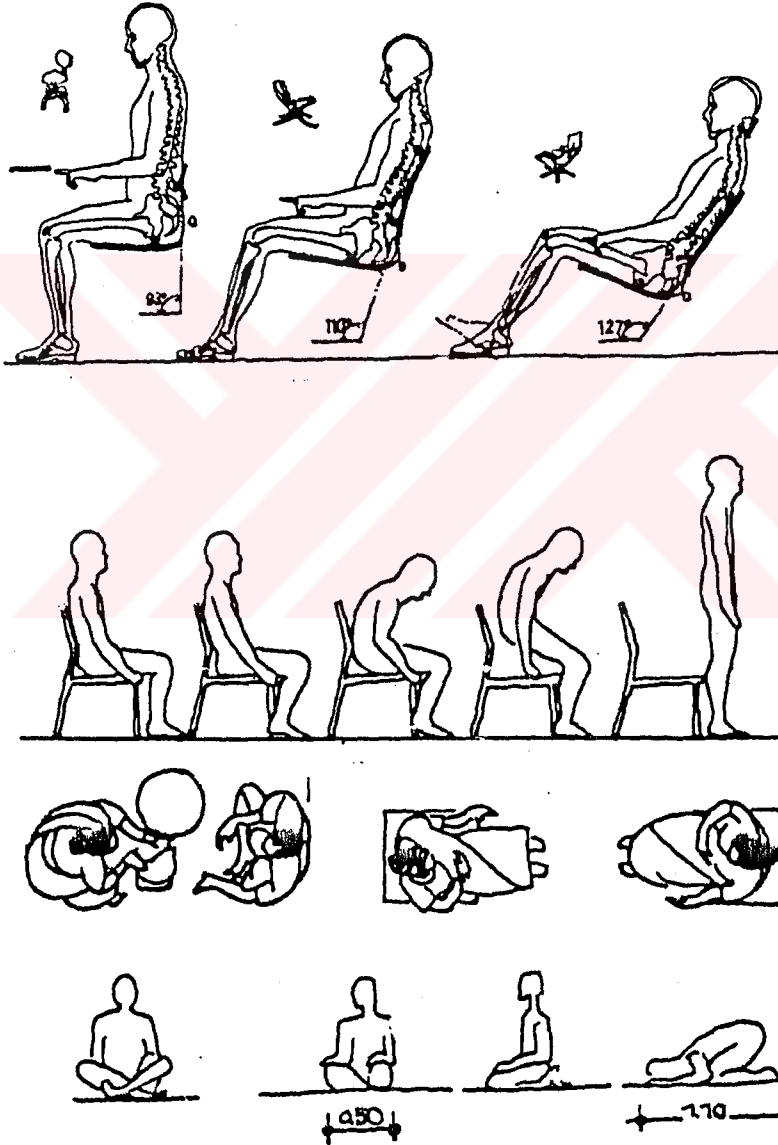
Eylemin ayakta yapılması,

Eylemin oturarak yapılması,

Eylemin eğilerek yapılması,

Eylemin çömelerek yapılması.

Bu farklı eylem yapılış biçimlerine bağlı olarak, boyutsal gereksinmelerle, eylem alanlarında farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Eylem yapılış biçimi, eylem alanları ve boyutsal gereksinmelerin ötesinde, görsel, algısal nedenlerle moral ortamı ve kabuğu etkileyebilmektedir. [6,s.54]

Şekil 3.11.Eylem yapılış biçimleri [6,s.52]

3.2.2.3. Ekipmana İlişkin Faktörler

Ekipman, genellikle "belli bir amaç için kullanılan nesne" olarak tanımlanmaktadır. Ancak ekipmanı gereçten ayıran temel fark, ekipmanın insanın etkinliğini artırması işlevini taşımasıdır. [61,s.333]

Konut kullanıcısının eylemlerini daha rahat sürdürmesini sağlayan araç ve gereçler, tarih öncesi çağlardan bu yana kullanılmakta ve geliştirilmektedir. Ekipmanlarda yararlanma, operasyon moduna bağlı olarak kültür gruplarına göre değişmektedir. Konut iç mekan biçimlenmesini yakından etkilemeleri açısından, her kültür grubu için ekipman sayısı, türü, teknolojik düzeyi ve enerji kullanımı ile ilgili bilgilerin edinilmesi gerekmektedir. [32,s.140]

EKİPMAN SAYISI VE TÜRÜ :

Bir konut içinde kullanılan ekipman sayısı, kullanıcının sosyal düzeyini de yansıtmaktadır. Geleneksel yaşamda kopmamış ailelerde ekipman kullanımı yoğun değildir. Buna karşılık çağdaş gelişimden etkilenen ailelerde ekipman kullanımı yoğunlaşmaktadır. [32,s.141]

Ekipman sayısını etkileyen ögeler, kullanıcının eğitim düzeyi, operasyon modu, aile büyüklüğü, enerji kullanımı ve teknolojik düzeydir. Eğitim düzeyi düşük topluluklarda iletişim eksikliği nedeniyle yeni ekipmanların farkına varılamaması ya da onlardan yararlanma bilgisinin yetersizliği ekipman sayısının çoğalmasını önlemektedir. Özel ekipmanlardan yararlanmanın sözkonusu olduğu durumlarda, ekipman sayısı aile büyüklüğü ile doğru orantılı olarak değişmektedir. Bir başka deyişle kullanıcı sayısının çoğalması ekipman sayısının da çoğalmasına nedendir. [32,s.141]

Ekipman sayısının çoğalmasında esas iki etken enerji

kullanımı ve teknolojik düzeydir. Konut içine giren çağdaş enerji türleri, birlikte yeni ekipman türlerini de getirmektedir. Teknolojik düzey yükseldikçe, eylemlerin daha kolay yapılabilmesi için gelişmiş ekipmanlardan yararlanma eğilimi belirlemektedir. Ekipman sayısındaki bu değişimler konut iç mekan düzenini etkilemektedir. Konut iç mekan düzenini etkileyen bir diğer husus da ekipman türüdür.

Ailenin bağlı olduğu kültür grubuna göre değişik tür ekipmanlar kullanılmaktadır. Bu konuda en önemli farklılık kırsal yerleşmelerle kentler arasındadır. Kentlerde teknik üstünlüğü olan endüstri ürünlerinden yararlanılırken, kırsal yerleşmelerde genellikle kullanıcı tarafından üretilen geleneksel ekipmanlardan yararlanılmaktadır. [32,s.142]

Ekipman türlerinin konut iç mekan düzenindeki etkinlikleri, ekipman iyeliği ve niteliği olmak üzere iki açıdan ele alınabilir. [32,s.142]

.İyelik açısından ele alındığında, özel ve genel kullanıma göre iki farklı özellik gösterirler. Konutta kişilerin herbiri tarafından özel kullanılan ekipman türlerinin çoğunluğu iç mekan düzenini etkileyecektir. Örneğin çalışma masası, hobi araçları...

.Niteliksel açıdan ele alındığında taşınabilir, yarı sabit ve sabit olmak üzere üç grupta incelenebilir.

Taşınabilir ekipman tanımı, bir gün süresince yerlerini değiştirerek kullanılan araç ve gereçler için yapılmıştır. Bu tür ekipmanlar eylemlerin istenen mekanda sürdürülebilmesine olanak sağlamaktadırlar. Örneğin, geleneksel Türk evinde yemek yeme eylemi için sofranın hazırlanması taşınabilir ekipmanlardan yapıldığından ve eylemden sonra yerlerine kaldırılacağından, özel bir mekan gereksinmesi duymayacaklardır. [32,s.142]

Yarı sabit ekipmanlar ancak ekipmanların yerleri değiştirilirken taşınabilir ağır araç ve gereçlerdir. Koltuk, kanape, karyola, gardrop vb...

Sabit ekipmanlar, mekanla yapısal yönden bütünleşmiş olmaları açısından, küçük onarımlar yapılmadıkça yerleri değiştirilmeyen araç ve gereçlerdir. Bu tür elemanlara küvet, klozet, mutfak tezgahı, mutfak dolapları v.b. gibiler girer.

Bazı ekipmanlar, çok amaçlı kullanıma cevap verirler. Kanapenin yatak olması gibi. Bu tür ekipmanların mekan içinde kullanılması konut iç mekan düzenini etkilemektedir. [32, s.142]

EKİPMAN BÜYÜKLÜĞÜ

Eylemlerin yerine getirilmesi sırasında kullanılan ekipmanların boyutları, eylem alanları ve mekan gereksinimlerini etkilemektedir. Diğer yönden ekipman boyutları, ekipman alanı oranı ve ekipman düzenine yansımaktadır. Bu sebeple mekanda kullanılan ekipman her üç boyuttaki büyüklüklerinin bilinmesi, mekan analizleri için gereklidir. [32,s.57]

Ekipman büyüklüğü ile mekan öge ve elemanları arasında doğru orantılı bir ilişki vardır. Örneğin; oturma ekipmanı yüksekliği ile pencere parapet yüksekliği arasında bir ilişki bulunduğu sistematik analizlerle olmasa bile kişisel gözlem ve izlenimlerle belirlenmektedir. [62,s.538]

ENERJİ KULLANIMI :

Konut iç mekan düzeninde enerji kullanımı önemli bir etkidir. Türkiye'de coğrafi bölgenin olanaklarına da bağlı olarak kültür gruplarının kullandıkları enerji türlerinin saptanmasında, dökümen ve istatistiklerden yararlanılmaktadır. Enerji türü sayılmasına karşın, enerji kullanımını yakından ilgilendirmesi açısından, su ve bununla ilgili alt donatılar bu grupta incelenmektedir. [32,s.143]

Basınçlı su, konut içinde kullanılan ekipmanların değişimine yol açmaktadır. Su donatımının olmayışı nedeniyle geleneksel konutlarda ekipmana bağılılık yoktur. Basınçlı suyun mekana alınmasıyla birlikte, yeni özelleşmiş ekipmanlardan yararlanma eğilimi belirlemektedir. Örneğin; evye, lavabo, küvet, termosifon kazanı v.b. Diğerlerine göre çok farklı nitelikler taşıyan su ile ilgili eylemler için özelleşmiş mekanlara gerek duyulmaktadır. Bir başka deyişle, konutlarda suyun donatımına bağılı olarak kullanılması iç mekan düzenini etkilemektedir. [32,s.143]

Elektrik enerjisi de konut iç mekan düzenine etki etmektedir. Örneğin; elektriksiz bir konutta aydınlanma için gaz lambalarından yararlanıldığından, her mekanın aydınlatılması parasal ve teknik yönden elverişli olmamaktadır. Bu nedenle geceleri genellikle bir mekanın aydınlatılması ve eylemlerin orada yapılmasını zorunlu kılarken, elektrikle aydınlatılan konutlarda böyle bir sorun yoktur. Diğer yönden elektrikli ev aletleri de konut iç mekan düzenini etkilemektedir. [32,s.143]

Kullanım biçimine göre ısıtma enerjisi mekan düzenini etkiler. Örneğin ocaktan yararlanılmaktaysa ocak bulunmayan bir mekanın ısıtılması olanaksızdır. Bunun gibi sobanın her odaya konulması parasal sorunlarmaktadır. Buna karşılık kaloriferle ısıtılan bir konut için mekanların biçimlenmesinde bu sorunlar ortadan kaldırılmış olmaktadır. Türkiye'de üç büyük kentte kaloriferle ısıtmanın %10 olduğuna bakılırsa, kullanılan ısıtma enerjisinin mekan düzenini etkileyen bir nitelik taşıdığı anlaşılmaktadır. [32,s.144]

3.2.2.4. Eylem Alanına İlişkin Faktörler

Bir sistemin amacı, daha az hata ve daha geniş bir emniyet payı içinde, daha yüksek performans sağlamaktır.[63,s.273]

Bu ise sistem parçaları arasındaki uyuşum ile yani, eyleme

uygun eylem alanlarının yaratılmasıyla olasıdır.

İnsanlar, konut içinde her eylem için belli bir alan kullanmaktadırlar. Eylemlerin yapılış biçimlerine ve ekipmanlardan yararlanmaya göre bu alanlar değişmektedir. Eylem alanı, ekipmanla ya da ekipmansız yapılan her bir eylem için yararlanılan alan parçasını tanımlar. Sözü edilen alan parçası, kültür gruplarına bağlı olarak eylemlerin yapılışı sırasındaki dinamik vücut ölçülerinin saptanmasıyla belirlenebilmektedir. [32,s.145]

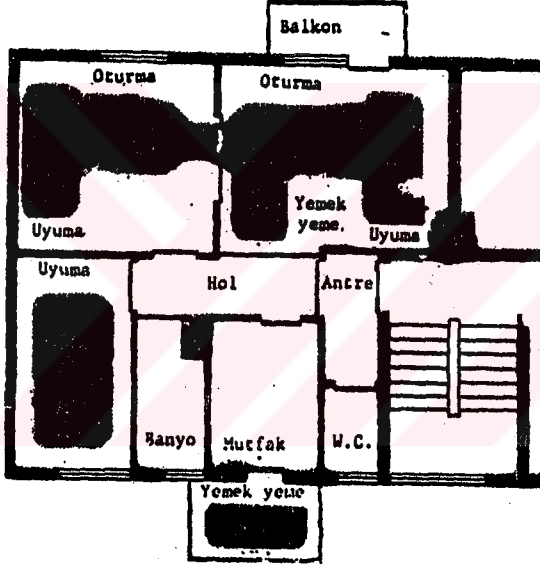
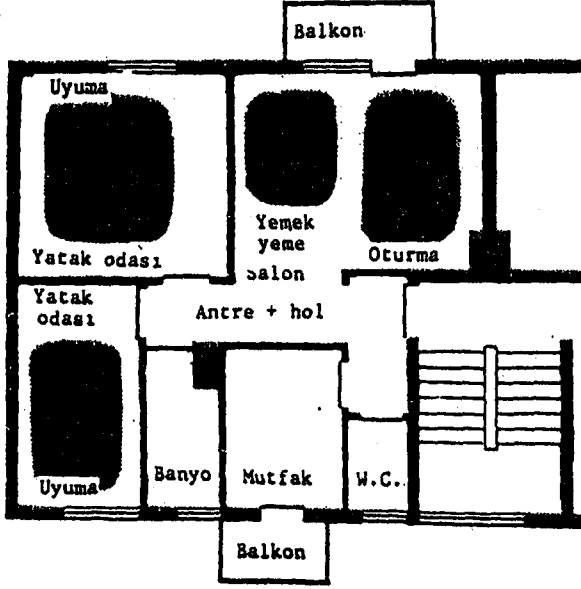
MEKANIN BOYUTLARI :

Mekanın eni,boyu ve yüksekliği, o mekanın iç mekan düzenini etkilemektedir. Az m² li mekanlarda, az sayıda ekipmanla ihtiyaçlar karşılanma yoluna gidilmiş, çok amaçlı kullanıma olanak sağlayan ekipmanlar tercih sebebi olmuştur. Geniş mekanlarda ise ekipman yoğunluğunun azaldığı görülmektedir.

Geleneksel Türk Evi'nde mekan boyutları, islam geleneklerinden gelen kadın ve erkek mekanlarının ayrımı, islam dünyaya görüşü ve ortaçağ inançlarından gelen, dışa kapalılık ve içe dönüklük ve egemenlik sınırı gibi değerler doğrultusunda belirlenmiştir. [Şekil,3.12] Bugünse mekan boyutları, kullanıcısı ve bir takım değerler tarafından belirlenmemekte, insanlar belli katı sınırları olan mekanlar içinde yaşamaya zorlanmaktadırlar.

MEKANIN ŞEKLİ :

Mekan kullanımı ve dolayısıyla konut iç mekan düzeninde farklılıklara yol açabilecek bir faktördür. Geleneksel Türk Evleri'nde konut iç mekan kullanımının mekan şeklini belirlediği görülmektedir. Orta mekanın çeşitli işlevlere cevap vermesi, burasının boş bırakılmasını ve pencere önleri ile duvar

Şekil 3.14.Osmaniye sosyal konutlarında mekan uyumsuzluğu
[6,s.3]

EKİPMAN DİZİNİ :

Ekipmanın mekan içindeki yerleşim prensiplerini göstermektedir. Ekipman dizini, ekipmanlar arası dolaşım ve etkileşim bağlarını kapsadığı gibi; eylemi oluşturan işlemlerin sırası ve bağları sorunlarını da yansıtmaktadır. [6,s.59]

Ekipman dizini, konut iç mekan düzenine etki eden önemli bir faktördür. Örneğin Geleneksel Türk Evi'nde, odalarda,

oturma ekipmanı düzenine ilişkin gözlemler, bu öğelerin mekan oluşumuna etkilerini göstermektedir. Oturma ekipmanları, dışa dönük olarak odanın çevresine dizilmiş, ortadaki alan çok amaçlı olarak kullanılmak üzere boş bırakılmıştır. Bunun sonucu olarak, sedir dizini iki yana doğru kol biçiminde gelişmiştir. [64,s.104] [Şekil,3.15]

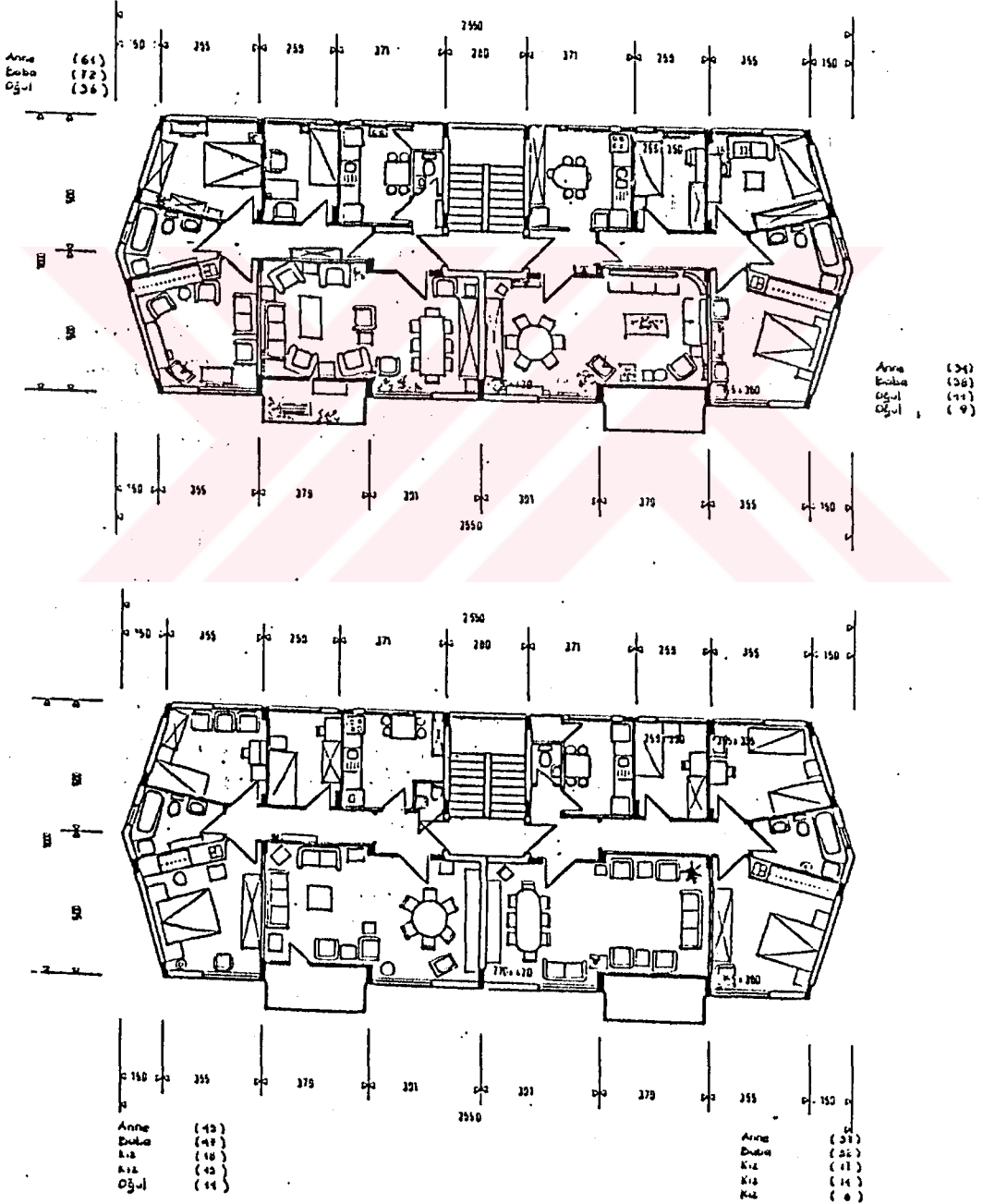
Şekil 3.15.Sedir [6,s.60]

EKİPMAN ALANI ORANI :

Mekanda yer alan ekipmanların eylem alanı içinde kapladıkları oransal büyüklüğe, "ekipman alanı oranı " adı verilmektedir. Bilindiği gibi, ekipman alanı oranı, mekanda yer alan ekipman sayısına, ekipman büyüklüğüne ve ekipman düzenine bağlı olarak değişmektedir. [65,s.342] [Şekil,3.16]

Taşınabilir ekipmanların bazıları, kullanımdan sonra kaldırıldığından, alanları ancak eylem sırasında saptanabilmektedir. Bu tür ekipmanların bazıları ise aynı mekanda yer almalarına karşın, eylem sırasında yerleri değişmektedir.

Toplam ekipman alanının çoğalması, aynı zamanda sabit ve yarı sabit ekipman sayısının çoğalması demektir. Özelleşmemiş mekanlarda, çok amaçlı ekipmanlar dışında kalan alanlar genellikle boştur. Bunun nedeni, eylemlerin çoğu kez taşınabilir ekipmanlarla yapılması ve eylemden sonra ekipmanların ortadan kaldırılarak, yeni eylemlere hazır duruma getirilmesidir. [32,s.146 -147]

Şekil 3.16.Ekipman yoğunluğu

ÜÇÜNCÜ BOYUT KULLANMA ORANI :

Üçüncü boyut kullanımı deyimi ile, raf, dolap, yüklük vb. elemanlarla ekipmanların düzeyde düzenlenmesi anlatılmaktadır. Eylem yoğunluğu yüksek düzeyde olmasına karşın, alanı küçük mekanlarda, üçüncü boyut kullanımı önem taşımaktadır. Bu gibi mekanlarda, ekipmanların üçüncü boyutta yoğunlaşması, eylem alanının işlerliğe kavuşması açısından uygun bir çözüm getirmektedir. [32,s.147]

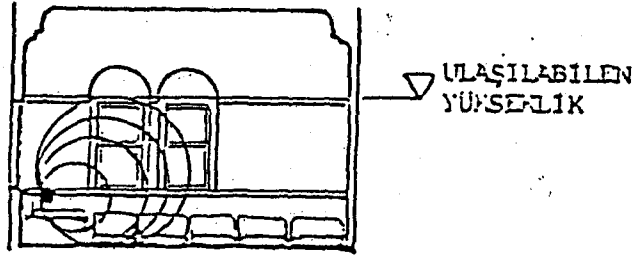
Ancak 3. boyut kullanımı, yalnızca işlevsel yükseklik olarak dar anlamıyla ele alınmamalıdır. Boyutsal sorunların fizyolojik büyüklüklerin yanında, psikolojik büyüklüklerden de oluştuğu çeşitli araştırmacılar tarafından ortaya konulmuştur. Etkin psikolojik faktörlerin başında görsel, algısal sorunlar ile ferahlık gibi öznel değerlendirme problemleri gelmektedir. [6,s.61-62]

Öte yandan, 3. boyut kullanımının, alan büyüklüğü ve eylemlerin yapılış biçimine de bağlı olduğu bilinmektedir. Örneğin, Jeanpierre'nin bulgularına göre:

- 12 m² lik bir mekanda kullanıcılar;
- . bir eylemi oturarak yapıyorlar ise 2.47 m.
- . " " ayakta " " 2.54 m.
- 30 m² lik bir mekanda kullanıcılar;
- . bir eylemi oturarak yapıyorlar ise 2.64 m.
- . " " ayakta " " 2.70 m.

lik bir 3.boyut gereksinmesi sözkonusudur.[66,s.66]

Geleneksel Türk Evi'nde 3,boyut kullanmaya ilişkin işlevsel ve psikolojik görünümünün kabuğa yansıdığı, örneğin kapı ve pencere pervazları ve raflarla bu sınırın çizildiği bazı gözlemlerle belirlenmiştir. [Şekil,3.17] [67,s.8]

Şekil 3.17.Üçüncü boyut kullanma oranı [44,s.12]

ZAMAN İÇİNDE KULLANIM

Zaman içinde kullanım alışkanlıkları, eylem sayısı ve eylem niteliği ile sosyo - ekenomik koşullara bağlı olarak değiştiği saptanmaktadır. Eylemler, bazı durumlarda, zaman içinde yaygın, bazı durumlarda ise kısa süre dilimi içinde yapılmaktadır. Örneğin ev hanımları mutfak işlerini zaman içinde yayarak yapabilirken, çalışan kadınlar aynı işleri kısa sürede bitirmek zorundadırlar. [32,s.146]

Süre içinde kullanımın, konut iç mekan düzenine asıl etkisi, birden çok eylemin aynı mekanda karşılanması ile ilgilidir. Bu olgu, çok amaçlı ya da taşınabilir ekipmanlarla, aynı alanlar kullanılarak gerçekleştirilmektedir. Çok amaçlı mekanlarda genellikle yoğun bir eylem sırası vardır. Örneğin yemek yeme için de kullanılan oturma odalarında, yemek eylemi için belirli bir zaman dilimi kullanılıp, mekanın tekrar oturma eylemini karşılayacak biçimi alması ya da gündüz oturma eylemi için kullanılan odanın, gece yatma eylemine ayrılması gibi [32,s.146]

Aynı anda birkaç eylemin yapılmasına olanak veren mekanlarda eylem alanlarının özelleşmiş olduğu görülür. Örneğin oturma, yemek yeme, oyun, çalışma köşelerinin düzenlenmesi gibi. Mekandaki eylemler için özelleşmiş alanların

ayrılması, eylem alanının ve giderek mekan alanının büyümesine neden olmaktadır. Zaman içinde kullanımda, eylem niteliklerine göre belli kullanım süresi belirlenmiş olduğundan, böyle bir sorun söz konusu değildir. [32,s.146]

3.2.2.5. Çevreye İlişkin Faktörler

Çevre, insanı ve çalışmalarını dışarıdan etkileyen tüm koşul ve faktörlerdir. Çevre, insan ve yaşadığı ortamı kapsamakta ve belirlemektedir.

Konut iç mekan düzenini etkileyen çevresel öğeleri iki bölüm olarak incelemek gerekmektedir. Bunlardan biri, mezo çevre olarak adlandırılan yapının tümüdür. İkincisi ise, konutu oluşturan bölümler ifade eden mikro çevredir. Mahalle, şehir, sokak kavramlarını içine alan makro çevre ise, konut iç mekan düzenine dolaylı yoldan etki ettiği ve çok geniş bir alanı kapsadığı için burada ele alınmayacaktır.

1.MEZO ÇEVREYE İLİŞKİN FAKTÖRLER

Mezo çevrenin konut iç mekan düzenine etkileri konutun yapı sistemi ve konutun yapım sistemi olmak üzere iki yönden ele alınmalıdır.

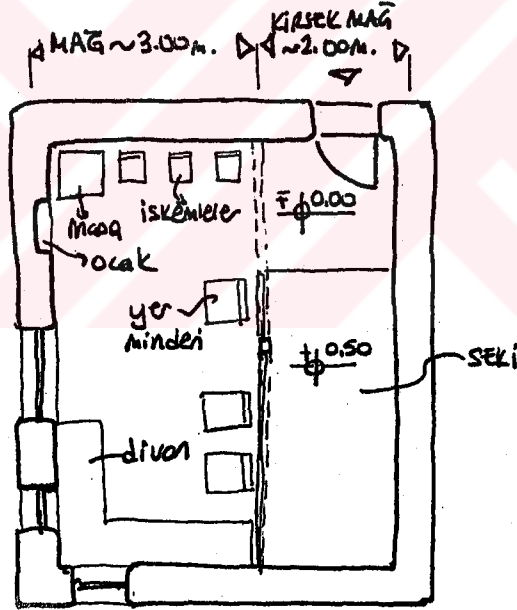
KONUTUN YAPI SİSTEMİ

Konutun yığma karkos veya karma yapı sistemleriyle oluşturulması yapının boyutlarını, geçilen açıklıkları, doluluk ve boşlukları, kat adedini, çıkma yapılıp yapılmayacağını ve dolayısıyla da konut içi mekanlarının boyutlarını, şeklini etkilediğinden, konut iç mekan düzenlemesine de etkileri büyük olmaktadır. Bu konuyu örneklerle açıklamak gereklidir.

Orta Asya'da Türkler zamanında yapılan konutlarda, ahşap malzemenin kısıtlı olması nedeniyle mekanların üstü genellikle kargir malzeme ile örtülmüştür. Bu nedenle uzun boyutun

büyüyebilme olanağına karşılık, kısa boyut, belli bir ölçüyü aşmamaktadır. [32,s.76]

Kırsal kesim yığma sistemli evlerinde, taşıyıcı sisteme bağlı olarak mekan boyutları belli ölçülerin dışına çıkamamaktadır. Örneğin "MAĞ" ya da "MA" denilen yaklaşık 3.00 m.lik açıklıklar dikme veya duvar aralarını oluşturmaktadır. "KİRSEK MAĞ" ise yaklaşık 2.00 m. olarak alınmaktadır. Böylece en geniş oda ölçüsü 5.50 - 6.00 m.yi bulmaktadır. Bu da ortalama 20 cm. çapında kullanılan kerestenin taşıyıcılık niteliklerine bağlanabilir. Böylece ortada dikmeleri bulunan odalar 5.50- 6.00 X 3.00 - 4.00 - 5.00 m. olabilmektedir. Dikme olmayan oda ölçüleri ise en çok 3.00 X 5.00 m. olmaktadır. [68,s.26] [Şekil,3.18]

Şekil 3.18. Malzeme boyutlarının mekanın boyutlarını etkilemesi [68,s.26]

Ahşap yapıda gerçekleştirilen konutların boyutlarını, doluluk - boşluk oranlarını, mekan oluşumlarını, ahşap malzemenin boyutları belirlemektedir. En çok 4 -5 m.uzunluğunda kullanılan ahşap malzeme, mekanın ölçülerinin belli bir değerin üzerinde olmasını engellemektedir.

Betonarme, karkas ve karma yapı sistemleri ise bu katı ölçülere sahip mekanlar ortaya çıkarmamaktadır. Kiriş - kolon sistemiyle geçilen açıklık belli bir açıklığın üzerine çıkmasa da yine de teknolojik gelişmelerin yardımıyla mekanların boyutları belli katı ölçülerden kurtulmaktadır.

KONUTUN YAPIM SİSTEMİ

Binanın yapım sistemi geleneksel, gelişmiş geleneksel veya endüstriyel olabilir. Yapım sistemleri, konuttaki mekanların ölçülerini ve oluşumunu etkileyecektir. Bu etkileşim, konut iç mekan düzenine kadar yansıyacaktır. Yapım sistemlerinin konut iç mekan düzeni üzerindeki etkileri, dördüncü bölümde daha geniş bir biçimde incelenecektir.

2.MİKRO ÇEVREYE İLİŞKİN FAKTÖRLER

Konutu oluşturan bölümlerden herbiri " mikro çevre " olarak tanımlanmaktadır. Mikro çevre etkeni, fiziksel ve psiko - sosyal olmak üzere iki alt açılımla ele alınmakta ve bunlar yeniden alt elemanlara bölünmektedir.

. FİZİKSEL ÇEVRE ETKENİ :

Boyutsal, ısısal, işitsel ve görsel olmak üzere dört elemandan oluşmaktadır.

-Boyutsal çevre :

Bir mekanın bütünlüğünü, işlev gereği belli bir düzen ve sırada yerleştirecek ekipmanlar, bunların kullanılma alanları, aralık ve geçitler ile eylemin gerektirdiği serbest alanlar saptar. Ekonomik bir mekan, yukarıda belirtilmiş alanın çevresini duvarlarla sınırlamakla elde edilir. [69, s.16]

Kullanıcının boyutsal gereksinimleri, bir eylemi tek

başına ya da toplu olarak rahatlıkla sürdürebilmesi için gerekli olan büyüklüklerle psikolojik büyüklüklerden oluşmaktadır. Bu gereksinimler karşılandığında kullanıcı mekan boyutları açısından konfor içinde bulunur. [6,s.66-67-68]

Bir mekanın boyutları, eylem nitelik ve niceliklerine, ekipman alanına, işlevsel ve psikolojik alana bağlı olarak belirlenebilmektedir. Boyutsal çevrenin büyüklüğü çoğu kez içindeki eylem yoğunluğundan gelmektedir. Eylem ve buna bağlı olarak ekipman alanlarının büyümesi, mekanın çok amaçlı kullanıma açık olduğunu gösterir. Kullanıcının hangi boyutlu mekanda konforlu olacağı, kültür gruplarına göre değişmektedir. [32,s.148]

Mekan boyutlarının saptanması yalnız kullanıcı eylemleri, eylem alanları, ekipman alanlarına ve bunun gibi niceliksel ölçümlere bağlı değildir. Yapılan çalışmalar kullanıcının psikolojik bir mekan gereksiminin varlığını ortaya koymuştur. [70,s.143]

-Isısal çevre

Diğer çevre koşullarına oranla insanları en çok etkileyen ısıdır. Isının küçük değişmelerinin insan eylemi üzerindeki etkileri, herhangi bir eylemin yapılışında kesin olarak bilinmemektedir. Konutta aşırı ısı farkları değil, yalnız çok ısınma ya da olağanın altında bir soğuma sözkonusu olabilir. [71,s.95]

Yapılan araştırmalar insan ve çevre arasındaki karşılıklı etkileşimin gereği olarak, bir ısı alış verişinin varlığını ortaya koymuştur. İnsan ve çevresi arasındaki ısı alış verişinin etkenleri P.O.Fenger tarafından yapılan sınıflamada iki grupta toplanmaktadır. [72,s.56]

.Birinci derecedeki etkenler, yapılan eylemin nitelik ve nicelikleri, ortalama radyasyon ısı, bağıl nem, hava

devinin hızı ve giysi özellikleridir.

.İkinci derecedeki etkenler ise, giysi ısısı, deri ısısı, terleme hızı, deri yüzeyinin nemi v.b. etkenlerdir.

Konutlarda tek bir mekanın ısıtılması iç mekan düzenini etkilemektedir. Çünkü tüm eylemler aynı mekana toplanmakta, o mekanın zaman içinde kullanım süresi diğerlerine nazaran daha çok olmaktadır.

Kullanıcının bağlı olduğu kültür grubuna, yaş ve seks gibi ayırıcı özelliklerine göre eylemlerindeki ısı gereksinimleri farklıdır. Örneğin dinlenme sırasındaki ısı gereksinimi ile çalışma sırasındaki ısı gereksinimi aynı değildir. Bunun gibi, uyuma eyleminin gerektirdiği ısısal ortam, yıkanma eyleminin gerektirdiğinden çok daha düşüktür. Bunun dışında, eylemleri yapan kullanıcının erkek, kadın, çocuk ya da yaşlı olmasına göre yine ısısal ortam değişmektedir. [32,s.150]

-İşitsel çevre

Mekan biçimlenişinde işitsel çevre ortamının sağlanması çağımızda önemli bir sorun olmuştur. Endüstri çağının sağladığı konut olanakları, birlikte rahatsız edici sesleri getirmiştir. Örneğin, çamaşır makinesi, elektrik süpürgesi, bulaşak makinesi v.b. gibiaraçların gürültülü çalışması gibi. [32,s.150]

İşitsel çevrenin insan üzerindeki en önemli etkisi ses-ten sıkılma olarak belirlemektedir. Gürültülü, elektrikli araçların aile bireyleri üzerindeki etkisi olumsuzdur.

İşitsel çevre açısından sesler ile eylemler arasında rahatsızlık yaratan- yaratmayan ve rahatsız olan - olmayan ilişkisi kurularak bir araya getirimler araştırılabilir. [32,s.150]

.Rahatsızlık yaratan ses ile rahatsız olan eylem biraraya gelemez.

.Rahatsızlık yaratan ses ile rahatsız olan eylem biraraya gelebilmesine karşın istenmeyen bir çözümdür.

.Rahatsızlık yaratmayan bir ses ile rahatsız olan eylem, biraraya gelebilmesine karşın istenmeyen bir çözümdür.

.Rahatsızlık yaratmayan ses ile rahatsız olmayan eylem biraraya gelebilir.

Bu saptamalar, sesin rahatsız edici olup olmamasındaki yorumlar açısından, kullanıcının bağlı olduğu kültür grubuna ve karakteristiklerine bağlı olarak değişebilmektedir. [32,s.150]

-Görsel Çevre

Konutlarda görsel çevrenin iç mekan düzenlemesine etkisi daha çok görsel mahremiyete ilişkindir. [32,s.151]

.PSİKO - SOSYAL ÇEVRE ETKENLERİ

-Sosyal çevre

Sosyal çevre etkeni, kullanıcının bağlı olduğu kültür grubu toplumsal yapısı ile yakından ilgilidir. Aile bireylerinin çevresindekilerle ve birbiriyle olan ilişkileri, çocukların anne ve babalarına olan yakınlıkları, saygıları ve davranışları, aile içindeki dayanışma ve işbölümü, konut iç mekan biçimlenişinde önemli rol oynayan sosyal etkenlerdir. [32,s.151]

Sosyo - kültürel değişimler, hemen hemen tümü ile baba yönetiminde, denetiminde ve otoritesinde olan geleneksel ailenin yapısını da değiştirmekte, karşılıklı anlayış ve fikir birliğinin etkin olduğu yeni bir yapıya yöneltmektedir. Eskiden yalnız babanın ekonomik gücü ile yaşamlarını sürdüren aile bireylerinin, çağdaş koşullar karşısında parasal

katkıda bulunmaları zorunluluğu doğmuştur. Kadın ve çocukların ekonomik bağımsızlığa kavuşması, ailedeki eski geleneksel bağların zayıflamasına ve yerine bazı değerlerin benimsenmesine neden olmaktadır. [32,s.151]

Ailenin sosyal yapısında iç mekan düzenini etkileyen en önemli öge yetişkin çocuklardır. Modern ailede yetişkin çocukların yaşantıları diğer bireylere göre oldukça farklıdır. Çalışma, arkadaşlarla ilişki, iş ilişkileri v.b. özel bir takım gereksinimleri ortaya çıkarmaktadır. Bu özel gereksinimler, bazı durumlarda girişleri bile ailenin genel yaşantısını etkilemeyecek biçimde düzenlenen mekan ayrımını gerektirmektedir. [32,s.151] Diğer yönden, özellikle kentlerde ailenin gelirine katkıda bulunmak amacıyla iş ilişkilerine giren kadının konut içindeki görevleri değişmektedir. Tek başına ev işlerini yürütememesi, diğer bireyler arasında görev dağılımını gerekli kılmaktadır. Bunun yanı sıra, teknolojik düzeyin yükselmesiyle gelişen yeni ekipmanların, zorunlu ev işlerini kolaylaştırdığını ve bireylerin sosyal ilişkilere daha çok süre ayırmalarına olanak sağladığını da benimsemek gerekir. [32,s.151]

Tüm bu değişimler, ekonomik sıkıntılar yüzünden boyutsal küçülmeye uğrayan mekanların, bölümmeden , olanak ölçüsünde günün her kesiminde uygulanabilir esnekliğe kavuşturulmasını zorunlu kılmaktadır. [32,s.152]

-Estetik

Mekanda estetik, renk,tekstür, fon, biçim v.b.açılardan ele alınabilir. Bu konuyu her kültür grubu, hatta aynı kültür grubundaki bireyler farklı yorumlanmaktadırlar. [32, s.152]

-Davranışsal Çevre

Mahremiyet, egemenlik alanı ve kişisel alan olmak üzere üç bölümde incelenecektir.

1.Mahremiyet

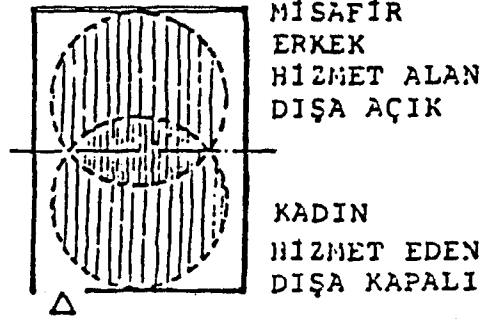
Konut içinde bireyler bazı eylemlerinde başkalarının gözleminden ya da duyumundan uzakta olmak isterler. Bu gizlilik duygusu, kültür gruplarına göre farklı düzeydedir. İki tür mahremiyetten söz etmek mümkündür.

.Görsel Mahremiyet : Konut içindeki aile bireylerinin, birbirlerine ya da bir başkasına görünmesi sakıncalı olan eylemleri içerir. Örneğin uyuma, aile bireyleri arasında gizlenmesi gerekmeyen bir eylem olmasına karşın, dışardan gelen kişilere göre mahrem bir eylemdir. Yıkanma eylemi, tüm aile bireyleri arasında karakteristiklere göre farklı düzeyde olmak üzere mahremiyet gerektiren bir eylemdir.

.İşitsel Mahremiyet : Aile bireylerinin birbirleriyle veya aile dışı kişilerle ilişkilerinde duyulmak istenmeyen sesleri içerir. Bu tür mahremiyetin aile bireylerinin karakteristiklerine ve birbirlerine olan yakınlıklarına bağlı olarak etkinlikleri değişmektedir. [32,s.152-153]

Mahremiyet, "kişi veya grupların birbirleri ile olan etkileşimlerini kontrol eden ve farklı örüntülerde oluşan, davranış mekanizmalarını ayarlayan, zihinsel bir süreç" tir.

Örneğin, Geleneksel Türk Konut Mekanlarında da mahremiyet, haremlik - selamlık gibi mekanları doğurmuştur. Burada mahremiyeti oluşturan en önemli etken islam dini inançlarıdır. İslam inancı, ailenin iç yaşantısının yabancılarda gizlenmesini ve aile fertleri dışında, kadın ve erkeğin birarada oturmaması gibi etkiler yapmıştır. Bu kurallar, farklı ölçeklerde, konut iç mekan düzenini etkilemiştir. [Şekil,3.19]

Şekil 3.19. Mahremiyet davranışının mekanı oluşturmaları
[44, s.20]

Türk evi odalarında dini inançlara göre yıkanma eyleminin saklanması getirdiği mahremiyet davranışı sonucunda gusülhaneler ortaya çıkmıştır. Ayrıca mahremiyetin etkisi içe dönük yaşantıyı, ve orta mekan kullanılmasını ortaya çıkarmıştır.

Geleneksel Türk Konut mimarisinde mahremiyet olgusu, zemin katların dışa kapalı, pencerelerin küçük ve kafesli, mekanların içe dönük bir kurguda oluşumunu etkilemiş, iç-dış çevre ilişkilerini, cephe dispozisyonlarını, doluluk boşluk oranlarını, sokak girişlerini biçimlendirmiştir.
[72, s.10]

Mahremiyet kavramı, geleneksel Türk evindeki mekan boyutlarını da etkilemiş, pencere önündeki baş köşede oturan evin beyi ve çevresinde yerleşen misafirler, dışa açık bir alan oluştururken, kadın, seki altında, hizmet veren, dışa kapalı bir zonda yer almıştır. [44, s.10]

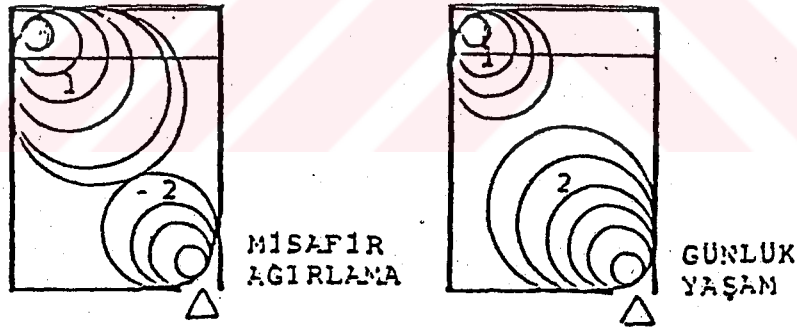
2. Egemenlik Alanı

"Egemenlik sınırı" (territorial alan) kişinin ya da kültür grubunun kullandığı, mülkiyet duyduğu, denetlemek istediği özel bir mekan parçasıdır. Bu kavram, konut iç

mekan düzeninde güvenlik, sahip olma ve kontrol mekanizması olarak rol oynamıştır.

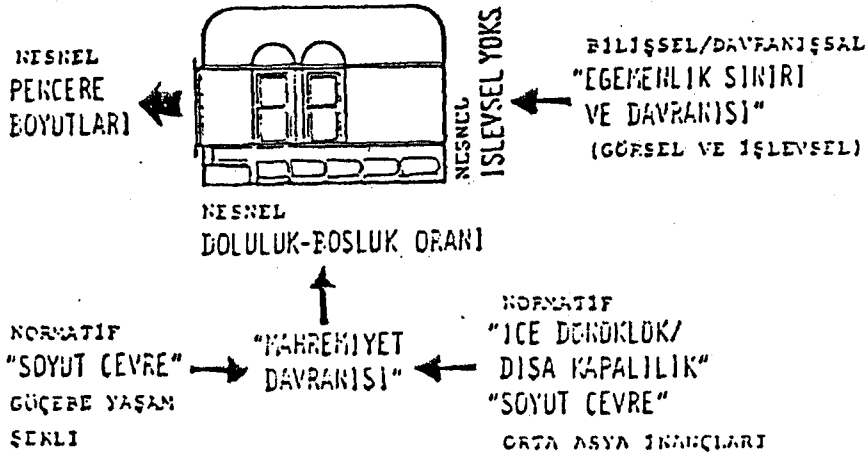
Kişinin konut iç mekanı içinde yaptığı herhangi bir eylem sırasında egemen olduğu alan bellidir. Bu alan, kişinin yapmakta olduğu eylem, o eylemin alanı, kişinin bağımlı ve bağımsız özelliklerini belirlemektedir.

Örneğin, Geleneksel Türk Evi'nde "baş oda" ayrımının yapılması, ya da aile reisi odasının konuk odası olarak belirlenmiş olması, aile reisinin belirli bir mekan parçası üzerinde denetim elde etme isteğine dayanmaktadır. Odalarda, statüye göre yer düzenlemesi, farklı zonlar oluşturulması ve aile reisinin oda girişini görebilen, girişten en uzak köşede oturması, görsel olarak psikolojik egemenlik alanı oluşturma isteğinin somut sonuçlarıdır. [72,s.12]
[Şekil,3.20]

Şekil 3.20. Egemenlik sınırı davranışının odanın çok amaçlı kullanımına etkisi [44,s.20]

Sabit oturma ekipmanı olan sedirlerin dışa dönük olarak pencere kenarında birinci bölgede yer alması da, dış mekânın görsel denetiminin sağlanması sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Geleneksel Türk Evi'ndeki oda içinde, kullanma alanları insan boyutlarının dışına çıkmamaktadır. Per-vazlar, algısal olarak egemen olunabilen alanı belirlemektedir. [72,s.12] [Şekil,3.21]

Şekil 3.21.Egemenlik alanı [44,s.20]

3.Kişisel Alan

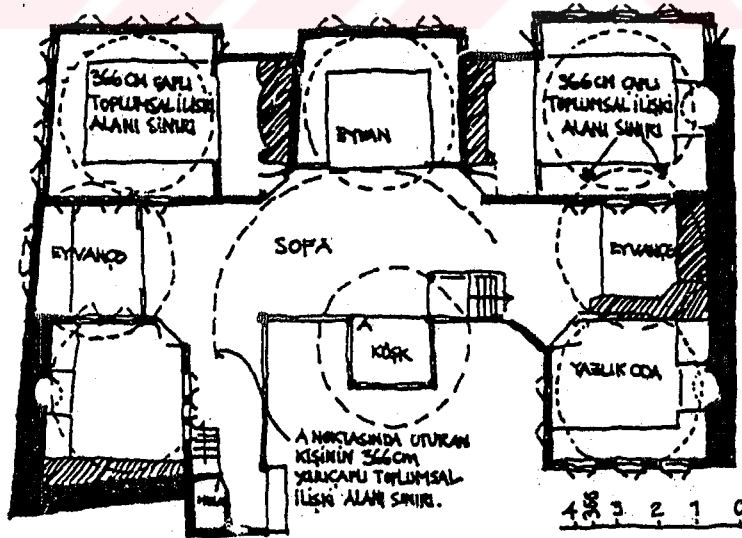
Kişisel alan, insanın diğer kişiler ile kendi arasında, sınırlarını belleğinde belirlediği mekanlar dizisidir. [44 s.11]

Her kişi vücudu çevresinde bir alana sahiptir ve sınırları kişinin belleğinde gizlidir. Bu alana herhangi bir içeri sokulma davranışı iyi karşılanmaz ve mahremiyete saldırı olarak kabul edilir. Antropolog Edward T.Hall, toplumsal koşullardaki insanlar üzerinde yaptığı bir çok gözlem sonucunda, insanlar için dört uzaklığın yeterli olduğunu saptamıştır. Bu uzaklıkları ve bunların oluşturdukları mekanları samimi, kişisel, toplumsal ve kamusal olarak isimlendirmiş ; ayrıca herbirini yakın ve uzak aşamaya ayırmıştır. [73,s.89]

- 1 Samimi Uzaklık (Yakın Aşama) (0 - 15 cm. arası)
Samimi Uzaklık (Uzak Aşama) (15- 46 cm.arası)
- 2 Kişisel Uzaklık (46 - 122 cm. arası)
- 3 Toplumsal Uzaklık(122-366 cm. arası)
- 4 Kamusal Uzaklık (366-762 cm. arası)

Farklı toplum ve kültürlerde farklı biçimlerde ele alınan kişisel mekan kavramı, Türk mekanının biçimlenişinde büyük etken olmuştur. Odalar ve sofalardaki oturma yerleri insanın rahat görme ve işitme sınırlarını gözetten ölçülerde ele alınmış, sabit oturma ekipmanı olan sedir, dışa dönük olarak pencere kenarına çekilmiş, taşınabilir minderler ise, hareket ettirilerek kişiler arasındaki uzaklıklar ayarlanmıştır. [Şekil,2.22] Bu uzaklıklar, esnek, çok amaçlı kullanma cevap veren bir orta alan oluşturmıştır. [44,s.11]

Bir mekan içinde veya mekanlar arasında birbirini takip eden eylemler, kişisel mekan uzaklığı sınırları içine girmekte, odalar bu sınırlar içinde biçimlenmektedir. Toplumsal uzaklık sınırı olan 3.66 m. ile oda boyutları arasında birebir bir ilişki gözlenmektedir. Odaların boyutları ve biçimlenmesinde etkili olan kişisel alan, aynı zamanda Geleneksel Türk Evi'nin mekanlarını oluşturmuş ve biraraya gelişleri konusunda etkili olmuştur. [Şekil,3.22]

Şekil 3.22. Kişisel alanın oda boyutlarını belirlemesi
[6,s.189]

3.3 STRÜKTÜREL ANALİZ

Sistemin strüktürel analizi, kapsamı belirlenen sistemin elemanlarıyla bu elemanlar arası ilişkilerin saptanması sürecidir. Tez sorunsalını oluşturan tasar kavramlarının, sistem elemanlarına dönüştürülmesi amacıyla, bu bölümde yapının açılımlarla, sistem içi elemanlarının ne olabilecekleri ve bu elemanlar arası etkileşimlerin kapsamı, kısmen belirlenmeye çalışılmıştır. Bu alt bölümde ise, sistem elemanları bir kez daha soyutlanarak sıralanacak ve elemanlar arası etkileşim düzeni niceliksel ve niteliksel konumları ile verilmeye çalışılacaktır. [55,s.38]

Sistem içi elemanların ayrımı :

İnsan - mekan etkileşim sisteminin tez sorunsalına uyarlanması alt bölümünde, kapsam içi tutulacak sistem elemanları belirlenmişti. Bu alt bölümde, konut iç mekan düzenlemesine etki eden faktörler sistem içi elemanları olarak belirlenmişti. Saptanan sistem elemanları şunlardır:

- Aile büyüklüğü
- Cinsiyet
- Yaş
- Antropometri
- Eğitim düzeyi
- Ekonomik güç
- Eylem nicelikleri
- Eylem nitelikleri
- Ekipman cinsi ve sayısı
- Ekipman büyüklüğü
- Enerji kullanımı
- Mekan boyutları
- Ekipman düzeni
- Üçüncü boyut kullanma oranı
- Zaman içinde kullanım

Elemanlar arası ilişki ağı :

Sistemin strüktürel analizi, mekan elemanlarının yanı sıra, elemanlar arası ilişki ağının belirlenmesi adımını da içermektedir. Bu nedenle bu bölümde elemanlar arası ilişkilerin niceliksel analizlerine girilmeden, elemanlar arasında nasıl bir ilişkinin ve olduğu saptanmaya çalışılacaktır. Bu işlem için ise, elemanlar arası ilişkiler, bir ilişki kafesi ile ifade edilecektir. [63,s.273] Bu süreç ile oluşturulan şematik anlatım [Şekil,3.23] de gösterilmiştir.

3.4. DAVRANIŞSAL ANALİZ

Mekan gereksinmelerinde etkin olan ve onlar arası ilişkiler düzeninin saptanması ile kurulan sistem, statik ve sabit görünümlü bir mekan niteliği taşır. Bu yöntem sonucu belirlenen mekana, kullanıcının cevap ve reaksiyonlarının ne olacağı sorunu ortaya konan sistemin davranışsal analizinin yapılması zorunluluğunu doğurur. [50,s.40]

Konutta iç mekan kullanımı ve düzenlemesini etkileyecek faktörler, strüktürel sistem analizi ile belirlenmişti. Davranışsal analiz sürecinde ise, ilişki ağı ile gösterilen bu ilişkiler düzeninin, mekanı oluşturan kabuğa nasıl yansındıkları, mekana ilişkin boyutsal özellikleri nasıl belirledikleri incelenecektir.

Kullanıcının genel mekan kullanımı alışkanlıkları ve görgülerine dayanılarak tasarlanacak tasavvuri bir konut içinde, kullanıcının bir obje olarak, davranışsal tutumu saptanarak davranışsal analiz gerçekleştirilecektir.

AİLE BÜYÜKLÜĞÜ

CİNSİYET

YAŞ

ANTROPOMETRİ

HANE HALKI EĞİTİM DÜZEYİ

HANE HALKI EKONOMİK GÜCÜ

EYLEM NİTELİKLERİ

EYLEM NİCELİKLERİ

EKİPMAN CİNSİ VE SAYISI

EKİPMAN BÜYÜKLÜĞÜ

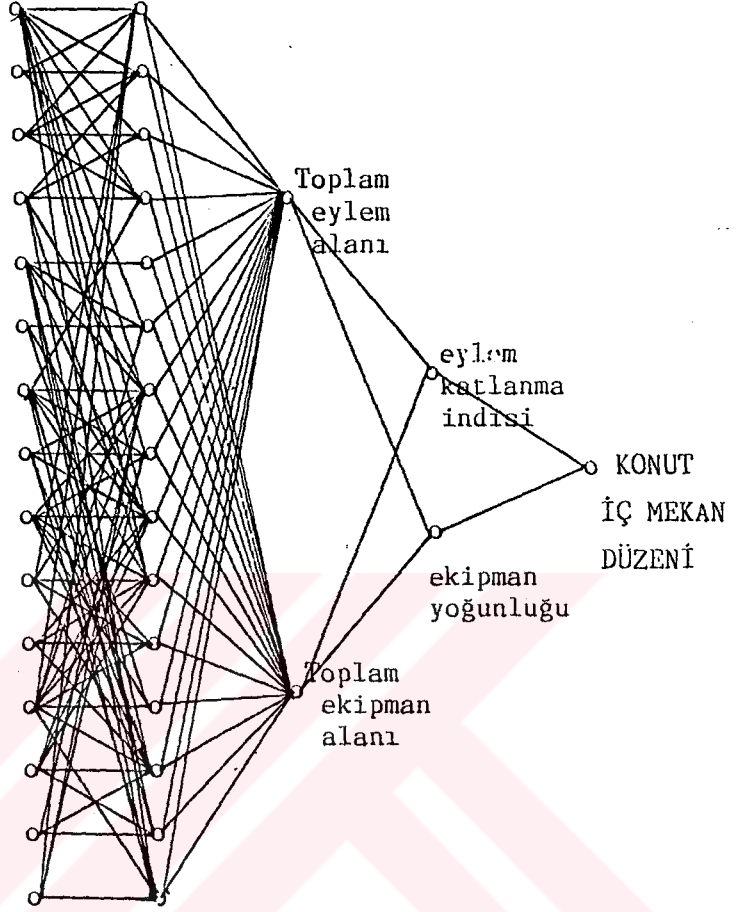
ENERJİ KULLANIMI

MEKAN BOYUTLARI

EKİPMAN DÜZENİ

3. BOYUT KULLANMA ORANI

ZAMAN İÇİNDE KULLANIM

Şekil 3.23.Sistem elemanları arası ilişkiler kafesi

BÖLÜM 4. ENDÜSTRİLEŞMENİN VE TEKNOLOJİK GELİŞMELERİN KONUT İÇ MEKAN DÜZENİNE ETKİLERİ

Bu bölümde, teknolojinin ve endüstrileşmenin tanımı yapılacaktır, endüstrileşmenin tarihsel gelişimine ve endüstri devrimine yer verilecek, incelenen kavramların konut iç mekan düzenine etkileri örneklerle ele alınacaktır.

4.1. ENDÜSTRİLEŞME VE TEKNOLOJİNİN TANIMLANMASI

4.1.1. Teknoloji

Teknoloji, bir sanayi dalında, belirli ürünlerin yapımı için gerekli araçların, işleme yöntemlerinin incelenmesidir.

Yunanca " tekhnē " (sanat, zanaat) ve " logos " (söz, sözcük) kelimelerinden oluşturulan teknoloji terimi, Eski Yunan'da " sanatlar üzerine konuşma " anlamına geliyordu. Zaman içinde anlamı değişen sözcük, bilimsel araştırmalardan elde edilen somut ve yararlı sonuçları ve bunlara ilişkin araç, yöntem ve süreçlerin bütününe ifade eden bir anlam kazanmıştır.

Teknik, temel olarak alet yapımı ve alet kullanarak sonuç alma yöntemleri anlamına gelir. Alet yapma yeteneği, insanı türünü öteki canlılardan ayıran temel niteliktir. Bu niteliği nedeniyle insan, en başından beri teknoloji üreten bir varlıktır ve teknolojinin tarihi insanlığın tüm evrimini içerir.

Teknoloji, genellikle üretimde kullanılan alet ve makineler ve üretim sonucu çıkan ürünle (hardware) çağrıştırılır.

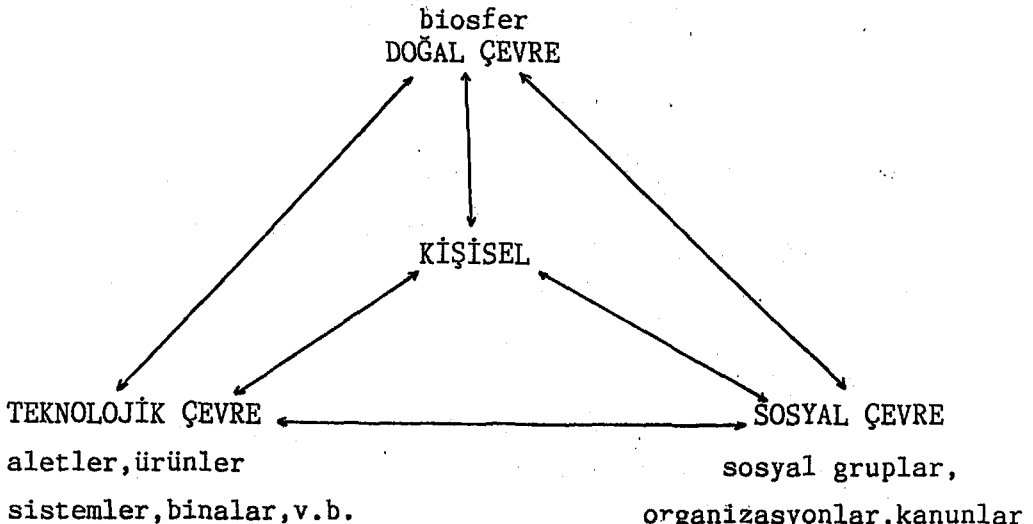
Bu çağrışım, az kapsamlı bir tarif oluşturmaktadır. Üretim, aynı zamanda fiziksel olmayan teknikleri, metod ve prosedürleri (software) de beraberinde getirir. [74,s.53]

Donald Schon teknolojiyi, " insan kabiliyetinin genişletilmesiyle yapılan fiziksel ekipman veya metod, ürün veya metod, alet veya teknik " olarak tanımlamaktadır. [75,s.13]

Dickson ise teknolojiyi, " toplum tarafından kullanılan aletler ve makinalar ve aralarında kullanımlarıyla oluşan ilişki " anlamında bir kollektif kavram olarak kullanmaktadır. [76s.31] Dickson, teknolojiyi hukuk veya eğitim sistemine benzer bir sosyal kurum olarak görmektedir.

Teknoloji, aynı zamanda bir alet, bir makina veya bunların toplumdaki koleksiyonları olarak değil, bir sosyal metod olarak tanımlanabilir. Bu nedenle, Gabraith teknolojiyi " bilimsel ve pratik işlere organize edilmiş bilginin sistematik aplikasyonu " olarak tanımlamıştır. [77,s.7]

Teknoloji, insanın çevresini saran üç çevreden biridir. Bu üç çevre, doğal, sosyal ve teknolojik çevrelerdir. Tüm bu çevreler ve bu çevreleri oluşturan elementler ve sistemler birbirlerini etkilemektedirler. [74,s.11] [Şekil,4.1]

Şekil 4.1. İnsanı saran çevreler [74,s.11]

Teknolojinin çeşitli uygarlıklarda tarih boyunca gösterdiği gelişmede toplumla ilişkiler açısından başlıca üç özellik dikkati çekmektedir. Bunlar, toplumsal gereksinim, toplumun kaynakları ve toplumsal ortamdır. Teknolojik gelişmede toplumsal gereksinim temel itici güç olmuştur. Daha iyiye sahip olma içgüdüğü ve ihtiyaçlar bu itici gücü oluşturmaktadır.

Teknolojik ilerlemede toplumsal kaynakların (sermaye, gereç, vasıflı işçi) büyük önemi vardır. Bir teknolojik gelişimin gerçekleşebilmesi için uygun gereçlerin, uygun yöntem ve tekniklerin ve bunları uygulamaya yetenekli teknik becerilerin bulunması gerekir. Leonardo da Vinci'nin notlarında yer alan helikopter, denizaltı ve uçak tasarımlarının hiçbirisi bu nedenlerle gerçekleşmemiştir.

Teknolojik ilerlemenin bir başka koşulu da toplumsal ortamın yenilikleri algılayıp benimsemeye açık olması, toplumda ki egemen güçlerin yeniliklere karşı olumlu tavır almasıdır.

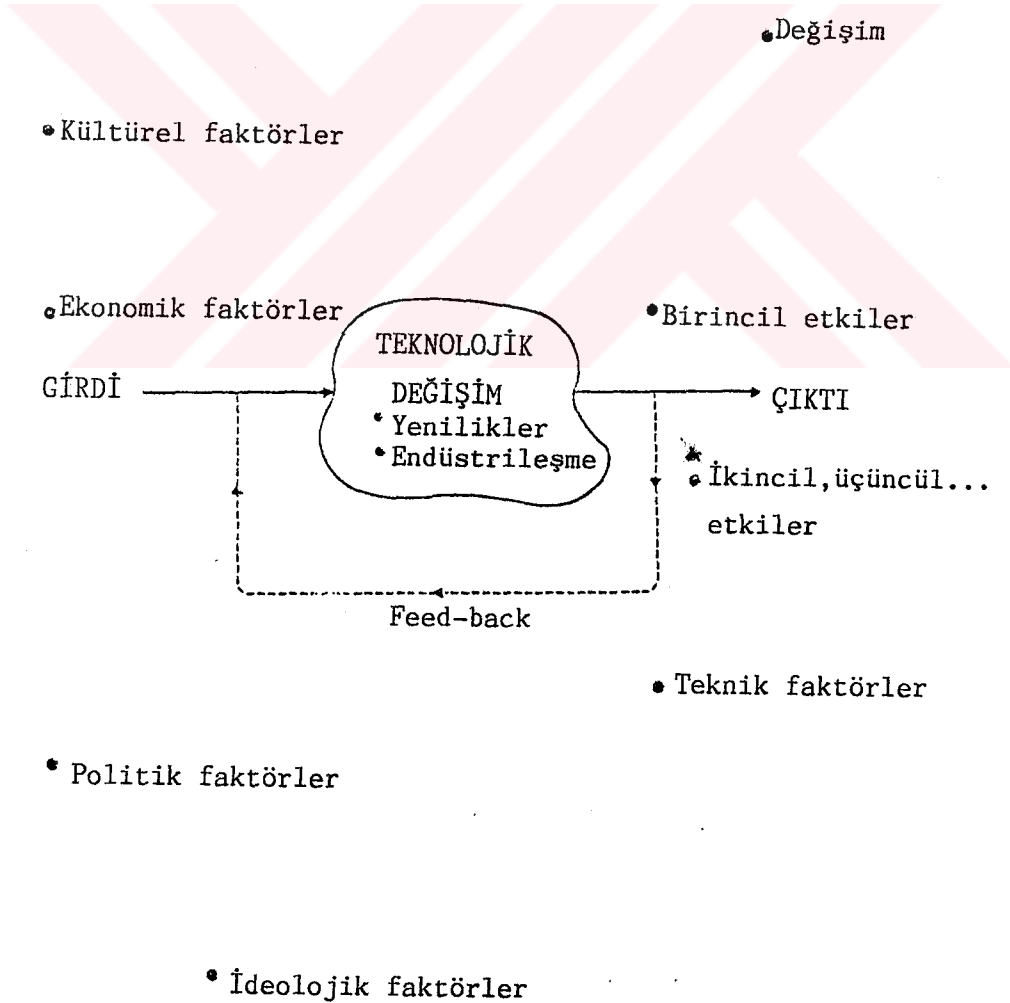
Teknolojik değişimler sosyal önem taşımaktadır. Genellikle bu önem, yeni bir ürün, teknik veya sistem topluma tanıtıldığında istenmeyen veya beklenmeyen etkilerin belirmesine göre görülebilir. Böylece, örneğin, özel otomobil, kişisel devingenliği artırırken aynı zamanda trafik sıkışıklığı ve kazalara da yol açmaktadır. [74,s.14]

Teknolojik gelişme, sadece ürün yeniliklerine neden olmaz aynı zamanda üretimin anlamı ile birleştirir. Örneğin önceden elle yapılan bir işin ne zaman makinalaştırılacağı veya daha etkili endüstriyel metodun ne zaman adapte edileceği, teknolojik değişimin içindedir.

Teknolojik değişim, endüstrileşme metoduna bağlıdır; toplumların ortaya çıkışı temelde endüstriyel üretime, iç ticarete ve ürün pazarına dayanmaktadır. Teknolojik değişim, insani,

sosyal ve doğal bir çevre kavramında oluşur; motorlu taşıtlar, makineler veya endüstrileşme çerçevesinde kabul edilir. Bunlar çevreye, çevresel değişimler de teknolojik değişime etki eder. [Şekil,4.2]

Teknolojik gelişme, günümüzde pek çok sorunu da beraberinde getirmiştir. Günümüz toplumları bu gelişmeler karşısında önemli kararlar almak durumundadır. Teknolojik gelişmeyi toplumsal amaçlarla uyumlu olacak biçimde denetleyip düzenlemenin gerekliliği ve teknolojinin günümüzde çok büyük bir hızla ilerlediği de gözönüne alındığında, toplumlara büyük bir sorumluluk yüklenmektedir.

Şekil 4.2.Teknoloji-toplum ilişkisi [74,s.10]

4.1.2. Endüstrileşme

İktisat biliminin daha başlarında endüstri kavramı, zenginlik yaratan bütün çabalara uygulanıyordu. Günümüzde bu terim, yararlı eşyaların üretimi amacıyla madde veya ürünlerin değişim işlemleri için kullanılır. Besin maddeleri dışında, insanın kullandığı ve tükettiği her şey endüstri ürünü olduğuna göre, bu ürünün insan yaşamısındaki rolü ister istemez büyük olacaktır. Medeniyetin gelişmesi, endüstrinin gelişmesine bağlıdır. Soyut bilim, bu gelişmenin buhar ve elektrik gibi unsurlarını sağlamıştır. Endüstri, bunlardan yararlı sonuçlar çıkarmış, kelimenin iktisadi anlamıyla zenginlikler yaratmış ve çağdaş medeniyeti meydana getiren yaşama, ulaşım, konfor ve bilgi imkanlarını, insanlığın gitgide daha geniş bir bölümünün emrine vermiştir.

Endüstriyel sistemin gelişiminde yer alan temel değişimler şöyle sıralanabilir: [78 ,s.17]

1.FABRİKA ÜRETİMİ

Pek çok zanaatçı, fabrikalarda sermaye sahibinin kontrolü altında toplanmıştır. Artık zanaatkarın bağımsız çalışması ortadan kalkmıştır, müşteriyle yakın ilişki içinde ürettiği objenin özelliklerini tartışmamaktadır.

2.EMEĞİN (İŞİN) BÖLÜNMESİ

Emeğin daha küçük ve özel işlere bölünmesidir. Her özel iş, çıktı ürünün bir parçasını üretmektedir. Bu durum, ürünü parçalara bölmek ve yapım ve biraraya getirme safhasında bu parçaları temin etmek olmak üzere iki metodu gerektirmektedir.

3.BİLİMSEL MÜDÜRLÜK

Dizaynın yapımdan ayrılması, ikisinin de birbirinden izole edilmiş halde kullanılmasıdır.

4.MAKİNALAŞMA

Fabrikanın organizasyonunun rasyonelleşmesi, kas kuvveti ile makinelerin dereceli yer değiştirmesidir. Sonuç ürünün küçük parçalara bölünmesi makinalaşmaya da yol açmaktadır. Her parçanın en iyi şekilde üretilmesi söz konusudur.

5.EKONOMİ ÖLÇEĞİ

Yeni dizayn fikri, yeni dizayn kriterleri ile kabul edilebilir. Örneğin üretim kavramı, dağıtım kavramı, satış kavramı, endüstriyel ve iş ekonomisi talepleri. Dizayn kavramının kendisi şüphesiz bir baş merkezde odaklaştırılmalıdır.

Endüstriyel değişim, "ne yaptığını bilmeyen metod" dan "ne yaptığını bilen metod" a yönelen ve "ne yaptığını bilmeyen metodun " yetersizliğini ifade eden bir kültürel değişimdir. Bu kültür değişimi önceleri yavaş hareket ediyor ve adaptasyon için kafi zaman kalıyordu; şimdi ise bu değişim çok hızlı olmaktadır ve adaptasyon bazı alanlarda gerçekleşmemektedir.

Endüstrileşme, ekonomisi temelde üretimin ve toplu pazarın endüstriyel metodları üzerine kurulmuş tipte toplumların gelişmesini ima eder. [78,s.47] Teknolojik gelişmenin bir parçasından, endüstrileşme, ekonomik ve sosyal organizasyondaki teknik metod ve değişimleri içerir.

Endüstrileşmiş ve endüstrileşmemiş toplumları, makineleri, binaları, şehir ve kasabaları, insanların çalıştıkları meslekler, boş zamanların değerlendirme aktiviteleri, toplu üretim medyası, yollar ve trafik gibi konularda karşılaştırırsak kültürel, sosyal sınıflar, planlama, eğitim, tarım konularında oldukça farklı olduklarını görürüz.

"Endüstrileşme" olayı buraya kadar yer almış olan çeşitli açıklama ve tanımlar yanında bir de şöyle tanımlanabilir : "Endüstrileşme, herhangi bir üretim kesiminde girişimci-kullanıcıların yerini piyasaya hazır mal veya hizmet arz etmek amacını güden profesyonel girişimcilerin alarak; sürekli, büyük ölçekte üretime geçilmesi ve bu doğrultuda üretkenliği arttırmaya yönelik belli teknik ve ekonomik çözümlerin yaygın bir biçimde uygulanmaya başlanmasıdır". [79,s.9]

Endüstrileşmiş üretimin temel karakteristikleri şöyle sıralanabilmektedir :

- 1.Üretim süreçlerinin içerdiği karmaşık eylem ve işlemlerin basit parçalara bölünerek, "işbölümü" nün sağlanması.
- 2.İş bölümü sonucu elde edilmiş olan basit "işlemlerin sıralanması" ve rasyonel (akılcı) bir şekilde düzenlenmesi.
- 3.Düzenlenmiş ve sıralanmış işlemler ile mümkün olduğu ölçüde "kesiksiz ve sürekli bir üretim"in sağlanması.
- 4.Kesiksiz ve sürekli bir üretimde işçiler tarafından işlemlerin tekrarının sağlanması ve bu tekrarlama sonucu işlemlerde uzmanlaşmanın gerçekleştirilmesi.
- 5.Tekrar edilmekte olan işlemlerde, mümkün oldukça, el emeğinin yerine makinaların kullanılmasıyla, makinalaşmaya gidilmesi.
- 6.Büyük ölçüde makina kullanılarak üretilmekte olan ürünlerde; kaynakların sınırlı sayıda ürün türünün üretiminde yoğunlaştırılmasıyla, standartlaşmaya gidilmesi.
- 7.Strandartlaşma çabaları sonucu, ürünlerin kullanılan kaynakların en az israfını sağlayacak biçimde tasarlanması.
- 8.Kaynakların en az israfını sağlayan üretmekte olan üretim süreçlerindeki yönetim işlevlerinin yerine getirilmeleri.

4.2. ENDÜSTRİLEŞMENİN TARİHSEL GELİŞİMİ VE ENDÜSTRİ DEVRİMİ

Endüstri, yani aletle alet yapma ilk olarak taş devrine kadar uzanıyor. Mızrak ucu için taş kullanılıyordu. Tarih öncesi çağlarda yontma taştan, sonraları da cilalı taştan silah yapılmıştır. Bu, insanoğluna, hayvanlara karşı korunma ve yiyecek edinme imkanını sağlamıştır. İşte bu yontulmuş çakmaktaşları, ateşlerden kalan küller yoluyla uzmanlar, homo faber'in tarih öncesinde ortaya çıktığını kabul etmektedirler. Taştan sonra ren geyiğinin kemik ve boynuzları kullanıldı. Sonra bronz ve arkasından demir devri geldi, bu arada kumaş dokuma ve deri tabaklama işleri gelişti. Bütün eski çağ boyunca ve modern çağdan çok önce endüstri, zanaat biçiminde kaldı ; az sayıdaki atelyelerde önceleri köle, sonra da çok düzenli bir hiyerarşi içinde çırak, kalfa ve usta loncalarında yer alan hür işçiler çalıştırıldı.

Konut mimarisi Rönesans'a gelinceye kadar çoğu kez isimsiz yapı ustalarının inşa ettikleri binalardan oluşmuştur. Bu endüstrileşme öncesi toplumda müşteri, bir diğerinden üstün, tanınmış, toplum tarafından saygı duyulan ve estetik yargıları benimsenen bir mimar seçebilmiştir. Mimar da müşterisinin gereksinmelerini ya kendi gereksinmelerine benzediğinden ya da bu gereksinmeler toplumsal geleneklerce kurallaşmış olduğundan yalnız bu geleneklere uymuştur. [73,s.33]

Ancak 15.yüzyıl sonunda Portekizlilerin Afrika altınının yolunu değiştirmeleri ve Magrip altınının tükenmesiyle sermayelerin doğuya kaçma olgusu doruk noktasına varmış; Akdeniz devletlerinde ekonomik bunalım başlamıştır. İtalyan siteleri bu bunalıma çözüm bulmak için endüstrinin gelişmesine yönelmişlerdir. [73,s.33]

Barış dönemlerinde ve özellikle 15.yüzyıla doğru ticaretin yaygınlaşması, tüm Avrupa'ya mal gönderen ve sadece şehir veya

eyalet sınırları içinde kalmayan, yoğun sanayi kollarının doğmasına yol açtı. Kumaş ve bez yapımı, büyük pazarlar sağlayan kalite ve fiyatlarla İngiltere ve Hollanda'da gelişen ilk endüstri kolu oldu. Loncalar ; hükümetler, şehirler veya devletler tarafından korunmakta ve düzene sokulmaktaydı.

16. yüzyıl başında İspanyolların denetimi altında elde edilen Amerikan altın ve gümüşü, - Akdeniz ticaretindeki gerileme ve Osmanlılara bağlı korsanlık faaliyetleri yüzünden - mal karşılığı Almanya, Kuzey Avrupa ve Britanya adaları yönünde dağılmıştır. Böylece Batının parasal gücü oluşmuş ve imalathanelerle birlikte egemen bir ekonomi kurulmuştur. [74,s.33]

Yapım tekniği ise çok önemsiz gelişmeler gösteriyordu. Demir sınırlı miktarda üretilirken silah yapımı önde geliyordu. Toprak yüzeyine yakın yerlerden çıkarılan kömür, dökme demir, cam ve seramik fırınlarda kullanılıyordu. Devindirici kuvvet sadece su değirmenlerinden elde ediliyordu. El ustalığı ve insanoglunun yaratıcılığı, tüm ilerlemelerin kaynağıydı. Ulaştırma, at arabası ve yelkenli gemilerle yapılmaktaydı. Makineleri çalıştıran buhar, 1700 ' lere doğru,sınai üretime esaslı bir değişiklik getirdi. Bu devirde makineleşme doğdu; fabrikalarda yapım araçları, maden ocakları çevresinde de sanayi kurumları yoğunlaştı; ulaşımın gelişmesi, imalat çabalarının artması ve el emeğinin kullanılması sayesinde uzak pazarlar açıldı ; sonuç olarak işçi sınıfı doğdu ve sermayeler anonim şirketler halinde toplandı.

Gelişmeler önceleri çok yavaş olmaktaydı ; suyu yükseltmede kullanılan ilk pompa 1700'de, çift etkili makine ve Watt kondansatörü 1780'de, Stephenson'un lokomotifi ve Seguin'in kazanı 1820'de yapıldı. Bu yeniliklerden ilk olarak maden ocağı sanayiinde, mekanik, demir ve çelik üretiminde faydalandı ve 19.yüzyıl ortalarında modern büyük sanayi kuruldu.

Gerek Ampere'nin teorik ve Gramme'ın teknik aşamalarında doğan elektriğin, gerek kimyanın sanayide uygulamaları, buharın yarattıkları ile kıyaslanabilecek derin yapı değişiklikleri meydana getirmedi. Fakat, elektrik enerjisinin iletim imkanları, devindirici gücün atelyelere, çeşitli bölgelere kadar yayılmasını sağladı ; baraj ve hidrolik trübin tekniği ise, kömür ve petrolden elde edilen enerjiye tabi bir artış kazandırdı. Petrol, kömürle yarışan bir yakıt olarak, ateşlemeli motorlar ile dizel motorlarında kullanılıyordu. Buna tabii gaz da eklendi. Nükleer enerji ortaya çıkmaya başladı. Kimya yeni endüstri kollarının doğmasına yol açtı ve önce inorganik maddeleri işlerken (sodyum hidroksit, sülfürik asit, çimento) ,sonradan sentez yoluyla organik ürünler alanında da yayıldı (boyalı maddeler, suni elyaf, plastik maddeler) .

Makineleşme, alet ve cihazların gücüyle birlikte, hassasiyet derecelerini de geliştirdi; bu sayede seri halinde değiştirilebilir parça yapımını, zincirleme ve kütle halinde üretim gerçekleştirdi.

Batıdaki bu endüstrileşme şehirlere doğru bir göçü doğurmuş; şehirlerde yığılan nüfus toplum düzenini bozmuştur. Ortaçağın söz sahibi sınıflarının karşısına endüstrinin doğurduğu kalabalık ve güçlü bir burjuva sınıfı dikilmiştir. İnsanoglunun kilise ve saray karşısında sesini duyurmak yürekliliğini kazanmasıyla burjuvazi, kendinden üstün sınıflarla özdeşleşmek isteği ve antik çağın hovardalığının etkisinde malikaneler yaptırmaya başlamıştır.

Fransız devrimi, parasal dirliğe sahip burjuvazinin siyasal bakımdan da her türlü aşağılık duygusundan sıyrılmasını ve Orta Çağın sanat yaratması sıkı düzeninin simgesi olan lonca örgütlerinin yasal yolla ortadan kaldırılmasını sağlamıştır. " Loncaların sıkı ve meslek (onurunu) herşeyin üzerinde gören (sıkı düzeninden) sıyrılan mimar, müşterisinin emrini harfiyen yerine getirmekte (sakınca) görmemiştir. Böylece, bu kimsele-
rin oturdukları evler, (doğallıklarından) çok şey kaybetmişler

ve birer dekor-yuva (durumuna) gelmişlerdir ". 1850 - 1860 yıllarına kadar konut mimarisine bu anlayış egemen olmuştur. Bundan sonra, endüstri büsbütün gelişmiş; kapitalist üretim biçimi gitgide daha belirleyici durum almıştır. 1872 ekonomik buhranın tüm Avrupa'ya yayılmasıyla " köyden şehre akın eden halk, bir lokma ekmek karşılığında hemen her şeyinden vazgeçmiş, bütün hayat alışkanlıklarını...kaybetmiştir. [74, s.34]

19. yüzyıl sonunda 20.yüzyıl başında burjuvanın oturduğu malikane her türlü insanca ölçünün ötesinde planlanmış; yoksul işçinin tek odası ise her türlü insanca yaşama düzeninden uzak bir özellik kazanmıştır. 1850- 1900 yılları arasında endüstri çevrelerindeki yaşantı koşullarının düzeltilmesi, işçilere konut sağlanması gibi konulara yönelinmiştir. I.Dünya Savaş'ndan önce yapılan uygulamalardan, yalnız kamusal sağlık ve güveni korumak için uygulanan yapı kurallarının ailenin toplumsal ve psikolojik gereksinmelerini her zaman karşılamadığı anlaşılmıştır. I. Dünya Savaşı sonrası ise yeni konut sorunu, ekonomi ve endüstri alanlarında girişilen tam bir kalkınma hareketi ve para sıkıntısı, yapım standartlarına uygun, gerekli ve pratik alana yönelen rasyonel bir çalışma düzenini gerektirmiştir.

1900 - 1930' un kuramcıları, toplumsal hedeflerin nasıl başarılacağına çoğu kez kararsız olmalarına karşın, aşağı yukarı, endüstrileşmenin doğurduğu, şehir koşullarının yumuşatılmasını istemişlerdir. Bu düzeltmeler, hızlı arabaların yavaşladığı, eski şehirlerin dar rüzgarlı sokaklarının daha çok açık mekanlar, geniş yollar sağlamak için üç veya dört katlı apartmanlar doğrultusunda her şeyi kapsamıştır. Endüstrileşmeyle ortaya çıkan bu modern faaliyet atılımı önericilerinin yolu yıkıcı olmuştur. Modern mimari ülküsü insanların nasıl yaşadıklarından daha çok, nasıl yaşayacakları ile uğraşmaya yönelmiştir.

Ancak endüstrileşmenin başlamasıyla mimar ve müşteri ilişkisi

de yeni bir görüntüye bürünmüştür. Geniş kapsamlı tasarımlarda tasarı için ödeme yapan, çoğunlukla hükümet veya dayanışma örgütü temsilcisi gibi müşteri, tasarımı kullanacak (içinde oturacak) müşteri değildir. Böylece, ödeyen müşteri ile kullanıcı müşteri farklılaşması olmuştur. Geçmişte aynı zamanda ödeyen müşteri olan kullanıcı müşteri ile mimarın dolaysız ilişkisi artık olmadığı gibi en önemlisi, kullanıcı müşteriler eskiye oranla daha çok farklı sınıftan ve hatta kültürdendir. Mimar, kendisinin ve müşterisinin mekan algısı, tanıma yapısı arasındaki sınıfsal ve kültürel farklılıkları kavrayamamıştır. [74,s.35]

ENDÜSTRİ DEVRİMİ

Tekniğin, sınai üretimin ve ulaştırma imkanlarının gelişmesi sayesinde, 18.yüzyıldan itibaren endüstri devrimi gerçekleşti. Endüstri devrimi, ilk olarak ve belirgin şekilde 1750 ile 1830 yılları arasında İngiltere'de ortaya çıktı; sonraları peş peşe öbür ülkelere de yayıldı. Bazı ülkelerde bu yayılma ancak 20.yüzyılda gerçekleşti.

Endüstri devrimi hem teknolojik, hem de sosyo-ekonomik ve kültürel boyutlar taşıyordu. Başlıca teknolojik değişimler şunlardır:

- 1) Yeni temel maddeler, özellikle demir ve çelik öne çıktı.
- 2) Yakıt ve mekanik güç kullanımında kömür, buhar makinesi, elektrik, petrol, içten yanmalı motor gibi yeni enerji kaynakları devreye girdi.
- 3) İplik eğirme makinesi ve su ya da buhar gücüyle çalışan dokuma tezgahı gibi insan gücü gereksinimini düşürerek büyük üretim artışları sağlayan yeni makineler icat edildi.
- 4) Fabrika sistemi olarak bilinen ve işlevlerin uzmanlaşması ile işbölümünün derinleşmesini gerektiren yeni bir iş örgütlenmesi gerçekleştirildi.
- 5) Ulaşım ve iletişim araçlarında buhar, lokomotif, buharlı gemi, otomobil, uçak, telgraf ve radyoyu kapsayan önemli görümler görüldü.

6) Bilim, git gide daha fazla sanayiye uygulanır oldu. Bu teknolojik değişimler, doğal kaynaklardan yararlanması çok büyük ölçüde artmasına ve seri üretime geçilmesine olanak verdi.

Deniz aşırı ülkelerde yapılan mübadeleler, İngiltere'de dokuma sanayii kolunda üretimi geniş çapta arttırmıştı. Hatta bu ülke, Doğu Hint adalarının düşük fiatlı üretimiyle rekabete girişmeyi tasarlıyordu. Sabır işi olan bükme ve dokuma, çok el emeğine ihtiyaç gösteriyordu. El emeğinden tasarruf etmek için, becerikli dokumacılar ilk makineleri ortaya çıkardılar. Makinenin sağladığı menfaati ve uyulması gereken teknik zorunlulukları (sağlamlık, hassasiyet, mekanik hareketler v.b.) hemen anlamak mümkün olmadı. İnsanoğluna rakip olan makineye karşı duyulan düşmanlık sık sık kendini gösterdi ve makinelerin işçiler tarafından tahribine kadar vardı. Ne olursa olsun, başarıdan başarıya koşan "Jenny" denilen büküm makinele-ri, mükemmel kalitede bol iplik sağlıyor ve bu da, mekanik dokuma tezgahlarının kurulmasını gerektiriyordu. 1800' den itibaren, dokumacılıkta makineleşme en yüksek noktasına vardı. 1781' den 1791'e kadar, ham pamuk ithali üç katını buldu. Demir olmayınca makine yapılamazdı; kömür çıkarma ve metalurji, çok genişleme imkanı olan başka bir sanayi dalını doğurdu. Maden ocakları ilkel ve tehlikeli olarak kaldı, fakat maden kömürünün çıkarılması 1700' den 1800'e kadar, 4 katını buldu.

1800'den 1860'a kadar bu oran 6 kat oldu. Öte yandan demir üretimi iyice basitleşti. İlk madeni köprü 1779'da Severn suyu üzerinde kuruldu ve 1790'da ilk demir tekneli gemi suya indirildi. Çeliğin kullanma alanı genişledi. Buhar makinele-ri sanayi devriminin önemli bir unsuru olarak her yerde üretilebilen bir güç sağladı. Buhar makinesi, önceleri suyu yükselge çıkartmak, sonraları da iplik büküm makinelerini çalıştırmak için kullanıldı. Böylece her tarafta büyük imalathaneler kurulabildi. Bu makinelerin yapımı, metalurjiye yeni bir görev yükledi. Demiryollarının doğuşu da aynı sanayi koluna yüklenen ikinci bir görevdi. Zanaat ekonomisi ve bölük pörçük

aile tezgahları şeklindeki çalışma alanları, yerlerini imalat-hanelere ve fabrikalara bıraktı. Bunlar, aydınlık kafaların, fakat aynı zamanda gözüpek ve çoğu doymak bilmez sanayi yöneticilerinin eserleriydi. Fiilen ücretli olan zanaatkarlara, evlerinde iş veren yapımcının yerine, işçilerini atelyelerinde toplayan, seri imalatçı ve işbölümünü uygulayan imalathane sahibi geçti. Bu sonuncu, makineleri seve seve benimsedi ve bunlardan sağlayacağı çıkarlar üstünde spekülasyon yapma yollarını aradı. Malzeme ne kadar ağır ve masraflıysa, sanayi toplaşmasının da o kadar belirgin olduğu görüldü. Demir hammaddeleri ve büküm atelyelerinde, daha 18. yüzyıl ortalarından itibaren 600 işçinin çalıştığı oluyordu. Endüstri, aynı zamanda en elverişli noktalara yerleşti; çağılayanlardan enerji sağlanması ve su yoluyla nakliyat imkanı veren akarsu kenarları; kömür ve demir limanlarının yakınları; el emeğinin bol olduğu bölgeler; geleneksel dokuma merkezleri, bölgeler arasında uzmanlaşma başladı. İşletmelerin topluluklar meydana getirişi dikey veya yatay yönde gelişirken, sermaye ve kişi ortaklıkları da çoğalıyordu.

Bu yeni durumun ekonomide ve sosyal yapıda yarattığı sonuçlar kendini çok çabuk hissettirdi ve önce İngiltere'de görüldü. Bu ülkede, elverişli şartların hepsi biraradaydı; pamukla desteklenen yünün bolluğu, kurulmakta olan sömürge imparatorluğu, sağladığı bütün sermayelerle birlikte deniz ticaretinde görülen gelişme, işletilmesi kolay maden kömürü ocakları ve çok sayıdaki zanaatkar el emekçisini işsiz bırakan tarım devrimi. Tarım alanındaki teknik, endüstri alanındakine paralel geliştiği ve toprak sahibi Lordlar topraklarına belli bir rejim uyguladıkları için tarım devrimi büyük hız kazandı. 1850' den itibaren taşıma araçlarındaki gelişme, lordlara büyük kazanç sağlayan pazarlar açtı ve bu alanda da bölgesel bir uzmanlaşma fırsatı doğdu. Endüstrileşmenin şehircilik bakımından doğurduğu sonuçlar daha dolaysız oldu; İngiliz şehir ve kasabalarına büyük bir göç başladı. Seçim reformlarından önce, mahalli siyasi temsilcilik uzun süre köylerdeki mülk sahiplerinin

ellerinde kaldı. Gerçek proleteriyayı teşkil eden baskı altındaki emekçi sınıflarında, başkaldırma haline dönüşmeden önce kaynaşmalar sürüp gitti. Fazla üretim krizleri, durumu daha da ağırlaştırdı. Meslek kuruluşlarından bağımsız olan, ama aynı düşünce çizgisinde yer alan ve birleşmeleri kolaylaştırdığı gibi karşılıklı yardım da teşkilatlandıran savunma toplulukları yavaş yavaş ortaya çıktı.

İşçilerin ilk kızgınlık gösterileri başıboş, şiddetli ama az etikiliydi. Sendikaların ortaya çıkışı, etkili grevlerin yapılabilmesini mümkün kıldı. Öte yandan özellikle maden ocaklarında, uzun çalışma saatleri boyunca çocukların istihdam edilmesi ağır ve güç iş saatlerine karşı bir kampanya açılmasına neden oldu. Hükümet kararnameleri, iş saatlerini sınırladı.

Avrupa'da endüstrileşme daha yavaş oldu. 18. yüzyılda Fransa'da dokuma ve özellikle Oberkenpt'in renkli bez üretimi büyük imalathanelerde toplaşmaya başladı. Makinecilik ancak I. İmparatorluk devrinde gelişebildi. 1800 yılında merkezileşmiş imalathaneler pek azdı. Bundan başka, büyük ticaret işlerinden elde ettikleri muazzam sermayelere sahip olan Hollandalılar, milli bir sanayi kurmayı düşünmeden, bunları uzun süre yabancı ülkelerdeki yatırımlarında kullandılar. Tümyle Avrupa kıtası, İngiltere'den yüzyıl geride kaldı. A.B.D. bağımsızlığa kavuşunca, imparatorluk devri Fransa' sının faydalandığı şartlara benzer durumlardan faydalandı. El emeğinin eksikliği, bu ülkede, teknik buluşları kamçıladi. Batı dünyası da, zamanla İngiltere'nin temposuna uydu ve benzer sosyal meselelerle karşılaştı.

4.3. ENDÜSTRİLEŞME VE TEKNOLOJİK GELİŞMELERİN KONUT İÇ MEKAN DÜZENİNE ETKİLERİ

Bu bölümde, endüstrileşmenin ve teknolojik gelişmelerin, üçüncü bölümde, konut iç mekan düzenine etki eden faktörler olarak belirlenen, konut kullanıcısı, konut içi eylemler, ekipmanlar, eylem alanları ve yapı kabuğu (mekan) üzerindeki etkileri incelenecektir.

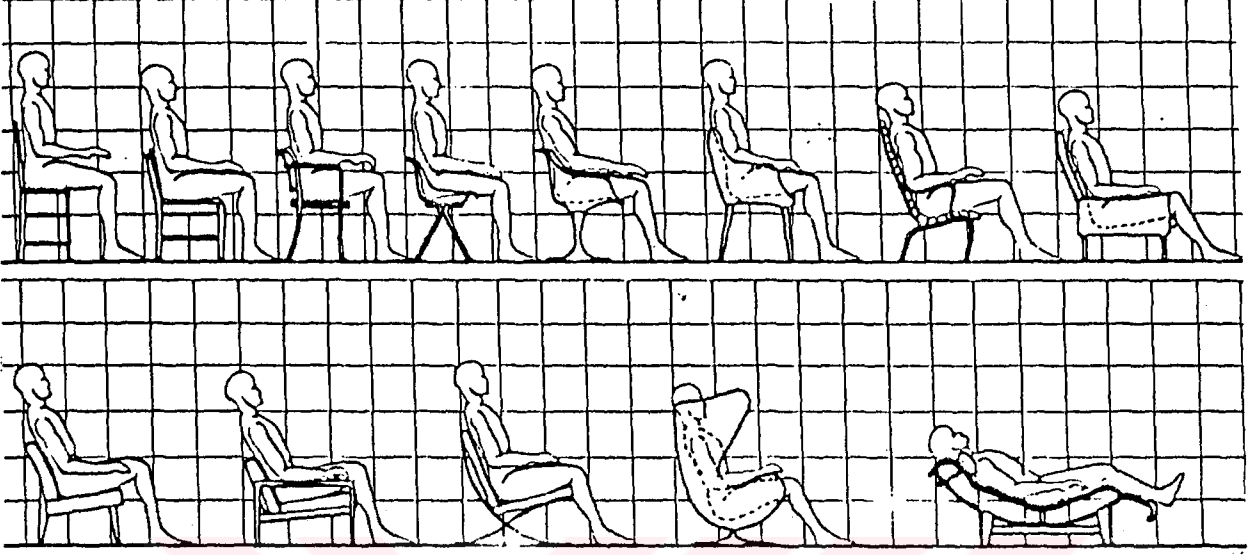
4.3.1. Endüstrileşme ve Teknolojik Gelişmelerin Konut Kullanıcısına Etkileri

Endüstrileşmenin ve teknolojik gelişmelerin konut kullanıcısı üzerindeki etkileri, kullanıcının boyutları ve karakteristikleri olmak üzere iki başlık altında ele alınabilir.

4.3.1.1. Kullanıcı Boyutları

Antropometrik Boyutlar

Tıp alanındaki gelişmeler, ilaç sanayiinin gelişimi, hasta bakımı ve tedavisindeki yeni yöntemler, insan hayatına verilen önem, ölüm ve sakatlık oranlarını azaltmış, kısa sürede kesin iyileşme imkanlarını sağlamıştır. Bu durum, yetişkin ve genç yaşa ait neslin oranının artmasına neden olmuştur. Yetişkin nesil için belirlenen antropometrik boyutlar, toplu üretimde ekipmanların ölçülerini, yapıyı oluşturan yapı malzemelerinin (kapı, pencere...) boyutlarını, mekan boyutlarını belirlemede esas olarak alınmaktadır. Ayrıca çocuklar için yapılan binalarda (okul veya kreş) ve ekipman tasarımında çocuklara ait antropometrik ölçüler dikkate alınmaktadır. Kısacası, konut ve bileşenlerini içeren endüstriyel üretimde, standartlaşmada kabul edilen ölçüler, insanın antropometrik ölçüleri olmaktadır. [Şekil,4.3]

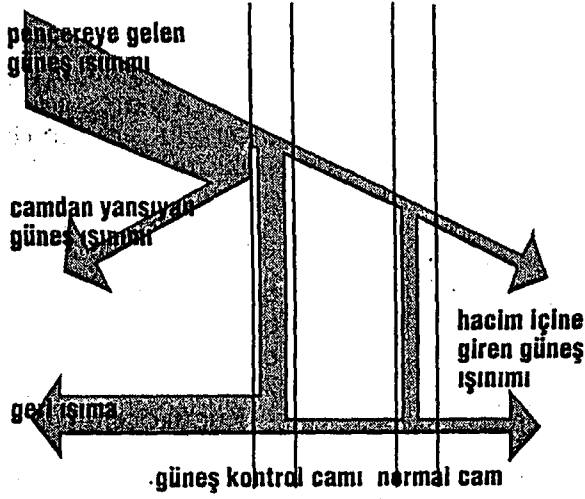

Şekil 4.3.Çeşitli oturma grubu elemanları ve insanın antropometrik ölçüleri [13,s.38]

Duyusal Boyutlar

Teknolojik alandaki gelişmeler insanın duysal boyutlarının sınırlarını belirlemiştir. Görme, duyma, dokunma, tatma ve koklama duyuları belli sayısal değerlerle ifade edilmiş, mekan boyutları, duysal boyutlar dikkate alınmak suretiyle bilimsel olarak belirlenmiştir. Örneğin ışığın fazla oluşu gözde kamaşmaya yol açmakta ve kullanıcının mekan içinde görsel açıdan rahatsızlığına sebep olmaktadır. Burada pencere boyutları, kullanılan gölgeleyici elemanlar (perde, jaluzi, kepenk,...), pencere konumları, hatta mekanın renkleri, kullanıcının görsel boyutları için yapılan bilimsel araştırmalar ve gelişmelerin değerlendirilmesi sonucu belirlenmektedir. Örneğin güneş kontrol camları, iç mekana giren güneş ışınlarının etkisini azaltmak için tasarlanmıştır. [Şekil,4.4]

Konut içi mekanların ısı değerleri de kullanıcının duysal boyutları yardımı ile belirlenmiştir.

Şekil 4.4. Güneş kontrol camı [80, s.60]

Zihinsel-Algısal Boyutlar

Zihinsel ve algısal boyutlar, uyarıcı etkilere insanın gösterdiği reaksiyonla ilgili olduğu için duyuşsal boyutlarla bağlantılıdır. Teknolojik gelişmeler, insanın reaksiyon süresinin ölçülmesinde etkili olmuştur. Teknolojik alandaki yeni buluşlarla saptanan reaksiyon süreleri doğrultusunda mekanın alması gereken fiziksel değerlerin çoğu belirlenmekte, tasarıma yardımcı olmaktadır.

4.3.1.2. Kullanıcı Karakteristikleri

Cinsiyet

Endüstrileşme, yeni iş sahalarının doğmasına yol açmış, sadece erkeğin üretici olduğu toplumlar geride kalarak kadınlar için de çalışma alanları açılmıştır.

Yaş

Tıbbi alandaki gelişmeler, hastalık, sakatlık, ölüm oranlarını azaltmış ve yaşam süresinin uzamasına yol açmıştır. Bu durum, genç ve yetişkin nesillerin çoğunlukta olduğu toplumlar ortaya çıkarmıştır.

Yönelim ve Eğilimler

Yönelim ve eğilimler, kullanıcının bağlı olduğu kültür grubu ile ilgilidir. Teknolojik gelişmeler, öncelikle kentsel yerleşmelerde görülmüş, kırsal yerleşmelerde ise geleneksel yaşam bir müddet daha devam etmiştir. Kırsal yerleşmelerdeki nüfus artışı, toprak bölünmesi, işsizlik, köyden kente göç olayı ile sonuçlanmıştır. Kentlerde korkunç bir yoğunluk ortaya çıkmıştır.

Teknolojik gelişmeler, bugün kırsal yerleşmeleri de etkilemiş durumdadır. Kır kökenli toplum ortadan kalkmış, yerini kent kökenli topluma bırakmıştır. Bugün geleneksel değerlerimize ve Türk Evi'nin karakteristiklerine ender olarak rastlanmaktadır. Endüstriyel alandaki gelişmeler ve yenilikler, eski değerlerin kaybolmasına neden olmuştur.

Zeka

Teknolojik gelişmeler, insanın zekasını artırmamış, fakat insana zekasını kullanma ve geliştirme yollarını öğretmiştir.

Tıbbi alandaki teknolojik gelişmeler, insan zekasının sınırlarını keşfetmeye çalışmakta, zeka geriliği ve zihinsel özürlülük gibi rahatsızlıklara çözümler aramakta ve bu oranı mümkün olduğu kadar aşağıya çekmeye çalışmaktadır. Bugün, daha anne karnındaki bebeğin bile zeka durumu saptanabilmektedir.

Deneyim

Endüstrileşme ve teknolojik gelişmeler, deneyim alanlarını değiştirmiş, çeşitli konularda deneyim kazanma imkanlarını beraberinde getirmiştir. TV, kitap ve gazete, en ücra yerleşmelerde yaşayanlara bile hiç görmedikleri, yabancı oldukları konularda deneyim kazandırabilmektedir.

Hane Halkı Tipi ve Büyüklüğü

Endüstriyel ve teknolojik değişimin tüm serileri, ailenin organizasyonu ve kompozisyonunda gerçekleşmiştir. İlk olarak aileler gittikçe küçülmüşlerdir. Geleneksel ataerkil ailede üç veya dört kuşak birarada ya da birbirine yakın yaşamaktaydılar. Geçerli olan geniş aile tipiydi. Endüstrileşme sonrası geniş aile, yerini sadece anne, baba ve çocuklardan oluşan çekirdek aileye bırakmışlardır. [81,s.54]

Teknolojik gelişmeler sonucu ailelerin çocuk sayılarında da azalmalar olmuştur. Aile planlaması, bakacak kadar çocuğa sahip olma düşüncesi, bir anlamda ailelerin ekonomik durumlarıyla da yakından ilgilidir. Tıp alanında ve doğum kontrolü alanındaki yeni buluşlar da bu durumu desteklemişlerdir. Örneğin 1700'lerde evlenen bir Victorian çifti ortalama 5-6 çocuğa sahipken; 1925'te evlenenlerin sadece 2 çocuğa sahip oldukları görülmüştür. Ancak 1956'ya kadar artan doğum oranı, 3-4 çocuğa sahip ailelerin geleceğin normu olduğunu göstermiştir. [81,s.54] Çocuklardan başka, ev halkının diğer üyelerinde de değişimler olmuştur. Evde yatılı olarak çalıştırılan uşaklar, orta sınıfın evlerinde ortadan kaybolmuştur. Yaşlılar ve evlenmemiş yetişkinler ayrı eve taşınma eğilimine girmişlerdir. Çocukların eğitimlerini gerçekleştirmek için evden ayrılımlarıyla, daha anne 40 yaşına gelmeden hane sayısında azalmalar olmaktadır.

Hane Halkı Ekonomik Durumu

Teknolojik gelişmeler, yeni iş sahaları açmış, bununla birlikte hızlı, ekonomik ve makinaya bağlı üretim pek çok iş sahasının kaybolmasına (mobilya ustaları, ayakkabı ustaları,v.b.) yol açmıştır. Makinalaşma, pek çok işçinin yapabileceği işi gerçekleştiren makinalar, işsizlik sorununu da beraberinde getirmiştir. Açılan yeni iş sahaları, kadınların da çalışma hayatına atılmalarını sağlamıştır. El tezgahları, örgü makinaları gibi ekipmanlar, amatör ev zanaatının yaygınlaşmasına yol açmış ve bu da aile bütçesine ek bir gelir kaynağı olmuştur.

Endüstrileşme sonrası, makinaya bağlı hızlı ve standart ürün üretimi ortaya çıkmış, ürün çeşitliliği ve gelişen teknoloji, ihtiyaçları arttırmış, yeni alım alanları doğmuştur. Önceleri, kendi yiyecek ve giyeceklerini üreten aile, sonradan bunları dışardan almaya başlamıştır. Endüstrileşme, sadece gerekli ihtiyaçların evimize girmesine neden olmamış, öncelikle alım gücü yüksek olan tabakalarda lüksü de evlerimize sokmuştur. Bugün lüks sayılan eşyalara alım gücü çok iyi olmayan orta halli ailelerin evlerinde bile rastlanabilmektedir.

Hane Halkı Eğitim Durumu

TEknolojik gelişmeler ve endüstrileşmenin insanoğlunun eğitim düzeyi konusunda etkileri fazladır. Kitap, dergi ve gazete basımının artması, bu konudaki ürünlerdeki çeşitlilik ve bunların dünyanın her yerine kolaylıkla ulaşımı, çeşitli konularda bilgi sahibi olmak isteyen kişiyi doyurmaktadır. TV, radyo ve videonun devreye girmesi, yurt içi ve dışı olayların anında kitlelere ulaştırılması, çağdaş habercilik, hep birer teknolojik gelişme sonucudur.

Büyük Britanya'da yapılan araştırmalara göre, 1944 ve 45 eğitim hareketleri ile okuldan ayrılma yaşı 15'e yükselmiş, orta öğretim geçerli kılınmıştır. Bunun sonucu olarak 1962'de 17 yaşında olup halen okumakta olan çocuklar % 12 civarındayken, % 3 oranında çocuğun da teknik kolejlere gittiği saptanmıştır. Bu oran, 1938'lerde ise sadece % 4'dür. Yine 1962'de 19 yaşlarında % 7 oranında çocuğun tam gün eğitim gördüğü saptanmıştır. Bu oran da 1938'de % 3'dür. Yüksek öğretim imkanları ise 3 misli artmıştır ve halen de artmaktadır. [81,s.61] Bu bilgiler, sadece dünyanın bir yerindeki nüfusun eğitim konusunda gösterdiği değişimi ifade etmektedir. Bugünse geçerli olan, insanların her konuda eğitime muhtaç olduklarıdır ve eğitimin endüstrileşmiş toplumda bir araç olmasıdır. Teknolojik gelişmelerin takibi, eğitim düzeyinin yüksek olmasını gerektirmektedir. Bu konuda atılan son adım da bilgisayarın eğitim ve iş dünyasına girmesidir.

4.3.2. Endüstrileşme ve Teknolojik Gelişmelerin Konut İçi Eylemlere Etkisi

Endüstrileşmenin ve teknolojik gelişmelerin konut içi eylemlere etkilerini, eylem cinsi, eylem sayısı, eylem sırası ve bağları, eylem organizasyonu, operasyon modu ve posture olmak üzere alt başlıklarda incelemek gerekmektedir.

4.3.2.1. Eylem Cinsi

Gelişen teknoloji ve endüstrileşme, eylem türleri üzerinde etkili olmakta, yeni eylem türlerini ortaya çıkarmaktadır. Gün geçmiyor ki yeni birşey icat edilsin ve bu icat, ilerde vazgeçilmeyen ürünlerin arasında yer alsın. Bundan henüz yarım asır önce TV seyretme, elektrik süpürgesiyle temizlik yapma, bilgisayarla ders çalışma, otomatik çamaşır makinesinde çamaşır yıkama gibi eylemlerden bahsetmemiz mümkün değildi. Bugünse tüm bu eylemler, günlük hayatımızda vazgeçemediklerimiz arasındalar. Her yeni teknolojik gelişim, eylem türlerinde artışa sebep olacaktır. Bu süreç içinde bazı eylemler de kaybolacaktır. Örneğin Geleneksel Türk Evi'ndeki dolapta yıkanma eylemi bugün tamamen terk edilmiş, yerini banyo adı verilen özelleşmiş bir mekanda yıkanmaya bırakmıştır.

4.3.2.2. Eylem Sayısı

Teknolojik gelişmelerin ortaya çıkardıkları yeni eylem türleri, eylem sayısının çoğalmasına neden olmaktadır. Bu artış da mekanlarda bir yoğunluk oluşturmaktadır. Bugünün toplu konutunun sınırlı alana sahip mekanlarında bu yoğunluk, bir kaos yaratmakta, özelleşmiş mekanlara duyulan gereksinme artmaktadır.

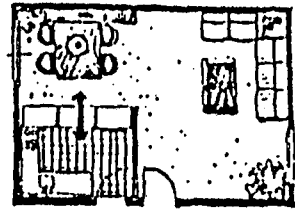
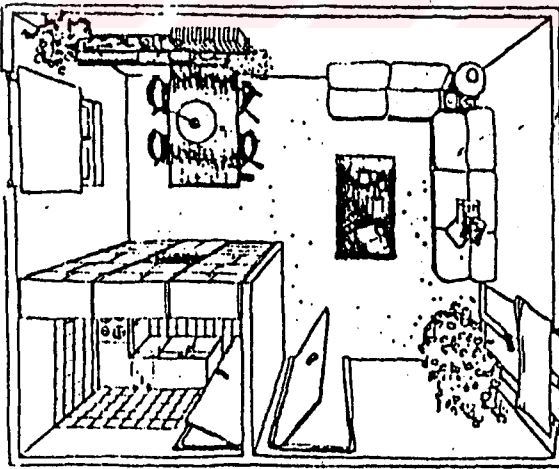
4.3.2.3. Eylem Sırası ve Bağları

Eylem sırası ve eylemler arası bağlar, teknolojik gelişmelerin, eylem cinslerini, eylem sayısını etkilemesi ve hayatımıza

giren yeni ekipmanlar nedeniyle değişikliğe uğramışlardır. Örneğin, bulaşık yıkama eyleminin alt eylemleri, bulaşıkların masadan toplanması, ısıtılan suda bulaşıkların teker teker yıkanması, akan suyun altında bulaşıkların durulanması, tezgaha dizimi gibi eylemlerden oluşmuşken, bugün, bulaşıkların masadan toplanması eylemini bulaşık makinasına yerleştirilmesi takip etmektedir. Arada sıralanan eylemler ise atlanmaktadır.

4.3.2.4. Eylem Organizasyonu

Eylemlerin 24 saat içinde bir sıra takip etmesi ve aynı mekanın günün değişik saatlerinde farklı eylemlere ayrılması bugün de geçerliliğini korumaktadır. Fakat bugünün toplu konutunda, geleneksel evlerdekinden farklı olarak, aynı mekanın değişik eylemler için kullanılması, taşınabilir ekipmanların mekan içinde kurulup eylem bittikten sonra tekrar kaldırılması şeklinde olmamakta, mekan içinde yer alan eylemler, kendileri için ayrılmış özel eylem alanlarında (yemek bölümü, oturma bölümü,...) gerçekleştirilmektedir. [Şekil,4.5]

Şekil 4.5. Oturma ve yemek yeme eylem alanı aynı mekanda
[13,s.48]

4.3.2.5. Operasyon Modu

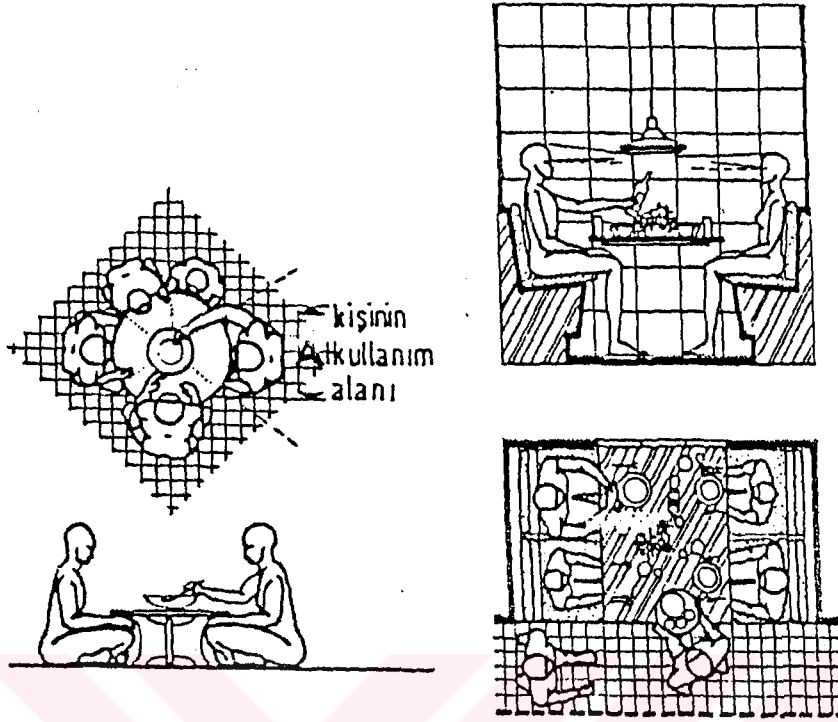
Mekanda yer alacak eylemlerin hangilerinin ekipman, hangilerinin kullanıcı tarafından yapılacağını belirleyen operasyon modu, teknolojik gelişmeler nedeniyle değişim göstermektedir.

Mutfaklarda yemek hazırlama, temizleme, pişirme, erzak depolama veya bulaşık yıkama gibi eylemler için, teknolojinin ürettiği yeni ekipmanlar devreye girmektedir. Mutfak robotu, mikro dalga fırın, derin dondurucu, bulaşık makinası ve bunun gibi hem zamandan hem de emekten tasarruf sağlayan ekipmanlar, eylemlerin ekipmanlar tarafından yapılma oranını arttırmaktadır ve bu gidişle de bir gün gelip tüm eylemlerin makinalara bağımlı olarak gerçekleşeceği beklenmektedir. Şimdilerde yavaş yavaş duyulmaya başlanan hizmetçi robotlar, bu savı desteklemektedir.

4.3.2.6. Posture

Posture, yani eylemin yapılışı sırasında insan vücudunun aldığı biçim, teknolojik gelişmeler nedeniyle değişimlere uğramıştır. Örneğin Geleneksel Türk Evi'nde yer sofrasında çömelerek yemek yeme alışkanlığı, bugünün evinde büyük ölçüde terk edilmiş, yerini masada ve sandalyede oturarak yemek yeme alışkanlığı almıştır. Bu değişime neden olan bir etken de teknolojik gelişmelerin kültür yapısında yarattığı değişimler olmuştur. [Şekil,4.6]

Ayrıca bugün bazı eylemlerin çeşitli ekipmanların yardımı ile gerçekleştirilmesi de eylemin yapılış biçimini etkilemiştir. Örneğin çamaşır makinasının devreye girmesi ile çamaşır yıkama eyleminin yere çömelerek yapılması terkedilmiş, bu eylem ayakta yapılmaya başlanmıştır.

Şekil 4.6.Yemek yeme eyleminin değişimi [13,s.43-45]

4.3.3. Endüstrileşme ve Teknolojik Gelişmelerin Ekipmana Etkileri

Konut içi ekipmanların endüstrileşme ve teknolojik gelişmeler sonucu ne derece etkilendiği, ekipman sayısı ve türü, ekipman büyüklüğü, enerji kullanımı ve layout başlıkları altında incelenecektir.

4.3.3.1. Ekipman Sayısı ve Türü

Son kırk yılda endüstrinin konut araç ve gereçleri konusunda hızlı üretime girmesi ve bunların haberleşme, ulaşım yoluyla kırsal yerleşmelere kadar ulaştırılması sonucu, insan eylemlerinde yaygın olarak kullanılan ekipmanların çoğu yerlerini yenilerine terkederken, çağdaş koşullar içinde de son derece yararlı olabilecek bazı geleneksel ekipmanları da ortadan kaldırmaktadır. Örneğin, oturma, dinlenme, uzanma ve yatma eylemlerini karşılayabilen sedir, yerini yalnız oturma eylemlerinde kullanılan koltuk

takımı ya da yalnız yatma eylemlerinde kullanılan karyola gibi yeni ekipmanlara bırakmaktadır. [32,s.141]

Ekipman sayısının çoğalmasında asıl etkenler, enerji kullanımı ve teknolojik düzeyle ilgilidir. Konut içine giren çağdaş enerji türleri, beraberinde yeni ekipman türlerini de getirmektedir. Teknolojik düzey yükseldikçe, eylemlerin daha kolay yapılabilmesi için gelişmiş ekipmanlardan yararlanma eğilimi belirlemektedir.

Buna örnek olarak 1967 ve 1978 yıllarında Doğu Karadeniz' de tüm ayrıntıları ile saptanan bir konut gösterilebilir. 1967 yılındaki saptamalara göre yatak odalarındaki karyolalar dışındada hemen hemen tüm ekipmanlar geleneksel özellik göstermektedir. Buna karşılık 1978 yılında ekipmanlara baktığımızda, görülen sayısal artışın yeni tür araç ve gereçlerin konuta girmesiyle ortaya çıktığı anlaşılmaktadır. Bunun nedeni, 11 yıllık sürede yöredeki teknolojik düzeyin gelişimi, su ve elektrik, bütan gazı gibi konut kolaylıklarından yararlanılmasındadır. Yine aynı örnek ele alınacak olursa, 1967 yılında oturma, yemek hazırlama, pişirme ve yemek yeme gibi eylemler bir mekanda karşılanmaktayken, 1978 yılında yemek hazırlama ve pişirme eylemleri için yeni bir mekan eklendiği saptanmıştır. [32,s.141]

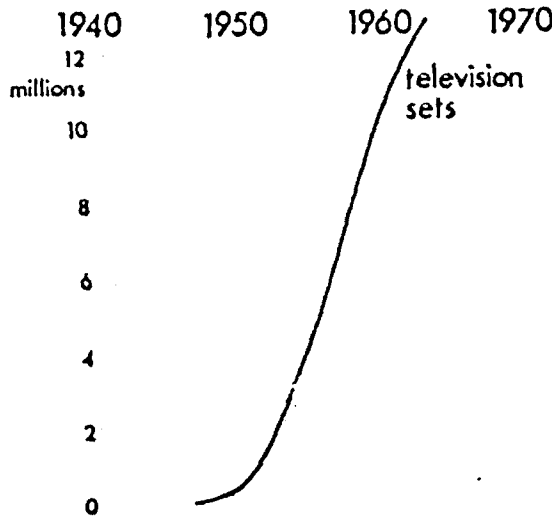
Kırsal yapıdan kentsel yaşama geçişte Türk kültür gruplarındada, oturma ekipmanlarının kullanımında büyük salınımlar olduğu görülmektedir. M. Kıray'ın Ereğli'de yaptığı araştırma, oturma ekipmanı olarak, % 34,7 koltuk, % 21,7 somya, % 4,8 sedir, % 4,3 yatak ve % 34,5 oranında ise bu ekipmanların beraberce kullanıldıkları saptanmış, bu arada sedirden koltuğa geçişte, somyanın bir ara öge olarak belirlediği ortaya çıkartılmıştır. [6,s.202]

Teknolojik gelişmeler ve endüstrileşme sonucu konutlarda taşınabilir ekipmanların yerini yarı sabit veya sabit ekipmanlar almışlardır.

Teknolojik gelişmeler, konut içi eylemleri kolaylaştırıcı, zamandan ve emekten tasarruf sağlayan pek çok ekipmanı konutun içine sokmuştur. Bu ekipmanların içinde çamaşır makinası, bulaşık makinası, mikro dalga fırın, elektrikli süpürge, ütü, mutfak robotu, buzdolabı gibileri sayılabilir. Bu ekipmanların evlerimize yerleşmesi belirli bir süreç içinde gerçekleşmiştir., bugünse hepsi birer vazgeçilmez özellik kazanmıştır.

TV, bu vazgeçilmez elemanlar arasında üst sıralarda yer almaktadır. TV, bir eğitim ve iletişim aracı olmasına rağmen insanların genellikle boş zamanlarını değerlendirdiği ve eğlenme aracı olarak gördükleri bir ürün haline gelmiştir. Bugün, TV, köyden kente her eve girmiş ve baş köşeyi almıştır. Bazı evlerde ise bir televizyon yetersiz kalmış, 2,3 ve hatta her odaya bir TV ilkesi, gereksiz bir lüks olarak benimsenmiştir. Televizyonun ortaya çıktığı 1945 yılı ile yaygınlaşmaya başladığı 1970 yılları arasında İngiltere'deki evlerde bulunma oranı,[Tablo,4.1] de gösterilmiştir.

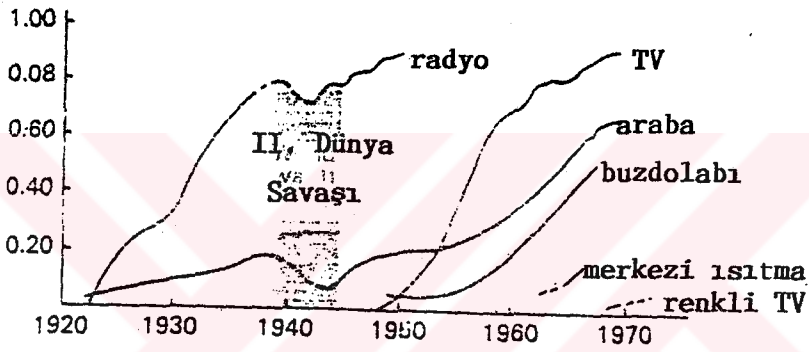
Tablo 4.1. TV oranı,1945-1970, İngiltere [81,s.60]

Britanya'da 1920-1970 yılları arasında sahip olunan dayanıklı tüketim malları oranı da [Tablo,4.2] 'de incelenebilir.

Teknolojik gelişmeler devam ettiği müddetçe daha pek çok sayıda ekipmanın da evlerimizde yer alacağı ve bugün vazgeçemediğimiz ekipmanların gelecekte evimizi terkedeceği çok açıktır.

Tablo 4.2.1920-70 arası artan ekipman oranı [74,s.36]

Teknolojik gelişmeler, ekipmanların sayısını artırmakla birlikte aynı işlevi gören ekipmanların değişik versiyonlarının oluşmasına da neden olmuştur. Aynı tür ekipmanlardan sayısız biçim, renk ve şekilde üretilmesi kullanıcıya bir seçme imkanı vermektedir. Malzeme ve tasarımlardaki değişimler, çeşitli türde ekipmanın üretimini sağlamışlardır.

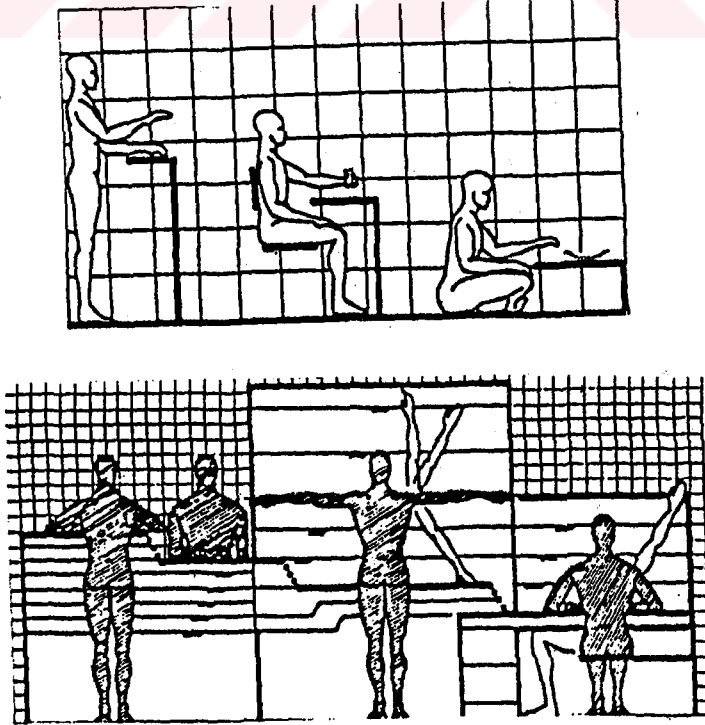
Bugün özellikle az m² 'li evlerde kullanılmak üzere çeşitli eylemlere cevap verebilen, gerektiğinde açılıp kapanarak, birbirine eklenerek ya da ayrılarak kullanılan ekipmanların tasarımı ve kullanımı söz konusudur.

4.3.3.2. Ekipman Boyutları

Kitlesel üretim, tasarıma getirdiği standartizasyon ve modül kavramları da ekipman alanındaki sorunların akılcı yöntemlerle çözülmesine etken olmuştur.

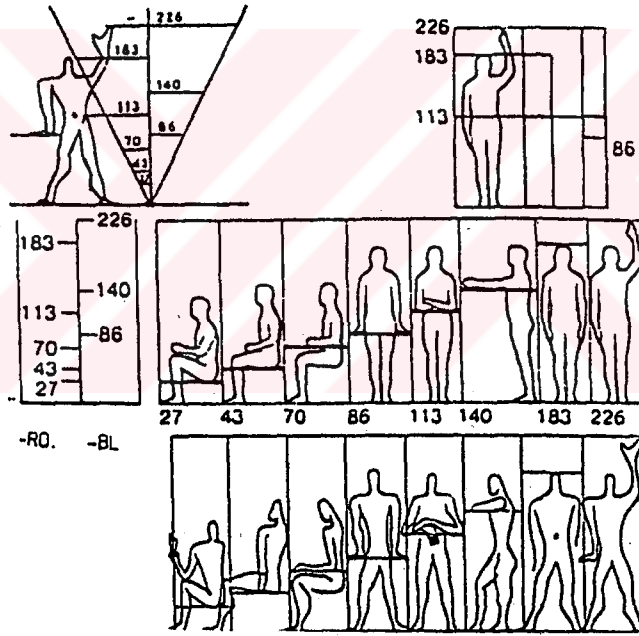
Endüstrileşme ve teknolojik gelişmeler sonucu, fabrika üretimi olarak, günlük kullananlarımızda yer alan kağıdın normalleştirilmiş ölçüleri gibi, tüm eşya ve araçların biçim ve boyutları insan ölçülerinden kaynaklanarak standartize edilmiştir. [13,s.10]

Mimar K. Klint'in 1918'de yaptığı mobilya tasarımında standartlaştırma çalışmaları, insanın antropometrik ölçülerinden kaynaklandığı için bu açıdan önemli bir çalışmadır. [Şekil,4.7] Klint'in insan ölçülerine göre eşyaları boyutlandırması şu esasları içermektedir: Otururken, masa, ayakta iken bar yükseklikleri, insanın dirsek yüksekliğine göre; kitaplı, kapı, tavan yükseklikleri de insanın ayakta ulaşabilme uzaklıklarına göre düzenlenmiştir. [13,s.10]

Şekil 4.7. İnsan ölçülerine dayalı ekipman tasarımı [13,s.10]

Bu çalışma gibi, seri üretim için, insan oran ve ölçülerine dayalı bir diğer çalışma Le corbusier'in yaptığı "MODULOR",dur. Le corbusier, çağdaş bir yaklaşımla insan boyutları arasındaki oranlar sistemini yeniden düzenlemiştir. Ortalama insan boyunu 183 cm. kabul etmiştir, ve bu boyu bir oranlar sistemi olan "Fibonacci Dizisi" adı verilen, basit matematik toplama işlemleri ile gerçekleştirmiştir. Bu çalışmasında, insan boyu olarak aldığı 183 cm.den başlayan ölçü sistemine "Kırmızı Seri-Ro", kolunu kaldırmış insan boyutu olan 226 cm.den başlayan ölçü sistemine de "Mavi Seri-BL" adını vermiştir. Böylece oluşturduğu bu antropometrik ölçü sistemini, bir oranlar sistemi olarak mimari çalışmalarında bir çok defa kullanmıştır. [Şekil,4.8]

Şekil 4.8.Modulor [13,s.10]

Kırmızı Seri-Ro: 4 6 10 16 27 43 70 113 183 cm

Mavi Seri-BL : 13 20 33 53 86 140 226 cm.

Yukarıda anlatılan, RO ve BL örneklerinde kullanılan,Fibonacci Dizisi'nde; herhangi bir sayısal değer,kendinden evvel gelen iki

sayısının toplamına eşittir. Örneğin, BL serisinden 226 cm. değerin bulunuşu, 86+ 140'ın toplamıdır. Bu dizinin en önemli yönü, ardışık iki sayısal değerin birbirine oranı sabit " Φ " (altın oran)

$$= \frac{226}{140} = 1.614 \dots \text{ gibi}$$

Le Corbusier'in bu bilimsel değerler yaklaşımı, doğrudan doğruya antropometrik esaslardan kaynaklanması nedeniyle önemlidir. Bu çalışmanın amacı ; mekanlar ve donatım elemanları arasında boyutsal oran standartlarının kurulması ile, toplu üretimin binalara uygulanabilmesini sağlamak ve estetik - oransal değerlerin kurulmasıdır. [13, s.10]

Le Corbusier'in Modulor'unda elde ettiği işlevsel boyutlar;

27 cm. - otururken koltuk yüksekliği,

43 cm. - sandalye yüksekliği

70 cm. - masa yüksekliği

86 cm. - tezgah yüksekliği

113 cm. - bar yüksekliği

140 cm. - yatay kol yüksekliği

183 cm. - boy yüksekliği

226 cm. - kol uzatma yüksekliğini vermektedir. Bu insan ölçüleri arasındaki oranlar, insan eşya ilişkisindeki kullanım yüksekliği olarak anlatılmıştır.

4.3.3.3. Enerji Kullanımı

Endüstri devriminden sonra konuttaki araç ve gereçler niteliksel değişime uğramıştır. Enerji kullanımına bağlı olarak ortaya çıkan fasrika ürünleri, pek çok kolaylıklar sağlamalarına karşılık, genellikle ağır ve taşınması güç ekipmanlardır. Ayrıca çok amaçlı kullanımları kısıtlıdır. Bu da mekanları özelleşmeye itmiştir.

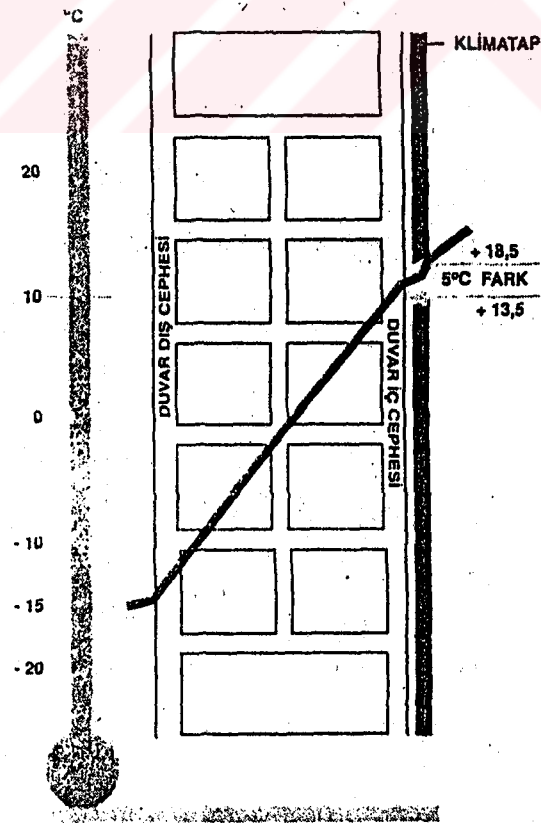
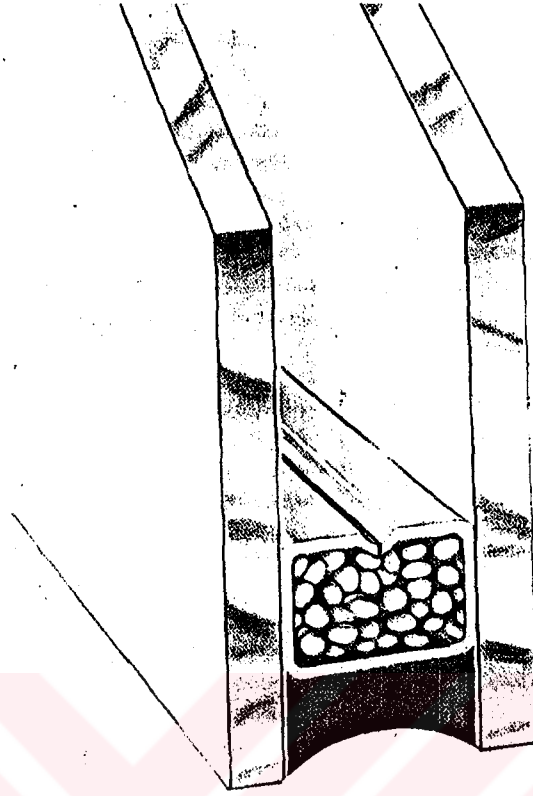
Gelişmiş teknoloji, ekipmanların tekrar çok amaçlı kullanımını olanaklı kılmaktadır. İleri teknoloji, ilkel araç ve gereçler

gibi insanlar tarafından değil enerji gücü ile taşınabilen ve çok amaçlı kullanılabilen ekipmanlarla sağladığı olanaklar mekan bölünmesinin gereksizliğini ortaya koymakta, mekanların her an tümünden yararlanılma olanağını vermektedir. [2,s.144]

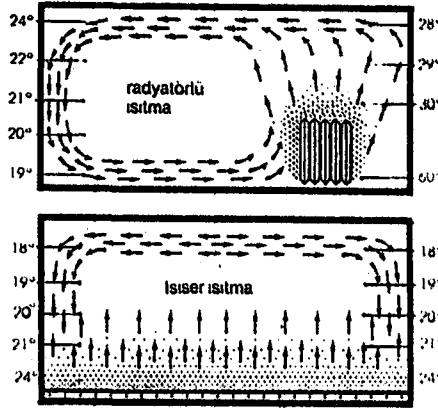
Pek çok enerjinin konut içinde kullanılmaya başlaması ile bu enerjilere bağlı olarak üretilen sayısız ekipman da konut içinde yer almaya başlamıştır. Suyun konut içinde kullanılması banyo ekipmanları olan klozet, lavabo, bide, küvet, duş teknesi.. ve benzerlerinin kullanılmasına neden olmuştur. Elektrik enerjisi ile birlikte de hayatımıza büyük kolaylıklar getiren elektrikli ev aletleri, buzdolabı, çamaşır makinesi gibi makinelerin kullanımına olanak vermiştir.

Isı enerjisinin konut içine girmesi, iç mekan düzenini etkilemiştir. Aslında bu enerji türünün daha ilk çağlardan beri gerek odanın ortasında ateş, daha sonra mangal ve soba, kaloriferle ısıtma, klimalar, döşemeden ısıtma gibi yardımcı elemanlarla, evlerime girmiş olduğu bilinmektedir. Eskiden tek bir mekanın ısıtılması söz konusuysen, bugün tüm bir konutun ısıtılması mümkün olmaktadır. Bugünün endüstrileşmiş konutunda pencerede çift cam kullanımı, ısı yalıtımlı özel duvarların tasarımı, ısı yalıtımını gerçekleştirirken kalorifer tesisatı ile ısınma, tüm mekanların kullanılmasına olanak vermiştir. [Şekil,4.9] Bugün mekanın ısıtılması konusunda en uygun sistemin araştırılmasına devam edilmektedir. Döşemeden ısıtma gibi yakıttan en yüksek verimi sağlayan ve konut iç mekan düzenini zorlamayan ısıtma sistemlerinin tasarımına gidilmektedir. [Şekil,4.10]

Bu enerji kaynaklarının yanı sıra, güneş enerjisinin de konut içinde kullanılmaya başlandığı, ısıtma ve sıcak su sağlama gibi alanlarda yavaş yavaş kullanıldığı görülmektedir.

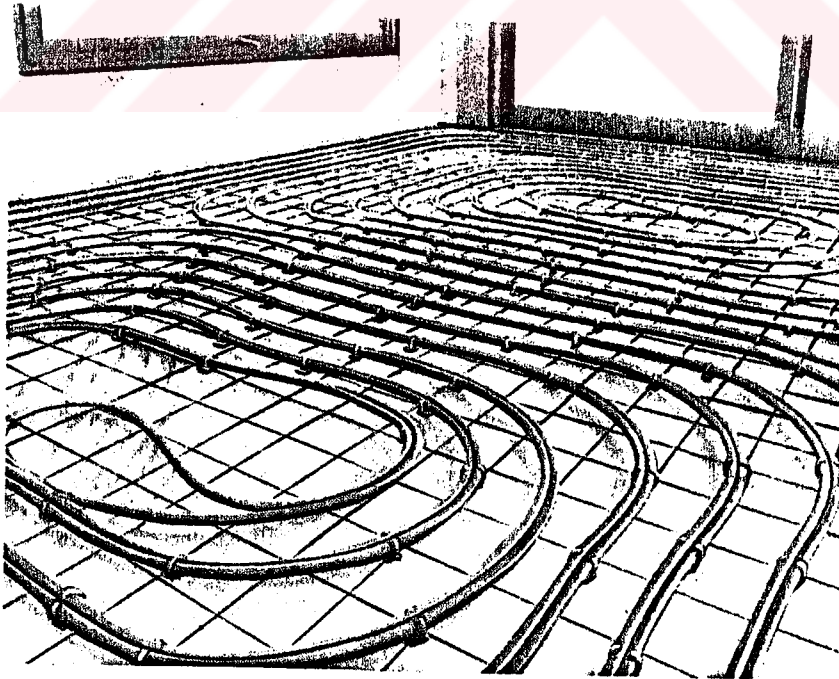
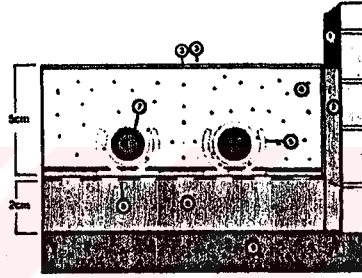

Şekil 4.9. Isı yalıtım sağlayan duvar ve pencere tasarımı
[82, s. 31]

Isıser Döşeme Konstrüksiyonu

- 1- Süpürgelik
- 2- Kenar izolasyonu
- 3- Döşeme malzemesi
- 4- Şap
- 5- Isıser bağlantı parçası
- 6- Isı ve ses yalıtımı (Sytropor)
- 7- Isıser PP ısıtıcı boru
- 8- Naylon branda
- 9- Kat betonu

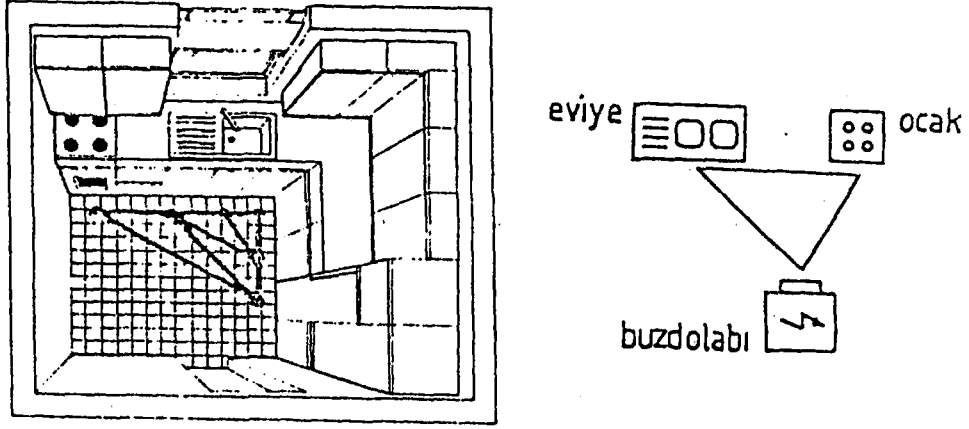

4.3.3.4. Layout

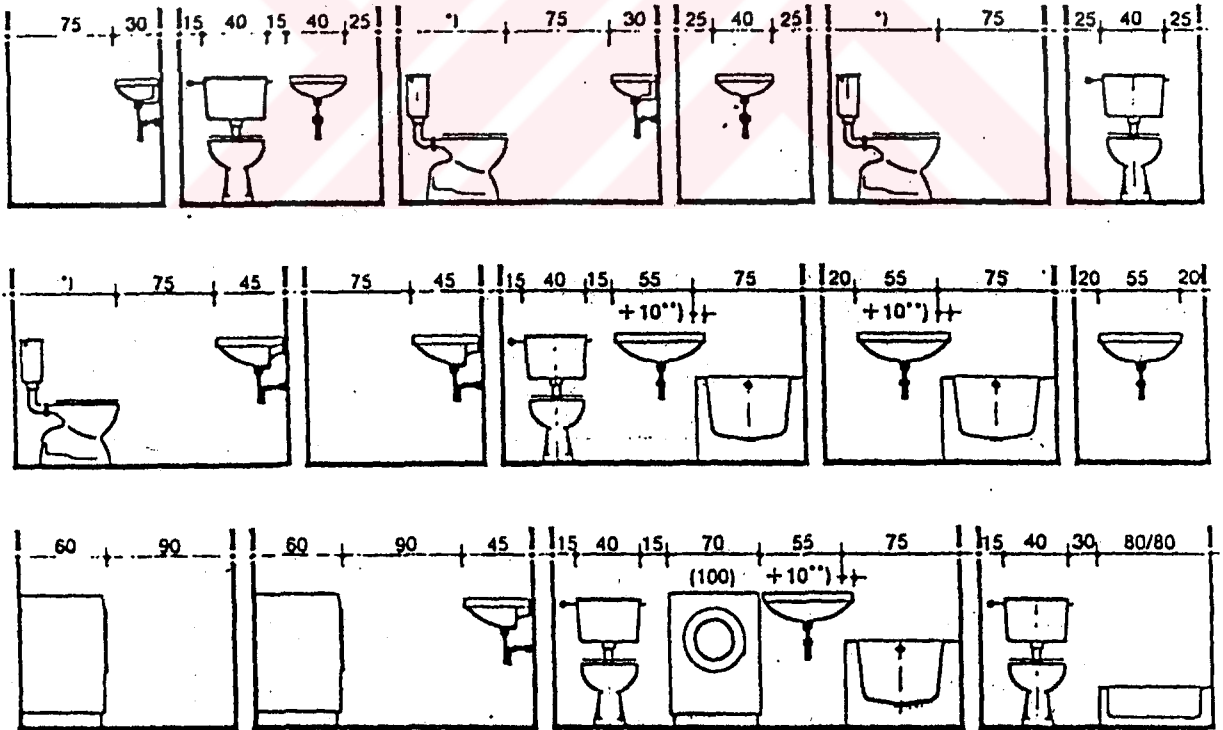
Bu kavram özellikle daha katı düzenleme ilkelerine sahip mekanlarda önemli olmaktadır. Bu mekanların başında mutfak ve banyo gelmektedir.

Mutfak için, konut içinde genellikle gereken en küçük alan ayrılmaktadır. Oysa konutun içindeki en yoğun ve değişik işler mutfağa yığılmıştır. İşte bu yığılma nedeniyle mutfak için iç düzen öğeleri tasarımında çözümlenmesi gereken çok sayıda ve çeşitli işler vardır. Soğuk-sıcak, kuru-ıslak, temiz-pis gibi bütün çelişik kavramlar mutfak içinde yer alırlar. Üstelik bu işler hem birbirlerine yakın olacak, hem de ilişkileri denetlenecektir. [16,s.38] Mutfağı oluşturan donatım elemanları, teknolojik gelişmeler sonucu belirlenmiştir. Bir mutfağın işlevine uygun olması için donatım elemanlarının kullanıma en uygun şekilde düzenlenmesi gerekmektedir. Eviye, ocak ve buzdolabı arasında oluşacak olan dolaşım-çalışma alanı üçgeninin sınırları toplamı 7 m.'yi geçmemelidir. Olumlu veolumsuz düzenlenmiş olan iki mutfak üzerinde yapılan araştırmalar sonucu, bir yemek hazırlama işlemi sırasında olumlu düzenlenmiş mutfakta 70 m., olumsuz düzenlenmiş olan mutfakta 174 m. yol katedilmiştir. Harcanan zaman ise ilk mutfak için 51 dk., ikinci mutfak için ise 69 dk. olarak hesaplanmıştır. Bu sonuçlar genişletilerek değerlendirildiğinde, bir mutfakta günde üç kez yemek hazırlandığında yılda olumlu düzenlenmiş bir mutfakta katedilen yol kazancı 115 km. ve zaman kazancı da 41 iş günüdür. [13,s.51] [Şekil,4.11]

Banyolar için de aynı durum söz konusudur. Mekanın tasarımı sırasında kayıp alanlara neden olmadan eylem alanları ve donatım elemanlarının gerekli kullanımlara uygun bir şekilde düzenlenmesi, gerekli işlevlerin kullanım sırasına göre yanyana getirilmesi ve standartlaşan boşlukların bırakılması gerekmektedir. [Şekil,4.12]

Şekil 4.11. Mutfakta dolaşım üçgeni [13, s. 51]

Şekil 4.12. Banyodaki ekipmanların uygun yerleşimi [13, s. 79]

4.3.4. Endüstrileşmenin Ve Teknolojik Çelişmelerin Eylem Alanına (Mekan) Etkileri

Endüstrileşmenin ve teknolojik gelişmelerin eylem alanına (Mekana) etkileri, mekan boyutları, mekan şekle, ekipman alanı oranı, zaman içinde kullanım, fiziksel ve psiko - sosyal özellikler başlıkları altında incelenecektir.

4.3.4.1. Mekanın Boyutları

Yeni eylem türlerinin ortaya çıkışı, kültür yapısının değişmesi sonu özelleşmiş mekanlar gereksinmiştir. Bu da konut için çok sayıda ve birbirinden farklı boyutlarda mekanlara bölünmesi ile sonuçlanmıştır.

Toplumdaki sosyo - ekonomik ve özellikle teknolojik gelişmelere bağlı olarak, eylem katlanma oranları azalmakta ve mekan özelleşme düzeyinin artması nedeniyle, insanın 3 -4 m. olarak saptanan sosyal ilişki boyutlarının mekan boyutları yerine oturma gruplarına özgü mekan bölünmelerinin boyutlarında daha yaygın bir kullanım olanağı bulunduğu görülmektedir.

Ekipman büyüklüklerinin değişmesi, mekan kullanımını etkilemektedir.

Günümüz toplu konutunda ekonomik nedenlerle mekan yüksekliği 2.40 m. civarına düşmüş, bu da mekanın psiko - sosyal yönden rahatsızlığına yol açmıştır.

Tüm bunların yanında bina yapımında kullanılan yeni teknikler, geçilen açıklıkları, ve malzemenin mekan boyutlarını sınırlaması sorununu ortan kaldırmış, mekan tasarımının ya da kullanımının öngördüğü koşullar çerçevesinde boyut kazanmıştır.

4.3.4.2. Mekanın Şekli

Teknolojik gelişmeler, mekanın şeklinin, malzeme sınırları

altında belirlenmesi sorununu ortadan kaldırmış, mekanlar barındırdıkları işlevler ve tasarımcının istekleri çerçevesinde şekillenmiştir.

Ancak bazı ekonomik koşullar, mekanın şekillenmesinde, teknolojik gelişmelerden yararlanma olayını aşağıya çekmektedir.

4.3.4.3. Ekipman Alan Oranı

Ekipman boyutlarını etkileyen teknolojik gelişmeler, ekipman alanı oranında değişiklikler meydana getirmektedir. Endüstri öncesi devirde kullanılan taşınabilir ekipmanlar bu oranı azaltmaktaydılar. Endüstri sonrasında kullanılan sabit ya da yarı sabit ekipmanlar ise, eylem alanında bir yoğunluk yaratmaktadır. Ekipmanların büyüklüğü ve sayısı da endüstrileşme sonucunda değişiklik gördüğünden bunlar da ekipman alanı oranını etkilemektedirler.

4.3.4.4. Mekanın Zaman İçinde Kullanımı

Mekanın zaman içinde kullanımı bugün de geçerliliğini korumakta, aynı mekan, değişik işlevlere cevap vermektedir. Ancak bu durum, taşınabilir ekipmanla değil, aynı mekan içindeki özel eylem alanlarının günün belli saatlerle içinde kullanılmasıyla gerçekleşmiştir.

4.3.4.5. Mekanın Fiziksel Özellikleri

Termal Özellikler

Mekanın insanlar ve eylemler için gerekli olan termal gereksinimleri sağlaması gerekmektedir. Bu gereksinimler, kullanıcının bağlı olduğu kültür grubu, yaş ve seks gibi ayırıcı özelliklere göre, mekan içinde farklılıklar göstermektedir. Örneğin dinlenirken gerekli termal gereksinim, yıkanma eyleminin gerektirdiğinden daha düşüktür. Tüm bu gereksinimler, insanlar üzerinde yapılan bilimsel araştırmalar sonucu belirlenmiş,

tasarımda yapılan yeni uygulamalar ve gerekli termal çevre konusunda yapılan yeni çalışmalar, insanlar için uygun ortamın yaratılmasında kullanılmışlardır.

Döşemeden ısıtma ve merkezi ısıtma, bugünlerde kullanılan ısıtma sistemleridir.

İşitsel Özellikler

Bazı mekanların özelleşme gerektirmesi sonucu işitsel mahremiyet gereksinimi de ortaya çıkmıştır. Örneğin, tuvaletten gelen su sesinin, misafir odasından duyulmaması, yatak odalarının günlük yaşama mekanından uzak tasarlanması, çok katlı toplu konutlarda alt kattakinin , üst katta oturandan rahatsızlığını önleme gibi durumlar, ses izolasyonu sağlayan bölücü duvarların tasarımını doğurmuştur.

Konut dışı mekanın, arabaların ve sokaktan gelen seslerin konut içinde yaşayanları rahatsız etmesini engellemek de gerekmektedir.

Konut içi mekanlarda gerekli olan işitsel gereksinimlerin sayısal değerleri de yine insanlar üzerinde yapılan uzun araştırmalar sonucu belirlenmiştir.

Görsel Özellikler

Bu konu mahremiyete girmektedir. Toplumun kültür yapısı değiştikçe mahremiyet kavramı konusundaki değerler de değişmiştir. Bugün geleneksel Türk Evi'ndeki içe dönük mekan anlayışı tamamen kaybolmuştur. Günümüzün toplu konutlarında alt katlarda dışarıya pencere açılmıştır, görsel mahremiyet, perde, kepenk gibi gölge verici elemanlarla sağlanmaya çalışılmaktadır.

Eskiden dış mekanla sınırlı bağlantısı olan iç mekan, yerini dış mekanla birleşen ve hatta bütünleşen iç mekana bırakmıştır.

4.3.4.6. Psiko-sosyal Özellikler

Bugünün toplumunda sosyal çevre tamamen değişmiş durumdadır. Eskinin içe dönük yaşayan ve sadece erkeğin söz sahibi ve üretici olduğu toplumların yerini bugün, dışa dönük, kadın ve erkeğin birarada üretici durumda olduğu toplumlar almıştır. Sosyal çevre tamamen değişmiş, eskiden önemli olan komşuluk ve akrabalık kavramları ile aralarındaki sıkı bağlar yitirilmiştir.

Kadının çalışması, ev işlerinin ailenin diğer bireyleri arasında paylaşılmasına yol açmış, bunun yanı sıra teknolojik düzeyin yükselmesiyle, gelişen yeni ekipmanların, zorunlu ev işlerini kolaylaştırdığı ve bireylerin sosyal yaşantılarına zaman ayırmalarına olanak verdiği gözlenmiştir.

Teknolojik ürünler, TV, radyo, video, sinema, tiyatro, v.b. insanların mekan içinde ve dışında, yoğun olan iş hayatının stresinden uzaklaşma yollarını ortaya çıkarmış ve psikolojik yönden rahatlama imkanları doğurmuştur.

4.3.5. Endüstrileşme ve Teknolojik Gelişmelerin Yapı Kabuğuna Etkileri

Endüstri ve teknolojik gelişmelerin yapı kabuğuna etkilerinin incelenmesi için öncelikle bina endüstrisinin gelişimine değinmek gerekmektedir.

Bilim ve teknolojideki gelişmeler, içinde yaşadığımız inşaa edilmiş çevrelerde endüstrinin ürünü olan " önceden üretilmiş " elementlerin hızla artmasını sağlamaktadır.

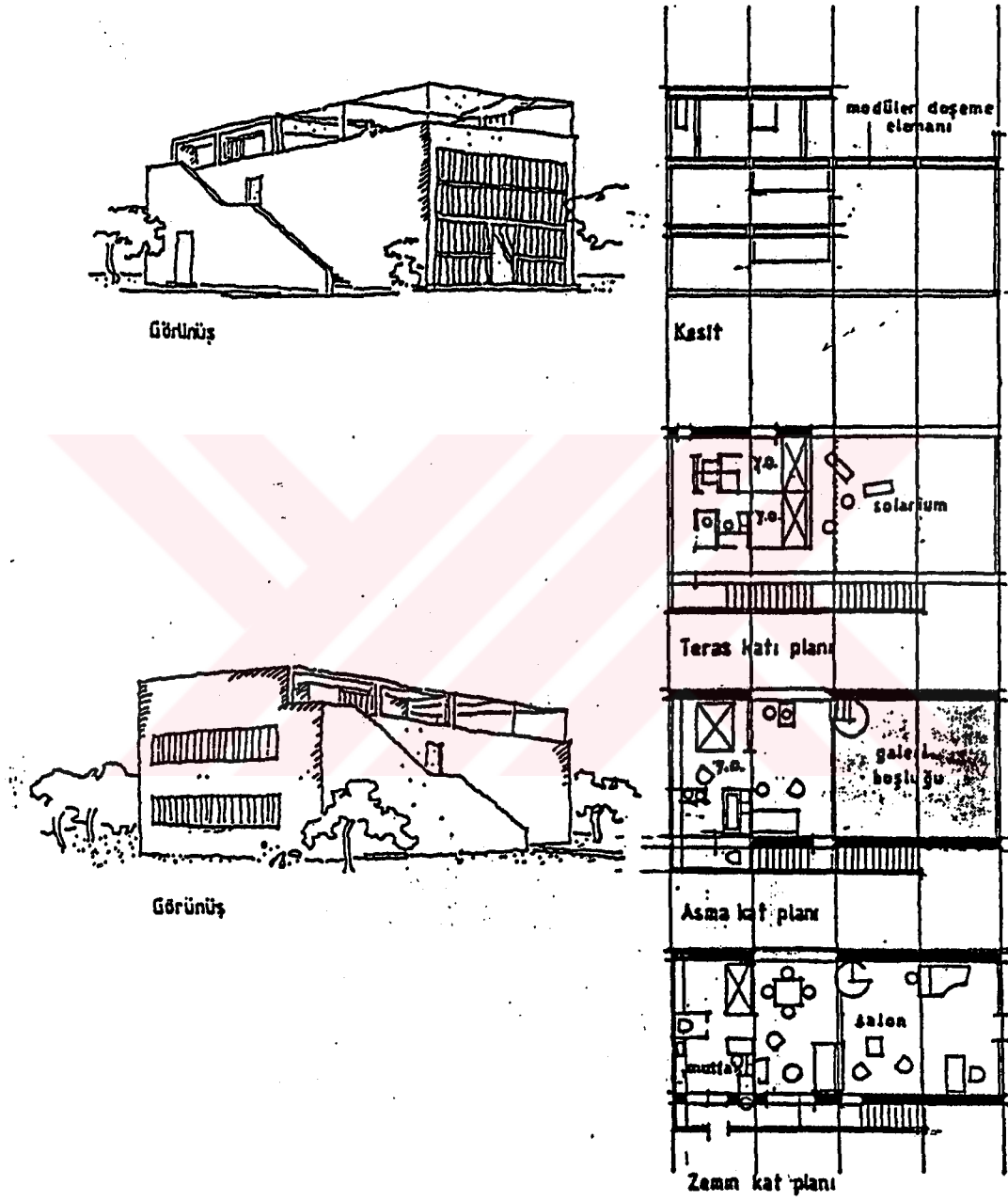
Başlangıcı 1920'li yıllar olarak kabul edilen modern mimari dönemi öncesi mimariye bakıldığında, henüz endüstrileşme olmamasına rağmen, endüstrileşmenin temel ilkelerinden olan " tekrar etme " ve " seri olma " özelliğinin kullanıldığı görülmektedir.

Bir Yunan tapınağının kolonatlarında, bir gotik katedralin cephe düzeninde görülebilecek olan bu davranışın gerisinde, devamlılık, ritm, düzen, tekrar, aralıklı tekrar gibi daha çok görsel değerlere ilişkin prensipler yanında, Violet le Duc'un ifade ettiği yapının rasyonelleşmesi fikri de vardı. [84,s.3]

Modern mimari ile birlikte binanın endüstrileşmesi öncü mimarlığın ilgi alanı içine girmiş ve CIAM (Uluslararası Modern Mimarlar Kongresi)'in 1930'da Brüksel'deki ana temasını oluşturmuştur. Başta W. Gropious olmak üzere, Le Corbusier, C. Waschmann, Mies Van der Rohe gibi mimarlar modern mimari düşüncesinin gelişmesinde standartizasyona ve modüler koordinasyona olan inançlarını ifade etmişler ve yaptıkları uygulamalarla bunu göstermişlerdir. [84,s.3]

W. Gropious, standartlaşmış elemanların tekrarı ve özdeş bileşenlerin kullanımının yeni kent imajına, özentisiz ve eşgüdümlü bir özellik kazandıracağını söyleyerek söz konusu etkinin bina ölçeğinde kalmayıp kent ölçeğinde olacağını da vurgulamış olmaktadır. Ayrıca söz konusu kavramları, toplumun sosyal ve kültürel gelişmişliğinin göstergesi saymaktadır. [84,s.3]

Le Corbusier ise "..... küçük küçük şantiyeler endüstrileşecekler, konutun planı değişecek ve yeni bir ekonomi anlayışı hakim olacak, tip elemanlar mimari güzelliğin önemli kaynağı olan detayların birliğini getirecek " diyerek özellikle toplu konut alanındaki endüstrileşmenin gereğini ifade etmektedir. Le Corbusier de W.Gropious gibi, kentsel ölçekteki yeni imaja ilişkin beklentilerini, " o vakit kentler kaotik görüntülerini kaybedecekler ve düzen hakim olacak....Bütün bunlar makina, tıp, standart ve seçim sayesinde gerçekleşecek" sözleriyle dile getirmiştir. Le Corbusier'in konut ölçeğindeki ilk endüstrileşme düşüncelerini 1920 ' lerde yaptığı " Citrohan Evi " nde okumak mümkündür. Citrohan Evi'nde iki paralel taşıyıcı duvar üzerine modüler bir döşeme sistemi önermiştir. Tip elemanların geometrisi evin planının geometrisini etkilemiştir. [Şekil,4.13]

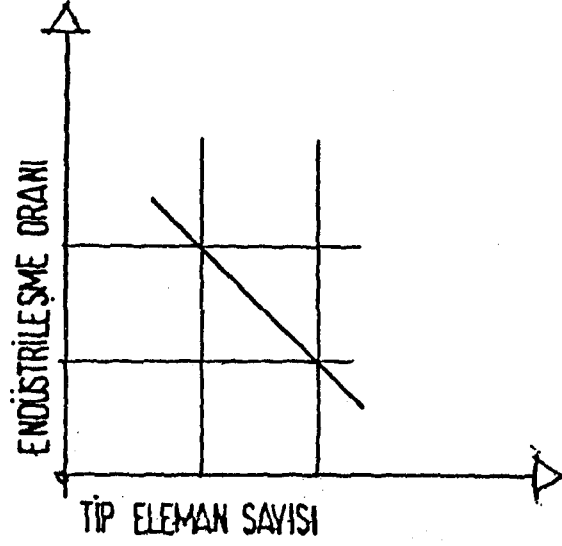
Şekil 4.13. Le Corbusier'in Citrohan Evi (1920) [84,s.6]

İkinci Dünya Savaşı sonrası, özellikle Avrupa ülkelerinin karşılaştığı büyük yapı açığı, bina alanındaki gerçek endüstrileşmenin başlamasında en önemli zorlayıcı etken olmuştur. Bu dönem, 1970' li yılların ortalarına kadar sınırlı sayıda mimarın rol aldığı, niteliksel ihtiyacın ikinci planda olduğu, daha çok sayısal açığın teknik ve ekonomik hedefler gözetilerek kapatıldığı bir dönem sayılabilir. Özellikle toplu konut yerleşmelerinde, modern mimarının düşlediği " yeni insani " düzeni sağlamak mümkün olmamıştır. Bu zamanlarda ortaya çıkan konut açığının giderilebilmesi için benimsenen ortak hedef ; "ülkenin kaynaklarını en iyi şekilde kullanarak, en kısa sürede, mümkün olduğu kadar fazla sayı ve yeterli kalitede yapı üretim seviyesine ulaşması " şeklindeydi. Bu hedefe varmak için, bina alanında o zamana kadar uygulanmış olan geleneksel üretim biçimlerinin yetersiz kaldığı ve bina alanı dışındaki alanlarda endüstrinin kazandığı deneyimleri bu alanda da kullanmanın kaçınılmaz olduğu görüldü. [84,s.7]

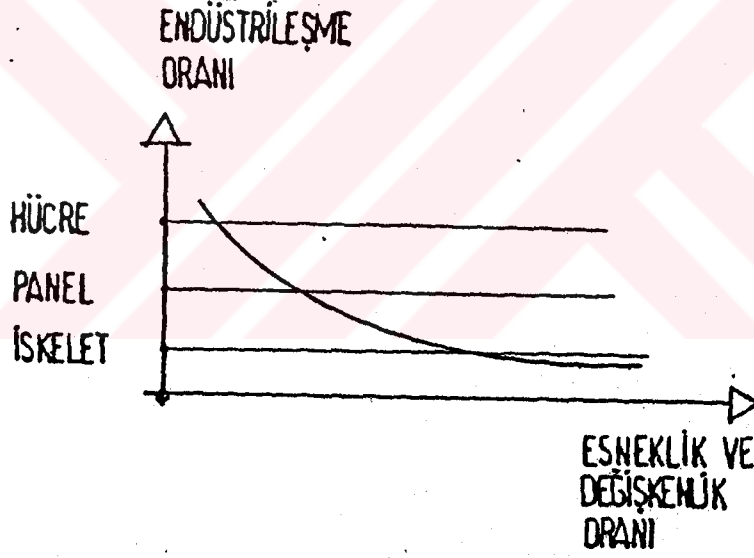
Endüstriyel yapı üretim sistemlerinin temel ilkelerinin başında " standardizasyon" ve " tipleşme" gelmektedir. Bu ilkelere sağlanması doğrultusunda ise "boyutsal koordinasyon" ve "yapı elemanlarıyla mekan boyutlarının bir örnekletirilmesi önem kazanmaktadır. [44,s.41] Bir sistemin endüstrileşme oranı yükseldikçe, konut birimi başına düşen tip eleman sayısı azalmakta, buna karşın endüstrileşme oranı azaldıkça tip eleman sayısı fazlalaşmakta ve esneklik, değişebilirlik oranı artmaktadır.[Tablo, 4.3]

Endüstriyel yapı üretim sistemleri temelde taşıyıcı yapı türlerine göre ; hücre, panel ve iskelet olarak sınıflandırılmaktadır. Esneklik ve değişebilirlik açısından iskelet sistemler en yüksek olanağa sahiptirler. İskelet yapı sistemlerinde, doğrudan bir hacmi oluşturan elemanların boyutu, sayısı ve döşeme açıklığı sistem parametrelerini oluştururken, özellikle kat sayısının sınırlı tutulması, tip sayısını azaltmakta ve esnekliği arttırmaktadır.

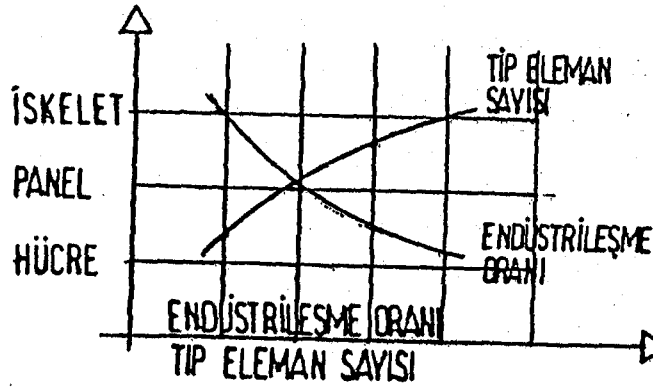
Tablo 4.3. Endüstrileşme Oranı İle İlgili Tablolar [44, s.47]

ENDÜSTRİLEŞME ORANI-TİP ELEMAN SAYI İLİŞKİSİ

ALTERNATİF SİSTEM SEÇENEKLERİ - ESNEKLEK NİTELİĞİ İLİŞKİSİ

ALTERNATİF SİSTEM SEÇENEKLERİ - ENDÜSTRİLEŞME ORANI / TİP ELEMAN SAYISI İLİŞKİSİ

Yapı kabuğuna teknolojik gelişmelerin yaptığı etkileri, alt kabuk, yan kabuk ve üst kabuk başlıkları altında kısaca değinmekte yarar vardır.

Alt Kabuk

Döşeme malzemeleri değişmiş, mekanların işlevine göre malzemeler çeşitlilik kazanmıştır. Yaşama ve yatak odaları mekanlarında halı, parke, marley malzemeye rastlanırken, hol, koridor, balkon, mutfak, banyo ve WC'ler, silinmesi ve yıkanması kolay olan taş, seramik, mozaik, granit gibi malzemelerle döşenmiştir. Döşemede çok katlı konutlarda, iki kat arasında ısı ve ses tutucu malzemeler kullanılmıştır.

Yan Kabuk

Duvarlar, taşıyıcı sistem kurulduktan sonra, yerinde, tuğlalarla döşenmekte, ısı ve ses izolasyonu için özel olarak tasarılanmış boşluklar ve cam yünü, stropor bulunan duvarlar iç ve dış mekanda kullanılmıştır. Taşıyıcılık özelliği duvarların üzerinden kalktığı için duvarların kalınlıkları azalmıştır. Duvar bitiş malzemesi olarak boya, badana kullanılmakta, bazen dekoratif olarak taş veya ateş tuğlasından yapılan duvarlar, malzemesi görülecek şekilde, sıvanmadan kullanılmaktadır. Islak mekanların duvarları ise silinmeye imkan veren dekoratif görünümlü seramik malzemelerle kaplanmıştır.

Üst Kabuk

Tavan, döşeme ile aynı özellikleri taşıyıp ses ve ısı izolasyonunu sağlayacak şekilde tasarımı yapılmaktadır. Bitiş malzemesi olarak genellikle badananın kullanıldığı tavanlar, aydınlatma malzemelerinin monte edildiği yer olarak önem kazanmaktadır.

BÖLÜM 5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Tez, endüstrileşmenin ve teknolojik gelişmelerin konut iç mekan düzenine etkilerinin irdelenmesi ve olumsuz sonuçları hafifletici öneriler getirilmesi amacına yöneliktir.

Dördüncü bölümde genel olarak endüstrileşme ve teknolojik gelişmelerin konut mekanlarında yarattığı etkiler incelenmişti. Sonuçta elde edilen etkiler şunlardır:

. Kullanıcıya ilişkin karakteristiklerde dramatik değişiklikler olmuş; örneğin, aile yapısı, hane halkı büyüklüğü, yaş ve cinsiyet gruplarına dağılım, eğitim, kültür ve gelir düzeyinde köklü dönüşümler gerçekleşmiştir.

. Kullanıcının konut içinde gerçekleştirdiği eylemlerin niteliksel ve niceliksel özelliklerinde farklar oluşmuş; örneğin, ev hanımları iş hayatına girmiş; giyecek ve yiyeceğin aile tarafından üretilmesi eylemleri kalkmış, buna karşın, bazı eylem yapılış biçimleri (posture) ve alt eylemlerle eylem bağlarında büyük değişiklikler olmuştur.

. Ekipmana bağlı olarak teknolojik gelişme ve endüstrileşmenin çok büyük bir etkisi olmuş; örneğin, pek çok yeni ekipman (bulaşık makinası, çamaşır makinası, mutfak robotu gibi) ekleri ve bağlantıları ile konutta ve iç mekan düzeninde dramatik değişikliklere neden olmuştur. Ayrıca kullanılan enerji türlerinde de konut iç mekan düzenini etkileyecek değişiklikler gerçekleşmiştir.

. Eylem alanları ve mekan ölçeğinde de teknoloji ve endüstrileşmenin yadsınamaz etkileri yaşanmış; örneğin ısıtma, havalandırma, aydınlatma tekniklerindeki gelişmeler sonucunda konut iç mekan düzeninde eylem alanlarının kontrolü ve daha kolay biraraya gelme, mekan özelleşme seviyesinde değişimler gibi önemli ilke dönüşümleri gerçekleşmiştir.

. Yapı ve yapım sistemlerindeki hızlı teknolojik gelişmeler sonunda; yapı kabuğunun yapısal performansının artması; esneklik, fleksibilite ve variabilite olanaklarının yükselmesi sonucunda da konut iç mekan düzeninde köklü değişimler gözlenmiştir.

Öte yandan, konut çevresini kurarken ve ögeleri tasarlarlarken, temel ilkelerin geçmişte de, günümüzde de uygulanageldiği görülmektedir. Bu ilkelerin en önemlisi, konut iç mekan düzeninin " kişisel " özelliklere göre kurulmuş bulunmasıdır. Konutu kendince düzenleyen oluşturduğu çevre de " kendince " olur. Çünkü orada kendisi yaşayacaktır. Ortaya çıkan çözümün başkası için ilgi çekici olması çok önemli değildir; kullanıcının mutluluğu yeterlidir. Böyle bir çözümü gerçekleştirmek geçmişte kolay olmuştur; ya bu işi iyi yapan bir kişiyle kafa kafaya verilir ya da kendine güvenen oturup bir ucundan başlardı. Bu şekilde, ortaya tümüyle kişisel izler taşıyan bir sonuç çıkarılırdı. [16,s.31]

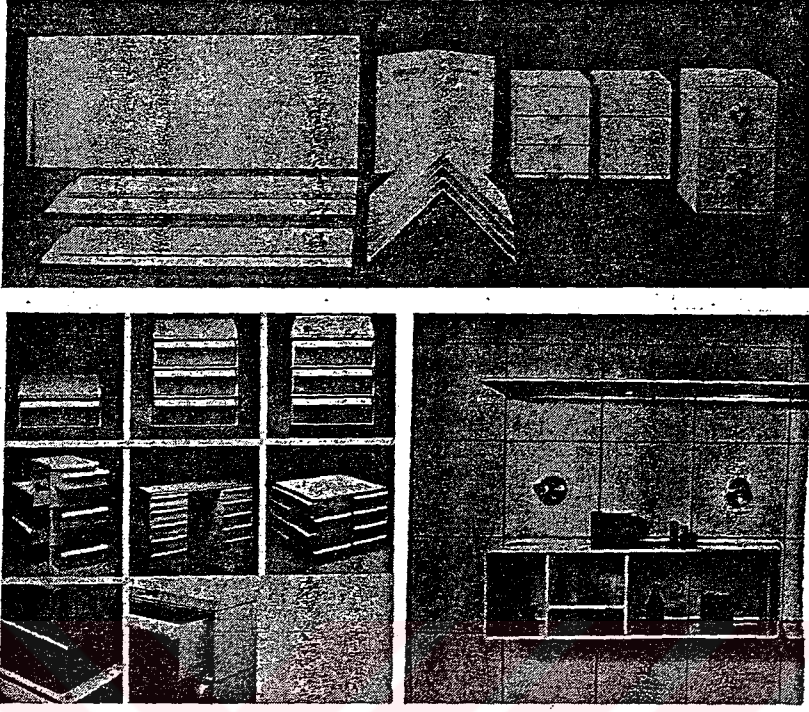
Oysa bugün koşullar değişmeye başlamıştır. Endüstri üretimi yaygınlaşarak, konut iç mekan düzeni ögelerinin tasarımını etkilemiştir.

Konut, başlı başına bir bütündür. Ancak endüstriyel üretimle konut çevresi kurulurken, bu bütünlük parçalanmakta

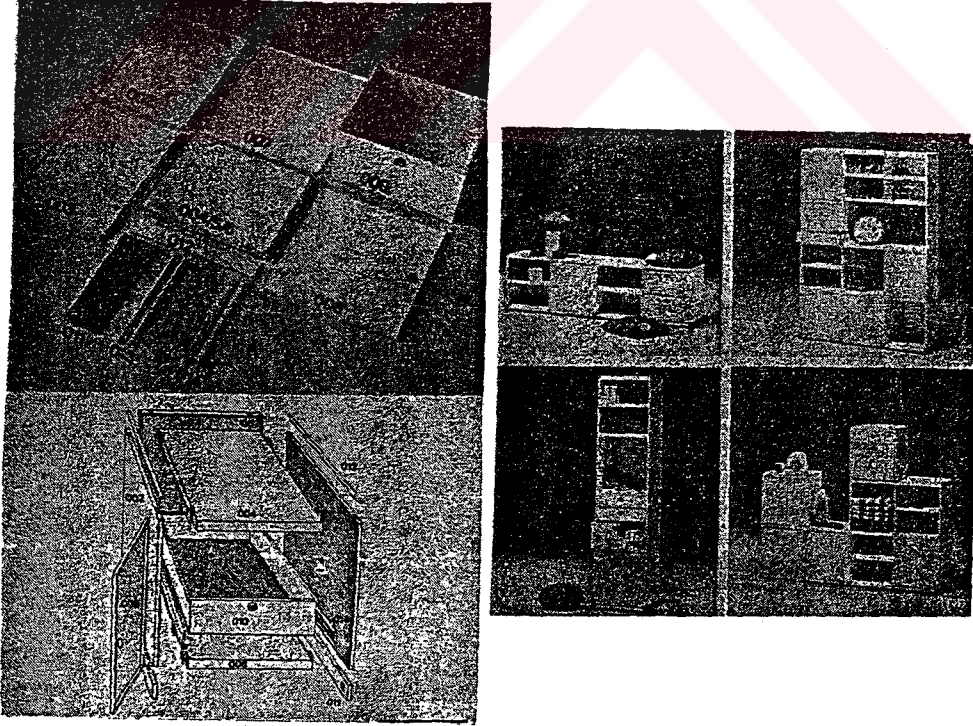
ve buna göre üretim yapılmaktadır. Konutun her bir parçası ayrı olarak üretilmekte ve daha sonra bu ayrı parçalar biraraya getirilerek bir bütüne varılmaya çalışılmaktadır. Buna bir anlamda " uzmanlaşma " adı da verilmektedir. Tüm bu ortaya çıkan ürünler, sonunda tek bir çevre içinde birleşeceğinden, aralarındaki ilişki önemlidir. Değişik üreticilerden sağlanan değişik öğelerle bir bütünü oluşturma sorunuyla karşı karşıya kalınmaktadır. Burada, önemli olan, kullanıcının kişisel isteklerinin gerçekleştirilmesidir. Bu çözümü sağlayabilecek tek durum, tek birimin çeşitli parçalara bölünmesi veya çeşitli parçaların biraraya gelerek, kullanıcının isteğine uygun ekipmanlara dönüştürülmesidir. [16,s.31] [Şekil,5.1] Birbirine kolay takılabilen parçalardan oluşan bu ekipmanlar, genellikle temel birimler ve bağlantı birimlerinin değişik biçimlerde kullanılmasıyla değişik çözümlere ulaşabilmektedir. Bu tip tasarımlarda temel ilke, kullanıcının kendi kendine istediği değişikliği kolayca yapabilmesidir. [Şekil,5.2]

Konut iç mekan düzeninde yer alan işlevler ve mekanlara ikinci ve üçüncü bölümlerde değinilmişti. Bu kadar çok sayıda işlevin biraraya gelmesi, konut iç mekan düzeninde çok yoğun bir çözümü gerektirmektedir. Üstelik bu yoğunluk içinde, konutu kullanan herkesin kendine göre olan kişisel istekleri de karşılanmak zorundadır. Ayrıca zamana bağlı işlevsel değişiklikler de sağlanmalıdır. Bu değişiklikler, doğrusal, salınımsal ve helozonik olmak üzere üç farklı nitelik göstermektedir.

Doğrusal değişiklikler, geçmişten geleceğe uzanan ve geri dönüşümü olmayan oluşumlardır. Aile yapısının zamanla değişimi, geniş ataerkil ailenin çekirdek aile tipine dönüşmesi, kırsal yaşam kültürünün kentsel yaşam biçimine dönüşümü bunlara örnektir. [73,s.40]

Şekil 5.1.Bütünü oluşturan birimler [16,s.31]

Şekil 5.2.Birbirine kolayca takılabilen parçalar [16,s.47]

Salınımsal değişiklikler, belli bir ritm ile olayların kendini aynen tekrarlaması özüne dayanmaktadır. Örneğin, gece-gündüz kullanım farkları hergün kendini tekrarlayan değişikliklerdir. [44,s.40]

Helezonik değişiklikler ise aynı olayların zaman içinde farklı biçimde tekrarlanması şeklinde tanımlanmaktadır. Örneğin, çamaşır yıkama eylemi hep tekrarlanmakla birlikte, zaman içinde nitelik değiştirmekte; leğinde, elle çamaşır yıkama, yerini tam otomatik çamaşır makinesine bırakmıştır. [44,s.40]

Böyle geniş bir programı, elden geldiği kadar küçük bir yapı alanı içinde ele almak ve çözümlemek de çeşitli zorluklar getirmektedir. Konut iç mekan düzeni ilkeleri de benzer zorluklarla karşı karşıyadır. Üstelik buradaki ögeler, kullanıcının kişisel isteklerine göre seçimler yapabileceği, istediği çevreyi kurabileceği şekilde tasarlanmalıdır. Bu ilkenin günümüz endüstrileşmiş yapım sistemleri ile inşaa edilen konutlarında ve toplu konutlarında gerçekleştirilmesi zor gibi görünmektedir. Gerekli olan hem endüstrileşmiş ve hızlı, ekonomik üretimi sağlayan yapım sistemini, hem de kullanıcının kişisel isteklerini karşılamasını sağlayan, esnek ve değişebilir mekanları meydana getiren bir yapı sistemini uygulamaktır. Böyle bir isteğe karşılık verecek yapım sistemi olarak, örneğin iskelet sistemler kabul edilebilir. İskelet sistemler, üretim kapasitesinin yüksek olması, taşıma kolaylıkları, montaj sırasında, süreç sayısının artmasına karşın uzmanlık gerektirmemesi, vinç ve kren gereksinmelerinin sınırlı olması gibi avantajları ile ülkemiz teknolojik koşullarına da uygun bir genel sistem olarak belirtilmektedir. [44,s.41]

İskelet sistemlerin mekana çok amaçlılık ve esneklik vermesi için intim, bireysel, sosyal alan gibi kişisel alan ve birincil-ikincil egemenlik alanları gibi boyutsal standartlar dikkate alınarak bir sistem geometrisi oluşturulması yararlı olacaktır. [Şekil,5.3] Burada dikkate alınan esaslar :

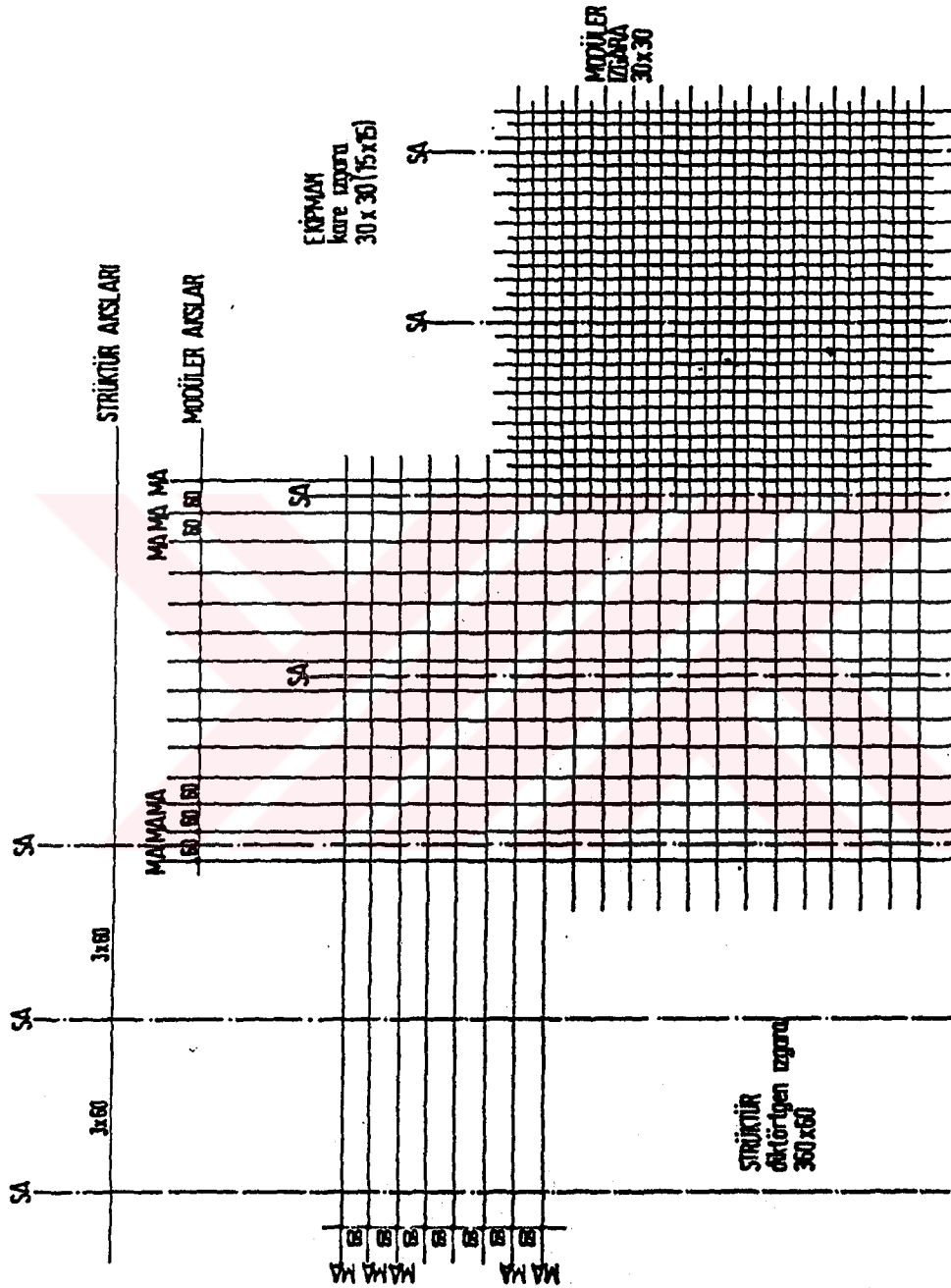
- . Konut mekanlarının insan ve kültürel özelliklerine uygun boyutlandırılması,

- . Yoğunlaşmış, tekrarlanabilir, çekirdek birimlerin geliştirilmesi,

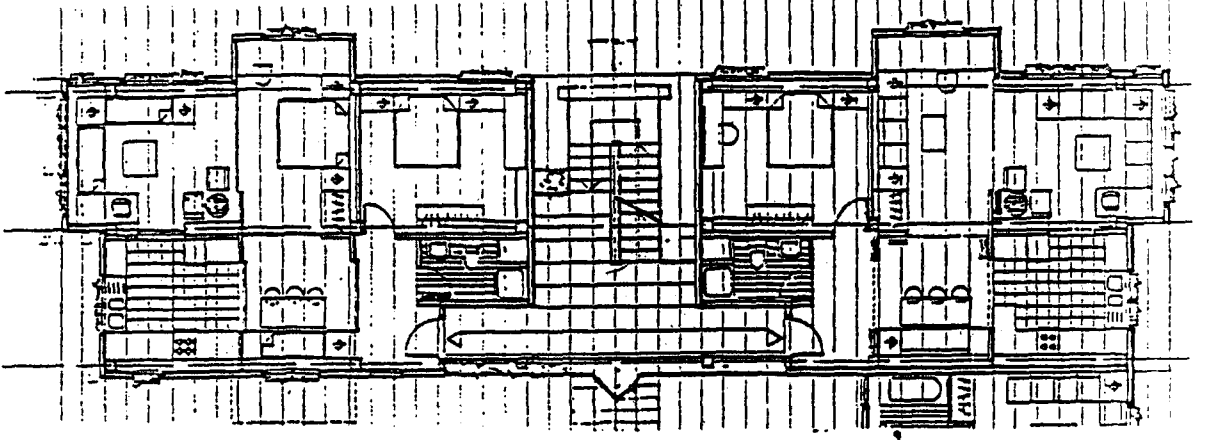
- . Mekan hiyerarşisinin özel, yarı özel, işlemci, yarı genel, genel dizininde kurulmasıdır.

Sistem geometrisi oluşturulurken, değişik ölçeklerde kullanılabilen özellikle, taşıyıcı sistem, yapı sistemi, yapı elemanı, iç düzen, ekipman ölçeklerinde işlev gösterebilen modüler bir sistemin gerçekleştirilmesi sağlanmalıdır.

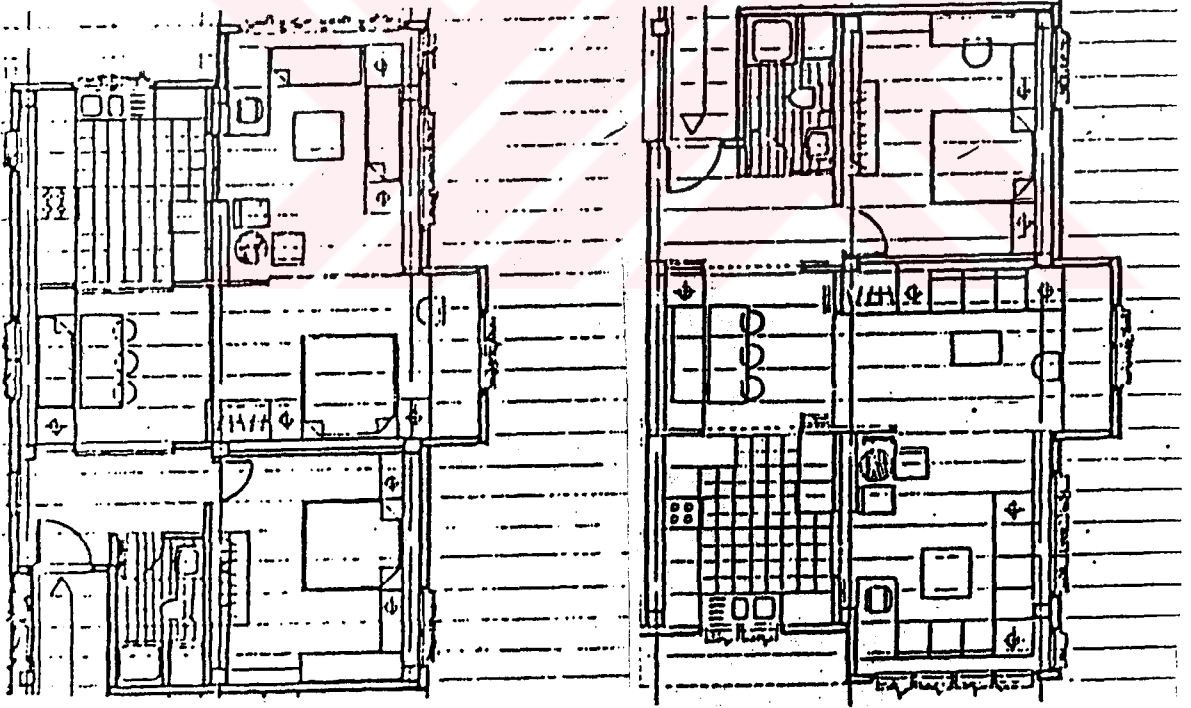
Geliştirilen sistem geometrisinin davranışsal ve mekansal ölçülerine ve ekipman boyutlarına uygun olması, konut iç mekan düzeni ve kullanımına kolaylıklar sağlamalıdır. [Şekil,5.4] Konut iç mekan düzeni, kullanıcının farklı istekleri ve zaman içinde doğrusal, salınımsal, helozonik değişimleri karşılayacak şekilde hareketli panolarla ve farklı mekan kurgularına sahip olacak şekilde planlanmalıdır. [Şekil,5.5] Tamamiyle insan ölçülerine göre boyutlandırılmış mekanların iç düzeni ise kullanıcıya bırakılmalıdır.

Şekil 5.3.Sistem geometrisi [44,s.44]

Şekil 5.4. Sistem geometrisinin konut iç mekan düzeninde uygulanması [44, s.32]

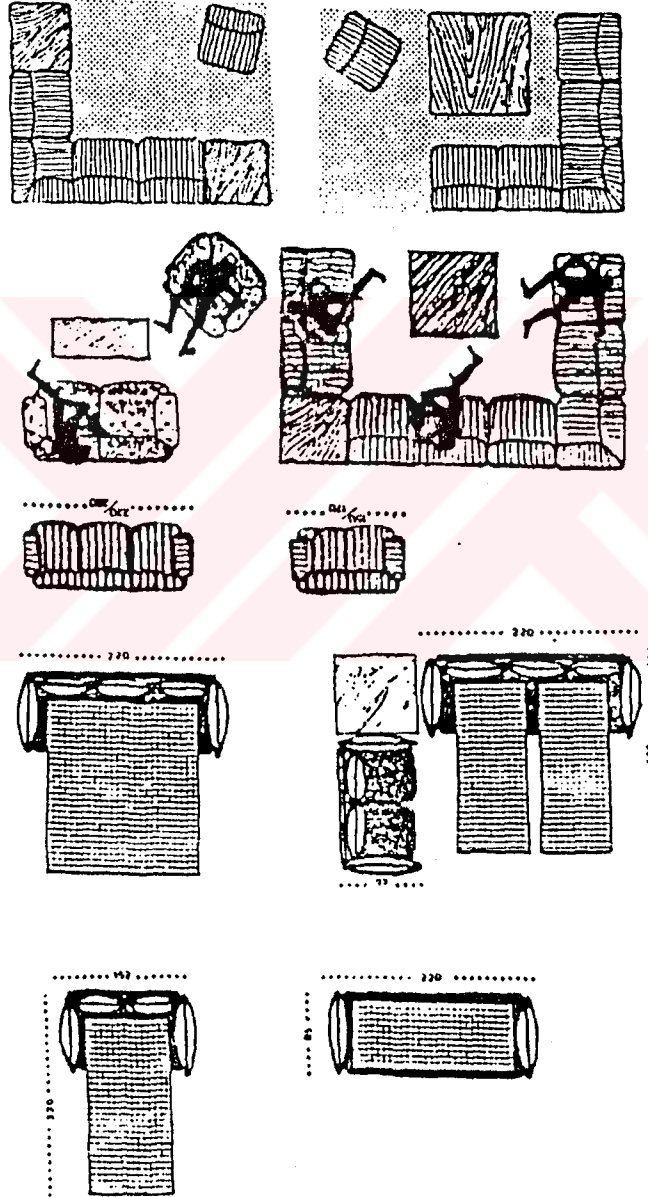

GECE

GÜNDÜZ

Şekil 5.5. Konutun gece ve gündüz kullanım değişikliği [44, s.40]

Böylece konut mekanlarının çok amaçlı kullanımı belirli bir düzen ve uyum içinde karışıklığa olanak vermesizin gerçekleştirilmelidir. Konutun kullanıcısı mekanları ve mekan kullanımlarını kendi oluşturacaktır. Çok kullanımlı (multifonksiyonel) ekipmanlar da konut iç mekan düzeninin çok amaçlı çözümler içermesi gereğinden yola çıkılarak mekanlarda yerlerini almalıdır. [Şekil,5.6]

Şekil 5.6.Multifonksiyonel ekipmanlar [13,s.40]

Öte yandan, konut iç mekan düzeni uzun vadeli kullanım-tüketim malı niteliğindedir. Ancak çoğu zaman konut iç mekan düzeni öğeleri, fiziksel ömürlerinden önce fonksiyonel eskime ile karşılaşırılar. Bu farklı yaşam süreleri nedeniyle kurulacak konut iç mekan düzeninin zamana açık olması ve katı kurallar içermemesi de önemli bir husustur.

Yukarıda özetle sunulmaya çalışılan sonuç ve önerilerden de anlaşılacağı üzere sorun, teknolojik gelişme ve endüstrileşme sürecinde konut iç mekan düzeninin zaman içindeki değişimlere de cevap verebilecek şekilde kurulması ve sürdürülmesidir.

KAYNAKLAR

- 1- MERLEAU-PONTY, M. , The Phenomenology of Perception, London, 1962 .
- 2- TÖMER, G. , Mimari Mekanın Sistem Kuramı, İletişim Kuramı, İşaretbilim, Dilbilim ve Anlambilim Açısından İrdelenmesi Üzerine Bir Deneme, E.Ü.G.S.F., Doktora Tezi, 1976 .
- 3- TÖMER, G. , İnsan-Mekan İlişkileri ve Kafka, E.Ü.G.S.F. Yayını, İzmir, 1979 .
- 4- ŞENSOY, H. , Mimaride Mekan Bütünlüğü, İç Mekan Düzenleme Bilim Dalı Konferansları, Mimar Sinan Üniversitesi Yayını, İstanbul, 1984 .
- 5- JOEDICKE, J. , Seri Konferanslar, İDGSA, 1-2 Mart, 1976
- 6- ÜNÜGÜR, T. , Geleneksel Türk Evinde İnsan-Mekan İlişkileri Açısından Mekan Oluşumunu Etkileyen Faktörlerin Saptanmasında Kullanılacak Bir Yöntem, İDGSA, Doktora Tezi, 1979
- 7- ZEVİ, B. , Apprendre à voir l'architecture, Editions de Minurt, Paris, 1959
- 8- FOCILLON, H. , Vie des Formes, Presses Universitaires de France, Paris, 1964
- 9- BOZKURT, O. , Bir Mekan Anlayışı, İTÜ Matbaası, İst., 1962
- 10- TÜRKMEN, M. , İç Mekan Düzenleme Bilim Dalı Konferansları Açış Konuşması, MSÜ Yayını, İst. , 1984
- 11- GÜNER, N. , İç Mekanda Konfor, İç Mekan Düzenleme Bilim Dalı Konferansları, MSÜ Yayını, İst. - 1984
- 12- ASHIHARA, Y. , Exterior Design in Architecture, Reinhard, London, 1970
- 13- ARCAN, E. F. , EVCİ, F. , Mimari Tasarıma Yaklaşım, YÜ Mimarlık Fakültesi, İst. , 1987

- 14- AĞAT, N. , Konut Tasarımına Mutfakın Etkisi ve Mutfak Tasarımı, İTÜ , İst. , 1983 .
- 15- DÖKMECİBAŞI, E. , Bina Bilgisi, Basılmamış Ders Notları, DGSA-MYO Akşam Bölümü, İst. , 1978 .
- 16- KÜÇÜKERMAN, Ö. , Endüstri Tasarımcısı Açısından Konut İç Düzeni, YAPI Dergisi, S:34 , 1980 .
- 17- PALMES, J. , A History of Architecture, The Athlone Press, London, 1975 .
- 18- DENBY, E. , Interior Design, London .
- 19- SMITH, W. S. , The Art and Architecture of Ancient Egypt, Penguin Books, 1958 .
- 20- KUBAN, Z. , Antik Devir Evlerinde Kadın ve Erkek Mekânları ve Osmanlı Evleriyle Karşılaştırılması, İTÜ Mim. Fak. Yüksek Lisans Tezi, 1988 .
- 21- LAWRENCE, A. W. , Greek Architecture, Penguin Books, 1967 .
- 22- KALLIGAS, A. G. , KALLIGAS, H. A. , Greek Traditional Architecture Monemvasia, Melissa Publishing House , Athens, 1986 .
- 23- AGIS, I. , Greek Traditional Architecture Thessaloniki Old Town, Melissa Publishing House, Athens, 1990 .
- 24- YAGI, K. , A Japanese Touch For Your Home, Harper & Raw Publisher Inc., New York, 1982 .
- 25- LIU, L. G. , Chinese Architecture, Academy Editions, London, 1989 .
- 26- RAINER, R. , Anonymes Bauen Im IRAN, Stadtplanungsabteilung der N.I.S.C. Akademische Druck-U. Verlagsanstalt, Graz, Austria, 1977 .
- 27- MIMAR HOUSES, Concept Media Pre Ltd., 1987 .
- 28- OLIVER, P. , Shelter in Africa, Barrie & Jenkins Ltd. London, 1971 .
- 29- BURNETT, J. , A Social History of Housing 1815-1970, Methuen & Co. Ltd. , London, 1980 .
- 30- Ministry of Housing and Local Government, The Family at Home, London, 1966 .

- 31- ERUZUN,C. , Kültürel Süreklilik İçinde Türk Evi, Mimarlık Dergisi, S:4, 1989 .
- 32- ERUZUN,C. , Konutlarda Mekan Özelleşme Düzeyinin Saptanmasına İlişkin Bir Yöntem, İDGSA Doktora Tezi, 1980 .
- 33- NAUMANN,R. ,Eski Anadolu Mimarlığı, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1985 .
- 34- USMAN,M. , Antik Devir Küçük Asya Evleri, İTÜ Mimarlık Fakültesi Yayını, İst., 1958 .
- 35- CEZAR,M. , Anadolu Öncesi Türklerde Şehir ve Mimarlık, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 1977 .
- 36- ARSEVEN,C.E. , Sanat Ansiklopedisi, Milli Eğitim Basımevi, İst., 1950 .
- 37- KÜÇÜKERMEN,Ö. , Kendi Mekanının Arayışı İçinde Türk Evi, Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu, Apa Ofset Basımevi, İst.
- 38- ÖGEL,B. ,Türk Kültür Tarihine Giriş, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, C:3, 1978 .
- 39- ÖZKAN,S. ,Mimarlıkta Devingenlik ve Alaçikler, Mimarlık Dergisi, S:5, 1974 .
- 40- KADEMOĞLU,O. ,Güneybatı Anadolu'da Açık Sofalı Evler, Mimarlık Dergisi, S:5, 1974 .
- 41- YÜKSEL,U. , Bitlis Köy Evleri, 1. Uluslararası Türk Folklor Kongresi Bildirileri Kültür Bakanlığı, Ankara, 1977 .
- 42- KADEMOĞLU,O. , Yörüklerde Üç Direkli Kara Çadır, Mimarlık Dergisi, S:5, 1974 .
- 43- SÖZEN,M. , Türk Mimarisinin Tarihsel Gelişimi, İTÜ Mimarlık Fak. Sanat Tarihi ve Restorasyon Kürsüsü, İst., 1980 .
- 44- Gelenekten Geleceğe Evimiz .
- 45- ELDEM,S.H. , Türk Evi Plan Tipleri, İTÜ Mim. Fak. Baskı Atölyesi, 1968 .

- 46- KLINE, M. B. , LIFSON, M. W. , System Engineering and its Application to the Design of an Engineering Curriculum, Journal of System Engineering, 1971 .
- 47- LENKINS, G. M. , The System Approach, Journal of Systems Engineering, Vol.2 , 1971 .
- 48- LOWE, E. A. , On The Definition of Systems in System Engineering, Journal of Systems Engineering, Vol.2 1971 .
- 49- SINGLETON, W. T. , Ergonomics in Systems Design, Ergonomics, 1987 .
- 50- ÜNÜGÜR, S. M. , Kültür Farklarının Mutfaklarda Me- kan Gereksinimlerine Etkilerinin Saptanmasında Kul- lanılabilecek Bir Ergonomiks Metod, İTÜ Mim. Fak. Yayını, İst. , 1973 .
- 51- SHACKEL, B. , Ergonomics For Design, Bittenworths, London, 1966 .
- 52- MORGAN, C. T. , Human Engineering Guide to Equipment Design, Mc Graw Hill, 1968 .
- 53- ANON, Basic Data/Section 2/Antropometry, A.J., 1968 .
- 54- ERGİNBAŞ, D. , İnsan ve Ev, İTÜ, İst. , 1961 .
- 55- Ministry of Housing and Local Government, Space in the Home, London, 1964 .
- 56- SERİM, T. , Türkiye'de Aile Yapısı, Hacettepe Üni- versitesi Yayınları, No:1-15, Ankara, 1972 .
- 57- NEUFERT, E. , Architects Data, Grosby Lockwood & Son Ltd. , London, 1970 .
- 58- HALL, E. T. , Hidden Dimension, The Bodley Head, London, 1965 .
- 59- KENNEDY, R. W. , The House and the Art of its Design, Reinhold Publishing Corporation, USA, 1966 .
- 60- ÜNÜGÜR, S. M. , The Effects of Cultural Variables Upon Ergonomics Principles in Kitchen Design , Univer- sity of Technology, Loughborough, 1971 .
- 61- HORNBY, A. S. , The Advanced Learner's Dictionary of Current English, London, 1963 .

- 62- ARSEVEN,C.E., Türk Sanatı Tarihi, Milli Eğitim Basımevi, İst., 1962 .
- 63- STARR,M.K., Systems and Synthesis, Prentice Hall Inc. Englewood Cliffs, London, 1964 .
- 64- KÜÇÜKERMEN,Ö.,Odalar, Apa Ofset Basımevi, İstanbul, 1973 .
- 65- İMAMOĞLU,V., The Effect of Furniture Density on the Subjective Evaluation of Spaciousness and Estimation of Size of Rooms, Architectural Psychology, Student Literatur a.b. Lund, 1973 .
- 66- GRANDJEAN,E., Ergonomics of the Home, Taylo&Francis Ltd., London .
- 67- MUTLU,A.,Geleneksel Türk Evi'nde Mekan, YMF İç Mekan Düzenleme Kürsüsü Konferansları, İDGSA, 1977 .
- 68- BALKAN,E.A.,Güneydoğu Anadolu Köylerinde Yaşama Biçimi ve Konut Tasarımı Arasındaki İlişkiler .
- 69- MUTLU,A., Bina Bilgisi-Genel Konular, İst.,1973
- 70- BROADBENT,G., Design in Architecture, John Wiley and Sons, London, 1973 .
- 71- BAYAZIT,N., Konut Araçları Açısından Ele Alınan Sistematik Bir Tasarlama Yönteminin Geliştirilmesi, İTÜ Mim. Fak., İst., 1969 .
- 72- ERTÜRK,Z., Kullanıcı Konforu Açısından Boyutsal Gereksinmelerin Saptanması İçin Bir Yöntem, İTÜ Mimarlık Fakültesi, 1977 .
- 73- KIZIL,F., Toplumsal Geleneklerin Konut İç Mekan Tasarımına Etkisi ve Toplumsal Geleneklerimizi Daha İyi Karşılacak Konut İç Fiziksel Çevre Koşullarının Belirlenmesi, İDGSA, İst., 1978 .
- 74- ROY,R., CROSS,N., Technology and Society, The Open University Press, 1975 .
- 75- SCHON,D., Technology and Change, Pergamon, 1967.
- 76- DICKSON,D., Alternative Technology and the Politics.
- 77- GALBRAITH,J.K., The New Industrial State, Andre Deutsch, 1972 .

- 78- The Open University Press, Design and Technology, London, 1975 .
- 79- Çağdaş Yapım Sistemleri, Ders Notları- İTÜ Mimarlık Fak., 1986-87 .
- 80- YENER,A.K., Yüksek Binalarda Pencerele- Dizayn ve Konstrüksiyon Dergisi, S:26, 1992 .
- 81- HOLE,W.V., Houses and People, Ministry of Technology Building Research Station, London, 1966.
- 82- Yalıtım Pazarında Yeni İsimler, Dizayn ve Konstrüksiyon Dergisi, S:85, 1992 .
- 83- Özberksan Döşemeden Isıtma Sistemleri, Dizayn ve Konstrüksiyon Dergisi, S:78, 1992 .
- 84- ŞENER,H., Endüstrileşmiş Binada Açık Sistemler, İTÜ Mimarlık Fakültesi Yayını, İst., 1990 .

ÖZGEÇMİŞ

Meltem Kahya, 1970 yılında Düzce'de doğdu. İlk ve orta öğrenimini Bolu'da tamamladı. 1986 yılında, Bolu Atatürk Lisesi Matematik Bölümü'nden mezun oldu.

1986 yılında girdiği İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü'nü 1990 yılında bitirdi. Aynı yıl, İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Endüstri Ürünleri Tasarımı Bölümü'nde Yüksek Lisans öğrenimine başladı.

